

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Wydział Teologii

Instytut Nauk Teologicznych

Ks. mgr lic. Grzegorz Rebizant

Nr albumu 75926

Internet Computer Technology
w duszpasterstwie parafialnym.
Studium teologiczne

Rozprawa doktorska

napisana w Instytucie Nauk Teologicznych KUL

pod kierunkiem promotora

dr. hab. Michała Wyrostkiewicza, prof. KUL

Lublin 2021

Spis treści

Wykaz skrótów.....	7
Wstęp	11
Rozdział I Parafia przestrzenią i ośrodkiem życia i rozwoju uczniów Chrystusa	19
1.1. Parafia wspólnotą osób i wspólnot	20
1.1.1. Wspólnota naturalną potrzebą i środowiskiem rozwoju osoby ludzkiej	21
1.1.2. Kościół wspólnotą.....	25
1.1.3. Parafia urzeczywistnieniem Kościoła	35
1.2. W poszukiwaniu istoty parafii i życia parafialnego.....	41
1.2.1. Odkrywanie tożsamości parafii w dziejach Kościoła	41
1.2.2. Parafia dziś	48
1.2.3. Modele życia parafialnego	53
1.2.4. Aby nie zagubić istoty życia parafialnego – redefinicja parafii.....	58
1.3. Życie parafialne urzeczywistnianiem istoty parafii.....	62
1.3.1. Ogólna charakterystyka strategii życia parafialnego	62
1.3.2. Strategiczne punkty życia parafialnego	64
1.3.2.1. Parafia zarzewiem, szkołą i przestrzenią życia wspólnotowego	65
1.3.2.2. Głoszenie ewangelii słowem i czynem – wewnątrz (<i>intra</i>) i na zewnątrz (<i>extra</i>) parafii.....	68
1.3.2.3. Służba Boża duszą parafii	71
Rozdział II Duszpasterstwo uzasadnianiem i usensownieniem parafii	77
2.1. W poszukiwaniu tożsamości duszpasterstwa parafialnego.....	78
2.1.1. Wokół istoty duszpasterstwa realizowanego w parafii.....	79
2.1.2. Podmiot parafialnych działań duszpasterskich	81
2.1.3. Przedmiot, cele i okoliczności duszpasterstwa parafialnego.....	83
2.1.4. Rodzaje duszpasterstwa	85
2.1.5. Duszpasterstwo nadzwyczajne	88

2.2. Przepowiadanie słowa Bożego fundamentem działań duszpasterskich	89
2.2.1. Podstawowe tezy teologii przepowiadania.....	90
2.2.2. Elementy konstytutywne przepowiadania parafialnego.....	92
2.2.2.1. Podmiot przepowiadania parafialnego	92
2.2.2.2. Przedmiot przepowiadania	95
2.2.2.3. Adresat przepowiadania.....	97
2.2.2.4. Formy przepowiadania	98
2.3. Kultyczny aspekt duszpasterstwa parafialnego	100
2.3.1. W poszukiwaniu źródła, sensu i istoty kultu religijnego.....	101
2.3.1.1. Biblijne fundamenty sprawowaniu kultu we wspólnocie wierzących.....	102
2.3.1.2. Specyfika kultu chrześcijańskiego	104
2.3.2. Szczególne miejsce liturgii w kultycznym życiu parafialnym	106
2.3.2.1. Ofiara a kult.....	106
2.3.2.2. Kult a sakramenty, sakramentalia i uświęcanie czasu	107
2.3.2.3. Inne formy kultu realizowanego w parafii	109
2.4. Sakramentalny wymiar duszpasterstwa parafialnego.....	111
2.4.1. Parafialne życie sakramentalne	111
2.4.2. Szczególna rola sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego w życiu parafialnym	113
2.4.2.1. Wtajemniczenie chrześcijańskie.....	114
2.4.2.2. Sakramenty uzdrowienia pomocą dla słabego człowieka dążącego do doskonałości we wspólnocie parafialnej.....	121
2.4.2.3. Sakramenty w służbie komunii	123
2.5. Administrowanie parafią wyrazem zaangażowania duszpasterskiego	126
2.5.1. Proboszcz pierwszym podmiotem administracji parafialnej i obszary jego aktywności	126
2.5.2. Miejsce i rola wiernych świeckich w administrowaniu parafią	131
2.5.3. Parafialne rady duszpasterskie wspólnotami wspomagającymi posługę administrowania parafią	133

Rozdział III <i>Internet Computer Technology</i> narzędziem i przestrzenią aktywności współczesnego człowieka	137
3.1 Rozwój internetowych technik komputerowych.....	138
3.1.1. Militarne korzenie światowej sieci informatycznej	139
3.1.2. „Demilitaryzacja” i upowszechnianie Internetu	142
3.2. Od <i>Web 1.0</i> do <i>Internet of Thinks</i> oraz <i>Internet of All</i>	144
3.2. Internet a media	151
3.2.1. Tożsamość mediów	153
3.2.2. Wyjątkowość Internetu na tle innych mediów.....	156
3.3. Fenomen Internetu we współczesnym świecie.....	159
3.3.1. Informacyjno-komunikacyjne walory ICT	160
3.3.2. Internet przestrzenią działań publicznych	164
3.3.3. Informatyczno-komputerowe wsparcie życia codziennego	168
Rozdział IV Posłannictwo Kościoła w dobie <i>Internet Computer Technology</i>	171
4.1. Kościół wobec ICT – teoria i praktyka	172
4.1.1. Źródła i początki nauczania Kościoła o ICT	173
4.1.2. Internet jako istotny temat nauczania Kościoła	176
4.1.3. ICT w praktyce instytucji kościelnych	180
4.1.3.1. Wykorzystanie ICT przez instytucje Kościoła powszechnego	180
4.1.3.2. Media i Internet narzędziami duszpasterskimi Kościoła w Polsce.....	187
4.1.4. W trosce o skuteczność działań duszpasterskich w obliczu ambiwalentności ICT	191
4.2. Głoszenie Chrystusa w dobie Internetu	198
4.2.1. Udział ICT w przepowiadaniu Słowa Bożego	199
4.2.2. Katecheza „internetowa” w parafii.....	203
4.2.3. Udział ICT w duszpasterskich działaniach ewangelizacyjnych	204
4.2.3.1. WWW w służbie Słowa Bożego	204
4.2.3.2. W kierunku dywersyfikacji podmiotów ewangelizacji	208

4.3. ICT a eklezjalna posługa uświęcania.....	211
4.3.1. Modlitwa „z Internetowa”	212
4.3.2. ICT a sakramenty święte i celebracje liturgiczne	216
4.4. Administrowanie parafią w dobie ICT.....	220
4.4.1. CT w parafialnej działalności informacyjno-komunikacyjnej	220
4.4.3. Działalność dokumentacyjna.....	228
4.4.4. Aplikacje i usługi komputerowe wspomagające administrowanie parafią	230
4.5. Wspólnototwórczy wymiar użytkowania ICT	232
4.5.1. Komunikacja naturalną potrzebą człowieka i duszpasterstwa parafialnego ...	233
4.5.2. Techniczne elementy ICT o walorach wspólnototwórczych	237
4.5.3. W trosce o podmiotowy wymiar eklezjalnej komunikacji medialnej	241
4.5.4. „Nie” dla e-Kościół.....	246
Zakończenie	251
Bibliografia	257

Wykaz skrótów

- AK – „Ateneum Kapłańskie”
- AM – Franciszek, *List apostolski „Antiquum ministerium”*
- Boll. – „Bollettino – Sala Stampa della Santa Sede”
- ChL – Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Christifideles laici”*
- CN – Kongregacja Nauki Wiary, *List „Communio notio”*
- CP – Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Instrukcja „Communio et progressio”*
- CTr – Jan Paweł II, *Adhortacja „Catechesi tradendae”*
- CTh – „Collectanea Theologica”
- DA – Sobór Watykański II, *Dekret o apostołstwie świeckich „Apostolicum actuositatem”*
- DB – Sobór Watykański II, *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele „Christus Dominus”*
- DD – Jan Paweł II, *List apostolski „Dies Domini”*
- DE – Sobór Watykański II, *Dekret o ekumenizmie „Unitatis redintegratio”*
- DM – Sobór Watykański II, *Dekret o misyjnej działalności Kościoła „Ad gentes divinitus”*
- DMis – Jan Paweł II, *Encyklika „Dives in misericordia”*
- DOK – Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*
- DP – Sobór Watykański II, *Dekret o posłudze i życiu presbiterów „Presbyterorum ordinis”*
- DPŻP – Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu presbiterów*
- EG – Franciszek, *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium*

- EI – Papieska Komisja ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w Internecie*
- EK – *Encyklopedia Katolicka*, t. 1-20, Lublin 1985-2014.
- EN – Paweł VI, *Adhortacja „Evangelii nuntiandi”*
- ENM – *Jan Paweł II: Encyklopedia nauczania moralnego*, red. J. Nagórny, K. Jeżyna, Radom 2005.
- ES – Paweł VI, *Encyklika „Ecclesiam suam”*
- EŚSP – Papieska Komisja ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w środkach społecznego przekazu*
- FC – Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Familiaris consortio”*
- ISDZL – *Pierwszy Synod Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej 1996-2001*, Zamość 2001.
- liK – *Internet i Kościół*, red. J. Kloch, Warszawa 2011.
- IIPSP – *II Polski Synod Plenarny (1991-1999)*, Poznań 2001.
- Kat. – „Katecheta”
- KDK – Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*
- KI – Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet*
- KIKK – *Komunikacja instytucjonalna Kościoła katolickiego. Raport z badań wstępnych zespołu ekspertów Akademii Nowoczesnych Mediów i Komunikacji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, Lublin 2021.
- KK – Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*
- KKK – *Katechizm Kościoła Katolickiego*
- KL – Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium”*
- KNSK – Papieska Komisja „Iustitia et Pax”, *Kompendium nauki społecznej Kościoła*

-
- KMT – „Kultura – Media – Teologia”
- KO – Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym „Dei verbum”*
- KPK – *Kodeks Prawa Kanonicznego*
- LDK – *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin-Kraków 2002.
- LL – *Leksykon liturgii*, oprac. B. Nadolski, Poznań 2006.
- LTF – *Leksykon teologii fundamentalnej*, red. M. Rusecki i in., Lublin-Kraków 2002.
- LTP – *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, Lublin 2006.
- MMis – Franciszek, *List apostolski „Misericordia et misera”*
- MV – Franciszek, *Bulla „Misericordiae Vultus”*
- NDWP – Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Instrukcja „Nawrócenie duszpasterskie wspólnoty parafialnej w służbie misji ewangelizacyjnej Kościoła”*
- OB16 – Benedykt XVI – *orędzia na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Warsztat edytorski*, red. G. Umiński i in., Lublin 2013.
- OChD – *Obrzędy chrztu dzieci*
- OJP2 – Jan Paweł II – *orędzia na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Konkordancja*, red. D. Sonak i in., Lublin–Olsztyn 2015.
- ORpol. – „L Osservatore Romano” wydanie polskie
- OWLG – *Ogólne wprowadzenie do Liturgii Godzin*
- PF – Benedykt XVI, *List apostolski „Porta fidei”*
- PSac. – „Polonia Sacra”
- RLH – „Roczniki Liturhiczno-Homiletyczne”
- RM – Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptoris missio”*
- RTK – „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”

- RT – „Roczniki Teologiczne”
- SC – Benedykt XVI, *Adhortacja apostolska „Sacramentum caritatis”*
- SPł – „Studia Płockie”
- STM – *Słownik terminologii medialnej*, red. W. Pisarek, Kraków 2006.
- STV – „Studia Theologica Varsaviensia”
- SW – Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje. Tekst polski*, Poznań 2002
- SZL – I Synod Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej
- TP2 – R. Kamiński, *Teologia pastoralna*, t. 2, Lublin 2002.
- VD – Benedykt XVI, *Adhortacja apostolska „Verbum Domini”*
- WPT – „Wrocławski Przegląd Teologiczny”
- WST – „Wrocławskie Studia Teologiczne”

Wstęp

Osobowy Bóg, który „jest Miłością” (1J 4,8) i „Jeden [...] Dobry” (Mt 19,16) kierowany miłością należącą do Jego istot stworzył człowieka-osobę przeznaczając go do życia w wiecznej szczęśliwości. Obdarzywszy go wolnością i rozumnością, stanowiącymi cechy charakterystyczne bytów osobowych, umożliwił mu podejmowanie różnych decyzji – także takich, jakie nie są zgodne z Jego „odwieczną strategią miłości”, którą On kieruje się wobec swoich stworzeń. W efekcie obdarowania wolnością, co jest wyrazem Bożej miłości, człowiek stał się potencjalnym antagonistą wobec Boga, a więc istotą niszczącą świat i siebie samego poprzez ewentualne wybory przeciwne woli Stwórcy, której ślad istnieje we wszystkich Jego stworzeniach. Wolny człowiek, ulegając Złemu, zaktualizował tę potencję i skorzystał ze owej ewentualności. Bóg jednak nie odwrócił się od niego. Szanując wolność daną mu „na początku”, w swojej nieorganicznej miłości nie pozwolił mu zginąć przez oddalenie się od Źródła życia. Po wielu próbach nawiązania przymierza niezrealizowanego z winy ludzi, wysłał na świat Swojego Syna Boga-Człowieka. Ten, występując w imieniu zagubionych moralnie ludzi złożył Ojcu ofiarę z Siebie Samego i w ten sposób odkupił człowieka i otworzył mu drogę do zbawienia. Aby ludzie z niej korzystali, powołał do istnienia Kościół, w którym pozostał „przez wszystkie dni, aż do skończenia świata” (Mt 28,19). Należących do Kościoła ludzi prowadzi tą drogą do zbawiania i wzmacnia na niej Swoim Słowem i sakramentami, których udzielanie powierzył szczególnie wybranym, których ustanowił „pasterzami dusz” – duszpasterzami; przewodnikami w drodze do Nieba; tymi, których działania są nakierowane na to, aby „odwieczna Boża strategia miłości” była realizowana w świecie. Duszpasterze zaś, przyjmując to Boże wybraństwo, zgadzają się też na obowiązek realizacji Bożych planów wszelkimi dostępnymi im środkami – stosownie do potrzeb i

możliwości współczesnych sobie ludzi i społeczeństw. W XXI wieku oznacza to m.in. korzystanie z nowoczesnych technik komputerowych i internetowych, które w literaturze naukowej przyjęło się określać angielskojęzycznym zwrotem *Internet Computer Technology* (ICT).

Zainicjowany przez Chrystusa Kościół z założenia stanowi wspólnotę zmierzającą ku świętości: ku szczęściu, do którego człowiek jest przeznaczony „od początku”. Sama przynależność do wspólnoty eklezjalnej nie „wyjmuje” jednak człowieka z życia doczesnego i nie pozbawia go problemów związanych ze „sprawami tego świata”. Nierzadko jest wręcz nimi pochłonięty. Sama przynależność do Kościoła nie zapewnia też zawsze dobrych wyborów i zbawienia. Jednakże odpowiednio funkcjonująca wspólnota (jeśli jest prawdziwą wspólnotą o znamionach *communio personarum*) stanowi swoiste narzędzie korygujące niewłaściwe myślenie. Pozwala zobiektywizować subiektywne doświadczenia, obserwacje i sądy; pozwala podejmować właściwe decyzje, a w konsekwencji tworzyć dobro i wprowadzać ład zgodny z „odwieczną Bożą strategią miłości”. Jest też wsparciem w trwaniu w dobru. Aby mogła spełnić te zadania, konieczne jest – jak już zaznaczono – aby była to „odpowiednio funkcjonująca wspólnota”. By tak się stało, potrzebny jest jej odpowiedni przewodnik, który w sposób nieprzypadkowy, ale zaplanowany i konsekwentny, będzie kierował, administrował, nauczał i uświęcał członków wspólnoty wykorzystując do tego narzędzia, w jakie Boski Założyciel wyposażył owo Święte Zwołanie. Oprócz wspomnianych sakramentów oraz innych nadprzyrodzonych instrumentów, ów lider – duszpasterz – korzysta z osiągnięć kulturalno-cywilizacyjnych odpowiednio je użytkując. We współczesnym świecie są to. m.in. nowoczesne technologie informacyjne i komunikacyjne.

Nakreślone wyżej dwa obrazy Kościoła i duszpasterstwa pokazują wyraźnie, że zarówno perspektywa historiozbawcza, jak i refleksja antropologiczno-eklezjologiczno-pastoralnteologiczna pokazują, że duszpasterstwo – zwłaszcza zaś to w parafii, która stanowi podstawową eklezjalną jednostkę formacyjno-administracyjną – jest niezwykle ważnym elementem „odwiecznej

Bożej strategii miłości”. Stanowi ono główne zadanie Kościoła, który stara się być, by to człowiek był jego „drogą” – jak powiedział św. Jan Paweł II¹. To z kolei nie pozostawia wątpliwości, że duszpasterstwo parafialne jest poważnym zadaniem i wyzwaniem, którego realizacja domaga się mądrości.

Mądry duszpasterz zaś, to człowiek o szerokim spojrzeniu, skłonny do pogłębionej refleksji i, w pewnym sensie, odważny w swoich decyzjach – który nie zamyka się w utartych schematach, ale szuka nowych sposobów skutecznej realizacji postawionego przed nim zadania, mając świadomość, że nie są one jedynie jego osobistymi sprawami, ale częścią „odwiecznej Bożej strategii miłości”.

Dla charakteryzowanego tu mądrego duszpasterza (co wcale nie oznacza jedynie konkretnego duchownego parającego się bezpośrednio działaniami parafialnymi, ale też inne osoby, które wpływają na kształt duszpasterstwa na powierzonym sobie odcinku eklezjalnym – np. papież, biskupi, urzędnicy dykasterii i kurii biskupich) logiczną konsekwencją obserwacji współczesnego świata i prężnie rozwijającej się w ostatnich latach wiedzy dotyczącej informacji i komunikacji oraz nowoczesnych świadków informacyjno-komunikacyjnych (ICT) jest próba uczynienia z nich narzędzi duszpasterskich. Podjęte badania, których efektem jest niniejsza dysertacja, ma na celu uzyskanie odpowiedzi na pytanie, czy – a jeśli tak, to w jaki sposób – nowoczesne technologie i techniki informatyczno-komputerowe mogą, lub nawet powinny, stanowić przestrzeń i narzędzia duszpasterstwa parafialnego.

To ostatnie zdanie stanowi podstawowe pytanie badawcze opisanych w niniejszej rozprawie. Przedmiotem badań jest duszpasterstwo parafialne. Warto to podkreślić, ponieważ w pierwszym odruchu w odbiorcy dysertacji może zrodzić się przekonanie, że są tu badane techniki informatyczne i media, a zwłaszcza Internet. One są ważnym elementem badań. Ale stanowią swoiste okoliczności i kontekst, które rzutują na problematykę badawczą. W tym kontekście warto

¹ RH, 14.

dopowiedzieć, że nauki teologiczne, w nurt których wpisuje się ta rozprawa – o czym świadczy jej podtytuł – nie są kompetentne, aby prowadzić pogłębione badania mediów. Potrzeba jest badań interdyscyplinarnych: teologiczno-medioznawczo-informatycznych. I taki właśnie charakter mają poszukiwania, których efektem jest niniejsza dysertacja.

Wspomniana wyżej interdyscyplinarność badań nie oznacza jedynie prostego skorzystania z wiedzy wypracowanej przez naukowców reprezentujących inne dyscypliny – w sytuacji tych badań: przedstawicieli nauk o mediach i komunikacji oraz informatyki. Upraszczając nie sprawę dla lepszego zrozumienia można powiedzieć, że w prezentowanej interdyscyplinarności chodzi o spojrzenie na problem z perspektywy różnych nauk: tu z perspektywy medioznawczej i informatycznej. Chodzi o postawienie takich pytań, jakich teolog bez konsultacji z medioznawcą i informatykiem by nie wykoncypował, a tym bardziej nie znalazłby na nie odpowiedzi korzystając z metodologicznego instrumentarium odpowiedniego dla uprawianej przez niego nauki.

Chociaż wynika to z powyższego, to ze względu na chęć utrzymania naukowego porządku i utrwalonych sposobów prezentowania założeń metodologicznych w rozprawach doktorskich, warto w tym miejscu wyraźnie wyartykułować hipotezę badawczą. Jest nią przeświadczenie, że we współczesnym zmediatyzowanym świecie istniejącym w czasach, kiedy to nowoczesne technologie internetowo komputerowe i osiągnięcia informatyczno-infrastrukturalne odgrywają ogromną rolę w życiu całego społeczeństwa i każdego człowieka wpływając na jego myślenie, a w konsekwencji na wybory i funkcjonowanie, a także rzutują na relacje międzyludzkie, jakość cywilizacji i kultury oraz szeroko pojęty ład społeczny, nie mogą być niedowartościowane jako narzędzia duszpasterstwa parafialnego; że należy z nich skorzystać w działaniach duszpasterskich. Weryfikacja tej dość rozbudowanej hipotezy stanowi podstawowy cel badawczy. Kolejnym szczegółowym, zakładającym pozytywną odpowiedź na pytanie o to, że ICT mogą i powinny stanowić przestrzeń i narzędzia

duszpasterstwa parafialnego, jest odpowiedź na pytanie, dlaczego tak jest i w jaki sposób to osiągnąć.

Przedstawione wyżej hipotezę, problem badawczy oraz charakter prowadzonych badań odzwierciedla tytuł rozprawy, który brzmi: *Internet Computer Technology w duszpasterstwie parafialnym. Studium teologiczne*. Mówi on o tym, że opatrzona nim dysertacja zawiera informacje na temat tego, jakie jest miejsce i rola ICT w działalności duszpasterskiej w parafii.

Opisywane tu poszukiwania naukowe wpisują się w nurt badań podstawowych. Oznacza to, że ich efektem jest nowa teoria. Dotyczy ona sensu, możliwości i potrzeby oraz sposobów wykorzystania ICT w duszpasterstwie parafialnym. Skonstruowanie tej teorii ma za zadanie przyczynić się do rozwoju nauk teologicznych. Odpowiednio wykorzystane może ona także stanowić praktyczną pomoc dla duszpasterzy i tych, którzy wpływają na kształt duszpasterstwa (np. biskupów i różne agendy kościelne).

Fundamentem pozwalającym stworzyć teorię zawartą w dysertacji są przede wszystkim odpowiednio dobrane źródła. Nie bez znaczenia są jednak także opracowania, których treści wspomagają proces badawczy dostarczając, argumentów, tez i narzędzi naukowych. Ze względu na ich kluczowe znaczenie dla badań, wszystkie teksty użyte jako materiał badawczy, zostały skrupulatnie wyselekcjonowanie z niemałej ilości potencjalnych źródeł i opracowań pod takim kątem, aby były reprezentatywne dla badanych zagadnień.

Głównymi źródłami dla pracy są wypowiedzi *Magisterium Ecclesiae*, które dotyczą duszpasterstwa stanowiącego główny przedmiot badań oraz mediów, których użytkowanie wyznacza problematykę badań. Szczególnie ważne okazują się dokumenty II Soboru Watykańskiego oraz wypowiedzi papieskie (także te, które późniejsi papieże opublikowali przed pontyfikatem), w tym zwłaszcza orędzia na światowe dni środków społecznego przekazu, a także dokumenty różnych agend Stolicy Apostolskiej. Do tych ostatnich należy publikacja, która ma duży wpływ na powstającą teorię, a jest nią podpisana w 2020 r. *Instrukcja „Nawrócenie*

duszpasterskie wspólnoty parafialnej w służbie misji ewangelizacyjnej Kościoła” autorstwa Kongregacji do spraw Duchowieństwa.

Wśród opracowań wiodącą rolę odgrywają te, które – analogicznie do źródeł – są publikacjami z zakresu nauk teologicznych i omawiają zagadnienia związane z duszpasterstwem oraz funkcjonowaniem parafii, a także takie, których treść dotyczy mediów w życiu człowieka, społeczeństwa i Kościoła. Nie można by osiągnąć zamierzonych celów typowych dla badań interdyscyplinarnych, gdyby nie sięgnięto do publikacji z zakresu nauk innych niż teologia. Wśród nich znalazły się opracowania z obszaru prawa kanonicznego, edukacji medialnej, informatyki i szeroko rozumianego medioznawstwa.

Do autorów, których utrwalone w publikacjach przemyślenia w sposób wyraźny wpłynęły na efekty badań opisywanych w niniejszej, należy zaliczyć przede wszystkim: Artura Domszaka, Piotra Drzewieckiego, Marię Dudę, Józefa Klocha, Ryszarda Kamińskiego, Bogusława Miguta, Janusza Nagórnego, Wiesława Śmigła, Michała Wyrostkiewicza, Grzegorza Umińskiego i Tadeusza Zasępę.

W nurcie informacji o użytych w dysertacji publikacjach, warto poczynić wyjaśnienia dotyczące ich opisów w przypisach i spisie bibliograficznym. Wzorując się na działaniach renomowanych wydawnictw naukowych i na publikacjach indeksowanych w najbardziej prestiżowych bazach uproszczono zapis przypisów. Zrezygnowano w nich z tych informacji, które nie są konieczne, a – jak się wydaje – umieszczane są w opisach publikacji niejako z przyzwyczajenia. Mowa tu np. takich „poleceniach” jak „zobacz” (skrót „zob.”) czy „porównaj” (skrót „por.”), ale również o wskazaniu, że treści, do których odwołuje się autor należy szukać na stronie, w kolumnie czy numerze publikacji. Sięgając do nich czytelnik bez problemu zorientuje się, według jakiego klucza ma szukać interesującego go fragmentu. O tym zaś, czy ma do czynienia z cytatem czy też parafrazą bądź zachętą do dyskusji – na co w „klasycznej” formie przypisów mają wskazać przywołane już skróty „por.” i „zob.”, dowiaduje się czytając tekst główny, w którym cytaty są wyraźnie oznaczone cudzysłowami – zgodnie z zasadami edytorskimi. W przypadku potrzeby użycia występującego wcześniej

opisu po raz kolejny, wykorzystywany jest maksymalnie skrócony opis. Oznacza to skróconą nazwę autora (w przypadku osób samo nazwisko) i ewentualnie skrócony tytuł przywoływanego dzieła. Jeśli korzystano z jednej publikacji danego autora, wówczas jej skróconym opisem będzie samo nazwisko twórcy. Dokumenty Kościoła oraz czasopisma co do zasady zapisywane są skrótami, których wykaz został umieszczony przed Wstępem.

Inny klucz opisowy zastosowano w spisie bibliograficznym. Tu umieszczone są jak najpełniejsze opisy; zawarte są możliwie wszystkie informacje dotyczące publikacji, łącznie z numerem DOI lub internetowym adresem dostępu, jeśli taki istnieje. Tu nie stosowano także skróconych zapisów dla powtarzających się dzieł zbiorowych. W bibliografii, z założenia, każdy opis stanowi zamkniętą i kompletną informację pozwalającą dotrzeć do opisywanej publikacji. W porównaniu z „klasycznymi” opisami stosowanymi w pracach dyplomowych można zauważyć brak stron, na których znajduje się publikacja w pracach zbiorowych lub w czasopismach (oczywiście, jak już zasygnalizowano, w przypisach ten zapis istnieje). Powodem takiej decyzji jest „pragmatyka bibliograficzna”: doświadczenie bowiem pokazuje, że ta informacja nie jest ważna dla współczesnego poszukiwacza publikacji; poszukując materiałów badawczych nie kieruje się nią, a nawet z niej nie korzysta. Dodatkowym argumentem za taką redukcją danych jest fakt, że wiele wiodących wydawnictw naukowych na świecie w taki sam sposób opisuje publikacje stanowiące część większej całości.

Osiągnięcie zamierzonych, wskazanych wcześniej, efektów badawczych domaga się, żeby skomentowany wyżej materiał źródłowy uzupełniony opracowaniami oraz literaturą pomocniczą został przepracowany za pomocą odpowiednich metod badawczych, które pozwalają na właściwą eksplorację materii badawczej i wyprowadzenie oczekiwanych konkluzji odznaczających się walorami obiektywności, prawdziwości i pewności. W celu dokonania tego wszystkiego konieczne jest sięgnięcie do metod dedukcyjnych, czyli analizy krytycznej i kontekstualnej tekstów źródłowych oraz opracowań, a także do

metody porównawczej i historyczno-krytycznej. Wszystkie te metody są używane w opisywanych tu badaniach.

Źródła, przedmiot badań, a zwłaszcza ich problematyka i metody badawcze doprowadziły do wykrystalizowania się czterorozdziałowej struktury rozprawy. Jak już zasygnalizowano, pierwsze trzy rozdziały są spojrzeniem kolejno na: parafię, duszpasterstwo oraz nowoczesne techniki komputerowe i informacyjne. Warto zaznaczyć, że nie chodzi tu o szczegółowy opis każdej z tych rzeczywistości, ale o przedstawienie jedynie tych treści, które są konieczne do osiągnięcia zamierzonych celów; chodzi tu o wyłuskanie z ogromu informacji i wyartykułowanie takich, które bezpośrednio wiążą się z tematem rozprawy, oraz o przedstawienie oryginalnych tez. Ze względu bowiem na sygnalizowaną już mnogość materiałów poruszających opracowywaną tu tematykę, selekcja tych materiałów oraz zagadnień przedstawionych w rozprawie, jest bardzo radykalna: pomijane są wszelkie wątki poboczne i luźniej związane z tematem dysertacji. Taki zabieg ma służyć temu, aby tekst dysertacji był spójny merytorycznie i jak najbardziej koncentrował się na wyznaczonych przez problematykę obszarach tematycznych. Cele szczegółowe każdego z rozdziałów oraz informacje potrzebne do zrozumienia treści każdego z nich, a także obszerniejsze niż tu zaprezentowanie ich struktury oraz tematyki i umieszczenie jej w kontekście całości badań, są przedstawiane na bieżąco we wprowadzeniach do poszczególnych części dysertacji.

Chęć osiągnięcia zwartego treściowo tekstu przyświecała także podczas konstruowania ostatniego rozdziału. Stanowi on zebranie przedstawionych wcześniej tez i twierdzeń w taki sposób, aby uzyskać syntetyczne odpowiedzi na pytania tworzące problematykę badawczą. Jeśli – korzystając z nomenklatury typowej dla nauk ścisłych, do których odwoływano się podczas badań – pierwsze trzy rozdziały nazwano by składowymi tematu i całej rozprawy, to wówczas czwarty można by określić mianem ich ogniskowej.

Rozdział I

Parafia przestrzenią i ośrodkiem życia i rozwoju uczniów Chrystusa

Kościół jako instytucja powołana do tego, aby prowadzić człowieka do zbawienia i wspierać go na drodze rozwoju integralnego, realizuje to zadanie przede wszystkim poprzez parafie. To one bowiem stanowią podstawowe eklezjalne jednostki organizacyjne i kultyczne²; to odpowiednio zorganizowane, funkcjonujące i zarządzane parafie stanowią wspólnotę, dzięki której człowiek w naturalny sposób zmierzający do rozwoju integralnego, którego efektem jest zbawienie, może tego rozwoju doświadczać³.

Parafia – jak wynika z historycznego doświadczenia Kościoła i jak mówią dokumenty kościelne – z natury jest rzeczywistością „domową”⁴, czyli taką, w której nawiązywane są bezpośrednie relacje międzyludzkie oraz intensywnie

² M. Sitarz, *Parafia*, w: EK, t. 14, 1324–1326.

³ Zasygnalizowaną wyżej kwestię podkreśla II Sobór Watykański nauczając: „Bóg nie stworzył człowieka samotnym: gdyż od początku «mężczyznę i niewiastą stworzył ich»; a zespolenie ich stanowi pierwszą formę wspólnoty osób. Człowiek bowiem z głębi swej natury jest istotą społeczną, toteż bez stosunków z innymi ludźmi nie może ani żyć, ani rozwinąć swoich uzdolnień.” (KDK, 12); „Z natury społecznej człowieka wynika, że istnieje wzajemna zależność między postępem osoby ludzkiej i rozwojem społeczeństwa. Osoba ludzka jest i powinna być zasadą, podmiotem i celem wszystkich urządzeń społecznych, ponieważ z natury swej koniecznie potrzebuje ona życia społecznego. Ponieważ życie społeczne nie jest dla człowieka tylko czymś dodatkowym, wzrasta on we wszystkich swych przymiotach i staje się zdolny odpowiedzieć swemu powołaniu przez obcowanie z innymi, przez wzajemne usługi i rozmowę z braćmi” (KDK, 25).

⁴ Mając na uwadze, że stojące u podstaw nazwy ekologia grackie słowo „oikos” oznacza ‘domostwo’ i ‘najbliższe otoczenie’, bez przesady można stwierdzić, że wspólnota eklezjalna, która w niniejszym kontekście parafia jest utożsamiana z parafią, stanowi swoista niszę ekologiczną dla osoby ludzkiej (M. Wyrostkiewicz, *Ekologia ludzka. Osoba i jej środowisko z perspektywy teologicznomoralnej*, Lublin 2007, 162-165).

przeżywane są relacje ludzi z Bogiem⁵. Tu człowiek nie jest anonimowy; tu „jest sobą”, „u siebie” i „wśród swoich” – tu czuje się i funkcjonuje „jak w domu”. Inaczej rzecz ujmując jest to struktura bezpośrednio i w pełni ukierunkowana „na komunie i współpracę, spotkanie i bliskość, miłosierdzie i troskę o głoszenie Ewangelii”⁶. Wyprzedzając nieco informacje dotyczące duszpasterstwa, które w szczegółach zostaną przedstawione w drugim rozdziale, dla podkreślenia znaczenia parafii już warto w tym miejscu zasygnalizować, że tak postrzegana jawi się jako podstawowa jednostka duszpasterska. Parafia i duszpasterstwo są ze sobą integralnie związane. To w niej realizowane jest duszpasterstwo ogólne (które w teologii pastoralnej odróżnia się od specjalnego), czyli podstawowe i bezpośrednie⁷.

Aby parafia spełniła swoją rolę, czyli aby stała się przestrzenią i ośrodkiem duszpasterstwa, tzn. aby skutecznie prowadziła człowieka do doskonałości, musi być parafią w pełnym tego słowa znaczeniu. Nie może się ograniczać jedynie do tego, by być jednostką administracyjną. Musi funkcjonować przede wszystkim jako wspólnota, która ma określone zadania. Ukazanie tożsamości parafii oraz jej celów jest treścią niniejszego rozdziału.

1.1. Parafia wspólnotą osób i wspólnot

Stanowiąca jedno z podstawowych źródeł instrukcja watykańska zatytułowana *Nawrócenie duszpasterskie wspólnoty parafialnej w służbie misji ewangelizacyjnej Kościoła* uwypukla tezę, która ma już swoje stałe miejsce

⁵ NDWP, 6–7.

⁶ NDWP, 2.

⁷ Tamże, 11–15.

w refleksji teologicznej, a mówi o tym, że parafia jest „wspólnotą wspólnot”⁸. Przyjmując to pastoralnoteologiczne stwierdzenie warto jednak podkreślać prawdę, że jest ono wtórne wobec podstawowego, które mówi o tym, że przede wszystkim parafia to wspólnota osób (*communio personarum*)⁹. Nie będąc nią nie miałyby szans stać się wspólnotą wspólnot, a także nie spełni swojego podstawowego zadania, które polega na tym, że jest ona przestrzenią i ośrodkiem doskonalenia się człowieka. To bowiem może być zrealizowane w prawdziwej *communio personarum*¹⁰.

1.1.1. Wspólnota naturalną potrzebą i środowiskiem rozwoju osoby ludzkiej

Bóg stwarzając człowieka z miłości do życia wpisuje w jego naturę cel: kieruje go ku szczęściu; chce, aby był on szczęśliwy i aby tego szczęścia pragnął i do niego dążył¹¹ – co już podkreślano we wprowadzeniu do rozprawy. To szczęście, którego człowiek poszukuje i oczekuje, najpełniej daje się przeżyć

⁸ J. Krucina, *Wspólnota parafialna w posoborowym nauczaniu Kościoła a rzeczywistość polskich parafii*, WPT, 4 (1996), nr 2, 55–58; NDWP, 27 – cały 5. paragraf dokumentu nosi tytuł *Wspólnota wspólnot*.

⁹ ChL, 26; J. Charytański, *Parafia wspólnotą przekazu wiary i życia chrześcijańskiego*, w: *Ewangelizacja*, red. J. Krucina, Wrocław 1980, 209–215; M. Chmielewski, *Parafia jako wspólnota wspólnot w polskich publikacjach posoborowych*, RT, 46 (1999), z. 5, 161–177; R. Kamiński, *Parafia wspólnotą wspólnot*, w: *Kościół w służbie człowieka*, red. W. Turek, J. Mariański, Olsztyn 1990, 203–217.

¹⁰ M. Tatar, *Biblijne podstawy eklesjalnej duchowości communio*, CT, 91 (2021), nr 2, 119–139; M. Pokrywka, *Communio personarum*, w: ENM, 121–125.

¹¹ L. Grygiel, *Mądrość mistycznej Miłości*, „Ethos. Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II KUL”, 11 (1998), nr 3, 105–117.

w miłości. Ona nie tylko najlepiej wyraża człowieka¹², ale też go konstytuuje i udoskonala oraz spełnia, czyli prowadzi do celu i sensu ludzkiej egzystencji. Oznacza, że im bardziej człowiek kocha prawdziwą miłością, tym bardziej jest człowiekiem, czyli istotą urzeczywistniającą wpisany w jego naturę „obraz Stwórcy”. Inaczej rzecz ujmując można stwierdzić, że człowiek, którego motywem powołania do życia jest miłość, w niej także znajdzie swoje zaspokojenie; w niej rozpoznaje sens i cel swojej egzystencji – w tym uwidacznia się, jak już zasygnalizowano – podobieństwo do Boga, na obraz którego został stworzony. Dlatego, im więcej jest miłości w życiu człowieka, tym bardziej jest on doskonały – tym bliżej jest swego spełnienia; tym bliżej jest prawdziwego szczęścia¹³. W świetle powyższego, ale także w oparciu o bogatą spuściznę teologiczną, a przede wszystkim o naukę Jana Pawła II, nie będzie przesadą stwierdzenie, że z perspektywy teologicznej miłość jest synonimem szczęścia ludzkiego – doświadczenie miłości jest równoważne z doświadczeniem szczęścia¹⁴.

Właściwie pojęta miłość jest rzeczywistością interpersonalną. Nie może zaistnieć bez drugiej osoby, która stałaby się właściwie rozumianym partnerem w miłości. Człowiek, którego spełnienie się jest w miłości, nie może zrealizować się poza wspólnotą, która stanowi naturalną i optymalną przestrzeń miłości¹⁵.

Bóg stwarzając ukierunkowaną na szczęście istotę ludzką daje jej rozum i wolność. Dzięki tym darom człowiek rozpoznaje, iż sam nie jest w stanie zaspokoić naturalnego dla niego pragnienia miłości. Pierwotnym wymiarem tego pragnienia jest pragnienie Boga¹⁶. To On bowiem jest Stwórcą człowieka i dlatego z Nim człowiek jest mocno związany i do wspólnoty z Nim w sposób naturalny

¹² J. Nagórny, *Posłannictwo chrześcijan w świecie*, t. 1: Świat i wspólnota, Lublin 1997, 213.

¹³ Nagórny, *Posłannictwo chrześcijan w świecie*, 209–226.

¹⁴ A.F. Dziuba, *Miłość*, w: ENM, 328–329.

¹⁵ Tamże, 327.

¹⁶ KKK, 1 i 27.

dąży (nawet, jeśli sobie tego nie uświadamia, a także wówczas, gdy świadomie odsuwa lub wręcz zwalcza w sobie to dążenie); to On jest Miłością najczystsza, z którą człowiek poszukujący miłości chce się jednoczyć; to do wspólnoty z Nim człowiek dąży człowiek całym swoim życiem. *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”* tak komentuje poruszany tu problem: „Osobliwą rację godności ludzkiej stanowi powołanie człowieka do uczestniczenia w życiu Boga. Człowiek już od swego początku zapraszany jest do rozmowy z Bogiem: istnieje bowiem tylko dlatego, że Bóg stworzył go z miłości i wciąż z miłości zachowuje, a żyje w pełni prawdy, gdy dobrowolnie uznaje ową miłość i powierza się swemu Stwórcy”¹⁷.

Każdy człowiek jest stworzony na obraz Boga i na Jego podobieństwo – co już niejednokrotnie podkreślano. Ponieważ jednak teza ta skupia w sobie wiele treści, dlatego warto ją przywoływać dla zobrazowania wielu prawd. W tym miejscu nie chodzi tylko o podkreślenie godności osoby ludzkiej, ale o to, że jest ona bytem osobowym, który do pełnego rozwoju potrzebuje drugiego „ja” – potrzebuje relacji. To właśnie m.in. stanowi o wyjątkowości osoby ludzkiej, która jest istotą relacyjną¹⁸.

Życie we wspólnocie stanowi naturalne powołanie człowieka. Jest on podobny do Boga nie tyle w swej samotności, ile we wspólnocie z drugim człowiekiem. Wyraża się to chociażby przez komunie mężczyzn i kobiet¹⁹. Dla człowieka pragnienie bycia we wspólnocie jest potrzebą naturalną. Jest to droga do odkrycia

¹⁷ KDK, 19.

¹⁸ K. Wojtyła, *Rodzina jako „communio personarum”*, AK, 66 (1964), nr 83, 347–361; J. Nagórny, *Mażeńskie przymierze miłości*, w: Jan Paweł II: *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Sakrament. O Jana Pawła II teologii ciała*, red. T. Styczeń, Lublin 1998, 207–230; Wyrostkiewicz, *Ekologia ludzka*, 143–150.

¹⁹ Nagórny, *Mażeńskie przymierze miłości*, s. 207–230; tenże, *Małżeństwo i rodzina jako communio personarum*, w: *Człowiek – miłość – rodzina. „Humanae vitae” po 30 latach*, red. J. Nagórny, K. Jeżyna, Lublin 1999, 85–116.

siebie, realizowania się w człowieczeństwie. Elementem koniecznym do życia we wspólnocie jest wchodzenie człowieka w relacje z innymi ludźmi²⁰.

Podkreślając wartość wspólnoty z Bogiem trzeba jednak wyraźnie powiedzieć, że człowiek swojego życia wspólnotowego nie chce ograniczać się jedynie do relacji ze Stwórcą. Rozciąga się na wspólnotę ludzką, która jest dla człowieka żyjącego w świecie podstawowym środowiskiem rozwoju²¹. Cytowany wcześniej dokument soborowy tak komentuje tę kwestię: „Człowiek [...] z głębi swej natury jest istotą społeczną, toteż bez stosunków z innymi ludźmi nie może ani żyć, ani rozwinąć swoich uzdolnień”²². I dodaje: „Wspólnotowy charakter powołania człowieka w planie Bożym). Bóg troszczący się po ojcowsku o wszystko chciał, by wszyscy ludzie tworzyli jedną rodzinę i odnosili się wzajemnie do siebie w duchu braterskim. Wszyscy bowiem, stworzeni na obraz Boga, który «z jednego uczynił cały rodzaj ludzki, aby zamieszkał cały obszar ziemi», powołani są do jednego i tego samego celu, to jest do Boga samego. Dlatego to miłość Boga i bliźniego jest pierwszym i największym przykazaniem. [...] Że jest to rzeczą bardzo wielkiej wagi, dowodzi fakt, że ludzie z każdym dniem są coraz bardziej od siebie zależni, a świat w coraz wyższym stopniu jest zjednoczony. Kiedy Pan Jezus modli się do Ojca, aby «wszyscy byli jedno... jako i my jedno jesteśmy», otwierając przed rozumem ludzkim niedostępne perspektywy, daje znać o pewnym podobieństwie między jednością osób boskich a jednością synów Bożych zespolonych w prawdzie i miłości”²³. Z nauczania soborowego dopełnionego innymi dokumentami *Magisterium Ecclesiae* jednoznacznie wynika, że człowiek z natury jest istotą społeczną i swoje spełnienie można znaleźć tylko w miłości realizowanej we wspólnocie, dla której wzorem

²⁰ M. Wyrostkiewicz, *Co to są relacje społeczne i dlaczego warto na nie zwracać uwagę?*, Kat., 58 (2014), nr 11, 65–68.

²¹ Szczegółowo te zagadnienia omawia M. Pokrywka w monografiach: *Osoba, uczestnictwo, wspólnota: refleksje nad nauczaniem społecznym Jana Pawła II*, Lublin 2000; *Antropologiczne podstawy moralności małżeństwa i rodziny*, Lublin 2010.

²² KDK, 12.

²³ KDK, 23.

jest Trójca Przenajświętsza. Bez miłości zaś, czyli de facto bez wspólnoty, skazany jest na regres oznaczający depersonalizację. Trzeba to rozumieć w ten sposób, że o ile – jak zauważono wcześniej – dzięki miłości człowiek staje się coraz bardziej człowiekiem i urzeczywistnia osobowy wymiar swojego jestestwa, o tyle jej brak powoduje, że jego życie jest coraz mniej ludzkie: coraz mniej odpowiada godności człowieka i coraz mniej daje możliwość spełnienia się, czyli osiągnięcia celu i sensu egzystencji.

Powyższą kwestię rozwija Janusz Nagórny. Komentując ją podkreśla prawdę, człowiek posiada dwie szczególne zdolności, które pozwalają mu na określenie siebie. Nie tylko wobec innych, ale i dla innych osób. Zdolności te dopełniają się wzajemnie. Są nimi: zdolność do daru z siebie oraz zdolność do przyjęcia daru od bliźniego. Źródła tych zdolności są wpisane w człowieka od samego początku jego istnienia. Bóg zaprasza człowieka do dialogu, relacji i wspólnoty. I dopiero w kontekście tego dialogu można mówić o dialogu istoty ludzkiej z drugim człowiekiem. A tym samym o powołaniu człowieka do życia we wspólnocie²⁴.

1.1.2. Kościół wspólnotą

Wszystko, co stworzone, istniało już wcześniej w zamyśle Boga i jest owocem Jego mądrości i dobroci. Człowiek został stworzony z miłości i do miłości. Jest zwieńczeniem stworzenia, bezgranicznie ukochanym przez Ojca Niebieskiego. Pomimo wejścia na drogę grzechu i odwrócenia się od Boga, człowiek doświadcza miłosierdzia, bowiem w planie Bożym było włączenie istoty ludzkiej do życia wiecznego w Jego Królestwie²⁵. Dlatego też Bóg nieustannie

²⁴ Nagórny, *Posłannictwo chrześcijan w świecie*, 150.

²⁵ KDK, 13; DMis, 1; MV, 6-10; MMis, 1-3 i 13-15; J. Nagórny, *Miłosierdzie*, w: ENM, 319-327; J. Nagórny, *Godność, miłość i miłosierdzie – podstawowymi wartościami w rozwoju*,

szuka, pomaga i prowadzi. A jako największy dowód miłości daje Swojego Jednorodzonego Syna, aby On, przez Swoją mękę, śmierć i zmartwychwstanie, odkupił człowieka i ukazał mu drogę do Ojca we wspólnocie Kościoła²⁶. Wspólnota z miłosiernym i zbawiającym Bogiem oznacza dziś wspólnotę z Kościołem; oznacza życie we wspólnocie Kościoła. To tu bowiem człowiek spotyka się z Bogiem i ludźmi tworząc z nimi rzeczywistą wspólnotę połączonych miłością osób. Ta teza wyłania się z opartego na Biblii i ponaddwudziestowiecznej Tradycji teologicznego namysłu nad Kościołem²⁷.

Na wspólnotę Kościoła należy patrzeć szeroko. Stanowi ona sieć wielu międzyosobowych relacji. Po pierwsze chodzi tu o wspomnianą już relację do Boga oraz o także wspomniane odniesienia do innych osób będących członkami wspólnoty eklezjalnej. Nie można jednak zapominać, że ważną część Kościoła stanowią ci, którzy już egzystują w Królestwie Bożym tworząc Kościół uwielbiony. Chodzi tu o aniołów i świętych. Z każdym z nich człowiek Kościoła wchodzi w osobistą relację²⁸. Odbiciem i ukonkretnieniem tak pojętego Kościoła jest parafia. Takie jej rozumienie, w którym chodzi przede wszystkim o relacje wspólnotowe, a nie związki powodowane bliskością fizyczną i zamieszkiwaniem jednego terytorium, jest akcentowane w stanowiącej jedno z podstawowych źródeł rozprawy instrukcji Kongregacji ds. Duchowieństwa²⁹.

Człowiek swoją naturę, swoją tożsamość, prawdę o tym, kim jest naprawdę odkryć może tylko w Jezusie Chrystusie – Prawdziwym Bogu i Prawdziwym Człowieku. Poznając Chrystusa może poznać samego siebie, poznać i zrozumieć

w: Wzrastanie człowieka w godności, miłości i miłosierdziu, red. M. Kalinowski, Lublin 2005, 93-119.

²⁶ KDK, 2-3.

²⁷ Tatar, 119-139; W. Przygoda, *Przykazanie miłości bliźniego wezwaniem dla wspólnoty parafialnej*, STV, 32 (1994), nr 2, 191–204; W. Przygoda, *Miłosierdzie Boże szansą ożywienia posługi charytatywnej Kościoła w Polsce*, PSac., 24 (2020), nr 1, 87.

²⁸ M. Wyrostkiewicz, *Liturgia jako przestrzeń przemiany człowieka. Liturgika a teologia moralna*, w: *Studia liturgiczne*, t. 15: Miejsce liturgii w teologii, red. W. Pałęcki, A. Megger, Lublin 2019, 83–95.

²⁹ NDWP, 9–10.

sens swoje życia. Dzięki Chrystusowi człowiek może odkryć prawdziwy obraz Boga³⁰. Papież Jan Paweł II podczas swojej pierwszej pielgrzymki do Polski w 1979 r. mówił: „Kościół przyniósł Polsce Chrystusa – to znaczy klucz do rozumienia tej wielkiej i podstawowej rzeczywistości, jaką jest człowiek. Człowieka bowiem nie można do końca zrozumieć bez Chrystusa. A raczej: człowiek nie może siebie sam do końca zrozumieć bez Chrystusa. Nie może zrozumieć ani kim jest, ani jaka jest jego właściwa godność, ani jakie jest jego powołanie i ostateczne przeznaczenie. Nie może tego wszystkiego zrozumieć bez Chrystusa”³¹. To w Kościele i dzięki Kościołowi człowiek odkrywa swoją tożsamość i realizuje swoje najbardziej podstawowe potrzeby. Jest to potwierdzeniem wyartykułowanej wcześniej tezy o Kościele jako niszy ekologicznej współczesnego człowieka.

Wspólnota gromadzi ludzi, którzy mają ten sam cel i określone zasady działania. Człowiek należy do różnego rodzaju grup społecznych. Niektóre z nich oddziałują na niego bezpośrednio. Stanowią miejsce, gdzie nabiera doświadczenia, rozwija wszystkie sfery swojego życia³². Pierwszą wspólnotą człowieka jest rodzina będąca naturalnym środowiskiem jego dorastania. Ona też jawi się jako swoista nisza ekologiczna, tzn. taka część środowiska naturalnego, w której człowiek znajduje optymalne warunki do rozwoju. Drugą wspólnotą, w której można się dopatrywać podobnych znamion jest Kościół³³.

Bóg, powołując człowieka do wspólnoty, pragnie, aby wszyscy, którzy stworzeni są na Jego obraz żyli w duchu braterskim i tworzyli jedną rodzinę³⁴. Szczególną wspólnotą, daną jako dar i miejsce wzrastania dla człowieka jest Kościół. Odnosząc się do historii zbawienia, Starego i Nowego Przymierza warto zwrócić uwagę na to, że wspólnota to nie tylko dar, ale również zobowiązanie.

³⁰ A. Nowak, *Człowiek*, w: LDK, 168-171.

³¹ Jan Paweł II, *Musicie od siebie wymagać*, Poznań 1984, 38.

³² KKK, 1881-1882.

³³ Wyrostkiewicz, *Ekologia ludzka*, 162–65.

³⁴ KDK, 24.

Człowiek, powołany do wspólnoty z braćmi, ma grzeszną naturą. Dlatego nieustannie musi podejmować walkę ze skłonnościami do upadku, z pokusami i grzechami prowadzącymi do rozbicia relacji z innymi ludźmi, jak i jego samego. Zwycięstwo i budowanie silnej wspólnoty, jednoczącej ludzi jest możliwe tylko w Chrystusie odmieńającym życie człowieka, odradzającym go na nowo. Biblijny obraz człowieka i jego relacji z innymi ludźmi stanowi źródło zasad istotnych w życiu społecznym³⁵.

Mówiąc o Kościele warto nawiązać do refleksji biblijnej dotyczącej przymierza Boga z ludźmi. Podejmując taką refleksję jeden z lubelskich biblistów zauważa, że „Bóg w rzeczywistości stworzył nie tylko jednostki, lecz także wspólnotę ludzką. Lud Boży Starego i Nowego Testamentu jest przez przymierze partnerem Bożym; Bóg tego ludu strzeże, prowadzi go i broni”³⁶. Podobnie jest w Kościele, w którym realizuje się dziś przymierze Boga z człowiekiem. Bóg, za pomocą działań duszpasterskich gromadzi swój lud i prowadzi go do zbawienia. A dokonuje tego przez wzmacnianie wspólnoty z Bogiem i ludźmi³⁷.

Odwołując się do Starego Testamentu można zauważyć, że życie człowieka ma charakter wspólnotowy, który ukazuje nie tylko antropologia biblijna, ale także historia narodu wybranego, czyli konkretna rzeczywistość opisana na kartach Pisma Świętego. Chrześcijanin może właściwie odczytać powołanie do wspólnoty tylko poprzez poznanie idei przymierza, która jest jakby kluczem do odczytania wspólnotowego wymiaru życia. Stare Przymierze rozpoczyna się na Synaju, gdzie Izrael staje się partnerem Boga. Istotne tutaj jest dostrzeżenie wspólnotowego charakteru życia istoty ludzkiej, jak też kluczowej relacji między osobą, a wspólnotą. Ma ona dwa wymiary: wertykalny wskazujący na to, że źródłem budowania relacji i więzi międzyludzkich jest Bóg oraz horyzontalny ukazujący współzależność osoby i wspólnoty. Te dwa wymiary razem oddają wyjątkowość

³⁵ Pokrywka, *Osoba, uczestnictwo, wspólnota*, 59–69.

³⁶ M. Filipiak, *Problematyka społeczna w Biblii*, Warszawa 1985, 208.

³⁷ R. Flak, *Funkcje kaznodziei w nauczaniu papieży od czasu Soboru Watykańskiego II*, Kraków 2020, 52–60.

wspólnoty ukazanej w Starym Testamencie³⁸. Dziś przymierze Boga z człowiekiem oznacza Nowe przymierze w Chrystusie. Nowy człowiek tworzy nową wspólnotę, którą jest Kościół, a w nim wspólnoty parafialne stanowiące wspólnotę wspólnot³⁹.

Warto zauważyć także, że w świetle Przymierza człowiek jako jednostka widziany jest w kontekście całej społeczności. Tam może wypełniać swoje zadania i cele, które mają charakter indywidualny. Na tym buduje się jedność. Podkreśla to również M. Filipiak: „Jednostka i grupa nie są pojęciami przeciwstawnymi, lecz zawierają się w sobie. Jednostka nie tyle gubi się w grupie, ile się w niej odnajduje, osiąga swej własnej indywidualności przyjmując na siebie aspiracje grupy i partycypując w jej dobrach⁴⁰. Jednostka i wspólnota to pojęcia uzupełniające się nawzajem, co dostrzegalne jest w Przymierzu. Na kartach Starego Testamentu indywidualizm przenika się z pojęciem wspólnoty. Tam też jest źródło rozpowszechnianego w Nowym Testamencie przykazania miłości bliźniego. Jest ono niezbędnym i podstawowym ogniwem budowania wspólnoty. Punktem wyjścia jest tutaj przyjęcie postawy skierowanej ku drugiemu człowiekowi. Ten motyw jest rozwijany i pogłębiany w Nowym Testamencie, aczkolwiek Stary Testament jest fundamentem i zawiera podstawowe motywy miłości bliźniego (ojcostwo Boga, przykład Boga, wola Boża)⁴¹.

W Starym Testamencie opisane jest przymierze Boga z Narodem Wybranym, za to Nowy Testament ukazuje całkiem Nowe Przymierze w Chrystusie, co już zasygnalizowano. Nie jest ono czymś odrębnym, ale łączy się ze starotestamentalnym; to drugie jest wypełnieniem i dopełnieniem pierwszego. Sobór Watykański II w Konstytucji *Lumen gentium* podaje: „A jak Izrael wedle ciała,

³⁸ Pokrywka, *Osoba, uczestnictwo, wspólnota*, 69–74.

³⁹ P. Kulbacki, „Nowy człowiek” paradygmatem wychowania katolickiego, w: *Pedagogika rodziny. Podejście systemowe*, red. M. Marczewski i in., t. 2: *Wychowanie rodzinne*, Gdańsk 2017, 853–855.

⁴⁰ M. Filipiak, *Biblia o człowieku. Zarys antropologii biblijnej Starego Testamentu*, Lublin 1979, 25.

⁴¹ Pokrywka, *Osoba, uczestnictwo, wspólnota*, 69–74.

wędrujący przez pustynię nazwany już jest Kościołem Bożym 2 Ezd 13,1, por. Lb 20,4, Pwt 23,1 nn), tak nowy Izrael, który żyjąc w doczesności szuka przyszłego i trwałego miasta (por. Hbr 13,14), również nazywa się Kościołem Chrystusowym (por. Mt 16,18), jako że Chrystus nabył go za cenę krwi swojej (por. Dz 20,28), Duchem swoim go napęłnił i w stosowne środki widzialnego i społecznego zjednoczenia wyposażył. Bóg powołał zgromadzenie tych, co z wiarą spoglądają na Jezusa, sprawcę zbawienia i źródło pokoju oraz jedności, i ustanowił Kościołem, aby ten Kościół był dla wszystkich razem i dla każdego z osobna widzialnym sakramentem owej zbawczej jedności. Mając rozprzestrzenić się na wszystkie kraje, Kościół wchodzi w dzieje ludzkie, wkraczając równocześnie poza czasy i granice ludów. Idąc zaś naprzód poprzez doświadczenia i uciski krzepi się Kościół mocą obiecaną mu przez Pana łaski Bożej, aby w słabości cielesnej nie odstąpił od doskonałej wierności, lecz pozostał godną oblubienicą swego Pana i pod działaniem Ducha Świętego nieustannie odnawiał samego siebie, póki przez krzyż nie dotrze do światłości, która nie zna zmierzchu”⁴².

Nowe Przymierze zawarte zostaje przez Jezusa Chrystusa, przez Jego mękę i śmierć. Jednakże analizując wcześniejsze wydarzenia opisane w Ewangeliach, szczególnie Ostatnią Wieczerzę można zauważyć, że poprzez ustanowienie sakramentu Eucharystii, czyli poprzez przemianę chleba w Ciało Jezusa, a wina w Jego Krew, to Przymierze zostało już zawarte. Wydarzenia Paschalne są początkiem wspólnoty Kościoła. Nowe Przymierze ma charakter eklezjalny i eschatyczny. Eklezjalny, ponieważ ma istotne znaczenie w postawianiu pierwszego Kościoła. Wymiar eschatyczny – przez osobę Jezusa Chrystusa spełniają się wszystkie obietnice zawarte w Starym Testamencie. Uczestnicy Nowego Przymierza mają również zapowiedziany udział w zbawieniu i zwycięstwie, które ostatecznie dokona się na końcu czasów⁴³.

⁴² KK, 9.

⁴³ J. Mastej, *Przymierze*, w: LTF, 981-984.

Integralnym elementem Biblii obok Nowego Testamentu jest Stary Testament. W Starym Przymierzu Bóg został partnerem Ludu Bożego, Narodu Wybranego. Nowy Testament jest kontynuacją tej idei Przymierza. W Nowym Testamencie akcentowany jest problem grzechu powodującego rozbitcie więzi człowieka z Bogiem i z innymi ludźmi. Na skutek grzechu człowiek traci tę partnerską relację z Bogiem. Ratunkiem i drogą do budowania wewnętrznej integralności człowieka jest Jezus Chrystus. On przez swoją śmierć, ofiarę z samego siebie przywrócił człowiekowi prawdę o sobie samym i nadał mu nową tożsamość. Dzieło zbawcze Jezusa Chrystusa oraz moc Ducha Świętego jest źródłem wspólnoty między ludźmi. Moralność każdego chrześcijanina powinna być nie tylko skierowana na wspólnotę, ale także w niej przeżywana. Wspólnota powinna mieć wymiar wertykalny – relacja człowieka z Bogiem. Jest to podstawa i źródło wszelkich innych relacji obecnych w życiu człowieka⁴⁴. Jezus jest jakby potwierdzeniem tego, że człowiek powołany jest do wspólnoty, do nawiązywania relacji społecznych. Przez swoje człowieczeństwo, On sam, wszedł w społeczeństwo ludzkie, we wspólnotę. Wypełniając wolę Ojca, nadał wspólnocie nowego znaczenia. Wspólnota, Kościół jest Jego Mistycznym Ciałem⁴⁵.

Chrystus w Nowym Przymierzu zaprasza każdego człowieka, który uczestniczy w tym Przymierzu nie tylko do wspólnoty z Bogiem, opartej na relacji z Nim. Chrystus w Nowym Przymierzu wzywa każdego człowieka do tego, by budował wspólnotę, której fundamentem jest miłość, aby kierował się przy tym braterstwem, ponieważ prawda o tym, że Bóg jest Ojcem wszystkich ludzi stanowi konkretne posłanie do budowania relacji braterskich między sobą⁴⁶. Jest to szczególne powołanie dotyczące udziału we wspólnocie zbawionych. Chrześcijanin ma za zadanie i obowiązek budować „Kościół Chrystusa, który w Symbolu

⁴⁴ Pokrywka, *Osoba, uczestnictwo, wspólnota*, 69–74.

⁴⁵ A. Rojewski, *Kościół wspólnotą osób*, SPł, 15 (1987), 83-87.

⁴⁶ Nagórny, *Posłannictwo chrześcijan w świecie*, 101; J. Nagórny, *Agape i ethos. Centralny charakter miłości w moralności chrześcijańskiej*, w: *Homo meditations t. 13: Miłość w postawie ludzkiej*, red. W. Słomka, Lublin 1993, 159-180.

Apostolskim wyznajemy jako jeden, święty, katolicki i apostolski, to Kościół, który można nazwać powszechną wspólnotą uczniów Pana, uobecniającą się i działającą pośród różnych osób, grup, czasów i miejsc⁴⁷.

To wezwanie i powołanie do życia we wspólnocie nie może być jednak ograniczone do wspólnoty Kościoła, ale powinno być przeniesione na wszystkie aspekty życia człowieka. Nowe Przymierze zawiera w sobie wezwanie do miłości, która jest poza ograniczeniami natury człowieka. Miłość ta bowiem pochodzi od samego Boga i dotyczy nadprzyrodzonego obdarowania. Jest to miłość, dzięki której człowiek potrafi odnaleźć swoją godność i wartość, odnajduje siebie jako osobę wyjątkową i niepowtarzalną, jako stworzenie samego Boga, podobne do swego Stwórcy. Zarówno powołanie do miłości, jak i powołanie do wspólnoty są złożone przez Boga w sercu każdego człowieka. Oba powołania mają charakter nadprzyrodzony i spójnie wpisują się w naturę ludzką⁴⁸.

Człowiek swoje podstawowe powołanie może odkryć bez udziału Ducha Świętego. Aczkolwiek tylko będąc napełniony Duchem Świętym i w zjednoczeniu z Chrystusem człowiek może odkryć głębszy charakter powołania do miłości braterskiej. Odczytując to powołanie, chrześcijanin nie tylko doświadcza miłości Bożej w swoim życiu, ale także uczy się dzięki niej kochać innych ludzi. Odkrywa, że Bóg kocha w nim i przez niego jego siostry i braci. Miłości tej nie da zamknąć się ramach, nie jest ona złudzeniem ani też przemijającą rzeczywistością⁴⁹. Przykazanie miłości, które jest fundamentem chrześcijańskiego życia powinno być obecne we wszystkich obszarach działalności człowieka. Nowe Przymierze niesie ze sobą uniwersalny charakter zbawienia. Oznacza to, że dzięki ofierze Jezusa Chrystusa Nowe Przymierze nie jest przeznaczone dla konkretnych osób, ale dla wszystkich ludzi. Biblijna wizja wspólnoty nie zawęża się do grupy eklezjalnej, ale sięga dalej⁵⁰. Jak podaje Nagórny: „Ten wspólnotowy wymiar życia ludzkiego

⁴⁷ CN, 7.

⁴⁸ Nagórny, *Posłannictwo chrześcijan w świecie*, 101.

⁴⁹ Tamże, 108–109.

⁵⁰ Pokrywka, *Osoba, uczestnictwo, wspólnota*, 69–74.

wyraża się bowiem w dwóch płaszczyznach jego życia; w powołaniu do wspólnoty zmierzającej ku ostatecznemu zbawieniu oraz w ramach społeczności o charakterze doczesnym. Pismo święte odróżniając, ale nie rozdzielając dwu wymiarów życia: nadprzyrodzonego i doczesnego, pozwala lepiej zrozumieć, że także rozwój społeczny pozostaje w jakimś związku ze wspólnotową historią zbawienia”⁵¹.

Życie pierwszej wspólnoty uczniów Jezusa opisane w *Dziejach Apostolskich* ukazuje cechy i charakter Kościoła jako wspólnoty. Od strony duchowej wspólnota ta w centrum stawiała zmartwychwstałego Chrystusa. Jego Duch nappełniał miłością i jednoczył wiernych. Dzięki Jego działaniu i mocy mogli oni nazywać się nawzajem braćmi. Relacje te dodatkowo były pogłębiane w czasie Eucharystii i modlitwy. Żyjąc wspólnie wypełniali oni pragnienie Jezusa dotyczące jedności między uczniami. Chrześcijanie, dzięki tak bogatemu życiu duchowemu, nie byli obojętni na cierpienie swoich współbraci. Dzielili swoje dobra w sposób wolny. Dzięki działaniu Ducha Świętego stali się oni wolni od przywiązań materialnych i potrafili dzielić między sobą swoje dobra. To przyczyniało się do budowania jedności między nimi⁵². Na relacje w pierwszej wspólnocie chrześcijan wpływała również wiara. Nauka Apostołów, modlitwa, Eucharystia i dzielenie się swoimi dobrami z potrzebującymi były możliwe tylko dzięki głębokiej wierze⁵³. Opisy przedstawione przez św. Łukasza w *Dziejach Apostolskich* wskazują na to, że wspólnota wierzących, których łączy prawdziwa przyjaźń i miłość chrześcijańska, przekazana im przez Jezusa. On, zmartwychwstały Chrystus, jest obecny w życiu uczniów i umacnia ich działania, szczególnie podczas wspólnotowej modlitwy i Eucharystii⁵⁴.

⁵¹ J. Nagórny, *Teologiczna interpretacja moralności Nowego Przymierza*, Lublin 1989, 446.

⁵² S. Dyk, *Pierwotna wspólnota wierzących (Dz 2, 42-47; 4, 32-37; 5, 12-16) wzorem Kościoła preewangelizującego*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 3 (2004), 173–189.

⁵³ PF, 13.

⁵⁴ Dyk, *Pierwotna wspólnota wierzących*, 173–80.

Współczesna parafia, jako wspólnota nie może zgodzić się na ducha indywidualizmu, który jest nie do pogodzenia z ideą *communio personarum* (z tego samego powodu nie może także przyjmować cech charakterystycznych dla grup o rysach kolektywistycznych). Odrzucając indywidualizm bliski egoizmowi nie wyklucza jednak, a nawet promuje, ducha personalizmu oznaczającego afirmację każdej osoby i jej indywidualne potraktowanie⁵⁵. Łączy ona ze sobą osobiste zaangażowanie człowieka i formę wspólnoty eklezjalnej, co w teologii określane jest mianem uczestnictwa, które stoi u fundamentów prawdziwej wspólnoty osób⁵⁶. Prowadzi to do podejmowania konkretnych zadań w parafii i brania za nie odpowiedzialności. Nie tylko odpowiedzialności indywidualnej, ale także odpowiedzialności wspólnotowej, która dotyczy życia i rozwoju Kościoła. Powinna być ona współmierna i odpowiednia do miejsca i funkcji oraz zadań powierzonych wiernym. Wtedy będzie prawdziwą wspólnotą – *communio personarum*⁵⁷.

Odpowiednim komentarzem do powyższej myśli są słowa cytowanego już wcześniej Nagórnego, który pisząc o wspólnocie stwierdza, że „wspólnota ludzka jest tylko wówczas prawdziwą wspólnotą, gdy jest wspólnotą osób, to znaczy, gdy jest wspólnotą, w której nie zostaje zatarta ani zniszczona podmiotowość każdego z członków, gdy zostaje w pełni uszanowana ich osobowa godność. Jednocześnie to podkreślanie osobowej godności nie może oznaczać jakiegoś skrajnie indywidualistycznego rozumienia wspólnoty, gdyż nie prowadziłoby to do wspólnoty, co raczej do zbiorowości osób”⁵⁸.

⁵⁵ Nagórny, *Posłannictwo chrześcijan w świecie*, 170–88.

⁵⁶ Szczegółowo to zagadnienie omówione jest w monografii: Pokrywka, *Osoba, uczestnictwo, wspólnota*.

⁵⁷ Przygoda, *Przykazanie miłości bliźniego wezwaniem dla wspólnoty parafialnej*, 191–204.

⁵⁸ Nagórny, *Posłannictwo chrześcijan w świecie*, 113.

1.1.3. Parafia urzeczywistnieniem Kościoła

Jezus Chrystus nie założył parafii czy diecezji, ale powołał do istnienia wspólnotę. W tej wspólnocie zawiązał więź, zbudował relacje oparte na miłości braterskiej i nadprzyrodzonej, w które nieustannie dokonuje się tajemnica odkupienia. Od chwili jej założenia, wspólnota uczniów Jezusa ma być znakiem obecności samego Boga⁵⁹.

Wspólnota Kościoła urzeczywistnia się na trzech płaszczyznach: lokalnej, powszechnej i partykularnej, które szerzej opisane zostały w dokumentach Soboru Watykańskiego II. Kościół lokalny (*Ecclesia localis*) to wspólnoty wiernych posiadające własny ryt i tradycję, Kościół powszechny (*Ecclesia universalis*) to katolicki Kościół skupiający różnorakie rytury i obrządki, zaś Kościół partykularny (*Ecclesia particularis*) to wspólnota ochrzczonych, która jest związana z biskupem i daną diecezją⁶⁰. Tutaj także warto przywołać słowa Josepha Ratzingera – późniejszego papieża Benedykta XVI: „Dla wczesnego chrześcijaństwa pierwszym i na pierwszy plan wysuwany znaczeniem wyrazu *ecclesia* był Kościół lokalny. Innymi słowy: Kościół powstał najpierw w poszczególnych Kościołach lokalnych, które nie tylko są oddzielnymi częściami większej administracyjnej całości, ale każdy z nich zawiera całość tego, co istotnie stanowi *rzeczywistość Kościoła*. Kościoły lokalne nie są jednostkami administracyjnymi wielkiego aparatu, ale żywymi komórkami; w każdej z nich obecna jest cała tajemnica życia jednego Ciała Kościoła, tak, że każdy Kościół lokalny można nazywać *Ecclesia*”⁶¹. Kościół lokalny jest znakiem obecności Kościoła

⁵⁹ B. Kominek, *Parafia jako forma urzeczywistniania Kościoła*, w: Dei Virtus. Kard. B. Kominkowi w hołdzie, red. J. Krucina, Wrocław 1974, 23-31.

⁶⁰ Por. A. Perzyński, *Parafia w świetle teologii Kościoła lokalnego*, w: Dziś i jutro parafii, red. tenże, Łódź 1991, 47-74.

⁶¹ J. Ratzinger, *Duszpasterskie implikacje nauki o kolegalności biskupów*, „Concilium” [edycja polska], 1 (1965/1966), nr 10, 55.

powszechnego i tworzą go: biskup bądź prezbiter, Eucharystia i stosunkowo stała wspólnota ludzi⁶².

Wszyscy, którzy zostali ochrzczeni i na mocy tego sakramentu zostali uczestnikami posłannictwa Jezusa Chrystusa w wymiarze prorockim, kapłańskim i królewskim są członkami wspólnoty Kościoła. Ponadto do nich należy obowiązek uczestnictwa w Bożej misji Kościoła, którą ma on do wykonania w świecie. Podstawą wspólnoty wierzących jest sakrament chrztu świętego. To dzięki niemu wierni, poprzez działanie Ducha Świętego mogą w pełni korzystać z Eucharystii. Udział w Eucharystii jest drogą do wspólnoty z Bogiem Ojcem, Synem Bożym i Duchem Świętym. Na mocy tej wspólnoty każdy wierzący został uczestnikiem Bożej natury, ponadto z niej rodzi się wspólnota pomiędzy wszystkimi Kościołami i wszystkimi członkami Kościoła⁶³.

Od samego początku działalności Kościół budował wspólnoty – gminy, wkraczając tym samym do konkretnych społeczności. Działo się tak na początku w wymiarze lokalnym, a później, z biegiem czasu i rozprzestrzenianiem się chrześcijaństwa, także dotykało narodów i wspólnot politycznych⁶⁴. Współcześnie, zgodnie z tym co podaje Sobór Watykański II, Kościół to komunია, wspólnota między osobami. Członkowie Kościoła są zjednoczeni w Duchu Świętym przez Syna w miłości Ojca. Dzięki Duchowi Świętemu mają dostęp do Ojca i siebie nawzajem mogą nazywać braćmi. Kościół to także *communio personarum* poprzez wymiar wertykalny i horyzontalny. Kościół, jako wspólnota, stanowi komunię, ale ta komunია w wymiarze eschatologicznym jest także celem Kościoła⁶⁵.

⁶² B. Biela, *Parafia miejsce urzeczywistniania się komunii Kościoła*, Katowice 2006, 152-181.

⁶³ KK, 7; DE, 7; DM 39; KDK, 38.

⁶⁴ Nagórny, *Posłannictwo chrześcijan w świecie*, 155-156.

⁶⁵ J. Królikowski, *Wolność, władza i wspólnota w świetle nauczania II Soboru Watykańskiego*, „Studia Socialia Cracoviensia”, 7 (2014), nr 2, 149–161.

Kościół to nie tylko wspólnota wiary i miłości. Jest to społeczność widzialna, która posiada porządek prawny. Ten aspekt Kościoła nie jest czymś odrębnym wobec aspektu wspólnotowego czy funkcjonalnego, ale należy do każdego z nich. Cele, jakie wyznacza wspólnota, jak i wypełnienie funkcji zbawczej Kościoła wymaga pewnej organizacji, uporządkowania hierarchicznego, porządku prawnego. Służy to wspólnocie w doskonaleniu jej jedności⁶⁶.

Bóg powołuje człowieka do życia we wspólnocie. Człowiek dąży do zbawienia w Kościele, który jest powszechny, jednakże jego widzialnym znakiem, lokalną wspólnotą wiernych jest parafia. Jak podaje Sobór Watykański II: „Ponieważ biskup w swoim Kościele nie może osobiście zawsze i wszędzie przewodniczyć całej owczarni, dlatego powinien koniecznie utworzyć grupy wiernych. Najważniejsze z nich to parafie, lokalnie zorganizowane pod przewodnictwem duszpasterza, zastępującego biskupa. One bowiem w pewien sposób przedstawiają widzialny Kościół ustanowiony na całej ziemi.”⁶⁷. Parafia jest zatem miejscem rozwoju duchowego wiernych. Kodeks Prawa Kanonicznego definiuje parafię w następujący sposób: „Parafia jest określoną wspólnotą wiernych, utworzoną na sposób stały w Kościele partykularnym, nad którą pasterską pieczę, pod władzą biskupa diecezjalnego, powierza się proboszczowi jako jej własnemu pasterzowi”⁶⁸.

Parafia urzeczywistnia się jako Kościół lokalny przez to, iż ukazuje widzialny Kościół, jest obrazem Kościoła powszechnego na terenie, który zajmuje. Kościół parafialny, jego wspólnota może być widzialnym znakiem. To dzięki parafii Kościół jest i staje się obecny sakramentalnie, jako znak zbawienia. Parafia jest także znakiem Chrystusa pośród ludzi, jak pisze Paweł IV: „Chrystus jest tutaj. Parafia aktualizuje jego obecność pośród wiernych, i w taki sposób ten sam lud chrześcijański staje się, można powiedzieć, sakramentem, świętym

⁶⁶ Tamże.

⁶⁷ KL, 42.

⁶⁸ KPK, 515.

znakiem obecności Pana”⁶⁹. Parafia jest ośrodkiem życia chrześcijańskiego, to w niej konkretyzuje się Kościół dla każdego ochrzczonego. Chrześcijanin szukający Chrystusa może Go spotkać w Słowie Bożym, sakramentach i w życiu pełnym wiary i braterskiej miłości, a tego wszystkiego doświadcza w swojej lokalnej wspólnotie. Wspólnota parafialna to miejsce, w którym w bardzo konkretny sposób jest ukazany Kościół, ponieważ właśnie w parafii realna obecność Jezusa Chrystusa przenika się z codziennym życiem wiernych. Parafia to także miejsce, gdzie, pod kierownictwem prezbitera, wspólnota Kościoła ukazuje się jako żywy Lud Boży, jako ci, którzy mocą Ducha Świętego zostali odkupieni przez Chrystusa⁷⁰.

Na współczesną parafię można spojrzeć w różnoraki sposób. Niektórzy postrzegają ją jako jednostkę administracji kościelnej. Dla innych jest to część Ciała Mistycznego, a jeszcze inny mają zdanie, że parafia jest „wspólnotą wspólnot”. Jednakże najczęstszym problemem i dylematem, który podejmowano jeżeli chodzi o refleksje nad parafią było to czy parafia jest instytucją czy należy postrzegać ją tylko jako wspólnotę. Kompetentną i autorytatywną odpowiedź i rozwiązanie podał Sobór Watykański II: parafia jest i wspólnotą i instytucją⁷¹.

Przynależenie do Kościoła, czyli także do parafii, od samego początku jego istnienia miało kierunek pionowy i poziomy. Bóg posyła do człowieka swoje Słowo, na które człowiek odpowiada poprzez zaufanie i wiarę. Jest to więc wymiar pionowy wspólnoty: od ludzi w kierunku Boga. Liturgia i sakramenty Kościoła poprzez swoje działanie mają podobny charakter. Drugi kierunek (poziomy) skupia się na miłości Bożej kierowanej do ludzi. Jest to niezbędne w budowaniu Kościoła oraz każdej wspólnoty parafialnej⁷².

⁶⁹ Perzyński, 47-74.

⁷⁰ R. Kamiński, *Teologiczne spojrzenie na parafię*, AK, 1984, z. 3, 383-394.

⁷¹ A. Lepa, *Parafia wielkowiejska jako środowisko wychowawcze*, w: *Dziś i jutro parafii*, 7-45.

⁷² R. Kamiński, *Przynależność do parafii – wspólnoty miłości w nauczaniu kościoła współczesnego w Polsce*, „Seminare. Poszukiwania naukowe”, 7 (1985), 71-107.

Parafia powinna być, co wynika z jej natury odczytanej w kluczu teologicznym, nastawiona na diecezję i cały Kościół powszechny. Ona sama w sobie nie jest „wielkością”. Staje się nią ze względu na swój związek z Kościołem powszechnym – jako Jego integralna część; stanowi przedłużenie diecezji nie tyle w znaczeniu terytorialnym, ile w mistyczny, nadprzyrodzony sposób uczestniczy w tajemnicy diecezji i Kościoła. Parafia jest wyrazem istoty Kościoła; jest jego swoista „ogniskową”. Parafia działa w ścisłym związku i zależności od biskupa i całej diecezji. To dzięki nim posiada ona wartości teologiczne, a nie jest tylko organizmem administracyjnym istniejącym na danym terenie⁷³.

Parafia jest:

- wspólnotą żyjącą wiarą i do niej pobudzającą przez przepowiadanie Słowa Bożego;
- wspólnotą miłości gotową nieść pomoc i służyć ludziom;
- wspólnotą eucharystyczną, w której sprawowanie Eucharystii stanowi centrum życia;
- wspólnotą eschatologiczną – nieustannie jest w drodze do ojczyzny niebieskiej;
- wspólnotą konieczną, jednakże nie jest ona samowystarczalna – pozostaje w jedności z diecezją⁷⁴.

Kończąc refleksję dotyczącą parafii jako wspólnoty warto zasygnalizować jeszcze jedną kwestię, a mianowicie taką, że wśród badaczy od dawna daje się zauważyć trend, zgodnie z którym deprecjonuje się sens istnienia parafii postrzeganej jako wspólnota osób. Podkreśla się tam znaczenie tzw. małych grup duszpasterskich, na które chce się przenosić to, co Tradycja i teologia przypisuje parafii. Do tych spekulacji odniósł się Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej

⁷³ Tenże, *Teologiczne spojrzenie na parafię*, 383-394.

⁷⁴ A. Żądło, *Parafia w trzecim tysiącleciu*, Kielce 1999, 31.

O katechizacji w naszych czasach pisząc: „Niektórzy może zbyt pochopnie uznali, że parafie są przestarzałe, że nawet znikają, a na ich miejsce powinno się tworzyć małe wspólnoty, dogodniejsze i sprawniejsze. Ale czy to się podoba czy nie, parafia jest w dalszym ciągu miejscem, z którym chrześcijanie, nawet niepraktykujący, złączeni są ścisłymi więzami”⁷⁵. W myśl współczesnych badań teologicznych konflikt pomiędzy parafią a małymi grupami duszpasterskimi jest jedynie pozorny. Nie trzeba wybierać pomiędzy tym, czy to parafia, czy też inna grupa jest podstawową jednostką organizacyjną i duszpasterską w Kościele. Tą bez wątpienia jest parafia, która jest nie tylko wspólnotą osób, ale też i wspólnotą wspólnot. Jednoznacznie to stwierdza odwołująca się do najnowszego nauczania Kościoła instrukcja o parafii z 2020 r. stwierdza, że chociaż „przedmiotem misji i ewangelizacji Kościoła jest zawsze Lud Boży jako całość”, to jednak formą obecności Kościoła na danym terytorium jest uobecniająca cały Kościół parafia funkcjonująca jako „wspólnota wspólnot”⁷⁶ – co już sygnalizowano wyżej.

Parafia jest niewątpliwie wspólnotą osób oraz wspólnotą wspólnot. Tak rozumiana jest miejscem integralnego rozwoju człowieka, gdzie doświadcza daru wspólnoty, odkrywa swoje powołanie i realizuje je. Wprowadza ona człowieka do uczestniczenia w życiu liturgicznym. Tam może on praktykować miłość i uczyć się braterskich relacji. Parafia, jako wspólnota jest człowiekowi dana i zadana. Nie jest ona instytucją socjalną, ale wspólnotą wiary z Bogiem i ludźmi. Powinna być rodziną Bożą, domem Bożym, wspólnotą wiernych⁷⁷. Kwestie te będą szerzej omawiane w kolejnych częściach rozprawy.

⁷⁵ CTr, 67

⁷⁶ NDWP, 27; EG, 28.

⁷⁷ ChL 26.

1.2. W poszukiwaniu istoty parafii i życia parafialnego

Wychowanie człowieka w wierze i prowadzenie go do szczęścia i doskonałości jest zadaniem Kościoła powszechnego. Jan Paweł II w adhortacji *Christifideles laici* wyraźnie mówi o tym, że naturalnym miejscem formacji, czyli dojrzewania do świętości, tzn. doskonałości, dla ludzi wierzących jest Kościół. Zadanie to w Kościołach lokalnych zostało powierzone biskupom. To oni poprzez głoszenie Ewangelii, sprawowanie sakramentów oraz pomoc i przewodnictwo w życiu duchowym mają formować i wychowywać wiernych⁷⁸. Chrystus jest głową Kościoła powszechnego, który jest obecny w całym świecie. Kościół powszechny żyje i ukazuje się w Kościołach lokalnych. Nie powstały one na skutek jego rozbicia na mniejsze części, ani też nie są jego zbiorem, ale pomiędzy nimi jest żywa i stała więź⁷⁹. Parafie – jak już zauważono w poprzednim paragrafie – są wspólnotami, które działają w obrębie Kościoła lokalnego. Są więc podstawowymi ośrodkami działalności duszpasterskiej⁸⁰.

1.2.1. Odkrywanie tożsamości parafii w dziejach Kościoła

Model pierwszej parafii opisany jest w *Dziejach Apostolskich*. Styl życia chrześcijan w gminach chrześcijańskich obrazuje życie eklezjalne w pierwotnym Kościele [por. Dz 2,42-47]. Pomimo, że gmina chrześcijańska spełniała funkcje dzisiejszych parafii, nie można ich utożsamiać, ponieważ, zgodnie z hierarchią

⁷⁸ ChL, 61; KK, 27; DB, 11; B. Nadolski, *Biskup*, w: LL, 162-163.

⁷⁹ Z. Zarembski, *Parafia podstawowym środowiskiem wychowania w wierze*, „Studia Włocławskie”, 7 (2004), 139-154.

⁸⁰ Sitarz, *Parafia*, 1324-1326.

ówczesnego Kościoła, gminą zajmował się biskup, a nie prezbiter⁸¹. Na początku budowano pierwsze wspólnoty w granicach miast. Na czele wspólnoty stał biskup, a Kościół biskupi stanowił jedyny ośrodek kultu w danym mieście. Gminy chrześcijańskie charakteryzowało życie wiarą i miłością, szczególnie w czasie prześladowań. Wśród pierwszych chrześcijan to nie zwyczaje, język, a nawet miejsce zamieszkania jednoczyło uczniów Jezusa, ale świadomość tego, że prawdziwa ojczyzna jest w Niebie. Ich posłannictwem jest diaspora, wędrówka, nieposiadanie stałego miejsca zamieszkania, a tym, co budowało jedność to wybranie zgodnie z przeznaczeniem przez Boga Ojca⁸².

Nieco inaczej wyglądało życie chrześcijan w czasach hellenistycznych. Było to spowodowane działaniem św. Pawła w środowisku chrześcijańskim, stąd też zauważalny był rozwój Kościoła jako wspólnoty charyzmatycznej, którą charakteryzował rozwój i odkrywanie różnych darów i powołania do służby. Charyzmaty udzielane przez Ducha Świętego przyczyniały się do budowania i wzrostu wspólnoty.

Dalsze zmiany dotyczące funkcjonowania i struktury gmin chrześcijańskich nastąpiły w III wieku. Stanowisko biskupa zostało umocnione. To on stał na straży dyscypliny kościelnej, był odpowiedzialny za wierność i zachowanie ideałów życia chrześcijańskiego przez wspólnotę oraz przekazywał wiarę poprzez głoszenie słowa i sprawował liturgię⁸³. W IV wieku nastąpiła istotna zmiana w gminach chrześcijańskich. Spowodowana była ona powiększaniem się wspólnot. Sprzyjało to rozwojowi działalności misyjnej Kościoła, który coraz bardziej stawał się Kościołem ludu. Wspólnoty, do tej pory zlokalizowane w miastach, zaczęły powstawać również na terenach wiejskich⁸⁴.

⁸¹ T. Falak, *Parafia w nauczaniu Magisterium Kościoła*, „Warszawskie Studia Pastoralne”, 12 (2010), 15–26.

⁸² A.L. Szafrński, *W poszukiwaniu teologii parafii*, RTK, 12 (1965), z 3, 21–41.

⁸³ R. Kamiński, *Parafia wspólnotą i instytucją. Aspekt historyczny*, RTK, 32 (1985), z. 6, 15–37.

⁸⁴ J. Majka, *Socjologia parafii. Zarys problematyki*, Lublin 1971, 28–29.

Pod koniec IV wieku zaczyna zanikać aspekt apostolski i misyjny, zaś wzmacnia się aspekt liturgiczny. Parafia zaczyna być postrzegana jako wspólnota eucharystyczna, a kapłan staje się człowiekiem ołtarza⁸⁵. VII-XIII wiek to czas, w którym nastąpiła prawno-strukturalna instytucjonalizacja parafii⁸⁶.

W rozwoju parafii bardzo ważnym wydarzeniem był Sobór Trydencki (1545–1563). Został on zwołany, ponieważ do tej pory było wiele wątpliwości i niejasności dotyczących pewnych nieuregulowanych spraw. Dokumenty i postulaty na nim zawarte stały się podstawą do rozwoju parafii i całego duszpasterstwa na kolejne stulecia⁸⁷. Dekrety Soboru Trydenckiego uporządkowały uprawnienia proboszczów oraz sprawy organizacji kościelnej. Ponadto uznano, że parafia ma charakter terytorialny. Jej granice powinny być ściśle określone⁸⁸.

W okresie potrydenckim nastąpił rozwój struktur administracyjnych w Kościele. Zagubiona zostaje wspólnotowa odpowiedzialność, wierni czują się zwolnieni z troski o rozwój Kościoła. Coraz częściej Kościół zostaje utożsamiany z hierarchią. Są to czasy powstania protestantyzmu, w związku z tym coraz bardziej umacnia się rola i stanowisko hierarchii kościelnej. Parafia zostaje postrzegana jako okręg duszpasterski, a nie społeczność religijna⁸⁹. Prawno-administracyjne pojmowanie parafii doprowadziło do tego, że posługa proboszcza była odbierana bardziej jako praca urzędnika państwowego, a parafie jako jednostki administracji państwowej⁹⁰.

Na przełomie XIX i XX wieku, szczególnie na Zachodzie zaobserwowano rozpad parafii. Źródłem tego problemu były procesy uprzemysłowienia. Parafie w miastach przeżywały kryzysy, wspólnoty przestały być jednością spójną wewnątrznie, a kontakty między wiernymi i duchowieństwem miały charakter

⁸⁵ J. Chrapek, *Od potrydenckiego do powatykańskiego modelu parafii*, CT, 49 (1979), nr 1, 141-150.

⁸⁶ Falak, 17–20.

⁸⁷ R. Kamiński, *Parafia*, w: LTP, 587–594.

⁸⁸ Majka, *Socjologia parafii*, 39-40.

⁸⁹ Chrapek, 141-150.

⁹⁰ Majka, *Socjologia parafii*, 39.

instytucjonalny. Wierni stali się klientami korzystającymi z usług religijnych. Kościoły parafialne stały się miejscem nabywania tych usług. Wierni uczestniczyli w Mszy Świętej, korzystali z sakramentu pokuty, zawierali małżeństwa, chrzcili dzieci, grzebali swoich bliskich, ale wszystkie sakramenty były postrzegane jak pewnego rodzaju usługi. Na początku XX wieku problemy te zaczęła dostrzegać hierarchia Kościoła⁹¹.

W swoich słowach do kaznodziejów wielkopostnych papież Pius XII zaznaczył, iż siła i moc do życia Kościoła winna przejawiać się nade wszystko w bezpośrednim duszpasterstwie, które powinno mieć miejsce przy ołtarzu, podczas głoszenia Słowa Bożego na ambonie, w czasie sakramentu pokuty i pojednania w konfesjonale, przy łóżku osoby chorej, w katechezie i osobistym pouczeniu. Podkreślił on również, że celem duszpasterstwa jest dążenie do życia nadprzyrodzonego, duchowego, gwarantującego godność, szczęście, ład i harmonię w społeczeństwie⁹².

Przed Soborem Watykańskim II coraz częściej zaczęły się pojawiać określenia parafii jako fundamentalnej, ale także aktywnej komórki Mistycznego Ciała Jezusa Chrystusa. W 1953 roku kardynał J.B. Montini (później Paweł VI), w liście do kardynała Léger i arcybiskupa Montrealu napisał: „Parafa to najmniejsza część jedynej i powszechnej owczarni, powierzonej Piotrowi przez Pana. Podporządkowana władzy duchowej proboszcza, który otrzymał od biskupa misję duszpasterskiej pieczy, parafa jest w Kościele Jezusa Chrystusa pierwszą wspólnotą życia chrześcijańskiego, wspólnotą o takich rozmiarach, by pasterz mógł znać swoje owce, a owce swego pasterza. Określone terytorium, wydzielone z obszaru diecezji, pozwala parafii ukonstytuować się i zakorzenić w lokalnych tradycjach i w konkretnych granicach przestrzennych. W sercu danego terytorium znajduje się kościół parafialny, z chrzcielnicą, konfesjonalem, ołtarzem, tabernakulum. Świątynia jest symbolem jedności i stanowi centrum życia

⁹¹ Chrapek, 142-143.

⁹² Szafrński, *W poszukiwaniu teologii parafii*, 21-41.

wspólnoty parafialnej. Parafa jest przede wszystkim ogniskiem życia religijnego i oddziaływania misyjnego. [...] Komórka Kościoła najbliższa człowiekowi, wspomagająca kształtowanie jego życia osobistego, rodzinnego, wspólnotowego, jest z tego tytułu niezbędna społeczeństwu”⁹³. Wypowiedź ta ma swoje odzwierciedlenie w dokumentach Soboru Watykańskiego II.

Nauczanie Soboru Watykańskiego przedstawia całkiem nowe spojrzenie na parafię. Dokumenty *Vaticanum Secundum* z jednej strony używają w sposób zamienny określeń o Kościołach partykularnych i Kościołach lokalnych, z drugiej strony mówią o jednym, uniwersalnym Kościele. Kościół powszechny urzeczywistnia Kościół Chrystusa, który jest obecny wszędzie i w każdym czasie poprzez Kościoły lokalne i w nich⁹⁴. Sobór Watykański II podaje, że „Kościół katolicki istnieje w Kościołach partykularnych i z nich się składa”⁹⁵, a także „w nich działa”⁹⁶. Ukazuje on parafię jako Kościół lokalny, który jest „częścią Kościoła powszechnego”⁹⁷ i „jest uformowany na wzór Kościoła powszechnego”⁹⁸, dlatego też „powinien on jak najdoskonalej odzwierciedlać Kościół powszechny”⁹⁹. Parafia ma za zadanie reprezentować na danym terenie Kościół widzialny, ma być znakiem zbawienia, wspólnotą ludzi, którzy gromadzą się na Ofierze Eucharystycznej zjednoczeni mocą Ducha Świętego¹⁰⁰. Jest ona dla wielu chrześcijan pierwszym miejscem spotkania z Chrystusem i doświadczenia Jego miłości. Parafia, w porządku hierarchicznym, jest częścią diecezji¹⁰¹, jest jakby jej komórką¹⁰² i tylko dzięki mocnej więzi z nią może urzeczywistniać Kościół

⁹³ Cyt. za: Falak, 16.

⁹⁴ R. Kamiński, *Parafia w diecezji*, RTK, 30 (1983), z. 6, 99-117.

⁹⁵ KK, 23.

⁹⁶ DB, 11; KK, 23.

⁹⁷ KK, 23; DB 6.

⁹⁸ KK, 23.

⁹⁹ KK 23, DB 6, DM 23

¹⁰⁰ Zarembski, 139-154.

¹⁰¹ DB, 30.

¹⁰² DA, 10.

i realizować Jego posłannictwo¹⁰³. Parafię, jako wspólnotę tworzą kapłani i laikat. Bardzo ważną rolę pełni proboszcz, ponieważ łączy on parafię z diecezją¹⁰⁴. Jest przedstawicielem biskupa diecezjalnego. Parafia zawiera w sobie wszystkie elementy znaku Kościoła lokalnego, czyli biskupa (w osobie prezbitera), Eucharystię – Ofiarę Chrystusa i względnie stałą grupę wiernych¹⁰⁵.

Sobór Watykański II odnosząc swe myśli do parafii łączy ze sobą w jedno wszelakie pojawiające się w jej okręgu różnorodne właściwości ludzkie. W ten sposób ukazuje ją jako rzeczywistość złożoną¹⁰⁶. Parafia rodzi się i rozwija w Kościele partykularnym. Jest ona jakby żywą komórką, która powstaje na skutek podziału diecezji. Diecezja stanowi jej organizm, a parafia, jako jego część, ma pozostawać z nią w stałej relacji. To w diecezji wspólnota parafialna odnajduje podstawę do działalności i aktywności duszpasterskiej. Otwartość na inicjatywy podejmowane przez diecezję, pozwala parafii otworzyć się na Kościół powszechny. Jednakże jest to możliwe wtedy, gdy wspólnota parafialna będąc jednością z całą diecezją, zachowa swą odrębność¹⁰⁷. Autonomia Kościołów lokalnych ma jednak charakter względny, a nie absolutny. Kościół lokalny ma za zadanie strzec to, co wspólne, istotne i niepodważalne w Kościele powszechnym, jednakże ma on również prawo do podtrzymywania i rozwijania swoich autentycznych lokalnych tradycji¹⁰⁸. Potwierdza to Konstytucja dogmatyczna o Kościele: „Kościół, czyli Lud Boży (...) nie przynosi żadnego uszczerbku dobru doczesnemu jakiegokolwiek narodu, lecz przeciwnie, wspiera i przyswaja sobie uzdolnienia i zasoby oraz obyczaje narodów, o ile są dobra, a przyjmując je,

¹⁰³ Falak, 15-26.

¹⁰⁴ ChL, 26.

¹⁰⁵ Przygoda, *Przykazanie miłości bliźniego wezwaniem dla wspólnoty parafialnej*, 191–204.

¹⁰⁶ F. Woronowski, *Formacja religijnego życia parafii*, Łomża 1980, 45.

¹⁰⁷ R. Kamiński, *Parafia w dziejach*, RTK, 30 (1983), z. 6, 99–115.

¹⁰⁸ S. Napierała, *Teologiczne aspekty zagadnienia Kościołów lokalnych w dokumentach Soboru Watykańskiego II*, „Poznańskie Studia Teologiczne”, 1 (1972), 66.

oczyszcza je, umacnia i podnosi”¹⁰⁹. Parafia jest miejscem, w którym spotykają się dwie rzeczywistości: wiara jednostek i posłannictwo Kościoła powszechnego¹¹⁰.

Posoborowe nauczanie papieży wskazuje na to, iż parafia jest miejscem, uprzywilejowanym i najbardziej stosownym, w którym wierni, jako lub Boży, gromadzą się, by pogłębiać swą wiarę i postępować w formacji religijnej. To miejsce szczególne dla sprawowania mszy świętej, zwłaszcza niedzielnej¹¹¹. Paweł VI mówiąc o Kościele lokalnym stwierdził, że parafia jest „domem miłości braterskiej [...] pierwszą szkołą radosnej przyjaźni z rówieśnikami i krajanami, jest pierwszym punktem skupiającym wspólnotowe i społeczne orientacje, jest ciągłym spotykaniem się z miłością nastawioną na ofiarę i służbę prawdzie, wspólnotowej zgodzie i wychowaniu moralnemu”¹¹².

Parafia jest jednocześnie i wspólnotą, i formą organizacyjną złączoną strukturami z innymi wspólnotami oraz cechującą się otwartością na diecezję i na cały Kościół powszechny. Ta otwartość na diecezję stanowi dla parafii jakby „okno” na wgląd życia całego Kościoła, na jego wskazania i troski. To w niej misterium Kościoła, dzięki sprawowaniu sakramentów, a szczególnie sakramentu Eucharystii, zdobywa najwyższą intensywność¹¹³.

Parafia urzeczywistnia Kościół. Obrazowo można powiedzieć, że tam, gdzie jest żywa parafia, tam jest cały Kościół. Ciekawie wyraził to Jan Krucina stwierdzając, że „najbardziej skondensowanym miejscem Kościoła jest żywa, gorąca rzeczywistość parafialna – tam, gdzie ludzie są wcieleni w Chrystusa, gdzie

¹⁰⁹ KK, 13

¹¹⁰ Tamże.

¹¹¹ R. Kamiński, *Parafia w nauczaniu Kościoła współczesnego*, „Roczniki Teologii Pastoralnej”, 1 (2003), 5-19.

¹¹² Paweł VI, *Miłość Kościoła lokalnego* [przemówienie podczas audiencji generalnej (18.7.1971)] „La Documentation Catholique”, 52 (1971), nr 1579, 142.

¹¹³ T. Maertens, Kościół lokalny a zgromadzenie Eucharystyczne, w: *Nowy obraz Kościoła po Soborze Watykańskim II*, red. B. Lambert, Warszawa 1968, 295.

dokonywa się ciągła nadprzyrodzona inkorporacja wspólnoty parafian w Niego, w Tajemnicę Mistycznego Ciała”¹¹⁴.

1.2.2. Parafia dziś

Instytucja parafii od wieków była postrzegana jako jedna z najstabilniejszych oraz najpowszechniejszych instytucji społecznych. W wyniku nawiązania więzi społecznych pomiędzy członkami parafii kształtowały się odpowiednie zachowania i przekaz wiary został zachowany¹¹⁵. W ostatnich czasach parafia nie tylko szerzy wartości wiary i uczyła religijności, ale także miała udział w przekazywaniu wzorców kulturowych (np. w Polsce, w czasach trudnych dla Ojczyzny, była ostoją i wsparciem oraz podtrzymywała więzi narodowe). Wzajemne przenikanie się parafii ze wspólnotą lokalną (miejscowością, wsią, dzielnicą miasta) pozwalało wiernym odczuć, iż nie jest ona tylko instytucją, ale prawdziwą wspólnotą. Często to poczucie związane było bardziej z konkretną strukturą życia społecznego. Wiara tylko umacniała więzi wspólnoty i w pewien sposób ją stabilizowała, a celem wspólnoty, który ją jednoczył, często były interesy moralne. Przestrzeń sakralna stała się miejscem wzmacniania tradycji, integracji, a także podtrzymywania zbiorowej pamięci. Kościół w sensie wspólnoty, jak i budynku był symbolem jedności między pokoleniami i z nim łączono wszystkie najistotniejsze wydarzenia z życia każdej rodziny i każdego człowieka¹¹⁶.

Dzisiaj bardzo często można zauważyć, że człowiek kreuje sobie własny świat religijny, oparty na jego indywidualnych potrzebach. On sam określa

¹¹⁴ Krucina, *Wspólnota parafialna w posoborowym nauczaniu Kościoła a rzeczywistość polskich parafii*, 49.

¹¹⁵ J. Krucina, *Gdzie Kościół jest rzeczywistością*, Wrocław 1993, s.17.

¹¹⁶ M.J. Tutak, *Parafia w Polsce w świetle badań socjologicznych*, w: *Współczesna koncepcja parafii*, red. T. Wielebski, M.J. Tutak, Warszawa 2011, 39-56.

i wyznacza osobiste preferencje i opcje w życiu religijnym. Współczesny człowiek jest mobilny, niczym niezobowiązany, elastyczny. W razie takiej potrzeby zmienia swoje środowisko. Nie jest związany z żadną instytucją, także z Kościołem. Jego miejsce *sacrum* jest poza wspólnotą. Dla parafii ma to istotne znaczenie, ponieważ przez to zostają osłabione tradycje. Słabną również więzi między wierzącymi, co prowadzi do destabilizacji wspólnoty. Dla niektórych wiernych parafia to miejsce, gdzie załatwią swoje potrzeby, sprawy związane z religią, wypełnią swoje konieczne obowiązki. Najczęściej dotyczy to korzystania z sakramentów: spowiedzi, eucharystii, namaszczenia chorych, sakramentu małżeństwa, chrztu dziecka czy bierzmowania. Coraz częściej spotykamy się ze stwierdzeniem, że wiara jest prywatną sprawą. Traci na tym wspólnota parafialna, ponieważ wyznawanie wiary prywatnie ma płytkie korzenie we wspólnocie, a przecież to ona jest miejscem duchowego wzrostu chrześcijanina¹¹⁷.

Parafia ma udział w przymiotach Kościoła, czyli w jedności, świętości, w tym, że jest katolicki i apostołski. Jej jedność polega na więzi, jaką ma z całym Mistycznym Ciałem Kościoła wraz z Jego widzialną Głową. Jedność nie przejawia się tylko w jedności wiary, sakramentów i jedności najwyższej władzy, ale również ta jedność winna się przejawiać między proboszczem, a kościołem parafialnym, czyli jedność duszpasterza z parafianami. Świętość parafii zostaje ukazana przez członków wspólnoty żyjących w stanie łaski uświęcającej, regularnie korzystających z sakramentów i zaangażowanych w dzielenie się dobrem z innymi. Kościół jest katolicki, parafia ma w tym swój udział przez związek z powszechnym w przestrzeni i czasie Kościołem. Parafia powinna także wykazać zainteresowanie losami Kościoła oraz wspierać akcje misyjne i ekumeniczne, w ten sposób spełnia ona ideę uniwersalizmu Kościoła. Parafia związana jest z biskupem i papieżem więzią wiary, sakramentami i przepowiadaniem Słowa Bożego, przez to uczestniczy w apostołstwie Kościoła¹¹⁸.

¹¹⁷ Tamże.

¹¹⁸ W. Granat, *Chrystus Odkupiciel I Kościół – Jego Mistyczne Ciało*, Lublin 1960, 18-19.

Współczesna parafia jest instytucją o charakterze duszpasterskim i społecznym. Z założenia jest ona wspólnotą Kościoła (*communio personarum*). Jako zaś wspólnota jest jednością, którą można porównać do jedności żywego organizmu, w którym każdy z członków ma swoje określone zdania; każdy jest ważny i potrzebny; jeden nie zastępuje drugiego, ale dopełnia jego rolę swoim działaniem. Dlatego jest ona miejscem, gdzie wierni odkrywają powołania i charyzmaty, a także dostają konkretne zadania i pomimo różnic są one względem siebie uzupełniające. Dzięki temu buduje się jedność w różnorodności darów i charyzmatów¹¹⁹.

W parafii, jako rzeczywistości wieloaspektowej, zauważa się jej dwa podstawowe wymiary: wymiar instytucjonalny, dzięki któremu parafia należy do rzeczywistości widzialnej oraz bierze udział w procesach społecznych. Tutaj widoczne stają się instytucje parafialne oraz hierarchiczne wraz z grupą wiernych chrześcijan realizujących powierzone zadania i funkcje. Drugi wymiar to wymiar wspólnotowy. Jest on niewidzialny i wewnętrzny. Czyni on parafię wspólnotą wiary i miłości. W tym wymiarze główną rolę ma Jezus Chrystus, a także Duch Święty, który jest dawcą miłości i jedności. Fundamentalnym celem wspólnoty parafialnej jest zjednoczenie wierzących w Duchu Świętym z Chrystusem w drodze do Ojca¹²⁰.

W parafiach, które tworzą diecezję, można dostrzec jakby dwa oblicza – dwie budowy, mocno ze sobą połączone. Budowa zewnętrzna, czyli oblicze widzialne, dostrzegalne to instytucja prawna posiadająca konkretne struktury. Budowa wewnętrzna to oblicze niewidzialne, duchowe i nadprzyrodzone. Budowę zewnętrzną stanowią prawa parafii, obowiązki proboszcza, które ściśle określa prawo kanoniczne. Od zewnątrz tworzy parafię terytorium i proboszcz wraz z wiernymi, od wewnątrz jej głową jest Chrystus, duszą – Duch Święty, a ją całą winna wypełniać miłość i prawda. Żywotność parafii, jej posłannictwo, rozwój,

¹¹⁹ Zarembski, 139-154.

¹²⁰ W. Przygoda, *Przykazanie miłości bliźniego wezwaniem dla wspólnoty parafialnej*, STV, 32 (1994), nr 2, 191-204.

sens i cel jej istnienia jest zależny od tego jak bardzo zjednoczona jest ona z Chrystusem. Parafię można określić jako społeczność nadprzyrodzoną, zawartą w Mistycznym Ciele Chrystusa i od Niego zależną, jednakże z konkretnymi, ustalonymi prawami, podlegającą pod widzialną władzę Kościoła¹²¹.

Zarówno wymiar wspólnotowy, jak i instytucjonalny, pozornie odmienne, przenikają się nawzajem i razem tworzą dynamiczną rzeczywistość wspólnoty parafialnej. Pomimo tego, że wydają się być odrębne od siebie, w praktyce się uzupełniają. Istnieje ryzyko ogromnego błędu w postrzeganiu wyżej opisanych wymiarów. Jeżeli parafia jest widziana tylko z perspektywy jednostronnej, albo wspólnotowej, albo instytucjonalnej, wówczas obraz parafii ulega zniekształceniu. Jeśli parafia jest postrzegana jako jednostka organizacyjno-instytucjonalna, wtedy może dojść do przesadnej biurokracji. Zagrożenie istnieje również w przypadku, gdy w parafii za bardzo akcentuje się aspekt wspólnotowo-charyzmatyczny. Może to doprowadzić do zaburzenia jedności w Kościele, zarówno lokalnym, jak i powszechnym¹²².

W parafii działa zasada partycypacji. Pogłębia ona i wzmacnia więzi wspólnotowe. Sobór Watykański II podaje podstawy, aby formować struktury partycypacji diecezjalne i parafialne. Należą do nich: parafialna rada duszpasterska, prezbiterium parafialne, małe grupy i wspólnoty, rodzina. Są one niezbędne w życiu wspólnotowym. Zasada partycypacji dąży do tego, by stworzone zostały praktyczne możliwości angażowania się w życie parafii, które nie ograniczają się wyłącznie do wykonywania konkretnych zadań i obowiązków, ale dają możliwość oddziaływania na podejmowane decyzje wspólnotowe¹²³.

Dokumenty Drugiego Soboru Watykańskiego oraz późniejsze nauczanie *Magisterium Ecclesiae*, zwracają uwagę przede wszystkim na teologiczne,

¹²¹ Kamiński, *Parafia w diecezji*, 99-117.

¹²² Przygoda, *Przykazanie miłości bliźniego wezwaniem dla wspólnoty parafialnej*, 191-204.

¹²³ M. Polak, *Parafia dzisiaj. Podstawy i kierunki duszpasterskiej odnowy*, Poznań 2007, 26.

a zwłaszcza eklezjologiczne kwestie w rozumieniu parafii. To one są uznawane za zasadnicze. Parafa bowiem, co podkreślano wcześniej, przede wszystkim jest Kościołem – stanowi urzeczywistnienie i ukonkretnienie jego istoty i misji. W takim spojrzeniu na parafię kwestie społeczne zdają się być na kolejnym planie. Są one o tyle istotne, o ile są istotne dla rozumienia Kościoła. W tym duchu jest też nauka przedstawiana przez *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Instrukcję Kongregacji do spraw Duchowieństwa *Kapłan i przewodnik wspólnoty parafialnej* z 4 sierpnia 2002 r. i Kodeks Prawa Kanonicznego. Te publikacje, zgodnie z nauką soborową, widzą w parafii wspólnotę miłości, wiary i kultu – wspólnotę, w której proboszczowie to pasterze, a nie urzędnicy. Świeccy zaś pełnią rolę współpracowników duszpasterzy i pomagają, w miarę możliwości, realizować funkcje i cele parafii¹²⁴. Dynamika parafii jest przede wszystkim dynamiką wewnętrzną wyrażającą się w optymalizowaniu relacji wewnątrzparafialnych (tworzeniu coraz ściślejszej wspólnoty) oraz uczestnictwie w kulcie i wzajemnym ubogacaniu się świadectwem życia oraz refleksją nad słowem Bożym.

Taką optykę przełamuje nieco Instrukcja o „nawróceniu duszpasterskim” z 20 lipca 2020 r. Tam podkreślone jest, że dynamizm parafii nie może ograniczać się do relacji wewnętrznych, ale ma być widoczny i odczuwalny na zewnątrz: ma być ona „parafią wychodzącą”¹²⁵. Oznacza to odrzucenie każdej formy ekskluzywizmu i podkreślenie misyjnego i ewangelizacyjnego charakteru wspólnoty parafialnej. Obcowanie ze słowem Bożym i życie liturgiczne mają się przekładać na życie parafian. Oznacza to zaś nie tylko wspomnianą wyżej otwartość, ale wzmożone działania ewangelizacyjne i misyjne. Parafia jako wspólnota „wychodząca” ma się otworzyć na innych i dawać świadectwo życia wiarą, nadzieją i miłością i w ten sposób budować świat przepojony wartościami ewangelicznymi¹²⁶. Parafia ma być wspólnotą czynu, który nie zatrzymuje się w jej

¹²⁴ Z. Krzyszowski, *Funkcja duszpasterska parafii w świetle teologii posoborowej*, „Rocznik Kolbuszowski”, 14 (2014), 211-223.

¹²⁵ NDWP, 123.

¹²⁶ NDWP, 16-41.

wnętrzu, ale wychodzi na zewnątrz – do ludzi poszukujących wartości i spotkania z transcendencją¹²⁷. Parafia na dzisiejsze czasy to wspólnota integrująca, ewangelizująca i okazująca wrażliwość na ubogich. Przy czym – zgodnie z ideą „parafii wychodzącej” – chodzi o ubogich także spoza parafii, a nawet spoza chrześcijaństwa. Dopiero wówczas parafia spełni swoją rolę ewangelizacyjną¹²⁸.

1.2.3. Modele życia parafialnego

Charakterystyczną cechą parafii jest hierarchiczność, dlatego też biskup, jako odpowiedzialny za diecezję, ma nad parafią bezpośrednią władzę. Jednakże we wspólnocie parafialnej reprezentuje go proboszcz. Proboszcz swój urząd otrzymuje nie od wspólnoty danej parafii, ale zostaje on mu nadany przez biskupa diecezjalnego. Konstytucja o liturgii świętej podaje, że prezbiter w parafii „zastępuje biskupa”¹²⁹. Prezbiterzy we wspólnocie parafialnej pełnią swą posługę przepowiadając Słowo Boże, posługując sakramentami i kierują parafią z upoważnienia biskupa¹³⁰. Proboszczowie wspólnot parafialnych współpracują z biskupem diecezjalnym. To im jako „własnym pasterzom powierza się pieczę

¹²⁷ Ta myśl nie jest nowością w refleksji teologicznej – jest bowiem wyraźnie widoczna w badaniach z zakresu teologii liturgicznej oraz wpisującej się w nurt personalizmu chrześcijańskiego refleksji homiletycznej, gdzie podkreśla się, iż egzystencja i działanie chrześcijanina funkcjonują zgodnie z modelem *mysterium-actio-vita*. Oznacza to, że celebrowanie misterium Chrystusa, które nadaje sens celebrowaniu liturgicznej, dynamizuje ludzkie życie, jest w nim ciągle obecne. Życie ludzkie jest swoiście pojętą liturgią, w której człowiek oddaje się Bogu m.in. poprzez oddawanie się człowiekowi i oddawanie się człowiekowi – poprzez wchodzenie w relacje miłości z Osobami Boskimi i osobami ludzkimi (B. Migut, *Teologia liturgiczna szkoły rzymskiej*, Lublin 2007, 141; B. Migut, *Duchowość eucharystyczna jako duchowość komunii*, RLH, 3 (2012), 81–90; S. Dyk, M. Klementowicz, M. Wyrostkiewicz, *Słowo aktualne: przepowiadanie a kwestie społeczne*, Gorzów Wielkopolski 2019, 80–86).

¹²⁸ NDWP, 27–41.

¹²⁹ KL, 42.

¹³⁰ Kamiński, *Parafia w nauczaniu Kościoła współczesnego*, 5-17.

nad duszami w określonej części diecezji pod zwierzchnictwem biskupa”¹³¹. Proboszcz jest więc własnym pasterzem parafian, którzy zostali oddani pod jego duchową opiekę. Słowo „własny” ukazuje i podkreśla to, że więź proboszcza z parafią ma charakter personalny i bliski¹³².

Parafia składa się z następujących elementów:

- widzialny i określony lud Boży – żaden człowiek mieszkający na danym terenie, nie może być odłączony od troski duszpasterskiej. Dotyczy to również osób niewierzących czy też nie będących w Kościele katolickim. Jeżeli mieszkają na terenie danej parafii to obowiązkiem proboszcza jest pamiętać o nich i opieka wyrażająca się w modlitwie i gotowości do pomocy;
- stały proboszcz – jako widzialny pasterz, który stoi na czele. Tutaj samo przewodzenie nie jest wystarczające. Potrzeba również konkretnego kierownictwa dla wiernych. Dlatego proboszcz powinien być osobą łączącą przewodzenie z kierownictwem;
- terytorium – teren, miejsce ustalone przez biskupa. Jest to istotny element do budowania zasady terytorialności parafii. Jest to zasada obiektywna, zapobiega ona tworzeniu parafii związanych ze sobą, bądź też z grupą osób. Wspólnota zawsze powinna być najpierw zgromadzona wokół Chrystusa. Z góry określone terytorium umożliwia stałość kierownictwa;
- kościół – jako budynek widzialny. Jest on nie tylko centrum parafii, ale także stanowi znak jedności. Jest to oficjalne miejsce kultu, w którym wierni gromadzą się na wspólnej modlitwie, słuchaniu słowa Bożego i sprawowaniu Eucharystii¹³³.

¹³¹ DB, 30

¹³² E. Szafrowski, *Nowe aspekty prawne posługiwania proboszczowskiego*, „Prawo Kanoniczne”, 13 (1970), nr 1-2, 59-100.

¹³³ R. Rak, *Parafia – wspólnota i parafia – instytucja. Aspekt pastoralny*, RTK, 32 (1985), z. 6, 37-51.

Znawcy tematu podkreślają, że obraz współczesnej parafii dynamicznie się zmienia. Istnieją różne rodzaje parafii, niektórzy teologowie, przeprowadzając badania i obserwacje, wyodrębniają konkretne podziały parafii. Majka, biorąc jako kryterium więzi wiernych z parafią wyróżnił następujące typy:

- parafia tradycyjna (typ administracyjny) – wypełnianie form kultu, obowiązków rejestracji;
- parafia jako punkt usługowy (Servis Station) – biuro jako miejsce duszpasterstwa liturgicznego, znikome relacje między ludźmi, większa anonimowość;
- parafia solidarnościowa – grupa wspólnie realizuje czynności kultowe, zachowane są więzi pomiędzy ludźmi i ośrodkiem;
- parafia jako ośrodek kultu – posiada ona obsadę personalną, ma konkretne tradycje i wyposażenie materialne;
- parafia jako instytucja społeczna – widziana jako korporacja realizująca jasno wyznaczone cele, wszyscy jej członkowie mają poczucie przynależności, ich potrzeby są zaspokojone przez instytucję¹³⁴.

Interesującą typologię parafii przedstawia Wiesław Przygoda. Wyróżnia następujące modele:

- model wspólnoty lokalnej – jest to model typowy dla tradycyjnych wspólnot parafialnych umiejscowionych na wsiach, które swą liczebnością nie przekraczają 1000 wiernych. Ich cechą charakterystyczną jest tradycyjna religijność, wpisuje się ona w ich system wartości podstawowych. Rodziny w takich parafiach są mocne;
- model wspólnoty wspólnot sąsiedzkich – celem w takich parafiach jest pobudzenie wszystkich, którzy zostali ochrzczeni, aby czuli się odpowiedzialni za misję Kościoła w świecie. W tym modelu także dąży się

¹³⁴ J. Majka, *Perspektywy duszpasterstwa parafialnego*, w: *Dei Virtus. Kard. B. Kominkowi w hołdzie*, red. J. Krucina, Wrocław 1974, 89-108.

do tego, aby jak najwięcej wiernych prowadziło życie dojrzałych chrześcijan, aby wyszli oni z anonimowości. Poprzez angażowanie się w życie społeczne, wypełnianie swoich obowiązków i udzielanie się w środowiskach, w których żyją, pracują czy uczą się powinni oni dawać świadectwo wiary, tym samym przyczyniając się do nowej ewangelizacji;

- model wspólnoty wspólnot – obejmuje on różne kategorie osób, bez względu na ich miejsce zamieszkania, pozycję społeczną czy też zawód (np.: Katolickie Stowarzyszenie Lekarzy, Katolickie Stowarzyszenie Nauczycieli);
- model wspólnoty zespołów apostołskich (ewangelizacyjno-uświęcających, charytatywno-społecznych) – celem tego modelu jest przeniknięcie struktur i porządku doczesnego duchem chrześcijańskim (np.: parafialna rada duszpasterska, rada katechetyczna, apostołstwo chorych, chór parafialny, liturgiczna służba ołtarza, koła różańcowe). Osoby zaangażowane w tego typu organizacje prowadzą głębokie życie duchowe i tym samym przyczyniają się do integracji i budowania jedności pośród wiernych w parafii;
- model wspólnoty komórek – cechą charakterystyczną dla tego modelu jest tworzenie małych grup dzielenia się życiem chrześcijańskim i Ewangelią¹³⁵.

Analizując dokumenty Kościoła z ostatnich dziesięcioleci, a także refleksję teologów, można dostrzec trzy wymiary życia i działalności parafii, które są ze sobą mocno powiązane i uzupełniają się nawzajem. Są nimi: wiara, kult i miłość. W parafii, jako Kościele Bożym, żyje i wzrasta wspólnota wierzących w Jezusa. Dzieje się to pod przewodnictwem prezbitera, będącego wysłannikiem biskupa. Parafia, jako wspólnota realizuje swoje funkcje i cele poprzez życie wiarą, okazywanie miłości braterskiej, przepowiadanie słowa Bożego, ale przede wszystkim poprzez sprawowanie Eucharystii i innych sakramentów. Misja Jezusa,

¹³⁵ Krzyszowski, 211-221.

jako Proroka, Kapłana i Króla uwidacznia się i realizuje w trzech podstawowych wymiarach życia parafii. Duszpasterze powinni tworzyć takie wspólnoty i społeczności wiernych, w których mogliby oni prowadzić życie godne powołania, zgodne z tym, do czego zostali wezwani, wykonując Boże powołanie i wypełniając zadania wynikające z funkcji nauczycielskiej, kapłańskiej i pasterskiej. Tak też podpowiadają dokumenty Kościoła, szczególnie Dekret o działalności misyjnej Kościoła. Jest to właściwa droga do tego, by wspólnota chrześcijańska stała się widzialnym znakiem obecności Boga w świecie¹³⁶.

Parafia powinna być miejscem wychowania w wierze, wspólnotą, w której człowiek ma możliwość najgłębszego przeżycia braterstwa z drugim człowiekiem. Parafia powinna być jak otwarty dla wszystkich dom, w którym człowiek spotyka się z posługą słowa Bożego, karmi się tym słowem i wzrasta w wierze¹³⁷.

Obraz parafii zmieniał się na przestrzeni wieków. Jest ona dziełem Kościoła, a jej struktura organizacyjna podlegała przemianom, o czym szerzej będzie napisane nieco niżej. Jednakże od pierwszej wspólnoty chrześcijańskiej, od pierwszej gminy, aż do dzisiejszej formy parafii jej teologiczny i pastoralny cel pozostał niezmienny¹³⁸. Parafia nadal realizuje te same funkcje, które spełniała pierwsza wspólnota chrześcijańska¹³⁹. Inaczej jednak rozkładają się akcenty w definiowaniu parafii.

¹³⁶ Falak, 15-26; DM, 15.

¹³⁷ Zarembski, 139-154.

¹³⁸ Przygoda, *Przykazanie miłości bliźniego wezwaniem dla wspólnoty parafialnej*, 191-204.

¹³⁹ Kamiński, *Parafia wspólnotą i instytucją*, 15-37.

1.2.4. Aby nie zagubić istoty życia parafialnego – redefinicja parafii

Jako odpowiednie zwieńczenie dotychczasowych analiz dotyczących parafii jawi się syntetyczne wskazanie na jej istotę. To działanie będzie *de facto* redefinicją parafii utworzoną na kanwie najnowszego nauczania Kościoła.

Jak nietrudno zauważyć na podstawie wcześniejszych opisów, pojęcie, istota i charakter parafii mogą być analizowane i definiowane na wiele sposobów. Parafia bowiem sama w sobie jest rzeczywistością wielowymiarową. Nie stanowi ona jedynie wspólnoty wiary i moralności – na co wskazywano wcześniej. To są jej podstawowe merytoryczne rysy. Formalnie jest zaś określoną grupą społeczną. Parafia ma swoją konkretną misję, ale realizowana jest ona w różnych warunkach społecznych, kulturowych i politycznych. Mają one wpływ nie tylko na struktury organizacyjne parafii, ale również na jej wewnętrzne relacje, na to jak widziana jest w społeczeństwie, jak i na to jaką ma wartość wśród różnych grup oraz wśród poszczególnych wiernych¹⁴⁰.

Słowo parafia pochodzi od greckich słów *paroikos* – czyli sąsiad, obcokrajowiec, który posiada prawo zamieszkania, ale nie ma obywatelstwa, oraz *paroikein*, co oznacza mieszkać obok, być blisko¹⁴¹. Leksykon teologii pastoralnej podaje, że parafia to: „określona wspólnota wiernych ustanowiona na sposób stały w Kościele partykularnym, nad którą pasterską pieczę, pod władzą biskupa diecezjalnego, powierza się proboszczowi jako jej własnemu pasterzowi”¹⁴². Słowo *paroikos* w Starym Testamencie tłumaczone było jako człowiek obcy, ktoś, kto mieszkał w ziemi izraelskiej. Tym słowem określani byli również Żydzi podczas niewoli w Egipcie. W Nowym Testamencie używano słowa *paroikia*, które definiowało obecny stan Kościoła na świecie, jako na obcej ziemi. Odnosząc

¹⁴⁰ Polak, 34.

¹⁴¹ Falak, 15; Kamiński, *Parafia*, 587.

¹⁴² Tamże 587–594.

się tym samym do prawdy o właściwej ojczyźnie, czyli o wieczności¹⁴³. Termin paroikia od końca I w. oznaczał Kościół istniejący w konkretnym miejscu, czyli Kościół lokalny, któremu przewodniczył biskup. Najogólniej rzecz ujmując można powiedzieć, że w takim znaczeniu funkcjonuje do dziś¹⁴⁴. Jednak – jak pokazują wcześniejsze analizy – nie odzwierciedla to istoty i „ducha” parafii, ale jedynie kwestie formalne.

Parafia jest miejscem, w którym na poziomie lokalnym realizuje się Kościół powszechny i Kościół diecezjalny¹⁴⁵. W adhortacji *Christifideles laici* Jan Paweł II zwraca uwagę na to, że: „Chociaż wspólnota kościelna zawsze posiada wymiar powszechny, to jednak swój najbardziej bezpośredni i widzialny wyraz znajduje w życiu parafii. Parafia jest niejako ostatecznym umiejscowieniem Kościoła, a poniekąd samym Kościołem zamieszkującym pośród swych synów i córek”¹⁴⁶. Parafia, jako wspólnota, powinna zajmować nie za duży obszar, aby dzięki temu być blisko ludzi, bo to oni tworzą parafię. Dopiero wówczas może ona spełniać swoje powołanie, czyli doświadczać i przeżywać pełną rzeczywistość Kościoła. Parafia jest także znakiem, jest Kościołem Bożym, Ludem Królewskim przejawiającym się w konkretnym miejscu¹⁴⁷.

Chociaż – co zaakcentowano wyżej – formalnie parafia związana jest z określonym terytorium stanowiąc na nim konkretną formą obecności Kościoła, to jednak nie związek z terytorium jest w niej najważniejszy¹⁴⁸. Dziś bowiem w życiu parafialnym związek z terytorium jest coraz mniej zauważalny, miejsca

¹⁴³ Dla każdego chrześcijanina patrzącego przez pryzmat wiary czas życia ziemskiego winien być rozumiany jako obczyzna, bowiem życie jest wędrówką, a prawdziwą ojczyzną Niebo. Śledząc historię Narodu Wybranego przedstawioną w Księdze Wyjścia zauważalne jest, że Izraelici mieli religijną świadomość tego, iż są obcymi w tym świecie. Kościół w Nowym Przymierzu również jest ukazany jako wspólnota, która nieustannie jest w drodze. Ta dynamika powinna być także charakterystycznym rysem wspólnoty parafialnej (Falak, 15-26).

¹⁴⁴ Falak, 15-16.

¹⁴⁵ D. Rey, *Parafia, obudź się! Wyzwania Nowej Ewangelizacji*, Gubin 2012, 62.

¹⁴⁶ ChL, 26.

¹⁴⁷ Rey, 62-63.

¹⁴⁸ NDWP, 27.

przynależności stają się wielorakie, a relacje międzyludzkie są wystawione na ryzyko rozpadu w wirtualnym świecie bez zaangażowania ani odpowiedzialności za własne relacje¹⁴⁹. Dlatego istotą parafii jest to, iż stanowi ona rzeczywistą wspólnotę ludzi wierzących – wspólnotę prawdziwie żywą i dynamiczną, gdzie życie oznacza udział w życiu liturgicznym oraz innych działaniach duszpasterskich włączających wiernych na zasadach uczestnictwa pojętego jako zasada wypracowana w nurcie teologii moralnej społecznej. Jest to więc przestrzeń i narzędzie rozwoju osoby ludzkiej będące „środowiskiem słuchania Słowa, wzrostu życia chrześcijańskiego, dialogu, przepowiadania, ofiarnej miłości, adoracji i celebracji”¹⁵⁰.

Tak postrzegana parafia jest przede wszystkim wspólnotą osób wierzących i wspólnotą wspólnot. Grupą osób, które są związane więzami miłości do Boga i ze sobą wzajemnie, a także wspólnymi dążeniami, których zwieńczeniem jest świętość, czyli uporządkowane życie na w doczesności i wspólnota z Bogiem w wieczności. Świadomość wspólnotowości nie oznacza wprowadzania tu myślenia o charakterze ekskluzywizmu. Cechą charakterystyczną wspólnoty parafialnej jest jej otwartość i duch misyjny wyrażający się nie tylko w przekazywaniu kerygmatu na zewnątrz, ale też w czynach miłości.

Warto podkreślić, że mniejsze znaczenie ma tu przynależność terytorialna. We współczesnym świecie to wewnętrzna spójność priorytetów i prawdy są podstawowymi czynnikami spajającymi strukturę parafialną¹⁵¹. W tym sensie parafia to przede wszystkim nie grupa wierzących gromadząca się na określonym terenie wokół konkretnego kościoła (budowli), ale przede wszystkim wspólnota osób (*communio personarum*) i postrzegana w pozageograficznych i pozafizycznych kategoriach przestrzeni bytowania i dojrzewania człowieka do wspólnoty z ludźmi i z Bogiem. Chodzi tu nie tylko o moralną łączność ze Stwórcą

¹⁴⁹ NDWP, 9.

¹⁵⁰ NDWP, 27.

¹⁵¹ NDWP, 6–10.

i Zbawicielem, ale także o realną wspólnotę eschatologiczną, czyli zbawienie – życie wieczne w Niebie.

Powyższe stwierdzenia, że przynależność terytorialna nie jest najwyższym priorytetem oraz, że chodzi tu o swoiście rozumianą przestrzeń nie powinna być rozumiana, że bliskość fizyczna (terytorialna) nie ma absolutnie znaczenia. Ma znaczenie – co wynika z antropologii. Człowiek, jako osoba duchowo-cieleśna potrzebuje relacji fizycznych, które świadczą o bliskości¹⁵². Prawdziwa komunია osób, którą przecież „z definicji” ma być parafia nie może abstrahować od cielesności i terytorialności. W powyższym stwierdzeniu o „mniejszym znaczeniu tych faktorów chodzi jedynie o to, aby ich nie przeceniać; aby nie uznawać, że sama fizyczna i terytorialna bliskość z innymi wierzącymi, a przede wszystkim z proboszczem, czyni z kogoś pełnoprawnego parafianina. Do tego potrzebne są – co zaakcentowano – związki na poziomie aksjologii i celów.

Istotnym faktorem spajającym parafię jest też osoba duszpasterza, który skupia w sobie cechy i funkcje lidera, nauczyciela i zarządcy¹⁵³. Istotą tak postrzeganej parafii oraz sposobem urzeczywistniania się jej jest duszpasterstwo – które w szczegółach zostanie omówione w kolejnym rozdziale.

¹⁵² C.S. Bartnik, *Osoba. W teologii*, w: EK, t. 14, 904-906.

¹⁵³ Kompetencje i zadania proboszcza w kwestiach duszpasterskich, w tym liturgicznych, tymi słowami określa Kodeks Prawa Kanonicznego: „Proboszcz jest obowiązany zatroszczyć się o to, ażeby przybywającym w parafii głoszone było nieskażone słowo Boże. Stąd zabiega o to, by wierni byli właściwie o prawdach wiary pouczeni, zwłaszcza przez głoszenie homilii w niedziele i święta nakazane oraz przez nauczanie katechetyczne. Popiera też dzieła, poprzez które jest propagowany duch ewangeliczny, również w zakresie sprawiedliwości społecznej. W sposób szczególny troszczy się o katolickie wychowanie dzieci i młodzieży. Wszelkimi siłami zabiega, korzystając także z pomocy wiernych, ażeby ewangeliczne orędzie dotarło również do tych, którzy przestali praktykować albo nie wyznają prawdziwej wiary. Proboszcz troszczy się o to, ażeby sprawowanie Eucharystii stało się centrum parafialnego zgromadzenia wiernych. Pracuje nad tym, by wierni wzmacniali się przez pobożne uczestniczenie w sakramentach, a zwłaszcza często przystępowali do sakramentów Najświętszej Eucharystii i pokuty. Stara się również o to, by wierni modlili się, także w rodzinach, oraz świadomie i czynnie uczestniczyli w liturgii. Proboszcz, pod władzą biskupa diecezjalnego, winien kierować liturgią w swojej parafii i czuwać nad tym, by nie wkraśli się do niej nadużycia” (KPK, 528: 1-2).

1.3. Życie parafialne urzeczywistnianiem istoty parafii

Przebieg, kształt i dynamika życia parafialnego są zdeterminowane realizacją podstawowych funkcji, zadań i osiąganiem celów wynikających z istoty parafii, która została scharakteryzowana wcześniej. Niniejszy paragraf jest więc uszczegółowieniem i „rozpisaniem” istoty parafii na konkretne funkcje, zadania i cele.

1.3.1. Ogólna charakterystyka strategii życia parafialnego

Odpowiednia strategia życia parafialnego polega na właściwym odczytaniu istoty parafii, zrozumieniu jej misji i wyznaczeniu odpowiednich funkcji, które są realizacją szczegółowych celów i zadań. Jako funkcje parafii można rozumieć zadania, które z jednej strony mają umożliwić zrealizowanie celów parafii, a z drugiej powinny zaspokoić potrzeby wiernych. Podejmując refleksję dotyczącą funkcji wspólnot parafialnych należy uwzględnić nie tylko integralne posłannictwo ewangeliczne, ale również rzeczywistość społeczno- religijną, która nieustannie się rozwija. Mimo niezmienności przykazań i przesłania pozostawionego przez Jezusa Chrystusa konieczne jest dostosowanie funkcji parafii do określonych warunków¹⁵⁴.

Funkcje parafii można podzielić na podstawowe i uzupełniające. Podstawowe funkcje mają charakter stały i są niezmiennie. Stanowią naczelne zadanie parafii i bezpośrednio zmierzają do osiągnięcia jej celów. Dzięki tym funkcjom Kościół staje się uchwytą i konkretną rzeczywistością. Są one takie

¹⁵⁴ TP2, 60-70.

same na wszystkich płaszczyznach istnienia Kościoła (dotyczą Kościoła lokalnego, Kościoła partykularnego i Kościoła powszechnego). Należy do nich: przepowiadanie słowa Bożego, sprawowanie liturgii i posługa pasterska¹⁵⁵. Jan Paweł II pisał, że funkcje te są niezbędne do powstania parafii, jako wspólnoty nadprzyrodzonej, wspólnoty Kościoła powszechnego, a nie tylko grupą świeckich osób. Papież nazwał te funkcje filarami budowania Kościoła. Wokół nich powinny grupować się wszelkie przejawy aktywności¹⁵⁶.

Najogólniej rzecz ujmując można stwierdzić, że funkcje parafii to funkcje Kościoła. Parafia bowiem, na co niejednokrotnie zwracano uwagę, to żywy Kościół – jego podstawowa jednostka urzeczywistniająca jego misję. Jak Kościół, tak i jego funkcje, mają charakter nadprzyrodzony. Oznacza to, że nie podlegają one zmianom, procesom przemian, ale są stałe w każdym czasie. Jednakże wymagają pewnego aktualnego ożywienia – swoistej akomodacji do „tu i teraz” współczesnych parafian. Dlatego ważnym zadaniem całej wspólnoty Kościoła, ale przede wszystkim duszpasterzy, jest aktualizacja tych funkcji¹⁵⁷.

Podstawowe funkcje parafii wynikają z istoty Kościoła, który urzeczywistnia się we wspólnocie parafialnej poprzez jego udział w misterium Jezusa Chrystusa. Wierni, przez wiarę i miłość na mocy sakramentów, doświadczają bliskości Boga i budują wspólnotę między sobą. Wartości, które ma parafia są dane i zadane. Zadania, które cechują parafię to: dawanie świadectwa, sprawowanie liturgii i służba we wspólnocie. W praktyce realizuje się to poprzez przepowiadanie Słowa, liturgię Eucharystii i sakramenty, poprzez niesienie miłości bliźnim, a także przez ład i dyscyplinę kościelną oraz przez świadectwo życia każdego parafianina¹⁵⁸.

¹⁵⁵ Kamiński, *Parafia*, 587–594.

¹⁵⁶ M. Duda, *Myśląc Parafia... Papieża Jana Pawła II wizja parafii. Studium teologiczno-pastoralne*, Częstochowa 2006, 240.

¹⁵⁷ Krucina, *Podstawowe funkcje parafii*, 31-44.

¹⁵⁸ Tamże, 31.

Wartości i zadania powierzone parafii powinny być przyswajane i aktualizowane. Pomocne w tym są nowe plany i czynności duszpasterskie. Należy pamiętać, że parafia nie jest sama w sobie jest celem, ale stanowi formę, przez którą Kościół powszechny realizując swoje funkcje i zadania, uwidacznia się w jej obrębie, jako uchwytna rzeczywistość. Parafia stanowi niezastąpione miejsce kształtowania życia religijnego. Dlatego też pamiętając, iż jej funkcje mają charakter nadprzyrodzony, powinno się tak dostosowywać działania duszpasterskie, zaczynając od tych najdrobniejszych czynności, aby były one aktualne do warunków współczesnych i spełniały swoje zadanie, jednocześnie zachowując formę, która jest niezmienna¹⁵⁹.

Dla porządku należy zaznaczyć, że oprócz funkcji podstawowych, które dokładniej zostaną scharakteryzowane niżej, parafia pełni funkcje uzupełniające, zwane wtórnymi. Zakres tych funkcji jest kształtowany w zależności od warunków społeczno-kulturowych, od potrzeb parafian oraz roli i znaczenia parafii¹⁶⁰.

1.3.2. Strategiczne punkty życia parafialnego

Podstawowe funkcje, a w nich cele i zadania parafii stanowią integralną całość. Ta integralność ta oznacza, że nie da się wypełnić jednej z nich bez wypełnienia innej; że realizacja jednej jest – w jakiejś mierze – realizacją innej; że niewypełnianie wybranej jest blokowaniem realizacji kolejnej.

¹⁵⁹ Tamże, 35-40.

¹⁶⁰ Kamiński, *Parafia*, 587–594.

1.3.2.1. Parafia zarzewiem, szkołą i przestrzenią życia wspólnotowego

W wcześniejszych partiach rozprawy wielokrotnie podkreślano, że Kościół, a więc i parafia, to przede wszystkim wspólnota. Nie powinno więc dziwić, że bycie zarzewiem i szkołą życia wspólnotowego zostało dostrzeżone jako podstawowa funkcja parafii i przejaw jej właściwego funkcjonowania.

Parafia, która od samego początku jest urzeczywistnieniem komunii trynitarnej i eklezjalnej, jest wezwana do podjęcia wysiłku, aby dążyć w tej komunii do doskonałości. Realizuje to w wymiarze horyzontalnym i wertykalnym. Wertykalnym – czyli współpracuje z łaską daną od Pana, przyjmuje tą łaskę i odpowiada na nią. Wymiar horyzontalny to podejmowanie wysiłku, aby budować prawdziwą wspólnotę ludzką. To budowanie Kościoła w parafii, jako wspólnoty o charakterze nadprzyrodzonym i naturalnym jednocześnie umiejscowionej w określonym kontekście społeczno-kulturowym¹⁶¹.

Parafia jest wspólnotą kultu, a liturgia jest tym, co ją jednoczy i scala, dlatego też wychowanie do czynnego i świadomego uczestnictwa w życiu wspólnoty parafialnej powinno rozpoczynać się od liturgii. Jeżeli liturgia i działania z nią związane nie będą połączone z braterską miłością i służbą, to stanie się ona tylko zewnętrznym wyrazem, pustym gestem, który nie ma w sobie Chrystusowej głębi misterium. Każdy, kto pragnie mieć pełny udział w parafialnej liturgii powinien zbliżać się do ołtarza będąc gotowym do służby i niesienia miłości bliźnim¹⁶².

Parafia jest ogniskiem życia chrześcijańskiego. Parafia może wypełnić swoje posłannictwo w pełni wówczas, gdy w niej realizuje się wspólnota braterska, otwarta i gotowa, by nieść miłość ofiarną bliźnim razem z posługą Słowa, sakramentami i kultem. Głoszenie Słowa Bożego i sprawowanie sakramentów –

¹⁶¹ Duda, 240.

¹⁶² W. Pluta, *O tworzeniu „człowieka w Chrystusie” we wspólnotach braci*, w: Bp. Wilhelm Pluta. *Aby wszyscy byli jedno. Listy pasterskie*, Opole 1985, 138.

o czym niżej będzie mowa – byłoby mało wiarygodne (lub wręcz niewiarygodne), gdyby nie konkretne uczynki potwierdzające ich autentyczność. Z nich wypływa braterstwo chrześcijańskie, które budzi serca ludzkie do działania. Przez Słowo Boże i Eucharystię parafia staje się wspólnotą powiazaną miłością braterską, w której Duch Święty udziela konkretnych darów i charyzmatów do budowania i służby Kościołowi lokalnemu. Funkcja pasterska jest służebną postawą parafii razem ze wszystkimi jej grupami i wspólnotami wobec potrzeb każdego człowieka. Realizuje się ona w dwóch wymiarach: nadprzyrodzonym – apostołat i różne formy duszpasterstwa; przyrodzonym – duszpasterstwo charytatywne. Jest to wypełnienie postawy Chrystusa, który przyszedł, aby służyć. Każda działalność duszpasterska winna być przeniknięta duchem miłości pastoralnej, a duszpasterze powinni być znakiem miłości Chrystusa w Kościele. Funkcja pasterska to nie tylko służebny charakter wykonywania urzędów i posług w parafii. Ważne jest także apostołskie zaangażowanie parafian. Powinni oni troszczyć się o to, aby Kościół urzeczywistniał się w parafii. Drogą do tego jest wzajemna wrażliwość i troska o dobro duchowe i materialne braci i siostr we wspólnocie parafialnej. To także rozwijanie konkretnych charyzmatów: służby ofiarnej, pocieszania, budowania innych, gościnności, cierpliwości. Działalność może przebiegać w sposób spontaniczny i przejściowy, może też mieć wymiar zorganizowany i długotrwały¹⁶³.

Prawdziwa wspólnota jest grupą ludzi połączonych miłością¹⁶⁴. Ona więc powinna się wyraźnie uwidaczniać w działaniach parafialnych. Papież Paweł VI w Encyklice *Ecclesiam suam* pisze tak: „nie tylko w teorii, ale także w praktycznym życiu, działalności charytatywnej Kościoła należy się pierwsze miejsce. Dzisiaj nadeszła dla Kościoła godzina realizowana miłości”¹⁶⁵. W innym dokumencie ten sam papież podkreśla: „Ten, kto wchodzi do Kościoła, wchodzi

¹⁶³ TP2, 64.

¹⁶⁴ Pokrywka, *Communio personarum*, 121-125. Szczegółowo tę kwestię wyjaśnia Nagórny: *Posłannictwo chrześcijan w świecie*, 11-184

¹⁶⁵ ES, 56

w atmosferę miłości. Niechaj nikt nie mówi: jestem tu kimś obcym. Niechaj każdy powie: jestem tu u siebie”¹⁶⁶.

Parafia jest nie tylko wspólnotą tych, którzy z danego terytorium aktywnie biorą udział w praktykach religijnych. Obejmuje ona także te osoby, którym wiara jest obojętna. Funkcja ta stanowi potwierdzenie życia wiary i kultu pojedynczych osób i całej wspólnoty parafialnej, ale także potwierdzenie miłości ogarniającej wszystkich – nawet tych, których wiara nie jest zbyt silna i którzy nie angażują się w życie parafialne. Parafia, w której urzeczywistnia się duch braterstwa i miłości, odpowiada realnie na wezwania Soboru Watykańskiego II i realizuje swoją misję. Podstaw i źródeł niesienie braciom miłości należy szukać w Piśmie świętym i praktyce pierwotnych wspólnot Kościoła. Począwszy od Księgi Rodzaju, już przy stwarzaniu człowieka, Bóg powołał go do miłości. Wezwanie do realizacji miłości bliźniego zawiera przykazanie miłości. To miłość jest znakiem, po którym można poznać kto jest prawdziwym uczniem Chrystusa. W *Dziejach Apostolskich* zawarte są opisy pierwszych wspólnot, które oprócz słowa Bożego, sakramentów i kultu były budowane na braterskiej miłości (Dz 2,42)¹⁶⁷.

Dokumenty soborowe także zwracają uwagę jak ważne jest dbanie o miłość braterską we wspólnocie. Miłość ta realizuje się wobec wszystkich ludzi w duchu jedności, nie pomijając nikogo: „nie ma więc w Chrystusie i w Kościele żadnej nierówności ze względu na rasę albo przynależność narodową, stan społeczny albo płeć”¹⁶⁸.

Parafia spełnia swoje posłannictwo jako wspólnota braterstwa przez podejmowanie różnego rodzaju działań i inicjatyw. Miłość, która wyraża się poprzez konkretne czyny jest zasadniczym elementem życia parafii i wpływa na dynamizm wspólnoty parafialnej. I Synod Diecezji Katowickiej podaje, że

¹⁶⁶ Paweł VI, *Prawdziwe oblicze miłości* [przemówienie podczas audiencji ogólnej 13.3.1968], https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pawel_vi/audiencje/ag_13031968 [dostęp: 1.9.2021].

¹⁶⁷ R. Kamiński, *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*, Lublin 1997, 57-110.

¹⁶⁸ KK, 32

„praktyka miłości chrześcijańskiej poprzez parafialną działalność charytatywną stanowi poważną szansę urzeczywistniania się parafii i poprzez parafię Kościoła, jako wspólnoty miłości”¹⁶⁹.

W misji parafii jest także funkcja społeczna, inaczej zwana promocyjną lub humanizacyjną, której zadaniem jest pomoc oraz podejmowanie działań w kierunku wyzwolenia osób związanych z ograniczeniem moralnym, społecznym, ekonomicznym, kulturowym i politycznym. Ponadto funkcja ta ma zmierzać do popierania autentycznego, pełnego i całościowego rozwoju człowieka. Parafia pełni również funkcję integracyjną, która łączy się z tradycyjnymi funkcjami kontroli i administracji dóbr¹⁷⁰.

Tworzenie wspólnoty w niemałej mierze realizuje się też przez odpowiednie zarządzanie nią. Właściwie spełniana funkcja administracyjna jest nie do przecenienia. Duszpasterze będąc braćmi jednocześnie powinni być liderami pilnującymi porządku i przestrzegania zasad. Zgodnie bowiem z teorią wypracowaną w nurcie katolickiej nauki społecznej zasady społeczne stanowią fundament uporządkowanego życia i czynnik prawdziwie komuniotwórczy¹⁷¹.

1.3.2.2. Głoszenie ewangelii słowem i czynem – wewnątrz (*intra*) i na zewnątrz (*extra*) parafii

Funkcja przepowiadania jest jedną z podstawowych funkcji parafii – stanowi jej serce, jak zapisano w tytule tej części rozprawy. Przepowiadanie Słowa Bożego we wspólnocie parafialnej umożliwia chrześcijaninowi prawdziwy

¹⁶⁹ Cyt. za: Kamiński, R. Kamiński, *Przynależność do parafii – wspólnoty miłości w nauczaniu kościoła współczesnego w Polsce*, 84.

¹⁷⁰ Biela, 152-181.

¹⁷¹ KNSK, 160-208.

kontakt z nauczaniem Kościoła. Wpływa to na sygnalizowane już wcześniej zacieśnianie więzów wspólnotowych w parafii, a pośrednio w całym kościele.

Wierni stają się Ludem Bożym – rzeczywistą komunią – w dużej mierze przez przepowiadanie Słowa Bożego w Duchu Świętym. Dlatego omawiana wyżej funkcja komuniotwórcza realizuje się przez głoszenie ewangelii słowem i czynem¹⁷² a – jak zapisano w tytule tej części rozprawy. Parafia jednak z natury jest nastawiona nie tylko na scalanie wspólnoty wierzących, ale także na misyjność i ewangelizowanie – co mocno podkreśla instrukcja stanowiąca jedno z podstawowych źródeł tej dysertacji¹⁷³. Ewangelizacja w parafii to wychowanie i szkoła życia chrześcijańskiego. Ona stanowi narzędzie, za pomocą którego wychowuje się człowieka do wiary i życia we wspólnocie z braćmi i siostrami¹⁷⁴. Paweł VI w adhortacji *Evangelii Nuntiandi* na temat ewangelizacji w Kościele napisał tak: „Obowiązek ewangelizacji należy uważać za łaskę i właściwe powołanie Kościoła; wyraża on najprawdziwszą jego właściwość. Kościół jest dla ewangelizacji, czyli po to, aby głosił i nauczał słowa Bożego, ażeby przez nie dochodził do nas dar łaski, żeby grzesznicy jednali się z Bogiem, a wreszcie, żeby uobecniał nieustannie ofiarę Chrystusa w odprawianiu Mszy św., która jest pamiątką Jego śmierci i chwalebnego Zmartwychwstania”¹⁷⁵.

Parafia może być postrzegana jako instytucja, która ma bogatą historię i ukształtowaną strukturę. Jej celem jest – jak zauważono wcześniej – nie tylko karmienie słowem Bożym członków wspólnoty parafialnej, ale też ewangelizacja nowych środowisk. Mówiąc inaczej, chodzi nie tylko o działania ewangelizacyjne *ad intra*, ale też *ad extra*. To wymiar instytucjonalno-organizacyjny. Z drugiej strony można dostrzec charyzmatyczny wymiar parafii, jako wspólnoty słowa, miłości i Ducha Pana. Skupiając się na jednym albo na drugim wymiarze nie można konkretnie określić czym jest parafia i jakie są jej funkcje. Dopiero łącząc

¹⁷² Kamiński, *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*, 57-60.

¹⁷³ NDWP, 16–26.

¹⁷⁴ Kamiński, *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*, 57-110

¹⁷⁵ EN, 14.

element instytucjonalno-organizacyjny (widzialny) z elementem wspólnotowym (niewidzialnym) sprawiającym, że parafia jest wspólnotą miłości braterskiej, wiary i kultu można odkryć sens istnienia parafii¹⁷⁶.

Parafia jest wspólnotą ewangelizacyjną. Ewangelizacja jest potrzebna wszystkim wspólnotom Kościoła, o czym pisał Paweł VI: „Kościół jako głosiciel Ewangelii, zaczyna swe dzieło od ewangelizowania samego siebie”¹⁷⁷. Jan Paweł II w swoich wypowiedziach pierwszy raz użył określenia *nowa ewangelizacja*. Wskazywał on, że ewangelizacja powinna być przeprowadzana w odpowiedni sposób, w zależności od uwarunkowań społeczno- kulturowych i religijnych. Nie chodziło o zmianę treści ewangelizacji, ale o nową ewangelizację w przekazie, z nowymi metodami i za pomocą nowych środków. Jednym z jej głównych celów jest odnowa wspólnot kościelnych. Ewangelizacja jest misją Kościoła, która winna być realizowana zarówno wśród chrześcijan, jak i wobec całego społeczeństwa, co podkreślał Jan Paweł II: „Ta nowa ewangelizacja, skierowana nie tylko do jednostek, ale do całych grup ludzkich żyjących w różnych sytuacjach, środowiskach i kulturach, ma na celu kształtowanie dojrzałych wspólnot kościelnych, w których wiara ujawnia się i urzeczywistnia w całym swoim pierwotnym znaczeniu jako przyłgnięcie do osoby Chrystusa i do Jego Ewangelii, jako spotkanie i sakramentalna komunია z Chrystusem, jako życie w duchu miłości i służby”¹⁷⁸.

Każdy ochrzczony jest wezwany do przekazywania wiary drugiemu człowiekowi, tak samo i cała parafia zobowiązana jest do misyjnego przepowiadania, do dawania świadectwa. Przepowiadanie może przybierać różne formy (np. głoszenie homilii podczas Mszy Świętej, katecheza) i powinno być otwarte na nowe metody głoszenia, ponieważ jest znakiem obecności Kościoła w świecie¹⁷⁹. Funkcja ta jest ściśle związana z realizacją misji prorockiej Jezusa.

¹⁷⁶ TP2, 60.

¹⁷⁷ EN,15.

¹⁷⁸ ChL, 34

¹⁷⁹ TP2, 60.

Słowo Boże powinno być w centrum wspólnoty, wtedy prowadzi ją do komunii, formuje i rozwija. Słowo tworzy wspólnotę. Należy nie tylko słuchać Słowa Bożego i głosić je, ale trzeba nim żyć. Ewangelię należy głosić nie tylko wierzącym, ale także tym, którzy borykają się z problemami wiary i mają wątpliwości. Przepowiadanie jest potrzebne każdemu, niewierzącym – aby doprowadzić ich do spotkania z Jezusem, a wierzącym – w celu pouczenia, utwierdzenia i zachęcenia do większego zaangażowania się, do odważnego dawania świadectwa. Papież Jan Paweł II ujmuje relację parafii do Słowa Bożego w potrójnym wymiarze. Po pierwsze – parafia to wspólnota osób wierzących, które wiernie słuchają Słowa Bożego, pragną nim żyć i przekazywać je dalej, głosić innym ludziom. Po drugie – parafia jest miejscem ewangelizacji i katechizacji, przestrzenią kaznodziejstwa i dawaniem świadectwa. Po trzecie – parafia jest strukturą i instytucją, w której realizuje się prorocka misja Jezusa Chrystusa¹⁸⁰.

1.3.2.3. Służba Boża duszą parafii

Parafia to wspólnota Kościoła powszechnego, która urzeczywistnia go w danym czasie i miejscu, ale wiarygodność tej wspólnoty jest uzależniona od liturgii sprawowanej w parafii¹⁸¹. Służba Boża, czyli działalność liturgiczna parafii przybliża zbawcze wydarzenia i jest ich częścią. Kościół, poprzez liturgię, staje się bliski ludzkiej egzystencji. Wiąże się to ze świadomością wspólnoty kultu, która buduje życie wspólnoty parafialnej¹⁸². Liturgia stanowi fundament całej wspólnoty parafialnej. Szczególne znaczenie dla parafii ma wspólne świętowanie Eucharystii niedzielnej i świątecznej. Jak podaje Konstytucja o Liturgii Świętej: „każda celebracja liturgiczna jako działanie Chrystusa-Kapłana i Jego Ciała, czyli

¹⁸⁰ Duda, 240.

¹⁸¹ Charytański, *Parafia wspólnotą przekazu wiary i życia chrześcijańskiego*, 224.

¹⁸² Kamiński, *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*, 57-110.

Kościół, jest czynnością w najwyższym stopniu świętą, której skuteczności z tego samego tytułu i w tym samym stopniu nie posiada żadna inna czynność Kościoła”¹⁸³.

Funkcja liturgiczna parafii to wychowywanie do coraz głębszego przeżywania sakramentów Kościoła, do świadomego uczestnictwa w praktykach religijnych. Ważny jest nie tylko systematyczny udział w nabożeństwach, ale także jakość i intensywność¹⁸⁴. Liturgia jest odpowiedzią na prawdę Bożą, to wyraz oddania się człowieka Bogu. Eucharystia jest źródłem i szczytem życia Kościoła, czyli w tym także wspólnoty diecezjalnej i parafialnej¹⁸⁵. Dekret o posłudze i życiu kapłanów, który jest dokumentem soborowym, podaje: „Żadna jednak społeczność chrześcijańska nie da się wytworzyć, jeżeli nie ma korzenia i podstawy w sprawowaniu Najświętszej Eucharystii; od niej zatem trzeba zacząć wszelkie wychowanie do ducha wspólnoty”¹⁸⁶. Wszystkie sakramenty, posługi kościelne i działania apostolskie wiążą się z Eucharystią i do niej dążą. Ona jest ośrodkiem jedności i zjednoczenia wszystkich wiernych¹⁸⁷. W parafii powinno dokładać się wszelkich starań, aby sakramenty były przyjmowane jako akty angażujące człowieka w perspektywie całej jego indywidualnej historii – od narodzenia aż po śmierć¹⁸⁸.

Niedziela, a konkretniej niedzielna Eucharystia powinna być zwieńczeniem całego tygodnia i centrum życia wspólnoty parafialnej. Gromadząc się wokół ołtarza, parafia ukazuje siebie jako wspólnotę, jako *Lub Boży*, kapłański wszystkich ochrzczonych. Sprawowanie niedzielnej Eucharystii ma budować wspólnotę, a każdy uczestnik zgromadzenia liturgicznego winien czuć się zespolony ze swymi braćmi więzami wiary w Kościele lokalnym. Niedzielną

¹⁸³ KL, 7.

¹⁸⁴ Kamiński, *Parafia*, 587-594.

¹⁸⁵ Tenże, *Teologia pastoralna*, t. 2, 64.

¹⁸⁶ DK, 6.

¹⁸⁷ TP2, 64-65.

¹⁸⁸ Duda, 240-241.

Eucharystia parafialna, jednocząc wspólnotę w Chrystusie, sprawia, że zostają przekroczone wszelkie różnice wieku, wykształcenia, pochodzenia społecznego, zawodu. Tworzy się jedność, która jest ponad społecznymi czy demograficznymi zróżnicowaniami. Poprzez spotkanie, by wspólnie słuchać Słowa Bożego, oddawać cześć i dziękczynienie Bogu, śpiewać i modlić się, uczestniczyć w Ofierze Chrystusa, sprawować święte czynności za każdym razem na nowo we wspólnocie parafialnej rozwija się Kościół, buduje więź między uczestnikami i pogłębia jedność we wspólnocie. Zgromadzenie liturgiczne w każdą niedzielę jest szczególnym czasem dla całej wspólnoty parafialnej¹⁸⁹.

Udział wiernych w liturgii parafialnej rodzi w nich jedność wiary i umacnia dążenie do zbawienia oraz jest niezbędnym elementem do budowania wspólnoty. Dzięki mocy Eucharystii Lud Boży zostaje zanurzony w misterium Chrystusa, w Jego paschalną tajemnicę, a przez to także mają udział w Jego kapłaństwie. Ponadto zostaje zachowana wspólna chrześcijańska tradycja, wierni, dając świadectwo swojego życia aktualizują ją. Jeżeli Kościół, który buduje liturgia to wspólnota Ludu Bożego, to liturgia, w sposób tylko sobie właściwy, ma wpływ na pogłębienie relacji wspólnotowych parafii. Oznacza to, że liturgia z jednej strony wymaga wspólnoty, ale z drugiej wzmacnia i pogłębia jej więzy i relacje pomiędzy członkami. Liturgia w życiu wspólnoty ma również za zadanie przygotować uczestników do tego, aby mieli oni pełny udział w kulcie. Sprawowanie Eucharystii w parafii ma wpływ nie tylko na budowanie wspólnoty, ale również powinno otwierać tę wspólnotę na świat. Wszystkie sakramenty, a szczególnie Eucharystia, powinny pobudzać i dynamizować wspólnotę parafialną do podejmowania działań ewangelizacyjnych¹⁹⁰.

Spotkania liturgiczne dostarczają wspólnocie parafialnej nowe siły, by mogła umacniać w sobie jedność i coraz dojrzalej kształtować chrześcijańskie życie we wspólnocie, dlatego też bardzo ważne jest pogłębianie liturgicznego

¹⁸⁹ Kamiński, *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*, 60-110.

¹⁹⁰ TP2, 36-38.

życia parafii¹⁹¹. Liturgia, aby stała się autentycznie miejscem formowania chrześcijan powinna być należycie przygotowana. Odpowiednie przygotowanie kapłana do sprawowania sakramentu, jak i wszystkich uczestników Eucharystii jest tutaj bardzo istotne. Ponadto należy zadbać także o właściwy podział funkcji liturgicznych. Jednakże trzeba pamiętać o tym, by pielęgnować to, co łączy wiernych z parafią i z sobą nawzajem. Najpiękniej przygotowana liturgia może być tylko pustym znakiem, jeżeli nie ma ona przełożenia na życie człowieka i na jego miłość wobec bliźnich. Podczas zgromadzeń liturgicznych rodzi się duch wspólnoty. Wszyscy uczestnicy Eucharystii są odpowiedzialni i zaproszeni do tego, by tworzyć wraz z innymi wspólnotę braterską¹⁹².

Parafia, poprzez służbę Bożą, czyli życie liturgiczne, pokazuje prawdę o tym, że Kościół to wspólnota osób, które są zjednoczone nie własnymi siłami, ale mocą Jezusa Chrystusa i Jego ofiary Eucharystycznej. Jest ona także wspólnotą ludzi zjednoczonych dzięki mocy Ducha Świętego. To On pobudza serca do wiary i miłości oraz wyraża wspólnotową świadomość ludzi, którzy mówią o sobie „my”¹⁹³.

Parafia jest nie tylko wspólnotą wiary, w której przekazane zostaje świadectwo prawdy o Jezusie Chrystusie. Nie jest to miejsce, gdzie ta prawda jest tylko głoszona, przyjmowana i przekazywana, ale stanowi ona również środowisko przenikania prawd wiary z kulturą lokalną. Jako Kościół lokalny uczestniczy ona i realizuje zadania i funkcje Kościoła powszechnego¹⁹⁴.

¹⁹¹ Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja Episkopatu Polski dla duchowieństwa dotycząca wprowadzenia w życie nowych obrzędów pokuty* (11.12.1982), https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/kkbids/pokuta2_11121982.html [dostęp: 1.5.2021].

¹⁹² Pluta, *O tworzeniu „człowieka w Chrystusie” we wspólnotach braci*, 138.

¹⁹³ F Blachnicki, *Chrystus i Duch Święty początków Kościoła. Pneumatologiczny wymiar Kościoła i Jego konsekwencje pastoralne*, „Znak”, 28 (1976), nr 260, 165.

¹⁹⁴ Majka, *Socjologia parafii*, 53.

Parafia jest podstawową organizacyjną i operacyjną jednostką Kościoła. W niej skupia się życie i działalność Kościoła. W niej też odzwierciedla się istota Kościoła, z której wyprowadzone są jej funkcje przekładające się na konkretne cele i zadania. Dlatego, parafrazując słowa św. Jana Pawła II z jego pierwszej encykliki, można powiedzieć, że „parafia jest drogą Kościoła”, zaś człowiek jest „drogą parafii”¹⁹⁵. To on, jego możliwości, potrzeby i cele, wyznaczają kierunki działań parafialnych. Podstawowym takim działaniem jest to wszystko, co składa się na duszpasterstwo, w za pomocą którego parafia ożywa, które tworzy z niej rzeczywistą wspólnotę, przez które wręcz się ona urzeczywistnia. To duszpasterstwo treścią kolejnego rozdziału.

¹⁹⁵ Jest to nawiązanie do słów: „Kościół nie może odstąpić człowieka, którego «los» — to znaczy wybranie i powołanie, narodziny i śmierć, zbawienie lub odrzucenie — w tak ścisły i nierozzerwalny sposób zespolone są z Chrystusem. [...]. Człowiek, który — każdy z osobna (gdyż jest właśnie «osobą») — ma swoją własną historię życia, a nade wszystko swoje własne «dzieje duszy». Człowiek, który zgodnie z wewnętrzną otwartością swego ducha, a zarazem z tylu i tak różnymi potrzebami ciała, swej doczesnej egzystencji, te swoje osobowe dzieje pisze zawsze poprzez rozliczne więzi, kontakty, układy, kręgi społeczne, jakie łączą go z innymi ludźmi — i to poczynając już od pierwszej chwili zaistnienia na ziemi, od chwili poczęcia i narodzin. Człowiek w całej prawdzie swego istnienia i bycia osobowego i zarazem «wspólnotowego», i zarazem «społecznego» — w obrębie własnej rodziny, w obrębie tylu różnych społeczności, środowisk, w obrębie swojego narodu czy ludu (a może jeszcze tylko klanu lub szczepu), w obrębie całej ludzkości — ten człowiek jest pierwszą drogą, po której winien kroczyć Kościół w wypełnianiu swojego posłannictwa, jest pierwszą i podstawową drogą Kościoła, drogą wyznaczoną przez samego Chrystusa, drogą, która nieodmiennie prowadzi przez Tajemnice Wcielenia i Odkupienia. [...] Ten człowiek jest drogą Kościoła — drogą, która prowadzi niejako u podstawy tych wszystkich dróg, jakimi Kościół kroczyć powinien, ponieważ człowiek — każdy bez wyjątku — został odkupiony przez Chrystusa, ponieważ z człowiekiem — każdym bez wyjątku — Chrystus jest w jakiś sposób zjednoczony, nawet gdyby człowiek nie zdawał sobie z tego sprawy: «Chrystus, który za wszystkich umarł i zmartwychwstał, może człowiekowi przez Ducha swego udzielić światła i sił, aby zdolny był odpowiedzieć najwyższemu swemu powołaniu»” (RH, 14).

Rozdział II

Duszpasterstwo uzasadnianiem i usensownieniem parafii

Parafia, jako podstawowa jednostka Kościoła, ma jasno określoną istotę, z której wynikają funkcje, cele i zadania. Najogólniej rzecz ujmując można stwierdzić, że jej zasadniczym celem i wyrazem tożsamości eklezjalnej jest prowadzenie człowieka do spotkania z Bogiem i innymi ludźmi, a ostatecznie doprowadzenie go do zbawienia. To wszystko w szczegółach wykazano we wcześniejszym rozdziale. W niniejszym zaś przychodzi zatrzymać się nad działaniami nadającymi odpowiednie kształty i dynamikę życiu parafialnemu.

Nie przez przypadek wyżej użyto słowa „prowadzenie” w odniesieniu do tego, jak parafia oddziałuje na konkretnego parafianina. Za pomocą odpowiednich ludzi parafia pełni funkcje drogi do Boga, a także do drugiego człowieka, i w ten sposób prowadzi parafianina w kierunku wyznaczonym mu przez Stwórcę. Ważne jest zwrócenie uwagi na informację, że chodzi tu o działania konkretnych osób tworzących fundamenty parafii jako instytucji. Oczywiste jest bowiem, że parafia ma liderów, którzy właśnie prowadzą ludzi powierzonych ich opiece podobnej do tej, jaką pasterz otacza powierzone mu stado; którzy są swoistymi pasterzami dla parafian, czyli – jak się przyjęło w Tradycji kościelnej i teologii – są „pasterzami ich dusz”, tj. duszpasterzami¹⁹⁶.

Ich posługa jest bardzo wielowymiarowa i zróżnicowana. Wbrew nazwie, w działalności duszpasterskiej nie chodzi jedynie o „pasterzowanie duszom”, ale prowadzenie integralnie pojętych osób i kierowanie wspólnotą. Szczegółowa analiza tego zagadnienia stanowi treść tego rozdziału. Pierwszy krok tych

¹⁹⁶ R. Niparko, *Duszpasterstwo*, w: EK, t. 4, 393-395.

eksploracji to poszukiwanie oraz ukazanie tożsamości duszpasterstwa i duszpasterza: zdefiniowanie i ukazanie istoty oraz natury. Kolejne to omówienie kwestii szczegółowych stanowiących wyraz działań duszpasterskich, takich jak przepowiadania słowa Bożego, kultu i życia sakramentalnego w duszpasterstwie parafialnym. Zagadnieniem zamykającym rozdział jest sprawa administracji parafialnej.

2.1. W poszukiwaniu tożsamości duszpasterstwa parafialnego

Duszpasterstwo, jak podaje *Leksykon Teologii Pastoralnej*, to „zorganizowana działalność zbawcza Kościoła, urzeczywistniająca w służbie człowieka zbawcze dzieło Chrystusa przez głoszenie Słowa Bożego, liturgię, posługę pasterską i świadectwo życia chrześcijańskiego”¹⁹⁷. Sięgając do źródeł pojęcia „duszpasterstwo” należy zwrócić uwagę na biblijny obraz pasterza i jego owczarni, który symbolizuje Jezusa, jako Dobrego Pasterza i owczarnię, jako Jego uczniów i całą wspólnotę Kościoła. W pierwszych wiekach rozwoju wspólnot chrześcijańskich troskę biskupa czy prezbitera o te wspólnoty określano jako troskę pasterską. Określenie to zostało przyjęte do wspólnoty Kościoła, uzyskało akceptację i jest używane współcześnie¹⁹⁸.

Historia parafii to także historia duszpasterstwa, które z nią jest w naturalny sposób związane od początku. To, czym jest dzisiejsze duszpasterstwo – jak je rozumienie współczesna teologia, której refleksja oparta jest na Tradycji, nauczaniu Kościoła i doświadczeniu historycznym – zostanie wyjaśnione

¹⁹⁷ R. Kamiński, W. Przygoda, *Duszpasterstwo*, w: LTP, 201-209.

¹⁹⁸ Tamże.

w pierwszych partiach niniejszego rozdziału. W dalszych zostaną wykazane i omówione szczegółowe elementy duszpasterstwa, jak posługa Słowa, kult, ze szczególnym uwzględnieniem sprawowania sakramentów świętych oraz administrowanie parafią.

2.1.1. Wokół istoty duszpasterstwa realizowanego w parafii

Źródła duszpasterstwa należy dopatrywać w wewnętrznym życiu Trójcy Świętej. Bóg, pragnąc zbawienia człowieka i przygotowując dla niego konkretny plan, otwiera się w pełni swej miłości ku człowiekowi i zaprasza go do dialogu miłości, do uczestnictwa w życiu Bożym. Może się to dokonać wyłącznie przez Chrystusa w Duchu Świętym. Bóg, z miłości posłał na świat Swojego Jednorodzonego Syna, aby zbawił On człowieka, Syn Boży utworzył Kościół i jest Jego Głową. Kościół ma za zadanie kontynuować zbawcze dzieło Jezusa Chrystusa. Z tego wynika, że celem duszpasterstwa jest ciągle aktualizowanie w sercach wiernych czynu dokonanego przez Jezusa, czyli Jego męki, śmierci i zmartwychwstania. Duszpasterstwo jest także postrzegane jako służba Kościoła wobec człowieka. Dlatego bardzo istotne jest tutaj uszanowanie wolności i sumienia ludzkiego. W duszpasterstwie należy także uwzględniać aktualną sytuację społeczno-kulturową oraz uwarunkowania przyjęcia i wzrostu wiary. Aby pełnić posługę duszpasterską wymagana jest postawa pokornej i bezinteresownej służby¹⁹⁹.

Dla podejmowanych tu analiz nieterujące i ważne jest spojrzenie na duszpasterstwo Franciszka Blachnicki. Ten lubelski teolog definiował je jako działalność zbawczą Kościoła. Uważał on, że powinna być ona sprawowana w duchu personalistycznym, uwzględniając wszystkie prawa życia człowieka, będące fundamentem procesu zbawczego, uwidaczniające się w dialogu

¹⁹⁹ Tamże.

i spotkaniu. Jednym z praw życia osoby jest możliwość realizowania siebie oraz rozwój ku pełni we wspólnocie. Wynika z tego, że budowanie wspólnoty jest konsekwencją, jak i warunkiem rozwoju życia osoby. Dotyczy to także wymiaru nadprzyrodzonego, który odnaleźć można w Bożym planie zbawienia. Dlatego też jedną z podstawowych zasad duszpasterstwa jest budowanie wspólnoty²⁰⁰. Jak nietrudno dostrzec, jest to zbieżne z podstawową funkcją parafii. Potwierdza się w ten sposób teza zapisana w tytule tego rozdziału, że duszpasterstwo jest sposobem istnienia parafii.

Snując analizy dotyczące istoty duszpasterstwa konieczne jest zwrócenie uwagi na istotę komunii (*communio*) – co w szczegółach omówiono w pierwszym rozdziale, ale dla porządku i spójności wywodu warto wspomnieć także tutaj. Jak podaje *Vaticanum II*: „Podstawowy sens odnosi się do zjednoczenia z Bogiem przez Jezusa Chrystusa w Duchu Świętym. To zjednoczenie dokonuje się w Słowie Bożym i sakramentach. *Komunia* z Ciałem Chrystusa w Eucharystii oznacza i sprawia, czyli buduje wewnętrzne zjednoczenie (komunię) wszystkich wiernych w ciele Chrystusa, którym jest Kościół (por. 1Kor 10,16 n)”²⁰¹. W dokumentach Soborowych pojęcie eklezjologii komunii stanowi jedno z centralnych jego nauczania. Jest to idea podstawowa Soboru Watykańskiego II. Owa eklezjologia komunii winna być przyjęta przez teologię pastoralną, jako zasada formalna teologii życia i działania Kościoła w świecie współczesnym. Jest to niezbędne do tego, aby uobecnić wspomnianą ideę w duszpasterstwie²⁰². Warto również nawiązać do tego, co pisał na temat komunii, jako *koinonii* Blachnicki: „urzeczywistnianie Kościoła jako *koinonii*, ze wszystkim, co wchodzi w istotną treść tego pojęcia, jest celem wszelkiego działania Kościoła. *Koinonia* jest również ostatecznym kryterium oceny adekwatności aktualnej postaci Kościoła lub jego

²⁰⁰ A. Przybecki, *Budować wspólnotę czy administrować? Pawłowa inspiracja dla polskiego duszpasterstwa*, „Teologia Praktyczna”, 10 (2009), 77-83.

²⁰¹ *Kościół kierowany przez słowo Boże sprawuje Tajemnice Chrystusa dla zbawienia świata. Relacja Końcowa z Nadzwyczajnego Synodu Biskupów*, „Przegląd Katolicki”, 74 (1986), nr 4, pkt, II, C, 1.

²⁰² Przybecki, 77-83.

aktualnego stanu oraz jego działania w odniesieniu do jego istoty oraz misji, zleconej mu przez Pana”²⁰³.

2.1.2. Podmiot parafialnych działań duszpasterskich

Jezus Chrystus jest głównym podmiotem duszpasterstwa, w które włącza się cała Trójca Święta. Jednak obok Osób Bożych, działających w sposób niewidzialny w sercach ludu Bożego, podmiotem duszpasterstwa są także ludzie i instytucje. Wszyscy członkowie Kościoła, czyli Ciała Chrystusa, są podmiotem, jak i przedmiotem działalności pastoralnej²⁰⁴.

W polskim duszpasterstwie, pomimo upływu kilkudziesięciu lat od zakończenia Soboru Watykańskiego II, w dalszym ciągu dominuje klerykalistyczne jego rozumienie. Opisywana wyżej eklezjologia komunii, z której wynika eklezjologiczna koncepcja duszpasterstwa obrazuje całą wspólnotę Kościoła, w jego pełnym osobowym składzie jako podmiot i zarazem przedmiot zbawienia. Kościół widziany jako wspólnota – wspólnot, w której i dla której realizuje urzędy, powołania, charyzmaty i posługi, jest miejscem budowania wspólnoty – komunii, nie w przeciwstawieniu duchowni – świeccy, ale jako jedna wspólnota. Duszpasterstwo zatem powinno być pojmowane jako posługa we wspólnocie i dla wspólnoty²⁰⁵.

W Ludzie Bożym, do którego należą zarówno świeccy, jak i duchowni, każdy jest równy w powołaniu i godności, jednakże stopień i zakres zaangażowania jest zróżnicowany. Zależy on od roli spełnianej we wspólnocie oraz od udzielonego przez Ducha Świętego charyzmatu, czyli szczególnej łaski do wykonywania konkretnych działań. Do podmiotów duszpasterstwa wlicza się również instytucje kościelne, które mają za zadanie służyć w realizacji zadań apostolskich Kościoła²⁰⁶.

²⁰³ F. Blachnicki, *Teologia pastoralna ogólna*, t. 2: Eklezjologiczna dedukcja teologii pastoralnej, Lublin, 1971, 447.

²⁰⁴ Kamiński, Przygoda, *Duszpasterstwo*, 201-209.

²⁰⁵ Przybecki, 77-83.

²⁰⁶ Kalinowski, *Podmiot duszpasterstwa*, 345.

W Kościele partykularnym podmiotem duszpasterstwa jest biskup. Przynależy on także do kolegium biskupów, co oznacza, że odpowiada za powodzenie misji zbawczej w Kościele powszechnym. Pierwszym podmiotem w posłudze nauczania, uświęcania oraz przewodzenia w diecezji jest biskup. On jest także głównym inspiratorem i koordynatorem wszelkich form działalności zbawczej, które są realizowane przez wszystkich wiernych (prezbiterów, diakonów, osoby konsekrowane oraz świeckich katolików). Dla prezbiterów i diakonów głównym środowiskiem posługi duszpasterskiej jest parafia, w której wykonują oni zróżnicowane zadania i obowiązki duszpasterskie wynikające z władzy święceń²⁰⁷. Kodeks Prawa Kanonicznego podaje, że: „Proboszcz jest własnym pasterzem zleconej sobie parafii, podejmującym pasterską troskę o powierzoną mu wspólnotę pod władzą biskupa diecezjalnego. Powołany jest do uczestnictwa w posłudze Chrystusa, ażeby dla tejże wspólnoty wykonywał zadania nauczania, uświęcania i kierowania, przy współpracy także innych prezbiterów i diakonów oraz niosących pomoc wiernych świeckich, zgodnie z przepisami prawa”²⁰⁸. Z tego wynika, iż do obowiązków proboszcza zalicza się głoszenie Słowa Bożego, posługa sakramentalna, organizacja kultu Bożego oraz duchowe przewodzenie wiernym i zarządzanie parafią w sprawach administracyjnych. Do pomocy proboszczowi posłani są wikariusze, których zadaniem jest wspomaganie w duszpasterstwie parafialnym²⁰⁹.

Współcześnie duszpasterstwo inspiruje do aktywnego włączania w życie parafii osób świeckich. Wynika to przede wszystkim ze zwiększonej aktywności i zaangażowania laikatu w działalność Kościoła oraz rozwoju wspólnot i grup działających przy parafii. Podstawowym środowiskiem działalności zbawczej jest małżeństwo i rodzina²¹⁰. Rodzina jest środowiskiem uobecniania się Kościoła, bowiem została powołana do budowania Królestwa Bożego w dziejach ludzkości poprzez udział w życiu i jego posłudze. Więzy łączące Kościół i rodzinę chrześcijańską tworzą z niej Kościół domowy²¹¹. Jan Paweł II więzi rodziny z Kościołem określa następująco: „to nade wszystko Matka-Kościół rodzi, wychowuje, buduje rodzinę chrześcijańską,

²⁰⁷ Kamiński, Przygoda, *Duszpasterstwo*, 202-203.

²⁰⁸ KPK, 519.

²⁰⁹ Kamiński, Przygoda, *Duszpasterstwo*, 201-209.

²¹⁰ Tamże.

²¹¹ KK, 11.

wypełniając wobec niej zbawczą misję otrzymaną od Pana. [...] Ze swej strony rodzina chrześcijańska jest do tego stopnia wpisana w tajemnicę Kościoła, że staje się na swój sposób, uczestnikiem zbawczego posłannictwa samego Kościoła”²¹². Rodzina, która włączy się w życie liturgiczne Kościoła, staje się jakby sanktuarium. Podejmując zadania apostołstwa rodzinnego, realizuje królewską, kapłańską i prorocką funkcję Chrystusa²¹³. Świeccy szczególnie powołani są do tego, aby uświęcać świat od wewnątrz. Dotyczy to wszystkich sfer ich codziennego życia. Podejmując różne inicjatywy i zadania apostołskie przyczyniają się do szerzenia Dobrej Nowiny i rozwoju duszpasterstwa w miejscach i środowiskach, w których żyją i pracują²¹⁴.

2.1.3. Przedmiot, cele i okoliczności duszpasterstwa parafialnego

Po omówieniu istoty oraz podmiotu duszpasterstwa parafialnego warto spojrzeć na jego przedmiot, czyli treść – zawartość merytoryczna. Logicznym początkiem tych analiz jest wskazanie na cele duszpasterstwa. Chociaż można przyjąć, że są one spójne z celami parafii, to warto przyjrzeć się temu, jak to przedstawia literatura specjalistyczna.

Cele duszpasterstwa można podzielić w następujący sposób:

- a) zewnętrzne:
 - posługa Słowa – przepowiadanie wszystkim ludziom każdej warstwy społecznej zbawienie, które dokonało się w Jezusie Chrystusie;
 - gromadzenie ludzi wierzących w Jezusa, zapraszanie ich do wspólnot Kościoła;
 - przynaglenie, aby świadczyć – wzywanie ludzi do życia zgodnego z nauką Ewangelii;

²¹² FC, 49.

²¹³ DA, 11.

²¹⁴ DA, 24

- b) wewnętrzne:
 - przyswajać i przyjmować nadprzyrodzone wartości oraz normy wszystkim członkom wspólnoty;
 - opierając się na wartościach Chrystusowych, pogłębiać więź i kształtować spójność wspólnoty²¹⁵.

Błędem jest sprowadzanie duszpasterstwa wyłącznie do aspektu rytualno-kultowego ani do „pobożnej otoczki” wydarzeń z życia chrześcijanina (narodzin dziecka, małżeństwa czy śmierci bliskiej osoby). Duszpasterstwo ma na celu pomagać ludziom dość do dojrzałego chrześcijaństwa i w nim wzrastać w codziennym życiu, aby przyjęli oni i praktykowali w codzienności postawy zgodne z nauką Ewangelii. Działania podejmowane w ramach duszpasterstwa powinny pogłębiać wiarę, by wierni świadomie dawali świadectwo swoim życiem. Ponadto istotna jest tutaj nie tylko regularność podejmowanych praktyk religijnych, ale świadome przeżywanie wydarzeń związanych z wiarą, zrozumienie ich znaczenia, sensu i przez to także większe zainteresowanie się wiarą i religią²¹⁶

Duszpasterstwo parafialne musi uwzględniać sytuacje i uwarunkowania ludzi współczesnych wszystkich stanów. We wspólnotcie parafialnej mogą pojawiać się zarówno osoby głęboko wierzące, jak i obojętne lub wątpiące czy nawet całkowicie niewierzące. Żadna z tych grup nie może pozostać nieobjęta działaniami duszpasterskimi. Niedopuszczalne jest, aby zredukować wspólnotę parafialną tylko i wyłącznie do osób zaangażowanych i interesujących się życiem parafii. Zadaniem duszpasterstwa jest pomóc ludziom przebyć drogę do pełnego uczestnictwa w sakramentach i do głębokiego życia wiarą²¹⁷. W duszpasterstwie wspólnotowym bardzo ważny jest pasterz parafii. To on nadaje jakby rytm

²¹⁵ Krucina, *Podstawowe funkcje parafii*, 31-44.

²¹⁶ J. Mariański, *Religijność w procesie przemian*, Warszawa 1991, 306; W. Piwowarski, *Proces sekularyzacji rodziny jako instytucji społeczno-religijnej*, RNS, 37 (1976), z. 4, 121.

²¹⁷ Kamiński, *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*, 57-110.

podejmowanym działaniom i inicjatywom. Powinien on mieć wizję, przez którą będzie dążył do budowania wspólnoty parafialnej. Jest on odpowiedzialny, pełni rolę animatora wszystkich wspólnot i grup i współpracuje z nimi²¹⁸.

2.1.4. Rodzaje duszpasterstwa

W nauce Kościoła rozróżnia się podział na duszpasterstwo zwyczajne i nadzwyczajne. Duszpasterstwo zwyczajne jest to skierowana do każdego chrześcijanina, zorganizowana działalność zbawcza. Zmierza ona bezpośrednio do zaspokojenia powszechnych potrzeb religijnych. Zadaniem tego duszpasterstwa jest także osiągnięcie celu Kościoła, jak i każdej wspólnoty religijnej – czyli doprowadzenie człowieka do spotkania z Bogiem w wierze i miłości²¹⁹. Papież Franciszek w adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium* podaje, iż duszpasterstwo zwyczajne jest obszarem, w którym urzeczywistnia się Nowa Ewangelizacja. Aby tak się działo potrzeba Ducha Świętego ożywiającego swą mocą serca wierzących, gromadzących się na Eucharystii i uczestniczących w życiu wspólnoty. Dalej papież Franciszek pisze, że: „duszpasterstwo to ma na celu wzrost wierzących, tak by coraz lepiej całym swoim życiem odpowiadali na miłość Bożą”²²⁰.

Duszpasterstwo zwyczajne jest to główny trzon duszpasterstwa. Jest ono zaadresowane do wszystkich wiernych. Formy tego duszpasterstwa urzeczywistniają Kościół w diecezji i w parafii, jako rzeczywistość konkretną i uchwytą. Do form duszpasterstwa zwyczajnego należy: posługa słowa (nauczanie), sprawowanie sakramentów i posługa pasterska²²¹. Wszystkie te formy są ze sobą ściśle powiązane i wzajemnie się warunkują. Istotny dla rozwoju Kościoła

²¹⁸ Biela, 522-523.

²¹⁹ Kamiński, Przygoda, *Duszpasterstwo*, 201-2180.

²²⁰ EG, 14

²²¹ TP2, 131.

i wspólnot religijnych jest sposób realizowania duszpasterstwa zwyczajnego. Jego formy są niepodważalne przez procesy przemian, a ich realizacja wymaga odnawiania, ożywiania i dostosowania do czasu i miejsca. Duszpasterstwo zwyczajne jest mocno ugruntowane w dokumentach Kościoła (Kodeks Prawa Kanonicznego, II Polski Synod Plenarny). Realizowanie tego duszpasterstwa jest zadaniem każdej diecezji i parafii, a jego program ustalany jest dla całego kraju przez Komisję Duszpasterstwa Ogólnego Konferencji Episkopatu Polski²²².

Coraz bardziej zauważalne staje się zainteresowanie chrześcijan małymi wspólnotami. Wyrażają oni chęci częstszego spotykania się i podejmowania rozmów o wierze. Nie wystarcza im tylko obecność na Mszy Świętej w niedzielę. Szukają wspólnoty, w której mogą podejmować tematy o wierze, wymieniać się spostrzeżeniami, a także wspólnoty kultu i modlitwy. Miejsca, gdzie będą mogli rozwijać przyjaźń i braterską miłość we wzajemnej służbie i pomocy. Parafia, która jest wspólnotą wspólnot umożliwia wiernym udział w nauczaniu, w oddawaniu czci Bogu i w uczynkach miłości na rzecz bliźniego każdego dnia²²³. Jan Paweł II w Adhortacji apostolskiej *Christifideles laici* pisał o tworzeniu tego typu grup: „Ażeby wszystkie te parafie mogły stanowić prawdziwie chrześcijańskie wspólnoty, władze lokale powinny zadbać [...] o tworzenie niewielkich, podstawowych wspólnot kościelnych, zwanych także wspólnotami żywymi, w których wierni mogą przekazywać sobie nawzajem słowo Boże oraz służyć innym i praktykować miłość. Wspólnoty te są prawdziwym wyrazem kościelnej komunii i ośrodkami ewangelizacji, działającymi w łączności ze swoimi pasterzami”²²⁴.

W ostatnich latach powstaje coraz więcej grup i wspólnot działających w ramach duszpasterstwa parafialnego. Posiadają one różnorodne programy formacyjne i są atrakcyjną formą zaangażowania świeckich w działalność Kościoła. Wśród nich można wymienić np. dla dzieci (ministranci, schola), dla

²²² Kamiński, Przygoda, Duszpasterstwo, 201-218.

²²³ Kamiński, *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*, 57-65.

²²⁴ ChL, 26.

młodzieży (wszelkiego rodzaju duszpasterstwa akademickie, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, Ruch Światło – Życie), dla dorosłych (Koła Żywego Różańca, Legion Maryi, Przyjaciele Oblubieńca, Odnowa w Duchu Świętym, Apostolstwo Modlitwy). Jeżeli grupy i małe wspólnoty działające przy parafii są dynamiczne i odpowiednio ukierunkowane to nadają rytm parafialnemu życiu religijnemu. Dzieje się tak poprzez aktywizację biernych i obojętnych wiernych, ale również poprzez prowadzenie akcji ewangelizacyjnych i konkretnych działań apostołskich na rzecz osób żyjących poza Kościołem²²⁵. Grupy i wspólnoty parafialne są dla świeckich jak szkoła apostołstwa. Są one także jakby kanałem, który przekazuje impulsy i bodźce efektywnie aktywizujące duszpasterstwo parafialne²²⁶. Charakteryzują je dwie szczególne cechy: relacje oparte na chrześcijańskiej przyjaźni i gotowość do działania i niesienia pomocy, w konkretnych jej przejawach, Kościołowi w urzeczywistnianiu jego zadania i misji²²⁷.

Parafianie winni podejmować trud i konkretne działania dążące do rozwoju i wypełnienia misji parafii. Konieczne jest wzmacnianie w wiernych pewności, iż wspólnota wiary jest budowana przez Słowo Boże, liturgia i sakramenty tworzą wspólnotę kultu, a miłość do braci, podejmowana jako służba, ma wpływ na wzrost parafii i przyczynia się do jej odnowy jako braterskiej wspólnoty. Wielu parafian postrzega parafię bardziej jako instytucję, niż jako wspólnotę, dlatego potrzeba, aby duszpasterstwo podejmowało działania i inicjatywy mające na celu pogłębianie świadomości parafian o wspólnotowym charakterze parafii²²⁸.

²²⁵ E. Weron, *Laikat i apostołstwo*, Paryż 1973; F. Woronowski, *Zarys teologii pastoralnej*, t. 27, Warszawa 1986, 486–500.

²²⁶ S. Kunowski, *Wychowanie apostołstwa świeckich*, WST, 7 (1975), 277–296; A. Lepa, *Parafia wielkomięjska jako środowisko wychowawcze*, w: *Dziś i jutro parafii*, 7–45.

²²⁷ A.L. Szafrński, *Eklezjalny charakter małych grup religijnych*, RTK, 32 (1985), z. 6, 79–92; W. Pluta, *Wspólnota parafialna i jej zespoły apostołskie*, RTK, 32 (1985), z. 6, 93–98.

²²⁸ Kamiński, *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*, 57–110.

2.1.5. Duszpasterstwo nadzwyczajne

Duszpasterstwo zwyczajne jest skierowane do wszystkich wiernych, zaś duszpasterstwo nadzwyczajne cechuje to, że skupia ono konkretne grupy. Jedną z definicji podaje, że duszpasterstwo nadzwyczajne jest to: „działalność zbawcza Kościoła zaadresowana do określonych grup i tych osób w danym środowisku, które ze względu na warunki życia i ich szczególne potrzeby religijne nie mogą dostatecznie korzystać z duszpasterstwa zwyczajnego. Powinno być dostosowane do poziomu duchowego, intelektualnego, do wieku i zawodu oraz szczególnych potrzeb ludzi”²²⁹. Rozwinęło się ono w XX w. razem z rozwojem przemysłu w wielkich miastach. Powstało ono jako odpowiedź na zapotrzebowanie czasu. Powinno być dobrze zaplanowane, organizowane i koordynowane. Inaczej istnieje zagrożenie zagubienia istoty tego duszpasterstwa.

Ważną częścią duszpasterstwa parafialnego jest duszpasterstwo specjalne, które dzieli się na kategoriale, sytuacyjne i organizowane²³⁰. Kategoriale dotyczy różnych kategorii zawodowych (np. pracowników służby zdrowia, wojska, górników, rolników). Skupia ono także duszpasterstwo różnych grup niepełnosprawnych, duszpasterstwo stanów dążących w sposób szczególny do doskonałości oraz duszpasterstwo etatowych pracowników parafii. Duszpasterstwo sytuacyjne dotyczy określonych sytuacji, których ludzie znajdują się w różnych okresach swojego życia. Jest to kontynuacja duszpasterstwa zwyczajnego. Tutaj zalicza się duszpasterstwo młodzieży pozaszkolnej, akademickiej, przygotowanie do małżeństwa, odpusty, pielgrzymki, rekolekcje, misje parafialne, duszpasterstwo chorych. Duszpasterstwo organizowane dotyczy konkretnych działań z racji jakiegoś wydarzenia, np. wizytacji parafii przez biskupa,

²²⁹ Kamiński, Przygoda, *Duszpasterstwo*, 201–218.

²³⁰ TP2, 310

odwiedzin obrazu. Może dotyczyć ono parafii, diecezji, jak i kraju (np. obchody chrztu Polski)²³¹.

Drugą częścią duszpasterstwa nadzwyczajnego jest duszpasterstwo specjalistyczne, które jest skierowane do osób znajdujących się na marginesie życia, ludzi zniechęconych i skłóconych z Bogiem. Przedmiotem i podmiotem tego duszpasterstwa są osoby nieprzystosowane i niedostosowane społecznie. Tutaj zaliczamy m.in. alkoholików, narkomanów, przestępców, ludzie bezdomni, z zaburzeniami psychicznymi. Duszpasterstwo realizowane jest w całości na poziomie poza parafialnym. Potrzeba w nim zaangażowania i udziału wcześniej przygotowanych do tego osób, specjalistów, którzy potrafią zrozumieć problemy tych ludzi i poprzez merytoryczne przygotowanie odpowiednio nieść pomoc²³².

Kościół, realizując swoją zbawczą misję, wychodzi naprzeciw potrzebom współczesnego człowieka. Wiernie odczytując znaki czasu, pragnie przygarniać pogubionych, a także pozwalać wzrastać tym, którzy doświadczyli Bożej miłości. Poprzez różne formy duszpasterstwa każdy człowiek może odnaleźć swoje miejsce we wspólnocie, a także służyć swoim braciom.

2.2. Przepowiadanie słowa Bożego fundamentem działań duszpasterskich

Jedną z podstawowych form parafialnego duszpasterstwa zwyczajnego jest przepowiadanie słowa Bożego. Nie będzie przesadą stwierdzenie, że jest to forma i funkcja fundamentalna. Jeśli bowiem – co niejednokrotnie jest tu powtarzane – istotą i sensem wszelkich działań eklezjalnych, w tym szczególnie tych, które

²³¹ Kamiński, Przygoda, *Duszpasterstwo*, 203-216.

²³² Kamiński, Przygoda, *Duszpasterstwo*, 201-218.

składają się na duszpasterstwo parafialne, jest doprowadzenie człowieka do doskonałości, to głoszenie słowa Boże jest jej początkiem. Doskonałość bowiem, czyli świętość, to efekt życia w wiarę, nadzieję i miłość, lub – mówiąc ogólniej – życia cnotliwego²³³ i szanującego prawo moralne²³⁴ oraz wchodzącego w relacje z Bogiem w ramach celebracji liturgicznych i w ten sposób przemieniającym swoje życie na taki, które jest zgodne z Bożym planem na świat i człowieka²³⁵. Początkiem i warunkiem prawdziwej żywej wiary, która stanowi fundament innych cnót i postaw moralnych, jest słuchanie Słowa: „Przeto wiara rodzi się z tego, co się słyszy, tym zaś, co się słyszy, jest słowo Chrystusa” – naucza św. Paweł (Rz 10,17). I dopowiada komentując niewiarę i brak moralności w wielu współczesnych mu ludzi: „Jakże więc mieli wzywać Tego, w którego nie uwierzyli? Jakże mieli uwierzyć w Tego, którego nie słyszeli? Jakże mieli usłyszeć, gdy im nikt nie głosił? (Rz 10,14). Te ostatnie słowa są jednoznacznym stwierdzeniem, że bez przepowiadania słowa Bożego, bez odpowiednich szafarzy, niemożliwe jest życie w pełni chrześcijańskie. Dlatego właśnie nauczanie w imieniu Boga i Kościoła jest fundamentalnym działaniem duszpasterskim w parafii.

2.2.1. Podstawowe tezy teologii przepowiadania

Podjmując refleksję nad przepowiadaniem słowa Bożego, konieczne jest przypomnienie o jego istocie, którą jest przekonanie, że nie jest ono jedynie

²³³ K. Najder-Stefaniak, *Cnota jako fundament szczęścia*, KMT, 19 (2008), nr 35, 8–23; M. Wyrostkiewicz, *Jak powstają cnoty i wady oraz co mają one wspólnego z rozwojem człowieka?*, KAT., 57 (2013), nr 12, 52–56.

²³⁴ M. Wyrostkiewicz, *Co to jest prawo moralne i czy zawsze należy go przestrzegać?*, Kat., 57 (2013), nr 4, 60–63; Z. Marek, *Moralność wyznacznikiem dojrzałości człowieka*, „Colloquia Theologica Ottoniana”, 5 (2016), nr 2, 61–72.

²³⁵ Migut, *Teologia liturgiczna szkoły rzymskiej*, 140–43; Wyrostkiewicz, *Liturgia jako przestrzeń przemiany człowieka*, 83–96.

słowem ludzkim o Bogu, ale prawdziwie jest ono Słowem Bożym w postaci słów człowieka²³⁶. Jezus, posyłając apostołów na głoszenie Słowa Bożego, powiedział im, że kto ich słucha, słucha i Jego (Łk 10, 16). W innym miejscu daje również zapewnienie, że jest ze swoimi uczniami przez wszystkie dni aż do skończenia świata (Mt 28, 20). Obecność ta przejawia się nie tylko w eucharystii, ale także w nauczaniu Kościoła. Nie jest ona martwą obecnością autora w dziele literackim, lecz obecnością Pana, który zmartwychwstał, żyje i działa z mocą dzisiaj. Listy św. Pawła zawierają potwierdzenie tego, że słowo Boże powinno być przyjmowane nie jako słowo ludzkie, ale jako Słowo Boga: „Nieustannie dziękujemy Bogu, bo gdy przyjęliście Słowo Boże usłyszane od nas przyjęliście je nie jako Słowo ludzkie, ale – jak jest naprawdę – jako Słowo Boga, który działa w was wierzących” (1 Tes 2,13). W *Liście do Rzymian* św. Paweł oznajmia: „Przeto wiara rodzi się z tego, co się słyszy, tym zaś, co się słyszy, jest Słowo Chrystusa” (Rz 10,17). Analizując Ewangelie i Listy św. Pawła można zauważyć, że uczniowie, którzy głosili Słowo Boże byli pewni tego, że nie głoszą słowa ludzkiego, ale słowo Boga Ojca, w którym On, razem z Synem i Duchem jest obecny²³⁷.

Dokumenty Soborowe podają: „Kościół miał zawsze we czci Pisma Boże, podobnie jak samo Ciało Pańskie, skoro zwłaszcza w Liturgii świętej nie przestaje brać i podawać wiernym chleb żywota tak ze stołu słowa Bożego, jak i Ciała Chrystusowego. Zawsze uważał i uważa owe Pisma zgodnie z Tradycją świętą, za najwyższe prawidło swej wiary, ponieważ natchnione przez Boga i raz na zawsze utrwalone na piśmie przekazują niezmiennie słowo samego Boga, a w wypowiedziach Proroków i Apostołów pozwala rozbrzmiewać głosowi Ducha Świętego. Trzeba więc, aby całe nauczanie kościelne, tak jak sama religia chrześcijańska, żywiło się i kierowało Pismem św. Albowiem w księgach świętych Ojciec, który jest w niebie spotyka się miłościwie ze swymi dziećmi i prowadzi

²³⁶ W. Przyczyna, *Kazanie jako Słowo Boże*, w: *Fenomen Kazania*, red. tenże, Kraków 1994, 57.

²³⁷ A. Jankowski, *Kerygmat w Kościele apostołskim*, Częstochowa 1989, 133-146.

z nimi rozmowę. Tak wielka zaś tkwi w słowie Bożym moc i potęga, że jest ono dla Kościoła podporą i siłą żywotną, a dla synów Kościoła utwierdzeniem wiary, pokarmem duszy oraz źródłem czystym i stałym życia duchowego. Stąd doskonale zastosowanie ma do Pisma św. powiedzenie: „żywe jest słowo Boże i skuteczne” (Hbr 4,12), które „ma moc zbudować i dać dziedzictwo wszystkim uświęconym” (Dz 20,32, por. 1 Tes 2,13)²³⁸.

2.2.2. Elementy konstytutywne przepowiadania parafialnego

Będące ważną częścią duszpasterstwa parafialnego głoszenie słowa Bożego oznaczające wypełnianie urzędu nauczycielskiego Kościoła zawiera w sobie następujące elementy konstytutywne: podmiot przepowiadania, jego treść i adresaci. Zrozumienie tego, czym w istocie jest owo przepowiadanie i w jaki sposób wpisuje się w działalność duszpasterską domaga się przyjrzenia się każdemu z tych elementów to właśnie stanie się treścią niniejszej części rozprawy.

2.2.2.1. Podmiot przepowiadania parafialnego

Podmiot przepowiadania można podzielić na pierwszorzędny i nadrzędny oraz zwyczajny i nadzwyczajny. Podmiot pierwszorzędny wynika z istoty przepowiadania i jest nim Bóg w Trójcy Świętej Jedyny. Bóg Ojciec przemawia przez swojego Syna, Jezusa Chrystusa w Duchu Świętym. Podmiotem nadrzędnym przepowiadania jest Kościół, który, zespolony z Jezusem

²³⁸ KO, 21.

Chrystusem, czyli Głową, stanowi Jego Mistyczne Ciało. Bóg przemawiając do człowieka przez Jezusa w Duchu Świętym, jednocześnie przemawia przez Kościół. Stąd też wynika, że każdy, kto należy do Kościoła, ma przywilej i obowiązek głoszenia słowa Bożego. W tym miejscu chodzi jednak o Kościół pojęty jako całość – jako wspólnota obdarzona Duchem Świętym i dlatego uzdolniona do interpretowania i przekazywania słowa Bożego²³⁹.

Określenia zwyczajny i nadzwyczajny podmiot przepowiadania odnoszą się do ludzi. Chodzi o tych, którzy przepowiadają w imieniu Kościoła.

W pierwszych wiekach chrześcijaństwa apostołowie przekazywali swoim następcom obowiązek przepowiadania Słowa Bożego oraz jego istotę. Dlatego też kaznodzieje przekonani byli o obecności Boga w głoszonym słowie. Przykładem na to są słowa św. Augustyna, który stwierdza, iż Bóg przemawia przez każdego głosiciela Jego słowa: „Nie dotyczy to wyłącznie proroków i Apostołów, leczy również kaznodziejów, przez których Bóg także mówi, oczywiście o ile głoszą prawdę”²⁴⁰. W późniejszych wiekach zauważalny jest zanik tego przekonania. Zmiany, które zachodzą w teologii i filozofii w okresie oświecenia mają ogromny wpływ na przepowiadanie. Zaczyna być ono postrzegane jedynie na płaszczyźnie kaznodzieja – słuchacz. Doprowadza to do tego, że kaznodzieja zamiast głosić Słowo Boże, głosi pouczenia i upomnienia oraz środki, które mają ułatwić drogę prowadzącą do zbawienia. Dopiero II Sobór Watykański reguluje i przywraca istotę przepowiadania Słowa Bożego²⁴¹.

Pierwszym zwyczajnym szafarzem słowa Bożego jest biskup, wokół którego gromadzi się Kościół partykularny – biskup będący pierwszym duszpasterzem tego lokalnego Kościoła. Jak naucza Drugi Sobór Watykański głoszenie Ewangelii i jej interpretowanie, zwłaszcza w ramach liturgii, jest jednym z głównych zadań biskupów: „Wśród głównych obowiązków biskupich szczególne miejsce zajmuje głoszenie Ewangelii. Biskupi są zwiastunami wiary

²³⁹ EN, 1-5.

²⁴⁰ S. Moysa, *Słowo Zbawienia*, Kraków 1974, 146.

²⁴¹ TP2, 137-138.

prowadzącymi nowych uczniów do Chrystusa i autentycznymi, czyli upoważnionymi przez Chrystusa nauczycielami, którzy powierzonemu sobie ludowi głoszą prawdy wiary, aby w nie wierzył i w życiu je stosował, i którzy w świetle Ducha Świętego treść wiary wyjaśniają, ze skarbca Objawienia dobywając rzeczy stare i nowe”²⁴². Prezbiterzy i diakonii wspierają biskupów w posłudze słowa Bożego. W życiu parafialnym to oni najczęściej realizują posługę przepowiadania²⁴³.

Chrzest włącza człowieka nie tylko do funkcji kapłańskiej i królewskiej Chrystusa, ale również do funkcji prorockiej. Ten związek – w niektórych przypadkach – wzmacniają święcenia kapłańskie. Kaznodzieja jest podmiotem przepowiadania, jeżeli jego słowo jest Słowem Kościoła. Podobnie i Kościół, jest podmiotem przepowiadania, o ile jest Słowem Boga przez Chrystusa w Duchu Świętym. Każdy głoszący powinien zatem pełnić swoją misję w łączności z posłannictwem Kościoła, a nie opierając się na swojej inwencji²⁴⁴.

Oprócz duchownych prawo i obowiązek nauczania mają także świeccy. To do nich odnosi się określenie nadzwyczajni szafarze Słowa. Pomijając tych, którzy działają jako katecheci, którzy mają szczególne miejsce w strukturze Kościoła nauczającego i którzy wypowiadają się w Jego imieniu, inni nie nauczają oficjalnie²⁴⁵. Ich nauczanie różni się więc znacznie do przepowiadania liturgicznego, które jest realizowane przez wyświęconych szafarzy Słowa²⁴⁶. Jest to szczególne posłanie, ponieważ świeccy katolicy, którzy świadczą nie tylko słowem, ale przede wszystkim przykładem głębokiego przeżywania relacji z Bogiem, mają większy wpływ i przekaz wiary w szkołach, zakładach pracy, wszędzie tam, gdzie żyją, niż kapłani czy siostry zakonne²⁴⁷. Podmiotem

²⁴² KK, 25.

²⁴³ VD, 59 i 79-81; EG, 30-33.

²⁴⁴ TP2, 142-143.

²⁴⁵ AM, 1-5.

²⁴⁶ Flak, *Funkcje kaznodziei w nauczaniu papieża od czasu Soboru Watykańskiego II*, 23–27.

²⁴⁷ Kamiński, Przygoda, *Duszpasterstwo*, 210-117.

przepowiadania są wszyscy wierni. Oni, na mocy chrztu świętego, powołani są, aby przekazywać Dobrą Nowinę, czyli stają się nie tylko słuchaczami słowa Bożego, ale również jego głosicielami. W pełnieniu tej posługi istotne jest nauczanie w rodzinie. Funkcja ta w środowisku rodzinnym, jest ściśle połączona z funkcją wychowawczą. Jednym z głównych elementów przygotowania dzieci przez rodziców do dorosłego życia jest wychowanie religijne²⁴⁸.

2.2.2.2. Przedmiot przepowiadania

Do elementów konstytutywnych przepowiadania należy również przedmiot przepowiadania. Dotyka on treści głoszenia, jako ogólnej zasady teologicznej, w której można przyjąć, że treścią całego przepowiadania powinna być Dobra Nowina. Powszechnie wiadomo, że opiera się ona na tym, co zrobił Jezus, dlatego też całe przepowiadanie powinno być oparte na Jego Osobie, na Jego słowach i czynach. Przepowiadanie powinno być zatem chrystocentryczne²⁴⁹.

Aby przepowiadanie było prawdziwe i owocne, musi spełniać określone warunki – musi przybierać odpowiednie formy i zawierać odpowiednie treści. W sposób syntetyczny kwestie te można przedstawić następująco:

- przepowiadanie powinno mieć charakter biblijny – nie tylko ma być oparte na Biblii, ale ma uświadamiać, że całe Pismo Święte jest historią zbawienia, w której centrum znajduje się Jezus Chrystus. Odczytanie całej prawdy o Chrystusie jest możliwe wówczas, gdy w przepowiadaniu opieramy się na obydwu Testamentach²⁵⁰. Tak też podają dokumenty *Vaticanum II*: „Bóg, sprawca natchnienia i autor obydwu Testamentów, mądrze sprawił,

²⁴⁸ D. Lipiec, *Rola parafialnej rady duszpasterskiej w budowaniu wspólnoty parafialnej*, AK 92 (2012), t. 159, z. 3, 546-556.

²⁴⁹ TP2, 146.

²⁵⁰ Tamże.

by Nowy Testament był ukryty w Starym, a Stary w Nowym znalazł wyjaśnienie”²⁵¹;

- przepowiadanie powinno być eklezjalno-pneumatyczne – Chrystus, który jest Głową Kościoła, będącego Jego Mistycznym Ciałem, ściśle łączy się z całym Ludem Bożym. Ta jedność pomiędzy członkami Kościoła, a Jezusem Chrystusem zapewnia sprawca jedności, czyli Duch Święty. On nie tylko jednoczy, ale także ożywia i uświęca Kościół, wyposaża jego członków w dary i charyzmaty i nim kieruje;
- przepowiadanie powinno być mistagogiczne – ma za zadanie ukazać jak tajemnica Jezusa Chrystusa obecna jest w sakramentach, szczególnie w eucharystii. Przepowiadanie powinno wprowadzić słuchacza w dokonujące się podczas każdej liturgii sakramentalnej wydarzenie zbawcze;
- przepowiadanie powinno być eschatologiczne – pełne przepowiadanie Chrystusa nie powinno zamykać się tylko na Jego śmierci i zmartwychwstaniu. Ważne jest aby uwzględnić również paruzję, czyli Jego powtórne przyjście w chwale;
- przepowiadanie powinno być egzystencjalne – Chrystus, jako jedyny Odkupiciel człowieka, jest najpełniejszą i prawdziwą odpowiedzią na wszelkie problemy egzystencjalne. Głoszenie Chrystusa powinno być także nawołaniem do nawrócenia i kontynuowaniem misji, którą Jezus pozostawił swoim uczniom. W przepowiadaniu nie może zabraknąć wezwań do ciągłego podejmowania pracy nad życiem duchowym²⁵².

²⁵¹ KO, 16.

²⁵² TP2, 146-147.

2.2.2.3. Adresat przepowiadania

Przepowiadanie słowa Bożego musi mieć konkretnego adresata, czyli słuchacza. Jest nim cały Kościół. Zgodnie z tym, co podaje *Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym*: „Zadanie zaś autentycznej interpretacji słowa Bożego, spisane czy przekazane przez Tradycję, powierzone zostało samemu tylko żywemu Urzędowi Nauczycielskiemu Kościoła, który autorytatywnie działa w imieniu Jezusa Chrystusa. Urząd ten Nauczycielski nie jest ponad słowem Bożym, lecz jemu służy, nauczając tylko tego, co zostało przekazane. Z rozkazu Bożego i przy pomocy Ducha Świętego słucha on pobożnie słowa Bożego, święcie go strzeże i wiernie wyjaśnia. I wszystko, co podaje do wierzenia jako objawione przez Boga, czerpie z tego jednego depozytu wiary”²⁵³. Wciąż aktualna jest przestroga św. Augustyna, który podkreślał, że próżnym głosicielem słowa Bożego na zewnątrz jest ten, kto nie jest jego słuchaczem wewnątrz²⁵⁴.

Adresatem przepowiadania jest nie tylko pojedynczy człowiek, ale cała wspólnota. Przepowiadanie Słowa Bożego w parafii ma bowiem na celu wzmocnienie wspólnoty wiary. Możliwe jest to wówczas, gdy członkowie wspólnoty pielęgnują w sobie wiarę. Aby posługa Słowa była skuteczna i Słowo Boże zostało przyjęte przez wiernych, konieczne są wspólnoty, zespoły wiernych, którzy na co dzień dają świadectwo wiary i braterskiej miłości, ukazując tym samym jak słowa Ewangelii można i należy wcielać w życie. W takich grupach człowiek może podzielić się przemyśleniami i pogłębiać swoją wiarę. Dzięki temu wspólnota parafialna, a konkretnie posługa Słowa w parafii nie tylko buduje wspólnotę wiary, ale także urzeczywistnia Kościół powszechny we wspólnocie²⁵⁵.

Przepowiadanie Słowa Bożego jest wspólnototwórcze, skupia wierzących, rozpala ich serca i budzi w nich wiarę, nadzieję i miłość²⁵⁶. Przepowiadanie ma

²⁵³ KO, 10

²⁵⁴ TP2, 147-149.

²⁵⁵ Dyk, *Pierwotna wspólnota wierzących*, 173-187.

²⁵⁶ KK, 26; DK, 4, DB, 30.

istotne znaczenie w grupach i wspólnotach religijnych formujących się i angażujących w życie parafii. Uczestnicy, biorący udział w spotkaniach w małych grupach religijnych, poznają, pogłębiają i podejmują refleksję nad tekstami Pisma Świętego. Tym samym poznają, na nowo odkrywają i bardziej świadomie wcielają w życie zasady moralności chrześcijańskiej. Dzieląc się Ewangelią, konfrontują własne doświadczenia ze słuchaniem i rozważaniem słowa Bożego oraz w grupie nabierają odwagi, aby głosić je innym osobom. Głoszenie słowa Bożego w wymiarze wspólnotowym ma charakter rozwojowy i służy budowaniu całej wspólnoty. Formacja w małych grupach działających przy parafii umacnia wiarę nie tylko członków tych grup, ale także innych parafian²⁵⁷.

2.2.2.4. Formy przepowiadania

Współcześnie posługa przepowiadania przyjmuje różne formy. Jedną z nich jest ewangelizacja, czyli pierwsze głoszenie, przekazywanie kerygmatu. Ma ono na celu zasianie ziarna wiary. Jest skierowane do osób, które nie wierzą, bądź też utracili wiarę na skutek trudnych doświadczeń. Przepowiadanie to powinno przygotować człowieka do przyjęcia wiary, do przyjęcia Jezusa jako osobistego Pana i Zbawiciela. Kolejną formą jest homilia, będąca integralną częścią liturgii. Obok homilii warto zwrócić uwagę na kazania i konferencje, które również należą do form przepowiadania i przygotowują do uczestnictwa w liturgii²⁵⁸.

Homileci podkreślają, że pomiędzy kaznodziejstwem, a Kościołem zachodzi stosunek dialektyczny. Podstawą przepowiadania Słowa Bożego jest

²⁵⁷ W. Śmigiel, *Uczestnictwo wiernych świeckich w budowaniu Kościoła-wspólnoty*, Lublin 2010, 201-224.

²⁵⁸ Kamiński, Przygoda, *Duszpasterstwo*, 212-218.

Kościół, zaś przepowiadanie stanowi fundament Kościoła Świętego²⁵⁹. Homilia mszalna ma charakter pedagogiczny i wychowawczy. Między kaznodziejami, a wiernymi danej parafii występuje oddziaływanie na siebie nawzajem. Niejednokrotnie wysłuchane podczas Mszy Świętej kazanie prowadzi słuchaczy nie tylko do pewnej refleksji czy do konkretnych działań lub postanowień, ale również do podzielenia się przemyśleniami z rodziną i znajomymi²⁶⁰.

W posłudze przepowiadania ważna jest także katecheza. Skierowana jest ona do osób wierzących i ma na celu: „stale głosić wiarę i pokutę; ma ich ponadto przygotowywać do

sakramentów, uczyć wypełniania wszystkiego, co nakazał Chrystus, zachęcać do wszelkich dzieł miłości, pobożności i apostołstwa, aby one jasno świadczyły, że chrześcijanie nie są z tego świata, ale że są światłem świata i wysławiają Ojca wobec ludzi”²⁶¹. Katechizacja obejmuje wiernych należących do różnych grup wiekowych: dzieci, młodzież szkolną, młodzież dorastającą, stojącą przed ważnymi wyborami w życiu, osoby dorosłe w każdym wieku²⁶². Wbrew pozorom katecheza nie jest przypisana tylko i wyłącznie kapłanom czy katechetom, ale za głoszenie jej odpowiada cała wspólnota. Jak podają dokumenty Kościoła: „Katecheza jest więc dziełem wychowawczym realizowanym z uwzględnieniem szczególnej odpowiedzialności każdego członka wspólnoty, w kontekście lub klimacie wspólnotowym, bogatym w relacje, aby katechumeni i katechizowani czynnie włączyli się w życie wspólnoty”²⁶³. Oprócz wymienionych wyżej form istnieją też inne (m.in. rekolekcje, misje parafialne,

²⁵⁹ A. Lewek, *Kaznodzieja we wspólnocie kościelnej*, w: *Człowiek we wspólnocie Kościoła*, red. L. Balter, Warszawa 1979, s. 269; Lepa *Parafia wielkowiejska jako środowisko wychowawcze*, 7-45.

²⁶⁰ A. Kociołek, *Przepowiadanie Słowa Bożego w opinii mieszkańców śląskiej parafii miejskiej*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, 17 (1984), 89-99.

²⁶¹ KL, 9

²⁶² Kamiński, Przygoda, *Duszpasterstwo*, 201–209.

²⁶³ DOK, 220.

różnego rodzaju nabożeństwa). Przepowiadanie zawsze powinno być otwarte i gotowe, by przyjmować i realizować nowe metody nauczania.

Jedną z najczęstszych form przepowiadania słowa Bożego w duszpasterstwie parafialnym jest homilia. Współcześnie, w kaznodziejstwie, można zauważyć wzrastającą tendencję powracania do źródeł, odwoływania się do Pisma świętego, skupiania nie na formie, ale na treści, budowania mostów pomiędzy Słowem, a życiem, tradycją, a żywą wiarą. Homilia jest bardzo istotna w życiu Kościoła. Testy soborowe potwierdzają jej wyjątkowość i ważność. Przekazuje i wyjaśnia ona tajemnice wiary i normy życia chrześcijańskiego. To coś więcej niż komentarz czy kazanie. Homilia powinna wprowadzać wiernych w rozumienie tajemnic zbawienia, jak i podawać konkretne wskazówki co do zobowiązań życiowych chrześcijan, aby mogli oni w pełni duchowo uczestniczyć w przeżywaniu tajemnic zbawienia²⁶⁴.

2.3. Kultyczny aspekt duszpasterstwa parafialnego

Pogłębiając temat duszpasterstwa i wspólnoty warto też nakreślić czym jest kult chrześcijański i dlaczego jest on tak istotny. Wraz ze swym rozwojem, człowiek poznaje prawdę o otaczającym go świecie. Zaczyna dostrzegać dobro, które jest wokół niego, widzi piękno natury i zachwyca się nim. Jednakże im bardziej istota ludzka zaczyna poznawać i analizować te wartości, tym bardziej zauważa w nich pewien brak. Jest to tęsknota i doświadczenie niewystarczalności, które są wpisane w naturę człowieka. Stanowią one pewien próg w swoisty sposób dzielący świat materialny od świata duchowego. Chcąc wytłumaczyć czym jest

²⁶⁴ Z. Narecki, *Duszpasterstwo zwyczajne w parafii, a urzeczywistnianie Kościoła*, Lublin 2006, 281.

kult religijny, warto odnieść się do pojęcia religii jako postawy człowieka wobec Boga. Relacja człowieka do Boga rodzi religijność. Kult religijny (w wymiarze zewnętrznym i wewnętrznym) jest wyrazem religijności²⁶⁵.

2.3.1. W poszukiwaniu źródła, sensu i istoty kultu religijnego

W ramach porządkowania wiadomości na temat kultu, warto na początku sięgnąć do etymologii słowa „kult”. Pochodzi ona z języka łacińskiego (*cultus* od *colere*) co tłumaczy się jako uprawianie roli, pielęgnację ciała, styl życia, okazanie komuś szacunku, a także cześć, którą składa się Bogu. Słowo *colere* w języku polskim oznacza obchodzenie świąt, oddawanie bogom czci, wypełnianie obrzędów. Słowo „kult” oznacza zatem oddawanie bóstwu należnej jemu czci i chwały²⁶⁶.

Przyglądając się istocie kultu warto zwrócić uwagę jaką pełni on rolę w życiu chrześcijanina. W swoich ćwiczeniach duchownych św. Ignacy podkreślił, że człowiek został stworzony po to, by Pana Boga chwalił, czcił i służył Mu²⁶⁷. Kult jest zatem jednym z podstawowych obowiązków każdego chrześcijanina, który prawdziwie wyznaje i żyje swoją wiarą.

Hermeneutyka religii potwierdza, że już w najstarszych obrzędach kult był rozumiany jako odnoszenie się do Bóstwa, ale nigdy jako do rzeczywistości bezosobowej. Bóstwo to, według wierzeń, uważano za istotę wolną, rozumną, aktywną, a także mającą ogromną moc nad światem i każdym człowiekiem. Religijność (pobożność) powstaje wówczas, gdy zawiązuje się relacja między

²⁶⁵ K. Różański, *Człowiek*, w: Akademickie laboratorium wiary, red. M. Jędraszewski Poznań 2005, 159-162.

²⁶⁶ C.S. Bartnik, *Dogmatyka katolicka*, t. 2, Lublin 2003, 482.

²⁶⁷ *Ćwiczenia duchowe*,
http://www.madel.jezuici.pl/inigo/ignacy_cd.htm#_Toc11055014 [dostęp: 1.5.2021].

człowiekiem, a Bogiem. W osobie, która wierzy i przyjmuje wszechmoc, boskość, miłość i świętość Boga rodzi się pragnienie oddawania Jemu czci i chwały. Ponadto pojawia się w człowieku potrzeba zawierzenia Bogu swojego życia. Indywidualne bądź też zbiorowe uwielbienie Boga dokonane w ciele oraz we właściwy sposób wyrażone na zewnątrz nazywamy kultem²⁶⁸.

2.3.1.1. Biblijne fundamenty sprawowaniu kultu we wspólnocie wierzących

Warto przyjrzeć się temu jak kult Boga został ukazany w Księgach Starego Testamentu. Od samego początku Bóg jawi się jako Osoba godna najwyższej czci. Bóg nawiązuje relację z człowiekiem, mówi do niego, objawia się jako Osoba żywa²⁶⁹. Na stronach Biblii wielokrotnie pojawia się nakaz, ale zarazem zachęta, by oddawać cześć Bogu. Wskazania te oparte były na wartości wiary Izraela – Narodu Wybranego. Przez historię Abrahama, Mojżesza i innych proroków można zauważyć, że Bóg żąda i pragnie większej czci od Narodu Wybranego²⁷⁰.

W Księdze Wyjścia Bóg daje Mojżeszowi szczegółowe sposoby i formy oddawania Mu czci. W Dekalogu trzy pierwsze przykazania dotyczą właśnie tego. Pierwsze („nie będziesz miał bogów cudzych przede Mną” – Wj 20,3; Pwt 5,7) zakazuje kultu bóstw pogańskich. Kolejne dwa przykazania odnoszą się do istotnych zachowań religijnych. Dla Semitów imię było odzwierciedleniem natury osoby. Wyrażało jej szczególne cechy. Dlatego też drugie przykazanie („Nie będziesz wzywał imienia Pana, Boga twego, do czczych rzeczy, gdyż Pan nie

²⁶⁸ Bartnik, *Dogmatyka katolicka*, 482-484.

²⁶⁹ Tamże.

²⁷⁰ M. Malinowski *Kryzys religijności: fakty i zagrożenia. Uwagi filozofa religii*, w: *Katolicyzm polski na przełomie wieków: teologiczny, instytucjonalny i wspólnotowy wymiar Kościoła*, red. J. Banka [seria: Uniwersytet im. Adam Mickiewicza: Wydział teologiczny: Studia i materiały, t. 56], Poznań 2002, 329; S. Olejnik, *Teologia moralna życia osobistego*, Włocławek 1999, 186.

pozostawi bezkarnie tego, który wzywa Jego imienia do czczonych rzeczy” – Wj 20,7) to przestroga przed wykorzystywaniem imienia Boga – Jahwe bez potrzeby. W znaczeniu hebrajskim odnajdziemy, że dotyczy to także kłamstw, wróżb i fałszywego prorokowania, czyli przykazanie to zakazuje nadużywania go i posługiwania się nim w złym celu. Trzecie przykazanie („Pamiętaj o dniu szabatu, aby go uświęcić. Sześć dni będziesz pracować i wykonywać wszystkie twe zajęcia. Dzień zaś siódmy jest szabatem ku czci Pana, Boga twego. Nie możesz przeto w dniu tym wykonywać żadnej pracy ani ty sam, ani syn twój, ani twoja córka, ani twój niewolnik, ani twoja niewolnica, ani twoje bydło, ani cudzoziemiec, który mieszka pośród twych bram. W sześciu dniach bowiem uczynił Pan niebo, ziemię, morze oraz wszystko, co jest w nich, w siódmym zaś dniu odpoczął. Dlatego pobłogosławił Pan dzień szabatu i uznał go za święty” – Wj 20,8-11) jest to nakaz i przynaglenie, aby siódmy dzień był wolny od pracy²⁷¹. Szabat nie został ustanowiony przez dekalog, ale przykazanie to stanowi jedynie przypomnienie o obowiązku jego świętowania²⁷². Należy więc dbać o to, aby ten dzień poświęcić nie tylko na obrzędy religijne, ale także inne możliwe formy kontemplacji Stwórcy.

Nowy Testament pokazuje inne aspekty kultu. Jezus Chrystus poprzez swoje zachowanie i czyny daje przykład i wzór tego jak powinna wyglądać religijność²⁷³. On też w swojej nauce odnosi się do Bożego przykazania dotyczącego kultu i potwierdza je: „Panu Bogu swemu będziesz oddawał pokłon i Jemu samemu służyć będziesz” (Mt 4,10). Jezus prostuje także pewne aspekty kultu, które zrodziły się w wyniku zbytniego akcentowania kultu zewnętrznego. Podczas rozmowy przy studni mówi Samarytance, iż prawdziwi czciciele powinni czcić Boga w „Duchu i prawdzie” (J 4,24). Śmierć Jezusa na krzyżu była wyrazem najwyższej i najdoskonalszej czci Syna wobec Ojca. Chrystus poprzez

²⁷¹ A. Grzegorzcyk, *Dekalog – podstawowy traktat moralny etyki chrześcijańskiej*, w: *Bóg. Dekalog. Błogosławieństwa. Modlitwa*, red. A. Świącicki, Kraków 1997, 111.

²⁷² J. Synowiec, *Dziesięć przykazań: Wj 20, 1-17; Pwt 5, 6-20*, Kraków 1999, 97.

²⁷³ Olejnik, 186.

ustanowienie Eucharystii, w której nieustannie ponawiana jest Jego ofiara, wyznaczył swoim uczniom nowe formy kultu²⁷⁴.

Oddawanie chwały i czci Bogu ma sens wówczas, gdy zaangażowana jest w to cała istota człowieka, wszystkie jego sfery. Nawiązuje do tego przykazanie miłości, w którym jest mowa o tym, by czcić Boga „z całego serca”, „z całej duszy” i „ze wszystkich sił”. Z tego wynika, że Bóg pragnie od człowieka tego, by w oddawaniu Jemu czci miała udział cała osoba²⁷⁵. Dlatego też nie należy patrzeć na religijność w sposób tylko rozumowy lub tylko uczuciowy. Wiara posiada w sobie intelektualny czynnik poznawczy, ale nie opiera się tylko na nim. Religijność i kult angażują intelekt i wymagają konkretnej wiedzy na temat Prawd Objawionych, jednakże nie sprowadzają się one do myślenia i intelektualnych domysłów, ponieważ obok rozumu ważna tutaj jest wola i uczucia. Potrzeba głębszego zaangażowania człowieka i aktywności całej osoby. W oddawaniu czci Bogu udział bierze całe „ja” człowieka²⁷⁶.

2.3.1.2. Specyfika kultu chrześcijańskiego

Podstawą kultu są trzy cnoty teologalne: wiara, nadzieja i miłość. A jego owocami konkretne postawy, takie jak: jedność, wdzięczność, ofiarność, otwarcie się na drugiego we wspólnocie. Chrześcijański kult jest więc nie tylko przybliżeniem się do Boga, ale również do drugiego człowieka, otworzeniem się na to, co on przeżywa²⁷⁷. Kult chrześcijański to nie tylko obowiązek, ale droga do głębi chrześcijańskiego życia. Dzięki niemu chrześcijanin ma postawione

²⁷⁴ B. Migut, *Eucharystia jako ofiara w świetle Katechizmu Kościoła Katolickiego i wprowadzeń do wybranych ksiąg liturgicznych*, w: *W Eucharystia – źródło, szczyt i życie*. Tydzień Eklezjologiczny 2004, red. J. Budzyński, P. Łukasik, K. Mielcarek, Lublin 2005, 23-49.

²⁷⁵ Tamże; B. Migut, *Ku pełnemu uczestnictwu w Eucharystii w okresie pandemii*, RT, 48 (2021) z. 8, 43-60.

²⁷⁶ Olejnik, 186-188.

²⁷⁷ T. Zadykowicz, *Kult chrześcijański*, w: ENM, 278.

konkretne zasady moralne, których powinien przestrzegać. Kult przyczynia się także do tego, by praktykowane były cnoty ewangeliczne. Udział w uwielbieniu Boga winno mieć odzwierciedlenie w wyborach i decyzjach człowieka. Owoce tego spotkania z Bogiem chrześcijanin powinien przekładać na konkretne działania w życiu. Rozwój życia chrześcijańskiego to naturalne przedłużenie kultu²⁷⁸.

Oddawanie czci Bogu w chrześcijaństwie ma wiele aspektów. Do kultu można zaliczyć modlitwę indywidualną, kult liturgiczny, kult Maryi czy świętych, które prowadzą do kultu Boga. Kult liturgiczny jest najwyższym wyrazem uwielbienia Boga, prowadzi on do Eucharystii. Liturgia ziemską, która dokonuje się tu i teraz, jest zapowiedzią liturgii niebieskiej. Sobór Watykański II w Konstytucji o liturgii świętej mówi o tym następująco: „ziemska liturgia daje nam przedsmak uczestnictwa w liturgii niebiańskiej sprawowanej w świętym mieście, Jeruzalem, do którego pielgrzymujemy, gdzie Chrystus zasiada po prawicy Boga jako sługa świątyni i prawdziwego przybytku. W ziemskiej liturgii ze wszystkimi zastępami niebieskich duchów śpiewamy Panu hymn chwały. Wspominamy ze czcią świętych i spodziewamy się, że Bóg dopuści nas do ich grona. Wyczekujemy Zbawiciela, naszego Pana Jezusa Chrystusa, aż się ukaże jako nasze życie i my razem z Nim ukażemy się w chwale”²⁷⁹. Udział w kulcie religijnym poprzez uczestniczenie w Eucharystii jawi się jako oznaka miłości człowieka do Boga. Miłość ta uświęca chrześcijanina²⁸⁰.

²⁷⁸ Tamże, 277.

²⁷⁹ KL, 8.

²⁸⁰ H. Łuczak, *Odpowiedzialność chrześcijańska*, Wrocław 1992, 34-35.

2.3.2. Szczególne miejsce liturgii w kultycznym życiu parafialnym

Celebracje liturgiczne zajmują szczególne miejsce w życiu Kościoła, a więc i w działalności duszpasterskiej realizowanej w parafii, która – jak niejednokrotnie wspomniano, jest urzeczywistnieniem całego żywego Kościoła. W parafialnym kulcie liturgicznym można wyróżnić trzy podstawowe grupy. Są to: liturgia Ofiary, sakramenty i sakramentalia oraz uświęcenie czasu²⁸¹.

2.3.2.1. Ofiara a kult

Nie jest tajemnicą, że składanie ofiar przez człowieka Bogu nie jest Jemu potrzebne. Jest zaś potrzebne realizującemu to człowiekowi. Jednakże jest to wyraz wdzięczności za dary od Niego otrzymane oraz jako przebłaganie za grzechy. Taki obraz składania ofiar przedstawiał Stary Testament. Wraz z wydarzeniami z życia Jezusa Chrystusa pojawiła się era powszechnej ofiary. Sam Jezus Chrystus jest taką właśnie ofiarą. On oddając się na krzyżu Ojcu i odkupując tym samym grzechy wszystkich ludzi stał się żywą Ofiarą. Kościół, wypełniając polecenie Zbawiciela wypowiedziane podczas Ostatniej Wieczerzy, w czasie każdej Mszy Świętej na ołtarzu składa ofiarę Ciała i Krwi Jezusowej²⁸².

W kulcie liturgii Ofiary ważny jest również kult Najświętszego Sakramentu. Benedykt XVI w homilii na Uroczystość Bożego Ciała w 2012 roku podkreślił, że „błędem jest przeciwstawianie celebracji i adoracji, jak gdyby ze sobą konkurowały. Jest dokładnie przeciwnie: kult Najświętszego Sakramentu stanowi jakby «środowisko» duchowe, w którym wspólnota może sprawować Eucharystię dobrze i w prawdzie. Tylko wtedy, gdy czynność liturgiczną poprzedza, gdy jej towarzyszy i trwa po niej ta wewnętrzna postawa wiary

²⁸¹ Olejnik, *Teologia moralna życia osobistego*, 196-197.

²⁸² S. Witek, *Chrześcijańska wizja moralności*, Poznań 1983, 371-372.

i adoracji, może wyrazić się jej pełne znaczenie i wartość. Do spotkania z Jezusem w Mszy św. dochodzi prawdziwie i w pełni, kiedy wspólnota jest w stanie uznać, że On w sakramencie jest w swoim domu, czeka na nas, zaprasza nas do swojego stołu, a następnie, kiedy zgromadzenie się rozchodzi, pozostaje z nami — obecny w sposób dyskretny i milczący — oraz wspiera nas przez swoje wstawiennictwo, wciąż przyjmuje nasze duchowe ofiary składając je Ojcu”²⁸³. Dalej tę myśl papież rozwinął w adhortacji *Sacramentum Caritatis*: „W Eucharystii naprawdę Syn Boży wychodzi nam naprzeciw i pragnie się z nami zjednoczyć; adoracja eucharystyczna nie jest niczym innym jak tylko oczywistym rozwinięciem celebracji eucharystycznej, która sama w sobie jest największym aktem adoracji Kościoła. Przyjęcie Eucharystii oznacza postawę adoracji wobec Tego, którego przyjmujemy. Właśnie dlatego i tylko dlatego stajemy się jedno z Nim i w pewien sposób kosztujemy zadatku piękna liturgii niebieskiej. Akt adoracji poza Mszą świętą przedłuża i intensyfikuje to, co się dokonało podczas samej celebracji liturgicznej”²⁸⁴.

2.3.2.2. Kult a sakramenty, sakramentalia i uświęcanie czasu

Do kultu zalicza się również liturgia sakramentów. Życiu sakramentalnemu w parafii zostanie poświęcony kolejny paragraf dysertacji. Jednak dla utrzymania porządku i spójności prowadzonego tu wywodu należy przynajmniej pokrótce o wspomnieć o sakramentach w życiu parafialnym.

Sakramenty, które stanowią bogactwo Kościoła, są związane z Eucharystią i do niej dążą²⁸⁵. *Konstytucja i liturgii świętej* podaje, że ich celem jest: „uświęcenie człowieka, budowanie Mistycznego Ciała Chrystusa oraz oddawanie

²⁸³ Benedykt XVI, *Brak Sacrum zubaża kulturę* [homilia wygłoszona w uroczystość Bożego Ciała, 7.6.2012], ORpol., 33 (2012), nr 7-8, 36-37.

²⁸⁴ SC, 66.

²⁸⁵ DP, 5.

kultu Bożego. Jako znaki mają także pouczać²⁸⁶. Jest to wyraz kultu Boga Trójjedynego. Liturgia sakramentów jest kultem oficjalnym i społecznym. Bierze w nim udział cały Lud Boży. To także kult uniwersalny i konkretny, realny, odbywający się w zgromadzeniu sprawującym dany sakrament i tym samym urzeczywistniającym się w nim²⁸⁷.

W kulcie ważne są również sakramentalia, które są świętymi znakami. Wskazują one, na podobieństwo sakramentów, na dobra uzyskane przez nieustanne wstawiennictwo Kościoła. Zalicza się do nich odpowiednie przygotowanie, aby godnie przyjąć skutki sakramentów oraz uświęcanie wielorakich okoliczności życia²⁸⁸. Sobór Watykański II podaje, że: „prawie każde godziwe użycie rzeczy materialnych może zmierzać do uświęcenia człowieka i uwielbienia Boga”²⁸⁹. Dzięki sakramentaliom tworzy się bogate i potężne środowisko, gdzie kumuluje się uświęcająca aktywność ludzka, która stanowi odpowiedź miłości na Boże dary²⁹⁰. Sakramentalia w Kościele to np. medaliki, poświęcanie przedmiotów, różnego rodzaju błogosławieństwa, posypanie popiołem czy egzorcyzmy²⁹¹.

Kult to także liturgia uświęcania czasu. Tutaj istotną formą kultu jest Liturgia Godzin, w której zostaje zrealizowany kultyczny sens liturgii, tj. uwielbienie Boga²⁹². Liturgia Godzin to modlitwa uwielbienia, ale zawiera ona także prośby błagalne, czyli jest to modlitwa Kościoła z Chrystusem, jak i również do Chrystusa²⁹³.

²⁸⁶ KL, 59.

²⁸⁷ Bartnik, *Dogmatyka katolicka*, 667.

²⁸⁸ KL, 60.

²⁸⁹ KL, 61.

²⁹⁰ Bartnik, *Dogmatyka katolicka*, 667.

²⁹¹ M. Kowalewski, *Mały słownik teologiczny*, Poznań–Warszawa–Lublin 1960, 334.

²⁹² Olejnik, *Teologia moralna życia osobistego*, 209.

²⁹³ OWLG, 2.

2.3.2.3. Inne formy kultu realizowanego w parafii

Kult religijny to nie tylko liturgia, czy kult, w którym musi uczestniczyć cała wspólnota religijna. Do kultu chrześcijańskiego należy także modlitwa indywidualna, osobista, która jest nierozłączną częścią życia chrześcijańskiego. Jest to osobisty dialog człowieka z Bogiem nieustannie towarzyszący w codziennych czynnościach. Modlitwa osobista jest niezbędna do pogłębiania życia chrześcijańskiego. Jest to najczęstsza i najbardziej powszechna czynność kultyczna obecna w religijnym życiu każdego chrześcijanina²⁹⁴.

Kolejnym aspektem kultu jest kult świętych. Wspólnota Kościoła nieustannie jest w drodze do Niebieskiej Ojczyzny. Tam dopiero osiągnie pełnię i w sposób doskonały zostanie odnowiony w Jezusie Chrystusie²⁹⁵. Dokumenty Soboru Watykańskiego II podają, że: „dopóki więc Pan nie przyjdzie w swoim majestacie, a wraz z Nim wszyscy aniołowie, dopóki po zniszczeniu śmierci nie zostanie poddane Mu wszystko, jedni z Jego uczniów pielgrzymują na ziemi, inni po zakończeniu obecnego życia poddawani są oczyszczeniu, jeszcze inni zażywają chwały widząc jasno samego Boga w Trójcy Jedynej – jakim jest”²⁹⁶. Wymienione zostały tutaj stany, w jakich może znaleźć się człowiek. Jednakże bez względu na to czy jest to etap ziemskiej pielgrzymki, czy czas oczyszczenia czy też tan wiecznej chwały, jako wspólnota Kościoła, wszyscy ludzie są złączeni ze sobą tą samą miłością Boga i bliźniego²⁹⁷. Kult świętych jest zatem praktycznym wyrazem wiary, iż wspólnota Kościoła, ludzi złączonych więzami braterskiej miłości w Chrystusie nie zamyka się w granicach ludzkiego życia, ale istnieje także w wieczności²⁹⁸. Wbrew pozorom kult świętych łączy się z kultem Boga i

²⁹⁴ Olejnik, 213.

²⁹⁵ KK, 48.

²⁹⁶ Tamże.

²⁹⁷ Tamże.

²⁹⁸ J. Salij, *Religijne wartości kultu świętych*, „Więź”, 23 (1980), nr 10, 70.

wspólnie tworzą jedną całość²⁹⁹. Kult świętych jest ściśle związany z wcieleniem Chrystusa, a każdy świadomie podejmowany akty czci osób świętych jest krokiem do Boga³⁰⁰. Sobór Watykański II podaje, iż: „dzięki temu, że mieszkańcy nieba głębiej są zjednoczeni z Chrystusem jeszcze mocniej utwierdzają cały Kościół w świętości, podnoszą godność kultu Bożego, który Kościół sprawuje na ziemi i na różne sposoby obracają na większe jego zbudowanie”³⁰¹. Dokumenty Soboru pouczają dalej, że: „wszelkie bowiem prawdziwe świadectwo miłości, okazane przez nas mieszkańcom nieba, z natury swej zmierza ostatecznie do Chrystusa, który jest «koroną wszystkich świętych»”³⁰². Kult świętych budzi u chrześcijan czynną miłość, motywuje do czynienia większego dobra dla bliźnich. Człowiek szuka przykładu w biografii świętych, często prosi o pomoc przez ich wstawiennictwo³⁰³. Akty czci wobec świętych stanowią obraz kultycznej dynamiki Kościoła i są istotną częścią całego chrześcijaństwa³⁰⁴.

Wszystkie formy kultu prowadzą do uwielbienia Stworzyciela. Prowadzi do tego liturgia, modlitwa osobista, jak i kult świętych. Należy pamiętać, że w każdym przejawie kultu ważną rolę pełnią cnoty teologalne. To one stanowią źródło, z którego wypływa zaangażowanie człowieka w akty czci wobec Boga. Istotne jest całościowe zaangażowanie, czyli całej duszy, całego ciała i całego umysłu. Oddawanie chwały Bogu w taki sposób jest odpowiedzią na wezwania Boga, na Jego miłość. Przejawy kultu są nieodłączną częścią życia chrześcijanina. Prowadzą go do głębi chrześcijańskiej duchowości i umacniają jego wiarę.

²⁹⁹ E. Ozorowski, *Eklezjalne aspekty kultu świętych w nauce współczesnych teologów katolickich*, w: *Studia teologiczno-dogmatyczne*, t. 1, Warszawa 1973, 34.

³⁰⁰ Tamże, 34-35.

³⁰¹ KK, 49.

³⁰² KK, 50.

³⁰³ KK, 51.

³⁰⁴ Ozorowski, 61.

2.4. Sakramentalny wymiar duszpasterstwa parafialnego

Parafia jest wspólnotą kultu, ponieważ bierze udział w realizowaniu funkcji kapłańskiej Kościoła powszechnego³⁰⁵. Jednym z filarów duszpasterstwa zwykłego jest posługa sakramentalna. Zadaniem duszpasterstwa jest sprawowanie sakramentów i w ogóle szeroko rozumianej Służby Bożej, a także ukazywanie eklezjalnego i wspólnotowego wymiaru tych wszystkich działań; pokazywanie tego, że służą nie jednostce zmierzającej do doskonałości i wspólnocie eklezjalnej będącej przestrzenią doskonalenia się człowieka.

2.4.1. Parafialne życie sakramentalne

Zgodnie z Tradycją i teologią katolicką sakrament (z greckiego *mysterion* – tajemnica; z łacińskiego *sacramentum*) jest to działanie znaku, bądź też symbolu, który wskazuje na rzeczywistość religijną i wypełnia ją poprzez pośredniczenie łaski Bożej wierzącemu człowiekowi³⁰⁶. Blachnicki pisze o sakramentach i ich znaczeniu w uświęceniu człowieka następująco: „Sakramenty łączą człowieka z historycznym faktem odkupienia w Chrystusie, udzielają aktualnej łaski uświęcającej i przemieniającej, są zadatkami przyszłej chwały. [...] Sakramenty są ostatecznie jakimś przedłużeniem wcielenia. [...] Mówiąc dokładnie porządek sakramentalny ma swoje uzasadnienie nie tylko w fakcie Wcielenia, ale i w fakcie odkupienia. Sakramenty stanowią pomost historycznego faktu męki i śmierci

³⁰⁵ Kamiński, *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*, 72-78.

³⁰⁶ KKK, 1113-1120 i 1131.

zbawczej Chrystusa na krzyżu, łączą one człowieka odkupionego z Chrystusem na krzyżu. Dlatego sakramenty nie byłyby możliwe bez historycznego Chrystusa. [...] Sakramenty otrzymują moc szczególnie z męki Chrystusowej, której owoce są właśnie w nich udzielane”³⁰⁷.

Katechizm Kościoła Katolickiego podaje, że wszystkie sakramenty zostały ustanowione przez Chrystusa. Są one działaniami Ducha Świętego i łaskami pochodzącymi od żywego i ożywiającego Ciała Chrystusa. Stanowią arcydzieła Boga w nowym i wiecznym przymierzu, które jest realizowane we wspólnocie eklezjalnej³⁰⁸. Dlatego tak istotne jest dbanie o to, aby sakramenty były sprawowane we wspólnocie Kościoła³⁰⁹. Jest on ze swej natury depozytariuszem i szafarzem sakramentów, dlatego też parafia, która jest podstawową wspólnotą Kościoła, powinna stawać się swego rodzaju sakramentem³¹⁰. *Katechizm Kościoła Katolickiego* wyjaśnia to następująco: „Sakramenty są sakramentami Kościoła w podwójnym znaczeniu: są sakramentami przez Kościół, ponieważ jest on sakramentem działania Chrystusa, który dokonuje w nim swego dzieła dzięki posłaniu Ducha Świętego. Są one także dla Kościoła, będąc sakramentami, które budują Kościół, ponieważ ukazują i udzielają ludziom, zwłaszcza w Eucharystii, tajemnicę komunii Boga Miłości, Jednego w Trzech Osobach”³¹¹.

Człowiek we wspólnocie parafialnej doświadcza działania łaski Bożej poprzez sakramenty. Parafia jest pierwszym i podstawowym miejscem, gdzie człowiek ma możliwość przez wiarę spotkać Chrystusa w sakramentach. Jan Paweł II mówił o tym, że człowiek w swojej parafii powinien widzieć jak etapy jego życia są naznaczone przez sakramenty³¹². Przenikają one i obejmują wszystkie okresy i istotne wydarzenia w życiu chrześcijanina. Dzięki nim Bóg

³⁰⁷ F. Blachnicki, *Teologia pastoralna ogólna*, t. 1, cz. 1: Pisma pastoralne, Lublin 1971, 218-219.

³⁰⁸ KKK, 1114 i 1116

³⁰⁹ Kamiński, Przygoda, *Duszpasterstwo*, 212-218.

³¹⁰ Duda, 265.

³¹¹ KKK, 1118

³¹² Duda, 265.

wkracza w osobistą historię człowieka i sprawia, że każde wydarzenie nabiera wartości zbawczej. Widoczne jest pewne podobieństwo pomiędzy etapami naturalnego i duchowego życia człowieka. Uzasadnia to podział siedmiu sakramentów na sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego (chrzest, bierzmowanie, Eucharystia), sakramenty uzdrowienia (pokuta, namaszczenie chorych), sakramenty służące komunii i posłaniu (kapłaństwo, małżeństwo)³¹³.

Mistyka kultu to mistyka Jezusa Chrystusa, która poprzez czynności liturgiczne, sakramentalne (czyli misteria uobecniające życie i posłannictwo Mesjasza) staje się rzeczywistością. Działanie sakramentów to realne udzielanie Bożego życia tym, którzy go potrzebują. Podstawową zasadą życia sakramentalnego jest dbałość o to, aby wierni otrzymujący sakramenty poprzez to, co zewnętrzne, czyli obrzędy, słowa, znaki, gesty umieli wejść w ich głębię i czerpać z nich osobowo. Jak mówią prawa i przepisy Kościoła, liturgia sakramentalna wydaje owoce (o ile sakrament był poprawnie udzielony), jednakże musi być to związane z wewnętrzną postawą wiernych, którzy w niej uczestniczą. W liturgii sakramentalnej kluczowe znaczenie mają wewnętrzne akty wiernych. Nie tylko w przypadku jednego sakramentu, ale na całej drodze wychowania religijnego³¹⁴.

2.4.2. Szczególna rola sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego w życiu parafialnym

Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego, czyli chrzest, bierzmowanie i Eucharystia stanowią grupę sakramentów, które wprowadzają człowieka do udziału w obrzędach religijnych poprzez znaki i rytę. Przez nie

³¹³ TP2, 265.

³¹⁴ B. Margański, *Wychowanie liturgiczne we wspólnocie Kościoła. Wychowanie w liturgii i przez liturgię*, „Seminare. Poszukiwania Naukowe” 19 (2003), 31-47.

dokonywa się coraz doskonalsze zjednoczenie z Chrystusem i włączenie we wspólnotę Kościoła³¹⁵.

2.4.2.1. Wtajemniczenie chrześcijańskie

Wtajemniczenie jest to swego rodzaju proces chrystianizacji, które składa się z kilku etapów i jest rozciągnięty w czasie. Inicjacja chrześcijańska dokonuje się za pomocą dokładnie określonych czynności, obrzędów mających charakter symboliczny. Podczas wtajemniczenia człowiek po raz pierwszy w sposób sakramentalny uczestniczy w śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa Chrystusa³¹⁶. Wtajemniczenie ma także wymiar misyjny. Ewangelizowani kandydaci w czasie katechumenatu powinni dawać świadectwo wiary i apostołować. Tę prawdę wyrażają obrzędy wtajemniczenia³¹⁷. Miejszem, w którym człowiek przygotowuje się do przyjęcia sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego oraz gdzie żyje nimi we wspólnocie Kościoła jest parafia. Sakramenty te przygotowują do uczestnictwa człowieka w życiu Bożym. Przygotowanie powinno uwzględniać nie tylko czas do przyjęcia tych sakramentów, ale również obejmować przysposobić katechumena do życia nimi każdego dnia³¹⁸.

Teologicznie, historycznie oraz liturgicznie zachodzi ścisły i wewnętrzny związek pomiędzy sakramentami inicjacji chrześcijańskiego, stąd też obecnie dorośli przyjmują je podczas jednej celebracji liturgicznej. Dlatego tak istotne jest, aby spojrzeć na te sakramenty jako na pewną całość i w relacji jeden do drugiego. Uwzględniając ich fundamentalne znaczenie w rzeczywistości chrześcijańskiej

³¹⁵ C. Krakowiak, *Życie sakramentalne chrześcijanina*, w: *Być chrześcijaninem dziś*, red. M. Rusecki, Lublin 1992, 439-442.

³¹⁶ C. Krakowiak, *Z teologii wtajemniczenia chrześcijańskiego*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, 45 (1992), 65-74.

³¹⁷ Szczegółowo zagadnienie to omawia C. Krakowiak: *Katechumenat chrzcielny dorosłych w Kościele posoborowym*, Lublin 2003.

³¹⁸ Duda, 266.

można stwierdzić, że chrzest jest sakramentem, który określa nowy sposób istnienia człowieka, czyniąc go nowym stworzeniem; bierzmowanie, dzięki darom ducha Świętego, uzdalnia chrześcijanina i zobowiązuje go do działania zgodnie z nauką Jezusa Chrystusa; Eucharystia jest to znak pełnego włączenia w nowe przymierze z Bogiem³¹⁹. Zgodnie z tym, co podaje Katechizm Kościoła Katolickiego: sakrament chrztu odradza człowieka, bierzmowanie umacnia, a Eucharystia daje pokarm życia wiecznego. Jest to droga do uczestniczenia w życiu Bożym i postępowaniu w doskonałej miłości³²⁰.

2.4.2.1.1. Chrzest

Chrzest stanowi fundament całego życia chrześcijańskiego. Jest to sakrament wszczęcia w Chrystusa i wyzwolenia od grzechu. Odradza w człowieku Boże synostwo, włącza go do Kościoła i uczestnictwa w jego posłannictwie³²¹. Sakrament chrztu dokonuje się w sposób powszechny we wspólnocie parafialnej. Św. Jan Paweł II pisał o tym, że „życie każdej parafii jest zbudowane na sakramencie chrztu. Parafia jest tą konkretną wspólnotą ludu Bożego, w której nowi ludzie, zrodzeni z ojców i matek ziemskich, odradzają się z wody i Ducha Świętego, aby otrzymać nowe życie, które przyniósł Chrystus i dał nam je przez swoje przyjście”. Mówi także o tym, że nie tylko parafia, ale całe duszpasterstwo ma swój początek w chrzcie i dlatego istotnym zadaniem jest uświadamianie i wychowywanie świadomości chrzcielnej wspólnoty parafialnej³²².

³¹⁹ Krakowiak, *Z teologii wtajemniczenia chrześcijańskiego*, 65-74.

³²⁰ W. Lechów, *Formacja Eucharystyczna w programach do bierzmowania w metropolii Szczecińsko-Kamieńskiej*, „Colloquia Theologica Ottoniana”, 1 (2012) nr 1, 123–140.

³²¹ KKK, 1253-1255; B. Migut, *Wiara i chrzest*, w: *Quia fecit mihi magna...* Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Czesławowi Krakowiakowi z okazji złotego jubileuszu kapłaństwa, red. Z. Głowacki, A. Megger, Lublin 2018, 227-239.

³²² Duda, 270

W duszpasterstwie powinno być podkreślane, że chrzest jest czymś więcej niż świętem dla rodziny. Ma on charakter eklezjalny, wspólnotowy i parafialny. Chrzest jest sakramentem włączającym człowieka do wspólnoty Kościoła, a więc także do wspólnoty parafialnej. Dlatego też parafia powinna czuć się odpowiedzialna za nowo ochrzczonych³²³. Dotyczy to osób, które przyjmują chrzest nie tylko jako dzieci, ale także i dorosłych katechumenów. Wspólnota parafialna powinna tworzyć odpowiednie środowisko, aby dać oparcie nowym członkom Kościoła. Wspólnota ma za zadanie przekazać zasady i ideały życia chrześcijańskiego. Jest to szczególnie ważne, tym bardziej, że parafia jest miejscem pierwszej katechizacji, gdzie ochrzczeni odkrywają swoją tożsamość jako Lud Boży³²⁴.

Lud Boży, czyli Kościół, którego zadaniem jest pielęgnowanie i przekazywanie wiary otrzymanej od Apostołów, odpowiedzialny jest za przygotowanie człowieka do chrztu. Chrześcijaninem zostaje się dzięki łasce Bożej i przy pomocy całej wspólnoty. Duszpasterstwo chrztu składa się z: poprzedzające chrzest dziecka rozmowy z rodzicami i z chrzestnymi, duszpasterstwo narzeczonych i młodych małżeństw oraz pogłębienie poczucia odpowiedzialności całej wspólnoty parafialnej za wychowanie religijne młodego pokolenia. Za zachowanie i rozwój łaski chrztu odpowiedzialni są nie tylko rodzice i rodzice chrzestni, ale cała wspólnota eklezjalna³²⁵. Konieczne jest także to, aby prowadzony był katechumenat pochrzcielny, polegający na stałym rozwoju łaski chrztu poprzez chrześcijańskie wychowanie w rodzinie, udział w katechezach, osobisty wzrost duchowy oraz moralny, adekwatny do naturalnego etapu dorastania człowieka³²⁶.

³²³ OChD, 7.

³²⁴ L. Slipek, *Parafia jakiej pragnę*, Warszawa 2001, 78-80.

³²⁵ TP2, 270.

³²⁶ KKK, 1231; A. Jastrzębski, *Katechumenat jako droga do dojrzałości chrześcijańskiej na kolejnych etapach rozwoju człowieka*, WPT, 22 (2014), nr 2, 203-214; Z. Kiernikowski, *Katechumenat przed- i pochrzcielny we współczesnych warunkach*, „Przegląd Homiletyczny”, 16 (2012), 105-118.

2.4.2.1.2. Bierzmowanie

Sakramentem, który umacnia nowe życie otrzymane na chrzcie świętym przez Ducha Świętego jest bierzmowanie. Szczególne naznaczenie znamieniem sakramentu ściśle łączy człowieka z Kościołem oraz zobowiązuje do dawania świadectwa wiary słowem i czynem³²⁷. Bierzmowanie ma niezastąpioną rolę wspólnototwórczą. Odnawia ono wymiar pneumatologiczny i eklezjalny parafii i stanowi zasadniczy etap chrześcijańskiego wzrostu. Sakrament bierzmowania ma za zadanie doprowadzić, szczególnie młodych chrześcijan, do ożywiania w świetle Ewangelii miejsc, w których żyją. Bierzmowany powinien zatem czerpać szczególne łaski od Ducha Świętego i kierowany Jego natchnieniami winien dawać świadectwo Bożej obecności w świecie³²⁸. Szczególne znaczenie ma otrzymanie sakramentu bierzmowania z rąk biskupa, który jest głową Kościoła lokalnego. Ma to wymiar symboliczny, nawiązujący do pierwszego wylani Ducha Świętego na apostołów podczas Pięćdziesiątnicy. Apostołowie, po napełnieniu Duchem Świętym, przekazywali Go innym wierzącym poprzez nałożenie rąk. Przygotowanie ochrzczonego człowieka do przyjęcia sakramentu bierzmowania należy do całego Kościoła, zwłaszcza do rodziców, rodziców chrzestnych, katechetów i duszpasterzy. Powinno się dążyć do tego, aby obrzędy bierzmowania miały charakter uroczysty i świąteczny oraz aby brała w nich udział cała wspólnota parafialna³²⁹. Poprzez sakrament bierzmowania parafia staje się wspólnotą kroczącą w jedności Ducha Świętego, wspólnotą żywą i dynamiczną, ożywioną charyzmatami Ducha Świętego, a także wspólnotą misyjną uzdolnioną do świadczenia o mocy i działaniu Jezusa Chrystusa³³⁰.

Bierzmowanie jest sakramentem, przez który następuje doskonalsze zjednoczenie ochrzczonego z Kościołem, przez co też ten sakrament buduje

³²⁷ TP2, 271.

³²⁸ Duda, 270.

³²⁹ TP2, 271-272.

³³⁰ Duda, 268-270.

i udoskonala wspólnotę Kościoła. Ponadto owocem bierzmowania winno być czynne zaangażowanie w życie wspólnoty Kościoła osób przyjmujących ten sakrament. Jako kolejny z sakramentów wtajemniczenia, odkrywa nowe wymiary łaski chrztu świętego i podtrzymuje ją. Bierzmowany nie dostaje nowego posłannictwa, nowej misji. Wciąż jest to to samo powołanie, ta sama misja, którą otrzymał przez sakrament chrztu świętego. Przez bierzmowanie chrześcijanin staje się świadkiem i misjonarzem, na nowo odkrywającym swoje miejsce w Kościele³³¹.

2.4.2.1.3. Eucharystia

Ostatnim z sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego jest sakrament Eucharystii. Jest ona podstawą i ośrodkiem komunii eklezjalnej, do której zostaje włączony każdy człowiek poprzez wiarę i chrzest święty³³². Eucharystia, zgodnie z nauką zawartą w Katechizmie Kościoła Katolickiego jest „źródłem i szczytem i zarazem szczytem całego życia chrześcijańskiego”³³³. Dokumenty Soboru Watykańskiego II podają, że: „inne zaś sakramenty, tak jak wszystkie kościelne posługi i dzieła apostołstwa, wiążą się ze świętą Eucharystią i do niej zmierzają. W Najświętszej bowiem Eucharystii zawiera się całe duchowe dobro Kościoła, a mianowicie sam Chrystus, nasza Pascha”³³⁴. Jest ona zatem jakby „sakramentem sakramentów”. Parafia, która jest wspólnotą Kościoła, sprawującą sakrament Eucharystii jest więc w najwyższym stopniu wspólnotą eucharystyczną³³⁵. Parafia dzięki Eucharystii staje się Kościołem żyjącym i wzrastającym w świetle

³³¹ A. Skowronek, *Z teologii chrztu*, w: Sakrament chrztu, red. tenże, Katowice 1973, 45-49; J. Królikowski, *Umocnienie i dopełnienie chrztu. Z teologii bierzmowania jako sakramentu wtajemniczenia chrześcijańskiego*, w: *Dzisiejszy bierzmowany. Problemy i wyzwania*, red. J. Stala, Kielce 2005, 35-52.

³³² CN, 11

³³³ KKK, 1324

³³⁴ DK, 5

³³⁵ ChL, 26

tajemnicy i głębi Eucharystii. Jest to sakrament budujący parafię i komunię w wymiarze wertykalnym oraz horyzontalnym. Św. Jan Paweł II podkreślał niezwykłość tego sakramentu i przypominał, że Eucharystia sprawowana we wspólnocie lokalnej nigdy nie jest celebracją tylko tej konkretnej wspólnoty. Wspólnota ta bowiem, przyjmując eucharystyczną obecność Pana, przyjmuje dar zbawienia, przez co też ukazuje się jako obraz powszechnego, jedynego i prawdziwego Kościoła³³⁶.

Sakrament Eucharystii posiada także aspekt pedagogiczny. Jest to najkrótsza i najskuteczniejsza droga do budowania i uformowania wspólnoty parafialnej. Jeżeli liturgia jest właściwie przygotowana i należycie sprawowana ma ona charakter wspólnototwórczy³³⁷. Wierni, uczestniczący w Eucharystii jako Lud Boży, realizują warunki niezbędne do powstania wspólnoty. Łączy ich bowiem jedność w wierze i kierowanie się ku zbawieniu. Poprzez liturgię zostają oni zanurzeni w tajemnicy paschalnej Chrystusa. Chrześcijanie, biorący udział w Eucharystii, tworzą wspólnotę i swoim życiem nieustannie aktualizują wspólną tradycję chrześcijańską, która rozpoczęła się od Ostatniej Wieczerzy. Owocem sprawowania Eucharystii przede wszystkim budowanie i umacnianie wspólnoty, ale również dostrzeżenie i otwarcie się parafii na świat, który ją otacza. Wszystkie sakramenty, ale przede wszystkim liturgia powinny pobudzać i rozpalać w parafii zdolności ewangelizacyjne³³⁸.

Parafia realizuje swoje zadania przez wypełnianie różnych posług, poprzez spotkania różnych zgromadzeń grup, wspólnot, jednakże spotkanie całej wspólnoty parafialnej na liturgii jest szczególne i wyjątkowe. Zgromadzenie liturgiczne nie powinno być jedynym spotkaniem, w którym uczestniczy wspólnota parafialna, ale jest ono i pozostanie jedynym w swoim rodzaju tego typu

³³⁶ Duda, 274.

³³⁷ L. Balter, *Rola liturgii w życiu wspólnoty parafialnej*, w: *W służbie Ludowi Bożemu*, red. B. Bejze, Poznań–Warszawa 1973, 386-398.

³³⁸ Kamiński, *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*, 57-110.

zgromadzeniem i nie mogą go zastąpić żadne inne spotkania, również związane z wiarą (np. spotkania katechetyczne, kręgi biblijne itp.)³³⁹.

W sakramencie Eucharystii znajduje się i wytwarza wciąż jedność wspólnoty. Jest ona sakramentem jedności miejscowego Kościoła. Obecność na mszy świętej, aktywny udział poprzez uważne słuchanie Słowa Bożego, łączenie się na wspólnej modlitwie, śpiewie i jednoczenie się przez przyjęcie Komunii Świętej pozwala wiernym tworzyć w tym konkretnym czasie i miejscu „jedno ciało”. To jest wiernym dane i zadane. Jedność jest darem, który otrzymują czynnie uczestnicząc w Eucharystii, jednakże jedność tą winni przenosić na swoje życie i unikać wszelkich podziałów. To, co dzieje się podczas mszy świętej jest źródłem zjednoczenia członków wspólnoty ze sobą nawzajem. Jest to również poręka bliskiej jedności wiernych z Jezusem, który jednoczy ludzi w miłości³⁴⁰.

Dzieło zbawienia dokonuje się poprzez sakrament Eucharystii. W niej jest budowana i wyrażana najpełniej jedność wiernych ze sobą i z Jezusem Chrystusem. Po sakramencie chrztu świętego to Eucharystia jest sakramentem, który najpełniej jednoczy i wiąże wspólnotę. Eucharystia jest „ośrodkiem jedności i zjednoczenia serc całej parafii”³⁴¹. O tym szerzej napisane zostało w dokumentach Episkopatu Polski: „Z ołtarza, jak z serca parafii, płynie moc jednoczenia z Chrystusem całej parafii tworząc z niej społeczność, w której prawem naczelnym jest Chrystusowa miłość [...]. Wyrazem zewnętrznej tej jedności powinno być uczestnictwo wiernych we Mszy św.”³⁴². Sakramentalne doświadczenia wiernych winny mieć odzwierciedlenie w codziennej rzeczywistości poprzez życie w jedności i miłości wśród bliźnich, niesienie im

³³⁹ Tamże.

³⁴⁰ B. Migut, *Ofiarniczy wymiar Eucharystii podstawą jej więzi z misterium Chrystusa i życiem chrześcijańskim*, „Teologia i człowieka”, 52 (2020), nr 4, 87-104; Kamiński, *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*, 57-110

³⁴¹ S. Wyszynski, *List Prymasa Polski na trzeci rok Wielkiej Nowenny Tysiąclecia*, w: *Listy Prymasa Polski 1946-1974*, Paryż 1975, 339.

³⁴² Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski, *Sakramenty święte w duszpasterstwie*, Poznań 1969, 80.

pomocy i wsparcia. Każda Eucharystia jest to utrwalenie i pogłębianie życia wspólnoty parafialnej³⁴³.

2.4.2.2. Sakramenty uzdrowienia pomocą dla słabego człowieka dążącego do doskonałości we wspólnocie parafialnej

Kolejną grupą sakramentów są sakramenty uzdrowienia. Zalicza się do nich dwa sakramenty: pokuty i pojednania oraz namaszczenia chorych.

2.4.2.2.1. Pokuta i pojednanie

Kościół jest wspólnotą świętych i grzeszników. Człowiek, pomimo sakramentu chrztu, jest istotą grzeszną, upadającą i słabą, potrzebującą nieustannego powracania do Boga. Dlatego też Jezus Chrystus, w osobie kapłana, w sakramencie pokuty i pojednania, leczy złamane przez grzech serce człowieka i odnawia je przez łaskę i miłosierdzie. Żal za grzechy, mocne postanowienie poprawy to elementy niezbędny przy nawróceniu człowieka, które dokonuje się we wspólnocie Kościoła poprzez szczere wyznanie grzechów, zadośćuczynienie i mocne pragnienie poprawy dotychczasowego sposobu życia. Sakrament pokuty jest miejscem spotkania Bożego miłosierdzia i skruszonego serca grzesznika. Korzystanie z sakramentu pokuty i pojednania pozwala człowiekowi nie tylko powrócić do Boga, ale także na nowo być przyjętym we wspólnocie Kościoła³⁴⁴.

Parafia jako wspólnota Kościoła podąża drogą nieustannego nawracania się. Jako wspólnota ma za zadanie nie odrzucać grzesznika, ale towarzyszyć mu

³⁴³ Kamiński, *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*, 60-100.

³⁴⁴ TP2, 272-273.

i poprzez modlitwę, przykład i braterską miłość, przyczynić się do przywrócenia mu jedności z Bogiem Ojcem³⁴⁵. Kościół nawołuje do systematycznego korzystania z sakramentu pokuty i pojednania, przez który zostaje kształtowane sumienie człowieka. Systematyczność pomaga w walce ze złymi skłonnościami i pokusami, a także ułatwia współpracę z łaską Bożą i otwiera serce na działanie Ducha Świętego. Nie jest to schematyczne powtarzanie obrzędów, ale dbałość o przedłużenie łaski chrztu świętego i doskonalsze jej przyjmowanie, a także wierność w naśladowaniu Jezusa Chrystusa³⁴⁶.

2.4.2.2.2. Namaszczenie chorych

Drugim sakramentem z grupy sakramentów uzdrowienia jest namaszczenie chorych. Kościół towarzyszy człowiekowi w każdym etapie jego życia. Dotyczy to również momentów cierpienia, trudu i choroby. Chrystus szczególnie troszczył się o chorych i cierpiących.

Poprzez sakrament namaszczenia chorych Jezus wciąż okazuje tę troskę, daje moc i siłę do niesienia krzyża pełnego cierpień i umacnia. Chorzy mają szczególne miejsce i zadanie we wspólnocie Kościoła. Powinni być świadectwem dla ludzi zdrowych, aby nie zapominali oni o sprawach nadprzyrodzonych i pamiętali o tym, że odkupienie człowieka dokonało się przez śmierć i zmartwychwstanie. Podczas przyjmowania sakramentu namaszczenia chorych osoba powinna być świadoma tego, że nie jest sama w swej chorobie i cierpieniu, ale wspiera ją cała wspólnota, która poprzez wiarę, duchowo uczestniczy w jej cierpieniu³⁴⁷.

³⁴⁵ Duda, 290.

³⁴⁶ IIPSP, 195.

³⁴⁷ TP2, 272-273.

2.4.2.3. Sakramenty w służbie komunii

Ostatnią grupą sakramentów są sakramenty w służbie komunii. Są to dwa sakramenty: kapłaństwo i małżeństwo.

2.4.2.3.1. Kapłaństwo

We wspólnocie parafialnej szczególną rolę pełnią duchowni. Oni są – jak już podkreślano – zwyczajnymi szafarzami przepowiadania, ale także sakramentów świętych. Oni także często bywają administratorami parafii. To duchowni pełnią rolę głównych duszpasterzy wspólnot parafialnych.

Sakrament kapłaństwa buduje komunię kościelną poprzez takie środki jak Słowo i sakrament³⁴⁸. Sakrament kapłaństwa sprawia, że posłanie, powierzone przez Jezusa Chrystusa apostołom trwa i będzie trwało aż do końca czasów. Nauka Kościoła podaje trzy stopnie kapłaństwa: episkopat, prezbiterat i diakonat³⁴⁹.

Właśnie kwestia budowania wspólnoty jest szczególnie złączona z sakramentem kapłaństwa. To bowiem wyświęcony kapłan jest jedynym szafarzem Eucharystii, tzn. tylko on mocą Chrystusowego kapłaństwa sprawuje Najświętszą ofiarę, która – jak już niejednokrotnie zauważano – ma walor wspólnototwórczy. Kwestię integralnego istotowego związku kapłaństwa z Eucharystią podkreśla Jan Paweł II w encyklice *Ecclesia de Eucharistia* pisząc tam: „Zgromadzenie wiernych, które zbiera się w celu sprawowania Eucharystii, absolutnie potrzebuje kapłana z mocą święceń, który będzie jej przewodniczył, ażeby była prawdziwie wspólnotą eucharystyczną. Z drugiej strony wspólnota nie jest w stanie sama z siebie ustanowić sobie kapłana z mocą święceń. Jest on darem, który wspólnota otrzymuje dzięki sukcesji biskupiej pochodzącej od Apostołów.

³⁴⁸ Duda, 290.

³⁴⁹ IIPSP, 151-163.

To biskup, za sprawą sakramentu Świeceń, ustanawia nowego kapłana, udzielając mu władzy konsekracji Eucharystii. Dlatego «tajemnica Eucharystii nie może być sprawowana w żadnej wspólnocie bez kapłana z mocą święceń», jak tego wyraźnie nauczał Sobór Laterański IV³⁵⁰.

Nie ma wątpliwości, że szczególna rola kapłana we wspólnocie parafialnej wyraża się w tym, iż jest on szafarzem Eucharystii. Pamiętając o tym warto jednak nie zapominać też tego, że posłucha duszpasterska kapłana to także posługa proroka głoszącego słowo Boże i wzywającego do nawrócenia oraz gromadzącego Lud Boży wokół jego Ojca i Mistrza oraz wychowawcy, który znając problemy egzystencjalne wiernych powierzonych jego pasterskiej trosce, pozwala im je rozwiązywać i w ten sposób zmierzać do doskonałości w życiu doczesnym, a ostatecznie do zjednoczenia z Bogiem w wieczności.

Zwracając szczególną uwagę na liturgię nie można nie podkreślić roli homilii, która jest jej istotną częścią. Jeśli weźmie się pod uwagę fakt, że „podstawowym sensem i zakładanym skutkiem homilii jest [...] przebóstwienie człowieka”³⁵¹, wówczas jeszcze wyraźniej da się zauważyć prawdę, iż kapłan głoszący Słowo podczas zgromadzenia liturgicznego staje się osobą pomagającą człowiekowi dojść do doskonałości. Ta pomoc odbywa się dzięki kapłaństwu. W ten sposób kapłaństwo jawi się nie tylko jako czynnik doskonalenia człowieka, który je przyjmuje, ale także tego, któremu kapłan służy. Inaczej rzecz ujmując można powiedzieć, że kapłan posługujący w parafii dzięki przyjętym święceniom dysponuje zarówno narzędziem wspomagającym jego osobisty rozwój, jak i pomagającym w dojściu do doskonałości ludziom powierzonym jego pasterskiej trosce.

³⁵⁰ EE, 29.

³⁵¹ Dyk, Klementowicz, Wyrostkiewicz, 57–58.

2.4.2.3.2. Małżeństwo

Drugim sakramentem w budowaniu służby komunii jest małżeństwo. Główne posłannictwo parafii związane jest z małżeństwem i rodziną. Sakrament ten poprzez wierną, uczciwą i płodną miłość promieniuje na całą parafię. Jest obrazem odzwierciedlającym oblubieńczą miłość Chrystusa – Oblubieńca do Kościoła (parafii), jako Oblubieńcy. Z jednej strony parafia jest odpowiedzialna za formowanie świętych rodzin, z drugiej zaś rodzina odpowiada za komunię parafialną³⁵².

Małżeństwa sakramentalne i zbudowane na nich rodziny ludzi wierzących to podstawowe wspólnoty, które budują parafię³⁵³. Z tego punktu widzenia są one pierwszymi jednostkami, dzięki którym parafia staje się wspólnotą wspólnot – co podkreślano w pierwszym rozdziale.

W sakramencie małżeństwa bardzo wyraźnie uwidacznia się aspekt wspólnototwórczy. Jest w nim bowiem podkreślana rola miłości międzyludzkiej. Jak zaś już zauważono, to właśnie miłość, czyli bezinteresowny dar z siebie i gotowość przyjęcia takiego daru od innego człowieka, jest podstawową drogą do tego, aby wejść w rzeczywistą wspólnotę (*communio personarum*) z innymi ludźmi. We wspólnocie międzyosobowej nie chodzi bowiem jedynie o danie tego, co się posiada, ale przede wszystkim tego, kim się jest – o oddanie siebie. Kto chciałby dawać siebie we wspólnocie z innymi osobami bez jednoczesnego przygotowania do tego daru, ryzykuje, że zatraci siebie, że utraci własną godność, że nie zachowa własnej autonomii, własnej godności, własnej niepowtarzalności. To najpełniej urzeczywistnia się w małżeństwie, a akcentowane jest w liturgii sakramentu małżeństwa³⁵⁴. Dlatego sprawowanie jej w parafii jest niewątpliwym czynnikiem wspólnototwórczym, a w konsekwencji rozwojogennym dla

³⁵² Duda, 307-308.

³⁵³ KKK, 1603-1605 i 1655-1658.

³⁵⁴ Nagórny, *Posłannictwo chrześcijan w świecie*, 114.

wszystkich parafian³⁵⁵. Przede wszystkim dla tych, którzy zawierają sakramentalne małżeństwo i trwają w nim. Ale także dla tych, którzy uczestniczą w sprawowanych liturgiach i którzy wspólnie z małżonkami z parafii budują parafialną wspólnotę będącą wspólnotą wspólnot i „pojedynczych” osób.

2.5. Administrowanie parafią wyrazem zaangażowania duszpasterskiego

Sobór Watykański II wskazuje, że zarządzanie we wspólnotach eklezjalnych powinno mieć charakter pasterski. Ważnym aspektem jest przywrócenie pastoralnej wartości administracji w Kościele oraz włączenie jej do nadrzędnego celu duszpasterstwa. Szczególnie istotne jest dołączenie administracji do pasterskiego celu Kościoła, czyli do świętości i powszechnego zakorzenienia w Jezusie Chrystusie. Należy tutaj dostrzec wszystkie czynności kierownicze, takie jak: planowanie, koordynację, organizację, kontrolę itp.³⁵⁶

2.5.1. Proboszcz pierwszym podmiotem administracji parafialnej i obszary jego aktywności

W administracji parafialnej znaczącą rolę ma proboszcz wspólnoty. Jest on posłany do konkretnej wspólnoty przez biskupa danej diecezji i ma on za zadanie pełnić pasterską pieczę nad parafią³⁵⁷. Proboszcz jest współpracownikiem biskupa,

³⁵⁵ Pokrywka, *Antropologiczne podstawy moralności małżeństwa i rodziny*, 217.

³⁵⁶ TP2, 292.

³⁵⁷ KPK, 515.

który posyłając go do danej części diecezji powierza mu troskę o zbawienie dusz³⁵⁸. Jest on duchowym ojcem i pasterzem powierzonej przez biskupa parafii, zobowiązanym do modlitwy o uświęcenie i zbawienie członków wspólnoty, za którą jest odpowiedzialny³⁵⁹. Wraz ze swoimi współpracownikami powinien tak wypełniać posługę nauczania, uświęcania i kierowania, aby doprowadzić wiernych i całe wspólnoty parafialne do utożsamiania się nie tylko z Kościołem parafialnym, ale także z Kościołem diecezjalnym i powszechnym³⁶⁰.

Słowo proboszcz pochodzi z języka greckiego (*parochus*) i oznacza dostawcę, gospodarza, zaś w wersji polskiej słowo to wywodzi się z języka starogermańskiego *probost*, czyli przełożony³⁶¹. *Kodeks Prawa Kanonicznego* definiuje proboszcza i jego funkcję następująco: „Proboszcz jest własnym pasterzem zleconej sobie parafii, podejmującym pasterską troskę o powierzona mu wspólnotę pod władzą biskupa diecezjalnego. Powołany jest do uczestnictwa w posłudze Chrystusa, ażeby dla tejże wspólnoty wykonywał zadania nauczania, uświęcania i kierowania, przy współpracy także innych prezbiterów i diakonów oraz niosących pomoc wiernych świeckich, zgodnie z przepisami prawa”³⁶².

Biskup podejmując decyzję o właściwym wyborze kapłana na funkcję proboszcza, powinien uwzględnić nie tylko wiedzę, ale także: „pobożność, gorliwość apostołską oraz inne uzdolnienia i cechy, które są wymagane do należytego wykonywania zadań duszpasterskich”³⁶³. Proboszcz swoją funkcję pełni pod władzą biskupa nie tylko od strony eklezjologicznej – uczestniczy

³⁵⁸ DB, 30.

³⁵⁹ ISDZL, 17.

³⁶⁰ DB, 30.

³⁶¹ M. Solarczyk, *Instytucjonalne organy kościołów partykularnych*, w: *Ustrój Kościoła Rzymskokatolickiego*, red. W. Jakubowski, M. Solarczyk, Warszawa 2002, 153.

³⁶² KPK, 519

³⁶³ DB, 31

w urzędowym kapłaństwie Chrystusa, ale także i prawnej – realizuje zadania nauczania, uświęcania i zarządzania w parafii³⁶⁴.

Sobór Watykański II ukazuje nowy obraz prezbitera i jego posługi. Dokumenty soborowe przypominają o braterstwie i zasadzie powszechnej solidarności. Pełniąc posługę w parafii prezbiter powinien być zarówno reprezentantem pasterza diecezji, czyli biskupa, odpowiedzialnym za łączność wspólnoty parafialnej z Kościołem diecezjalnym, jak i swoją postawą i służbą ukazywać miłość społeczną i dobroć³⁶⁵. Ponadto winien on być znakiem jedności wszelkich podejmowanych inicjatyw i działań w parafii. Wykonując swój urząd, przepowiadając Słowo Boże, sprawując sakramenty przyczynia się do budowania wspólnoty i wzmocnienia więzi z innymi wspólnotami. Proboszcz powinien mieć wyznaczone jako szczególny cel stały rozwój wspólnoty, którą powierzył mu biskup, dlatego też, wykorzystując talenty i uzdolnienia swoje oraz wiernych ma on podejmować działania i inicjatywy przyczyniające się do wykonania tego celu. Będąc otwarty na czasy i potrzeby współczesnych jemu ludzi, jest zobowiązany szukać odpowiednich metod i korzystać z doświadczeń służących rozwojowi wspólnoty parafialnej³⁶⁶.

Proboszcz, jako pasterz parafii, pełniąc swoją posługę i misję, ma pewnego rodzaju władzę: jurysdykcję zewnętrzną sakramentalną i poza sakramentalną, władzę ojcowską (czuwanie nad wiernymi, pouczania ich i napominania), władzę administrowania parafią (nadzorowanie i prowadzenie dzieł miłosierdzia, ruchów, stowarzyszeń i bractw religijnych)³⁶⁷. Upoważnia go to i zobowiązuje do sprawowania sakramentów, troski o to, aby w parafii Słowo Boże było właściwie głoszone. Dbą o sprawowanie Eucharystii parafialnej, zwłaszcza o rozwój

³⁶⁴ K. Burczak, *Szczegółowe obowiązki kanoniczne proboszcza w zakresie nauczania, uświęcania i pasterzowania*, „Studia Prawnicze KUL”, 17 (2016), nr 2, 7-32.

³⁶⁵ TP2, 292–93.

³⁶⁶ Kamiński, *Parafia w dziejach*, 99–115.

³⁶⁷ T. Borutka, *Społeczna rola proboszcza w parafii*, „Seminare. Poszukiwania naukowe”, 20 (2004), 343-356.

duchowy wiernych, o wzrost wiary przez pobożne przystępowanie do sakramentów świętych. Wskazane jest, aby proboszcz parafii nie poprzestawał tylko na obowiązkowym odprawianiu Mszy Świętej za parafian, ale powinien on także i poza wyznaczonymi dniami sprawować w ich intencji Eucharystię oraz ofiarować za nich wszelkie cierpienia i trudności³⁶⁸. Jest on odpowiedzialny za liturgię w parafii i jej prawidłowy przebieg. Proboszcz pełni też funkcję pasterską, która dotyczy zaangażowania w życie parafian. Proboszcz powinien troszczyć się i wspierać swoich wiernych, szczególnie chorych, umierających, biednych, samotnych, a także tych, którzy przeżywają trudności. Ma za zadanie umacniać ich w wierze i w sposób ojcowski opiekować się nimi. Ponadto do zadań proboszcza należy także pomoc w prowadzeniu stowarzyszeń i wspólnoty parafialnych oraz troska o to, aby zaangażowani w życie wspólnoty parafialnej wierni czuli się członkami Kościoła diecezjalnego oraz Kościoła powszechnego³⁶⁹. Oprócz strony duchowej obowiązkiem proboszcza jest prowadzenie ksiąg parafialnych – spis osób ochrzczonych, zawartych małżeństw, zgonów, a także przygotowanie innych dokumentów, zgodnie z przepisami władzy kościelnej³⁷⁰.

Posługa pasterzowania we wspólnocie parafialnej wymaga od proboszcza oraz innych przezbiterów zachowania pewnych zasad: dobra wspólnego, jedności, pomocniczości, koordynacji. Pierwsza z nich wskazuje na to, że dobro wspólnoty parafialnej powinno być podporządkowane dobru Kościoła powszechnego i diecezjalnego. Kolejna zasada mówi o jedności we wspólnocie. Proboszcz parafii powinien troszczyć się o jedność we wspólnocie parafialnej, dopuszczając jednocześnie różnorodność pastoralną i organizacyjną, związaną z różnorodnością darów i charyzmatów Ducha Świętego. Następna zasada wskazuje na to, że proboszcz powinien rozdzielać zadania i obowiązki na osoby świeckie zaangażowane w życie parafii, o ile mogą oni je wykonać kompetentnie. Zasada

³⁶⁸ ISDZL, 15–21.

³⁶⁹ KPK, 528-529.

³⁷⁰ KPK, 535.

koordynacji we wspólnocie parafialnej pozwala na uniknięcie nieporozumień i dublowania inicjatyw parafialnych³⁷¹.

Proboszcz, wypełniając swoje zadania powinien stosować się do obowiązujących norm prawa powszechnego i partykularnego. Niedopuszczalne jest działanie według własnego uznania. Jego szczególnym obowiązkiem jest uszanowanie uprawnień wiernych, którzy mogą wymagać posługi duszpasterskiej w celu wzrostu duchowego i osiągnięcia dóbr duchowych³⁷². Prowadzenie wspólnoty parafialnej to posługa Ludowi Bożemu wypełniana w braterskiej miłości. Kierowanie, którego fundamentem jest miłość Boża, realizuje się razem z innymi funkcjami duszpasterskimi. W ten sposób kierowanie osiąga charakter ludzki, a odpowiedzialny za parafię proboszcz troszczy się o potrzeby parafian. Miłość pastoralna przynagla do dialogu ze wszystkimi członkami wspólnoty i nie ogranicza się tylko do potrzeb religijno-moralnych. Obowiązkiem proboszcza jest także poznawanie gospodarczo – społecznych warunków życia swoich wiernych³⁷³.

Kancelaria parafialna jest miejscem, w którym parafianie mają możliwość spotkać się i porozmawiać z proboszczem, bądź innym kapłanem posługującym w parafii. Najczęściej wierni udają się do kancelarii w celu „załatwienia interesów” dotyczących formalności związanych z sakramentem małżeństwa, chrztu czy też z pogrzebem kogoś bliskiego. Jednak zdarza się też, że kancelaria staje się swoistą poradnią psychologiczną. Wierni udają się do księdza w ważnych chwilach swojego życia albo życia swojej rodziny. Często niesie to za sobą bagaż trudnych przeżyć i doświadczeń. W osobie kapłana szukają porady i wsparcia. Kapłan przyjmuje dla nich wtedy rolę nauczyciela i przyjaciela³⁷⁴. Spotkanie w kancelarii może przybrać również formę indywidualnej katechezy. Jest to

³⁷¹ TP2, 292.

³⁷² J. Krukowski, *Proboszcz*, w: LTP, 687-689.

³⁷³ TP2, 294.

³⁷⁴ H. Miastowski, *Duszpasterz w kancelarii parafialnej*, w: *W służbie Ludowi Bożemu*, 411-421.

istotne miejsce w zarządzaniu i administracji parafialnej. Prezbiter pełni tutaj z jednej strony posługę w kwestiach dokumentów i formalności, a z drugiej strony jest to posługa duchowa. Jednakże aby to było możliwe i skuteczne oczekuje się od kapłana otwartości i gotowości do zrozumienia człowieka i jego problemów, a także umiejętności przeprowadzenia twórczego dialogu i życzliwości w komunikacji z wiernymi, których spotyka w kancelarii³⁷⁵.

2.5.2. Miejsce i rola wiernych świeckich

w administrowaniu parafią

Pierwszym i głównym administratorem parafii jest zawsze proboszcz – co wykazano i podkreślano wyżej. Jednak w wielu przypadkach nie wypełnia tej roli sam. W administracji parafialnej wspierają go inni duszpasterze oraz pomagają osoby świeckie, którzy w sakramencie chrztu świętego zostali wszczępieni w Kościół Chrystusowy i jego zbawczą misję. Proboszcz, jako pasterz, winien wpływać na kształtowanie w wiernych odpowiedzialności za działania apostolskie. Jako kapłan powinien także pomóc im odkrywać i rozwijać talenty i charyzmaty, którymi mogą posługiwać we wspólnocie. Każdy świecki chrześcijanin, mocą funkcji kapłańskiej Chrystusa, w której ma udział, posiada prawo i obowiązek uczestniczyć aktywnie w misji Kościoła. Wierni powinni rozeznąć swoje powołanie do tego rodzaju służby, aby było ono zgodne z ich stanem życia, przygotowaniem oraz w jedności z władzą Kościoła. Osoby mające odpowiednie predyspozycje, działając zgodnie z poleceniem hierarchii Kościoła, mogą uczestniczyć w hierarchicznej misji Kościoła. Ludzie świeccy mogą wykonywać zadania i obowiązki połączone z obowiązkami prezbiterów, jednakże konieczne jest wtedy posiadanie misji kanonicznej, która upoważnia do pełnienia

³⁷⁵ Z. Chlewiński, *Analiza kontaktu duszpasterskiego*, RTK, 31 (1984), z. 6, 135–152.

danej posługi. Jest ona udzielana na określony czas lub na stałe i na jej podstawie świeccy mogą wypełniać wybrane posługi i urzędy³⁷⁶.

Warto szczególnie zwrócić uwagę na kilka grup zaangażowanych w zadania parafialne. Współpracownikami proboszcza są katecheci i lektorzy. To oni, pod duchową opieką i kierownictwem proboszcza, wykonują konkretną posługę, bądź urząd kościelny w ramach nauczania. Oprócz nich są także akolici, komentatorzy czy kantor, którzy spełniają zadania w zakresie funkcji uświęcania oraz pomocnicy charytatywni i społeczni mający za cel posługiwanie we wspólnocie. Jeżeli jest taka konieczność, biskup ma prawo oddelegować osoby świeckie do asystowania przy sakramencie małżeństwa oraz do prowadzenia nauk przedmażeńskich³⁷⁷. Wśród najbliższych współpracowników proboszcza znajdują się także: kościelny, organista, dyrygent chóru i gospodyni. Każdy z nich ma swoją rolę w budowaniu wspólnoty parafialnej³⁷⁸.

Swoją szczególną rolę w parafii mają także liderzy stowarzyszeń religijnych, grup parafialnych, osoby odpowiedzialne za podejmowanie dzieł charytatywnych i pomocy społecznej oraz liderzy wspólnot i ruchów. Są oni zaangażowani w apostołat powszechny parafii. Jednakże wszyscy parafianie to współpracownicy proboszcza, jeżeli tylko aktywnie i na miarę swoich możliwości i uwarunkowań, biorą udział w apostołstwie parafii, a nawet idąc dalej – diecezji³⁷⁹.

³⁷⁶ KPK, 129; Kamiński, *Parafia w nauczaniu Kościoła współczesnego*, 5–19.

³⁷⁷ KPK, 1112.

³⁷⁸ Kamiński, *Parafia w nauczaniu Kościoła współczesnego*, 6–15.

³⁷⁹ Tamże, 5–19.

2.5.3. Parafialne rady duszpasterskie wspólnotami wspomagającymi posługę administrowania parafią

Osoby świeckie angażują się także w życie parafii poprzez aktywne uczestnictwo w radach parafialnych stanowi pomoc dla proboszcza. *Kodeks Prawa Kanonicznego* podaje, że w parafii powinny funkcjonować dwa rodzaje rady: parafialna rada duszpasterska oraz parafialna rada ekonomiczna³⁸⁰. Podstawowym zadaniem tych rad jest pomoc proboszczowi w podejmowaniu decyzji dotyczących parafii, jej funkcjonowania, wsparcie w kierowaniu parafią. Zaangażowanie w taką działalność prowadzi do poczucia odpowiedzialności wiernych za wspólnotę parafialną, pozwala w jeszcze pełniejszy sposób uczestniczyć w życiu parafii³⁸¹.

Parafialne rady duszpasterskie powstały po Soborze Watykańskim II. Ich cel i zasady funkcjonowania opierają się na Konstytucji dogmatycznej *Lumen gentium*. Podkreśla ona, iż podmiotem apostolskiej działalności Kościoła są wszyscy (duchowni, członkowie zakonów i zgromadzeń, ludzie świeccy). Ponadto podaje ona, że „wcieleni przez chrzest w Chrystusa, ustanowieni jako Lud Boży i uczynieni na swój sposób uczestnikami kapłańskiego, prorockiego i królewskiego urzędu Chrystusowego, ze swej strony sprawują właściwe całemu ludowi chrześcijańskiemu posłannictwo w Kościele i w świecie”³⁸². Czyli wierni świeccy, nie naruszając żadnej hierarchii powinni angażować się i działać na rzecz Kościoła, zgodnie ze swoim stanem i powołaniem.

Niektóre dokumenty Soboru Watykańskiego II mówią bezpośrednio o parafialnych radach duszpasterskich. *Christus Dominus* – dekret o pasterskich zadaniach biskupów ukazuje, jak powinno wyglądać działanie diecezjalnej rady

³⁸⁰ KPK, 536-537.

³⁸¹ P. Duksa, *Rola i zadania świeckich we współczesnej parafii*, „Studia Redemptorystowskie”, 13 (2015), 273-278.

³⁸² KK, 31.

duszpasterskiej: „Jest bardzo pożądane, aby w każdej diecezji ustanowiono specjalną radę duszpasterską, której przewodziłby sam biskup diecezjalny i w której uczestniczyliby specjalnie dobrani duchowni, zakonnicy i świeccy. Zadaniem tej rady będzie badanie i rozważanie tego wszystkiego, co odnosi się do działalności duszpasterskiej, oraz wyciąganie z tego praktycznych wniosków”³⁸³. Kolejnym dokumentem, w którym został nakreślony sposób funkcjonowania rady duszpasterskiej jest dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*. Podaje on, że: „w diecezjach, o ile to możliwe, niech istnieją rady, które będą wspierać działalność apostołską Kościoła czy to na polu ewangelizacji i uświęcania, czy to na terenie charytatywnym i społecznym oraz w innych działaniach przy zgodnej współpracy kapłanów i zakonników ze świeckimi. Takie rady będą mogły służyć wzajemnej koordynacji różnych świeckich stowarzyszeń i inicjatyw, przy zachowaniu własnego charakteru każdego z nich oraz ich autonomii. Tego rodzaju rady powinny istnieć, jeśli to możliwe, także na terenie parafialnym”³⁸⁴. Trzecim dokumentem, który podaje podobne zalecenia jest dekret o działalności misyjnej³⁸⁵.

Dokumenty eklesjalne podają, że parafialna rada nie ma władzy, ale jest organem doradczym: „Władza w Kościele ma charakter hierarchiczny i dlatego głos decydujący we wszystkich sprawach dotyczących parafii ma proboszcz. Rada stanowi dla proboszcza istotne wsparcie, ale nie w sensie wyręczenia go, lecz uczynienia jego urzędu bardziej skutecznym. Powołanie zatem rady duszpasterskiej nie zwalnia proboszcza od odpowiedzialności za poziom duszpasterstwa parafialnego. Jej utworzenie jest wymogiem prawa, a obowiązkiem każdego proboszcza jest roztropne korzystanie z jej pomocy”³⁸⁶. Uczestnictwo w działaniach rady duszpasterskiej jest także uczestnictwem świeckich

³⁸³ DB, 27.

³⁸⁴ DA, 26.

³⁸⁵ DM, 30.

³⁸⁶ J. Gręźlikowski, *Rady parafialne w świetle aktualnych potrzeb Kościoła w Polsce*, „Homo Dei”, 74 (2004), nr 1, 51.

w posłannictwie Kościoła, szczególnie na szczeblu parafialnym. Współpraca proboszcza parafii z radą duszpasterską powinna być budowana w harmonii, zwłaszcza w kwestiach hierarchiczności i wspólnotowości. Jest to istotne w rozwoju parafii, odnajdywaniu jedności wiary, odkrywaniu charyzmatów i darów, przyjmowaniu nowych posług. Parafia, dzięki prawidłowemu funkcjonowaniu parafialnej rady ma możliwość przekształcić się w autentyczną wspólnotę uczniów Jezusa³⁸⁷.

Dobrze działająca rada parafialna ma na celu przekształcanie parafii i wspieranie jej w pogłębianiu świadomości o wspólnocie religijnej. Parafialna rada duszpasterska powinna reprezentować całą parafię, wszystkich jej członków. Do jej zadań należą także podejmowanie refleksji nad problemami, z którymi zmaga się wspólnota, nad całą jej sytuacją społeczno-religijną. Oprócz tego rada ma obserwować wszystko, co dzieje się w kwestiach duszpasterstwa parafialnego, wyciągać z tego konkretne wnioski i przygotowywać dokładne projekty o charakterze pastoralnym, które uwzględniałyby odgórne zarządzenia. Jej funkcją jest także koordynowanie działań i inicjatyw podejmowanych w parafii, powinna ona myśleć nad sposobami udoskonalenia metod duszpasterskich, a tym samym usprawniać wykonanie planu duszpasterskiego parafii³⁸⁸.

Duszpasterstwo jest służbą człowiekowi, którego „pasterz duszy” prowadzi do spotkania z człowiekiem i Bogiem, a ostatecznie wspomaga go w drodze do zbawienia. Przejawiające się w różnych aktywnościach duszpasterstwo jest zespołem zaplanowanych (nieprzypadkowych) i konsekwentnie realizowanych

³⁸⁷ D. Lipiec, *Rola Parafialnej Rady Duszpasterskiej w budowaniu wspólnoty parafialnej*, AK, 2012, t. 159, z. 3, 546-556.

³⁸⁸ Biela, 205-206.

działań koordynowanych przez duszpasterza-lidera. To ono tworzy, ożywia i umacnia wspólnotę, której on przewodzi i za którą odpowiada. To pozytywne oddziaływanie na społeczność religijną dokonuje się poprzez głoszenie jej słowa, uświęcanie, administrowanie nią oraz zabieganie o to, aby była rzeczywistą *communio personarum*. Dzięki tym działaniom urzeczywistniany jest w parafii jeden, święty, powszechny i apostołski Kościół, czyli Mistyczne Ciało Chrystusa – Bosko-ludzka wspólnota wspomagająca w drodze do zbawienia. W ten sposób duszpasterstwo prowadzone w parafii staje się uzasadnieniem jej istnienia.

Parafia nie funkcjonuje dla zorganizowania grupy społecznej, nie statystyk i nie z powodu tego, aby duchowni lub niektórzy świeccy mieli miejsce pracy. Parafia istnieje dla duszpasterstwa – dla skutecznego prowadzenia człowieka do Boga w świecie, w którym Jego ślady nierzadko są zacierane, a nawet gubione: „wielu – zbyt wielu — ludzi myśli i żyje tak, «jak gdyby Bóg nie istniał»”³⁸⁹ – zauważał Jan Paweł II. To właśnie duszpasterstwo wypełnia sens istnienia parafii. Nie jest ono dodatkiem do niej, ale czynnikiem uzasadniającym i usensawniającym jej istnienie – nadającym jej sens. Bez duszpasterstwa, bez zaangażowania duszpasterzy, parafia nie tylko byłaby (jest?) martwa, ale wręcz by nie istniała (nie istnieje?) – traci bowiem swój podstawowy zwornik. Patrząc zaś na analizowany tu problem z drugiej strony można dojść do wniosku, że odpowiednio prowadzone duszpasterstwo aktualizuje parafię wyzwalając tkwiącą w niej naturalną potencję, przez co urzeczywistnia i ukazuje sens istnienia tej podstawowej komórki eklezjalnej; ożywia ją i nadaje jej dynamizmu; jest czynnikiem porządkującym funkcjonowanie wspólnoty i życie poszczególnych osób tworzących ją; jest bodźcem rozwojotwórczym.

³⁸⁹ VS, 88.

Rozdział III

Internet Computer Technology

narzędziem i przestrzenią aktywności współczesnego człowieka

Realizacja celów zapisanych we wprowadzeniu domaga się tego, aby po uchwyceniu tożsamości, funkcji i celów parafii będącej przestrzenią duszpasterstwa, w ramach którego ma być wykorzystywane internetowe techniki komputerowe, i wykazaniu, jak ono się realizuje w parafii, scharakteryzować wspomniane techniki jako potencjalne pomoce w duszpasterstwie parafialnym. To właśnie stanie się treścią tego rozdziału.

Pierwszym etapem prezentowania ICT będzie zarys historii Internetu. W ramach tego uwaga zostanie zwrócona na militarne korzenie światowej sieci informatycznej. Ta kwestia jest tylko pozornie luźno związana z tematem dysertacji. W rzeczywistości zaś nie przez przypadek jest w nią włączona. Uwypukla bowiem tezę, że Internet z natury jest wielofunkcyjnym narzędziem stosowanym do najważniejszych działań. W naturalnym dla niego zdecentralizowaniu i rozłożeniu kluczowych ośrodków wśród wielu urządzeń można słusznie dopatrywać się analogii do wspólnoty, w której – jak zauważono w pierwszym rozdziale – chodzi o dowartościowanie i upodmiotowienie każdej jednostki wchodzącej w skład wspólnoty.

3.1. Rozwój internetowych technik komputerowych

W ciągu ostatni kilkudziesięciu lat, poczynając od ostatniej dekady XX wieku, ważnym środkiem społecznego przekazu stał się Internet. Dzisiaj jawi się ona jako swoiste *super-* lub *metamedium*. Bez przesady można stwierdzić, że w efekcie konwergencji mediów Internet nie tylko zdecydowanie przoduje przed radiem czy telewizją w kwestii odbiorców, ale jego rozwój także sprawił, że „wchłonął” te media. Istnieje bowiem możliwość oglądania telewizji i słuchania radia w nowoczesnym cyfrowym formacie za pomocą Sieci³⁹⁰. Obecnie – co uwypukliła i zwielokrotniła pandemia COVID-19 – sieć to nie tylko dobrze działające supermedium, ale przestrzeń, w której realizuje się część życia osobistego i społecznego. To bowiem on stał się miejscem, do której realizowane były działania naukowe, dydaktyczne, kulturalne, a nawet religijne i wiele innych.

Sygnalizowany tu swoisty fenomen Internet jawi się jako swego rodzaju znak czasu³⁹¹. Zgodnie zaś z nauką Kościoła, znaki czasu nie mogą być obojętne dla Kościoła³⁹². To wszystko więc nie pozwala Kościołowi być obojętnym na rozwój technologii, dlatego też warto podjąć refleksję nad tym w jaki sposób można wykorzystać Internet dla dobra duszpasterstwa Kościoła katolickiego³⁹³. Jednak na początek należy zatrzymać się nad tym, czym tak naprawdę jest Internet i jaki był cel jego powstania.

Komputer od początku nie był tylko sprawnie liczącą maszyną wspomagającą działania techniczne, ale stał się wynalazkiem wspierającym rozwój techniki, myślenia i działania. Dzięki komputerom wynalazcy mogli dokonywać wielu złożonych obliczeń, co z kolei wpływało na rozwój organizacji

³⁹⁰ Wyrostkiewicz, *Internet i (nie)moralność*, Lublin 2015, 82-86.

³⁹¹ D. Kuczał, *Internet w duszpasterstwie Kościoła katolickiego*, „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne”, 9 (2010), nr 1, 70.

³⁹² KDK, 4.

³⁹³ Kuczał, 70-95.

działań naukowych oraz logistycznych. W znacznym stopniu komputer zmodyfikował przekaz informacji. Lata postępu technicznego i komputeryzacji doprowadziły do rozwoju wiedzy informatycznej i telekomunikacyjnej (szczególnie przesyłanie informacji w formacie cyfrowym). Owocem dalszych prac było utworzenie sieci łączącej systemy teleinformatyczne, czyli Internet (ang. *Internet*). Takie połączenie umożliwiło przepływ informacji pochodzących z różnych źródeł informacyjnych czy technologicznych, ich przekazywanie, otrzymywanie i przetwarzanie³⁹⁴. Komputer wraz z rozwijającym się Internetem to połączenie, w którym zaczęto dostrzegać zmiany społeczne mające nastąpić w niedalekiej przyszłości³⁹⁵.

3.1.1. Militarne korzenie światowej sieci informatycznej

Sięgając do historii powstania Internetu warto zauważyć, że na początku był on bardzo ściśle związany z przemysłem zbrojeniowym i wojskowości. Działania na potrzeby wojsk amerykańskich stały się motywacją do badań i zaawansowanych prac nad rozwojem nowej technologii³⁹⁶.

Doświadczenia dokonywane na potrzeby armii USA doprowadziły do planu połączenia wielu systemów informatycznych w jeden zespół. Departament Obrony Stanów Zjednoczonych Ameryki przeprowadzał doświadczenia mające na celu połączenie maszyn liczących znajdujących się w różnych ośrodkach.

³⁹⁴ A. Domaszk, *Możliwości zastosowania Internetu w misji Kościoła katolickiego. Studium kanoniczno-teologiczne*, Kraków, 2013, 15.

³⁹⁵ T. Świątkowska, *Wolne oprogramowanie i Open Access. Utopie internetowe czy fenomeny informacyjnego kapitalizmu?*, w: *Spotkanie z utopią XXI wieku*, red. P. Żuk, Warszawa 2006, 130-142.

³⁹⁶ Ł. Sarowski, *Od Internetu Web 1.0 do Internetu Web 4.0 – ewolucja form przestrzeni komunikacyjnych w globalnej sieci*, „Rozprawy Społeczne”, 11 (2017), v. 1, 32-39.

Zamierzeniem tych eksperymentów było umożliwienie wymiany informacji i posiadanej wiedzy między pracownikami naukowymi oraz wypracowanie sposobu komunikacji, która byłaby możliwa między komputerami na wypadek wojny atomowej³⁹⁷.

W 1958 roku powstało *Advanced Research Project Administration* (ARPA). Była to specjalna instytucja Pentagonu mająca na celu utworzenie zaawansowanej technologicznie komunikacyjnej sieci poprzez wykorzystanie możliwości akademickiego środowiska naukowego. Miało to zagwarantować bezpieczeństwo przekazu informacji w przypadku wojny atomowej. Owocem tych poczynań było zbudowanie w 1969 roku przez *Processing Techniques Office* sieci o charakterze prototypu, którą nazwano ARPAnet³⁹⁸. Na początku ARPAnet używano do przesyłania i wymiany danych przez grupy badawcze i komputerowe centra włączone w ARPA. ARPAnet docelowo był wykorzystywany w ośrodkach akademickich (przede wszystkim Uniwersytet Kalifornijski w Santa Barbara, Uniwersytet w Utah i Uniwersytet Kalifornijski w Los Angeles). Prowadzone tam były badania nad jego rozwojem³⁹⁹. Na początku połączono tylko trzy ośrodki, a po dwóch latach miało w tym udział piętnaście instytucji rządowych i naukowych. Od 1973 roku udało się zbudować połączenia międzynarodowe do Norwegii i Wielkiej Brytanii⁴⁰⁰. Kolejnym krokiem rozwojowym Sieci było opracowanie programu, który umożliwia przesyłanie wiadomości drogą elektroniczną (poczta elektroniczna, czyli *e-mail*). Twórcą tego programu był R. Tomlinson. W 1979 roku zaczęły powstawać grupy dyskusyjne *Usenet*, stanowiące drugi, ważny filar współczesnego Internetu⁴⁰¹.

³⁹⁷ Z. Hulicki, *Systemy komunikacji multimedialnej*, Kraków 1998, 31.

³⁹⁸ Sarowski, 32-39.

³⁹⁹ M. Castells, *Galaktyka Internetu: refleksje nad Internetem, biznesem i społeczeństwem*, Poznań 2003.

⁴⁰⁰ A. Domaszk, *Możliwości zastosowania Internetu w misji Kościoła katolickiego. Studium kanoniczno-teologiczne*, Kraków 2013, 16.

⁴⁰¹ Tamże.

W niedługim czasie od opisanych wyżej zdarzeń zaczęto zauważać konieczność określenia pewnych standardów przetwarzania informacji. Wciąż brakowało rozbudowanych algorytmów, dzięki którym możliwe byłoby zidentyfikowanie poszczególnych komputerów w danej sieci. Takie działania mogłyby pozwolić na komunikację użytkowników poszczególnych komputerów. Dlatego też w wyniku podjętej pracy utworzono protokół TCP/IP – indywidualny kod identyfikacyjny dla każdego komputera (TCP – *Transfer Control Protocol*, IP – *Internet Protocol*)⁴⁰². TCP pełnił funkcję kontrolną transmisji danych przesyłanych od jednego do drugiego użytkownika. IP zaś umożliwił precyzyjne przekazywanie informacji dzięki adresowi przypisanemu do konkretnego komputera. Każdy pakiet informacji miał dwa adresy IP: adres nadawcy i odbiorcy. W 1982 roku ARPA wprowadziła protokół TCP/IP jako standard w sieci. Jest to krok milowy w rozwoju Internetu w świecie⁴⁰³.

W Europie, w tym samym czasie pojawia się EUnet – sieć umożliwiająca korzystanie z poczty elektronicznej i Usenet. W 1983 roku na skutek połączenia ARPAnet i CSNET (*Computer Science NETwork* – utworzone w 1981 roku) powstaje *National Science Foundation* (NSF). Dzięki temu wszelkie innowacje technologiczne opracowane przez wojsko były ogólnodostępne. W 1986 roku NSF łączy komputery uniwersyteckie w sieć NSFnet⁴⁰⁴. Z czasem przyłącza się do tego coraz więcej ośrodków uniwersyteckich. Podobny system zaczyna działać w Europie pod nazwą *European Academy Research Network*, czyli EARN. AEPANet skończył swoje działania w 1990 roku, zaś rok później powstaje system *Wide Area Information Servers* (WAIS) i Gopher, dzięki którym liczba usług internetowych rozszerza się⁴⁰⁵. W ten sposób produkty ICT przestały być narzędziami militarnymi i zaczęły stawać się ważnymi narzędziami przekazu

⁴⁰² *Historia Internetu w pigulce*, <https://pclab.pl/art33917-2.html> [dostęp: 3.6.2020].

⁴⁰³ Domaszk, 18-19.

⁴⁰⁴ *Historia Internetu*, <http://www.oeiizk.edu.pl/informa/jazdzewska/#historia> [dostęp: 3.6.2020].

⁴⁰⁵ Domaszk, 18-19.

informacji oraz zarządzania nią. Słusznie można się w tym dopatrywać ważnego kroku w przekształcaniu się Internetu przestrzeni komunikacji i współpracy, a w konsekwencji także jako potencjalnego narzędzia duszpasterstwa parafialnego, dla którego podstawowymi działaniami są właśnie zmierzająca do utworzenia wspólnoty współpraca i komunikacja oraz zarządzanie informacją, a w dalszej perspektywie różnymi aktywnościami.

3.1.2. „Demilitaryzacja” i upowszechnianie Internetu

Jak już zauważono, ostatnie kilkanaście lat XX wieku to czas, kiedy następuje przełom w historii Internetu wyrażający się w tym, iż Sieć przestaje być używana tylko na potrzeby wojska; zaczyna funkcjonować w różnych sferach rozwijającego się społeczeństwa stając się swoistym dobrem wspólnym ludzkości. Lata dziewięćdziesiąte to czas, kiedy sieć Internet rozszerza się w dynamicznym tempie, staje się masowa i dostępna dla wszystkich, nie tylko dla naukowców.

W zasygnalizowanym czasie powstaje *World Wide Web* (WWW), którą zapoczątkował Tim Berners-Lee. Był on twórcą protokołu umożliwiającego przesyłanie danych graficznych (tabele, wykresy, teksty), a także dwóch programów, które pozwalały zapamiętać wysyłane informacje oraz zapisać je na dysku twardym hosta. Na drugim komputerze program pozwalał dekodować ukryte informacje i wykorzystywać je w działaniach tam dokonywanych. W dalszych pracach autor programów udoskonalił je o funkcje hipertekstu (powszechnie i potocznie znany link/hiperłącze). Pozwalało to jednym kliknięciem „przenosić się” w inne miejsca w sieci⁴⁰⁶: wiadomość zawierająca

⁴⁰⁶ Istotę hipertekstualności w kontekście Internetu w sposób syntetyczny opisał Michał Wyrostkiewicz. Dla lepszego zrozumienia tego zagadnienia warto w tym miejscu przywołać fragment monografii tego autora: „Najogólniej rzecz ujmując można powiedzieć, że cecha ta oznacza istnienie interaktywnego systemu nawigacji zbudowanego na bazie hipertekstów. Konsekwencją tego jest możliwość nieliniarnego, czyli nieciągłego odbierania treści. To z kolei

„link” do obrazów, tekstów, stron WWW umożliwia otworenie zawartości poprzez wejście w dany hipertekst⁴⁰⁷. Internet stawał się coraz bardziej popularny. Jego potencjał oraz społeczna użyteczność zaczęły się rozwijać⁴⁰⁸.

Instytucje, organizacje i prywatni użytkownicy zaczęli tworzyć coraz więcej stron internetowych. Ilość użytkowników oraz danych rosła bardzo szybko. Aby zachować porządek, każda strona Internetu zyskała przypisany własny adres identyfikacyjny, czyli *Uniform Resource Locator* (URL). Do korzystania z danych istniejących w sieci potrzebny był odpowiedni program. W 1993 roku została utworzona przeglądarka Mosaic, która służy do odczytywania stron WWW. Program jest łatwy w obsłudze, dlatego też liczba użytkowników, jak i informacji gromadzonych poprzez *World Wide Web* wzrasta w jeszcze szybszym tempie. Rozwijający się bardzo dynamicznie Internet stał się podłożem dla biznesu. Powstaje pierwsza księgarnia internetowa (Amazon.com), której twórcą jest J. Bezos oraz pierwszy serwis aukcyjny (Ebay) utworzony przez P. Omidyar⁴⁰⁹.

Od czasu rozpropagowania przeglądarek rozwój Internetu przebiegał bardzo dynamicznie. Jego możliwości wciąż się poszerzały. Z czasem, oprócz

umożliwia powstawanie różnych kombinacji odbieranych treści. Chociaż sformułowanie «hipertekst» ma rodowód filozoficzny, to na stałe zagościło w języku informatyków i medioznawców. Tu zaś jest rozumiany następująco: 1) Tekst elektroniczny zawierający widoczne odsyłacze do innych tekstów, do których dostęp można uzyskać po kliknięciu na odsyłacz; taki tekst charakteryzuje się multilinearnością. 2) Komputerowa metoda prezentacji powiązanych ze sobą informacji tekstowych. 3) System interaktywnej nawigacji między połączonymi fragmentami tekstu, w którym wyróżnione słowa (hiperłącza) prowadzą do dalszych informacji. [...] Dzięki temu zjawisku «lektura hipertekstu przypomina podróż, podczas której czytelnik staje nieustannie wobec wyboru, którą drogą pójść». Takie rozwiązanie jest «prototypowe» dla «filozofii hipertekstowej», zgodnie z którą możliwe jest nieliniarne eksploatowanie informacji. Istnienie hipertekstów i hiperłączy jawi się jako korzystne podczas poszukiwania informacji. Kliknięcie odsyłacza hipertekstowego umożliwia bowiem przeniesienie odbiorcę do innej części dzieła, lub wręcz do innego dzieła, co pozwala dogłębniej i szybciej, niż miałyby to miejsce przy korzystaniu z tradycyjnych metod, zapoznania się z kontekstem analizowanego tematu” (*Internet i (nie)moralność*, 96-97; Z. Bauer, *Hipertekst*, w: STM, 75-76; J. Grzenia, *Komunikacja językowa w Internecie*, Warszawa 2007, 82).

⁴⁰⁷ Historia Internetu w pigułce [online].

⁴⁰⁸ Sarowski, 32-39.

⁴⁰⁹ Domaszk, 18-20.

przechowywania informacji, za pomocą Sieci można było przesłać bezpiecznie komunikaty, a dzięki szyfrowanemu połączeniu dostęp do danych treści miał jedynie osoba adresująca komunikat. Nowoczesność i powszechne zastosowanie Internetu sprawiło, że w 1997 roku istniało już około 55 milionów stron internetowych w globalnej sieci. Zjawisko, jakim jest globalizacja komunikowania bezwzględnie miało wpływ do zmiany świadomości w życiu społecznym w kwestii komunikacji⁴¹⁰.

Internet stawał się coraz bardziej spersonalizowany. Można się w nim było dopatrywać narzędzia nie tylko służącego do przekazywania informacji, ale też integrowania korzystających z niego, czyli narzędzia przyczyniającego się do budowania wspólnoty⁴¹¹. Personalizacja Internetu sprawiała, że zaczął być coraz częściej wykorzystywany do coraz szerszej gamy działań i stawał się przestrzenią rozmaitych aktywności innych, niż tylko informacyjno-komunikacyjne. Upowszechnianie się Internetu można więc postrzegać jako ważny element w kreowaniu go na narzędzie duszpasterstwa parafialnego, dla którego budowanie prawdziwej *communio personarum* oraz przekazywanie informacji, zarządzanie nią oraz tworzenie przestrzeni do sprawowania kultu stanowią podstawowe faktory – na co zwracano uwagę we wcześniejszych rozdziałach.

3.2. Od *Web 1.0* do *Internet of Thinks* oraz *Internet of All*

Internet zaczął rozszerzać swoje granice działań. Szerokie spektrum jego możliwości sprawiło, że coraz częściej korzystały z niego administracje rządowe, partie polityczne, politycy. Sieć stała się nie tylko nośnikiem informacji i treści,

⁴¹⁰ Sarowski, 32-39. Szerzej w: J. Thompson, *Media i nowoczesność: społeczna teoria mediów*, Wrocław 2006.

⁴¹¹ M. Wyrostkiewicz, *Media jako narzędzia integrowania społeczeństwa w refleksji teologicznej*, w: *Integracja w globalnej wiosce. Media o cudzoziemcach w Polsce i Unii Europejskiej*, red. W. Wcisł, M. Wyrostkiewicz, Lublin 2013, 139-153.

ale również przestrzenią władzy. Coraz chętniej z Internetu zaczęły korzystać także różnego rodzaju firmy, przez co stał się on także przestrzenią produkcji. Ponadto Sieć jest to przestrzeń symboliczna i konsumpcyjna. Wirtualni mieszkańcy, użytkownicy Internetu, znajdują w niej swoje miejsce oraz dokonują transakcji usług i towarów⁴¹².

Sieć, która zaczęła debiutować w latach 90. XX wieku stała się nową przestrzenią dla komunikacji i została nazwana Web 1.0. Chcąc porównać ją z kolejną, nowszą wersją Web 2.0 można stwierdzić, że pierwotna wersja nie była ergonomiczna. Ponadto posiadała ubogą grafikę oraz wadliwy interfejs przeglądarek internetowych, a jej funkcjonowanie opierało się na kodzie HTML, a także połączeniu ze sobą kilku różnych stron WWW⁴¹³. Sieć Web 1.0 charakteryzowała się jednokierunkowym modelem komunikacji, polegającym na tym, iż treściami umieszczanymi na stronach internetowych zarządzają osoby posiadające stosowne ku temu kwalifikacje. Osoba odbiorcy w tym przypadku przyjmuje bierną postawę. Oznacza to, że mógł on odczytać informacje, ale nie mógł jej edytować, rozszerzać, bądź też komentować. Ten model Sieci można porównać z tradycyjnymi mediami (prasa, TV, radio). M. Szpunar model ów opisuje następująco: „zgodnie z założeniami komunikacji masowej odbiorca nie dysponował niemal żadną możliwością odpowiedzi zwrotnej, nie następowało więc żadne sprzężenie pomiędzy nadawcą a odbiorcą. Relacja pomiędzy nadawcą a odbiorcą w klasycznym typie komunikowania masowego miała charakter asymetryczny, jednostronny. Nadawca zajmował w nim pozycję uprzywilejowaną, on bowiem posiadał monopol na wiedzę”⁴¹⁴.

⁴¹² M. Szpunar, *Przestrzeń Internetu – nowy wymiar przestrzeni społecznej*, w: *Od robotnika do Internauty. W kierunku społeczeństwa informacyjnego*, red. A. Siwik, L. Haber, Kraków 2008, 225-234.

⁴¹³ M. Tomaszewski, *Rozwój globalnej sieci komputerowej w kierunku Web 3.0*, http://www.ptzp.org.pl/files/konferencje/kzz/artyk_pdf_2011/102.pdf [dostęp: 3.6.2020].

⁴¹⁴ M. Szpunar, *Nowe media a paradygmat kultury uczestnictwa*, w: *Teorie komunikacji i mediów 2*, red. M. Graszewicz, J. Jastrzębski, Wrocław 2010, 251-262.

Z czasem Internet zaczął się rozwijać i poszerzać swoje horyzonty w związku z tym w efekcie prac nad Siecią powstał kolejny model : Web 2.0. Jest to druga generacja Sieci, która odnosi się głównie do sposobu użytkowania Internetu. Termin ten pojawił się w 1999 roku. Zastosowała go Darcy DiNucci w swoim artykule na temat projektowania stron WWW⁴¹⁵. Przekształcenie modelu Web 1.0 w Web 2.0 ulepszyło ogólne działanie Internetu. Konsekwencją tego była chociażby zmiana postrzegania osoby biernego odbiorcy komunikatów wysyłanych przez wyspecjalizowanych nadawców. Granica, która w modelu Web 1.0 była bardzo sztywno postawiona, tutaj zaczęła się zacierać, a wręcz zanikać. Popularne stają się fora i różnego rodzaju grupy dyskusyjne umożliwiające szybką wymianę informacji. A nadawcy stali się inicjatorami, którzy pozostawiają w rękach odbiorców dalszy rozwój serwisów⁴¹⁶. W tym modelu Sieci istotne też stały się blogi. Jak pisze Kotuła: „to właśnie rozwój blogosfery rozszerzył kategorię twórców przekazu praktycznie na każdą osobą. Takie ujęcie czyni z konsumenta prosumenta, kogoś na kształt *wreadera*. Termin *wreader*, który jest połączeniem wyrazów *write* i *reader*, oznacza pisarza i jednocześnie czytelnika tekstu, twórcę i odbiorcę”⁴¹⁷. Internauci z biernych odbiorców stali się współtwórcami Sieci. Charakterystyczną cechą Web 2.0 jest interaktywność, która umożliwia personalizowanie treści i indywidualizowanie ofert. Kotuła zwraca uwagę na to, iż: Otwarta komunikacja, wolność dzielenia się i użytkowania informacji i nastawienie się na globalną wymianę wszelkich treści w konsekwencji oznacza, że informacja będąca pochodną osobistego doświadczenia wielu użytkowników dociera w postaci dostosowanej do indywidualnych potrzeb

⁴¹⁵ J. Walkowska, *Jeśli nie Web 2.0, to co?*, „Biuletyn EBIB”, 2012, nr 2, http://www.ebib.pl/images/stories/numery/129/129_walkowska.pdf [dostęp: 3.6.2020].

⁴¹⁶ Szpunar, *Nowe media a paradygmat kultury uczestnictwa*, 251-262

⁴¹⁷ S. Kotuła, *Web 2.0 – współczesny paradygmat Internetu*, w: *Oblicza Internetu: architektura komunikacyjna sieci*, red. M. Sokołowski, Elbląg 2007, 181-188.

użytkownika zadającego kwerendę”. Zauważa on również, że: „Web 1.0 prowadził ludzi do informacji, a Web 2.0 prowadzi informację do ludzi”⁴¹⁸.

Po modelu Web 1.0, którego cechą charakterystyczną było rozwinięcie płaszczyzny technicznej oraz po modelu Web 2.0 będącym erą rozwoju płaszczyzny społecznej Internetu pojawił się kolejny model – Web 3.0. W tej wersji zostaje rozwinięty aspekt informacyjny⁴¹⁹. Web 2.0 rozpoczęło tworzenie serwisów społecznościowych i budowanie wirtualnych społeczności. W Web 3.0 następuje dalszy rozwój tej idei. Termin Web 3.0 po raz pierwszy pojawił się w 2006 roku. Użył go dziennikarz John Markoff pracujący dla The New York Times. Wyjaśnił on pojęcie Web 3.0 jako dalsze rozwinięcie Sieci Web 2.0 o dodatkowe mechanizmy, które są połączone ze sztuczną inteligencją. Tym więc co charakteryzuje nową Sieć są inteligentne narzędzia umożliwiające pozyskanie pożądanых informacji w sposób nieprzypadkowy, ale celowy i konkretny, zgodny z oczekiwaniami użytkownika. Za pomocą Sieci użytkownik dostaje odnośniki do stron WWW, gdzie może odnaleźć poszukiwane przez niego informacje. Jednakże część z nich może okazać się nieprzydatna, dlatego też Internauta winien je zweryfikować, sprawdzić i spośród wielu odnaleźć te, które są mu potrzebne⁴²⁰. O mechanizmie wyszukiwania i związanych z nim trudnością wspomina Lubina: „Przeszukiwanie zasobów sieciowych jest obecnie utrudnione poprzez ich mnogość – użytkownik szybko się zniechęca, gdy widzi jak wiele stron musi przejrzeć bez gwarancji powodzenia. Potrzeba ułatwienia sobie procesu doboru i selekcji danych – nieoczekiwane poważną trudność sprawia użytkownikom formułowanie celowych zapytań i kierowanie się w stronę rzetelnych źródeł (których jakość muszą oszacować samodzielnie). Potrzeba precyzyjnego rozumienia przez system zapytań formułowanych przez użytkownika”⁴²¹.

⁴¹⁸ Tamże.

⁴¹⁹ Sarowski, 32-39.

⁴²⁰ E. Lubina, *Web 3.0 jako transgresja kulturowa o wymiarze społecznym*, <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/23/id/511> [1.5.2021].

⁴²¹ Tamże.

Bezapelacyjnie są to czynniki, które wpłynęły na rozwój i ewolucję Web 2.0 w kierunku Web 3.0. Zostaje zauważony problem, jakim jest przesycenie informacjami w Sieci. Zaczęto się zastanawiać nad ich segregacją oraz transmisją danych. Technologia Web 3.0 budzi wiele pytań co do zastosowania i wykorzystania w praktyce nowych rozwiązań mających wpływ na zmianę funkcjonowania Internetu. Rozwój Sieci zaczął zmierzać ku wolności od intelektualnego wysiłku użytkownika, który jest związany z analizą treści, a ponadto dążono do wzmocnienia roli osób mających kwalifikacje i wyższe kompetencje w zarządzaniu zasobami Sieci⁴²².

Po modelu Web 3.0, który wniósł w świat Internetu sztuczną inteligencję przechodzimy do Sieci Web 4.0. Jest to udoskonalona wersja poprzedniego modelu. Jako definicję Web 4.0 można stwierdzić, iż jest to elektroniczny, ultra inteligentny agent, który zdoła odczytać jeszcze dokładniej i w odpowiednim kontekście informacje znajdujące się w Internecie. Charakterystyczną cechą tego modelu jest niezwykła łączność, wręcz symbioza zachodząca pomiędzy człowiekiem, a maszyną. Jest to skutkiem rozbudowanej interakcji. Odczytując dalsze prognozy Internetowej ewaluacji można zauważyć, że jest to początek, bowiem to połączenie człowieka z maszyną jest pierwszym krokiem do koncepcji Internetu rzeczy (IoT – Internet of things), który polega na zintegrowaniu z Siecią wszystkich rodzajów urządzeń⁴²³. Według Brachman jest to: „wizja przyszłego świata, w którym cyfrowe i fizyczne urządzenia czy przedmioty codziennego użytku są połączone odpowiednią infrastrukturą, w celu dostarczenia całej gamy nowych aplikacji i usług. Internet rzeczy to połączenie dwóch znanych nam światów i w ciągu nadchodzących lat, będziemy mieli okazję obserwować jak fundamentalnie zmienia się sposób, w jaki korzystamy i współdziałamy zarówno z otaczającym nas światem urządzeń cyfrowych jak i światem fizycznym⁴²⁴.

⁴²² Sarowski, 32-39.

⁴²³ Tamże.

⁴²⁴ *Raport obserwatorium ICT: Internet rzeczy*, <https://docplayer.pl/1174065-Opis-koncepcji-internetu-rzeczy.html> [dostęp: 10.12.2021].

Rewolucją w erze Internetu ma być zatem nowy sposób komunikacji dotyczący ludzi i przedmiotów, a także łączący przedmioty między sobą. Celem Sieci jest zapewnienie szybszej i bardziej płynnej transmisji danych i informacji, aby zwiększyć efektywność korzystania z usług Internetu. Można zatem stwierdzić, że aby uzyskać wyznaczony cel, zmierza on w kierunku zintegrowania wcześniej połączonych ze sobą przeróżnych urządzeń (komputerów, smartfonów, pojazdów, narzędzi medycznych, sprzętu RTV i AGD)⁴²⁵.

Chcąc odpowiedzieć na pytanie jak działa Internet najprościej jest podzielić go na trzy poziomy. Pierwszy z nich to sieć szkieletowa obejmująca zespół węzłów w USA. Każdy z nich posiada informację o wszystkich sieciach, które są dołączone do Internetu oraz o trasach kierujących pakiety przeznaczone do konkretnych węzłów. Kolejny poziom to serwery i routery przyłączone do sieci szkieletowej. Dostawcy Internetu administrują nimi w sposób pośredni lub bezpośredni. Trzeci poziom to użytkownicy przyłączeni do Sieci za pośrednictwem dostawców. Informacje, które przekazywane są poprzez łącza internetowe są przesyłane w formie pakietów (około 1500 bajtów). Każdy komputer podłączony do Internetu oznaczony jest wieloczlönowym identyfikatorem liczbowym oraz literowym. Skróty wykorzystywane przy identyfikatorach literowych mają konkretne znaczenie (nazwę komputera, domenę, czyli strefę, które określa instytucję, miasto, państwo)⁴²⁶.

Internet cały czas się rozwija, ewaluje, rozrasta i poszerza swoje możliwości. Nie da się przytoczyć jednej definicji Internetu, która w pełni odzwierciedlałaby jego zadania i funkcje. Jest on na tyle złożony i skomplikowany, a do tego wykorzystuje się go w wielu dziedzinach naukowych. Internet jest takim medium, które należałoby badać, przeprowadzać analizy

⁴²⁵ Sarowski, 32-39.

⁴²⁶ *Internet*, w: Encyklopedia PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Internet;3915155.html> [dostęp: 6.8.2019].

i interpretować w obszarze nie jednej, a wielu nauk⁴²⁷. Chcąc zdefiniować Internet z perspektywy technologiczno-informatycznej można powiedzieć, że jest to: „informatyczna ogólnoswiatowa sieć komputerowa, łącząca lokalne sieci, korzystające z pakietowego protokołu komunikacyjnego TCP/IP, mająca jednolite zasady adresowania i nazywania węzłów (komputerów włączonych do sieci) oraz protokoły udostępniania informacji”.⁴²⁸ Dodatkowo daje on możliwość komunikacji pomiędzy użytkownikami poprzez pocztę elektroniczną czy komunikatory, oraz korzystania ze stron WWW i FTP, przez co otwiera niezmierzone zasoby informacji, dokumentów, archiwów, nagrań czy oprogramowani. Połączenie lokalnych sieci i indywidualnych komputerów doprowadziło do utworzenia tzw. „globalnej pajęczyny”⁴²⁹.

Zdefiniowanie czym jest Internet i jak działa jest dość skomplikowane. Jest on na tyle złożony, że próba wyjaśnienia tego fenomenu stanowi niełatwe zadanie. Ogólnie powszechna i dostępna globalna sieć komputerowa jest wciąż tworzona. Żyjemy w epoce Internetu, który rozwija się bardzo dynamicznie. Zgłębiając ten temat warto dokonać pewnej klasyfikacji. Należałoby zatem najpierw rozróżnić czysto techniczne cechy informatyczne Internetu (sieć połączeń pomiędzy komputerami), a następnie zauważyć zbiory zapisanych danych i informacji, udostępnianych w sieci Web za pomocą komputerów. W tym etapie można wykorzystywać Internet do komunikacji interpersonalnej, wymiany danych, usług świadczonych online. Współcześnie coraz bardziej popularne staje się również używanie Internetu do tworzenia społeczności wirtualnej poprzez połączenie użytkowników w Sieci (na portalach społecznościowych, czatach, wszelkiego rodzaju aukcjach etc.), którzy mogą pełnić rolę odbiorców, nadawców, konsumentów, sprzedawców itd.⁴³⁰.

⁴²⁷ G. Umiński, *Diecezjalne WWW w Polsce, a Nowa Ewangelizacja. Poszukiwania teologiczno-medioznawcze*, Warszawa 2017, 73.

⁴²⁸ *Internet*, w: Encyklopedia PWN [online].

⁴²⁹ M. Jasionowicz, *Internet*, w: STM, 84.

⁴³⁰ Umiński, 60-62.

Przybliżył się do mediów. Ze względu na wspomnianą wcześniej konwergencję w niektórych przypadkach zajął ich miejsce. W wielu przypadkach także przekroczył możliwości mediów. Zrozumienie relacji interentu do mediów to ważny krok w rozpoznaniu ICT jako narzędzia duszpasterstwa parafialnego. Media bowiem – co już niejednokrotnie wykazano w badaniach naukowych – od lat stanowią ważne instrumentarium duszpasterskich działań w parafii⁴³¹.

3.2. Internet a media

Naturalne jest podążanie człowieka do poznawania nowych rzeczy, do poszerzania swojej wiedzy. Jest to wyraz racjonalności, która stanowi jeden z fundamentów godności osoby oraz jej personalnej tożsamości⁴³². Jest to także wyraz podobieństwa do Boga, na obraz Którego człowiek został stworzony⁴³³. Oznacza to, że chcąc pielęgnować i rozwijać podobieństwo do Stwórcy używa rozumu; że poznawanie rzeczywistości i podejmowanie refleksji nad nią to naturalne aktywności, z których nie może zrezygnować, jeśli nie chce stawić swojej tożsamości osoby. A nawet więcej: wchodząc na ścieżkę poznania i analiz rozumowych jednocześnie umacnia się w drodze ku rozwojowi integralnemu będącemu naturalną potrzebą człowieka-osoby⁴³⁴.

Jako istota obdarzona zmysłami i rozumem człowiek ma zdolność postrzegać, analizować i oceniać odkrywaną przez siebie rzeczywistość. W naturze człowieka obecne jest pragnienie posiadania wiedzy z różnych

⁴³¹ Szczegółowo to zagadnienie omawia K. Klauza: *Media w nowoczesnej parafii. Sugestie pastoralne stare i nowe*, Częstochowa 2003.

⁴³² KDK, 15.

⁴³³ M. Wyrostkiewicz, *Internet i (nie)moralność*, 75-78.

⁴³⁴ KDK, 15; Wyrostkiewicz, *Ekologia ludzka*, 49.

dziedzin; ciągle chce on wiedzieć więcej – co stanowi wyraz zmierzania ku rozwojowi. Często to pragnienie nie kończy się na osobistym doświadczeniu i własnym otoczeniu, ale sięga dalej. Ludzie w sposób naturalny są zainteresowani tym, co dzieje się wokół nich – przy czym owo „wokół” nie oznacza jedynie bliskiej okolicy, ale wszystkiego, co jest wokół nich, bez określania granic zainteresowania. W życiu codziennym to zainteresowanie ludzi wyraża się pędem ku wiedzy, ale też – bardziej prozaicznie – zainteresowaniem tym, co dokonuje się w ich miejscowości, kraju i na całym świecie. Są ciekawi nowych informacji i głodni różnorodnych nowości informacyjnych. Dotarcie do tego wszystkiego przekracza możliwości pojedynczej osoby. Potrzebna jest mu pomoc. Rozwiązaniem, które zostało w tym celu wypracowane przez rozumnych ludzi są media. To one służą wielką pomocą w realizacji poznawczego pragnienia, a także potrzebę dzielenia się posiadanymi informacjami. Oznacza to, że mogą spełniać rolę zarządczą oraz rozwojo- i wspólnototwórczą. Tym samym jawią się jako właściwe narzędzia duszpasterskie.

Media – jak obrazowo przedstawiają to autorzy raportu *Komunikacja instytucjonalna Kościoła katolickiego* – są rzeczywistościami znajdującymi się *in medio*, tj. „w środku”, pomiędzy poznającym człowiekiem i poznawaną przez niego rzeczywistością⁴³⁵. One też pozwalają człowiekowi przekazać własne myśli – umożliwiają mu bycie nadawcą, a w konsekwencji aktywnym podmiotem w ramach społeczności, a w szczególnych przypadkach (tzn. gdy spełnione są odpowiednie warunki) w ramach wspólnoty⁴³⁶. Dotyczy to także wspólnoty eklezjalnej⁴³⁷, a w niej szczególnie parafialnej – co stanowi ważną tezę dla opisywanych tu badań.

Zasygnalizowana wyżej funkcję spełniają już tzw. tradycyjne media, czyli telewizja, radio i prasa. Internet zaś wprowadza w tę działalność nową jakość

⁴³⁵ KIKK, 44; Wyrostkiewicz, *Internet i (nie)moralność*, 83.

⁴³⁶ M. Wyrostkiewicz, *Sztuka komunikacji – eksploracje infoetyczne*, w: Pulchrum et Communicatio, red. A. Wójciszyn-Wasil, M. J. Gondek, D. Wadowski, Lublin 2018, 167-168.

⁴³⁷ KIKK, 46-50.

i nowe możliwości⁴³⁸. Aby to dobrze zrozumieć warto zatrzymać się nad zagadnieniem tożsamości mediów, aby na tym tle dostrzec wyjątkowość Internetu będącego – jak już zauważono – swego rodzaju *supermedium*.

3.2.1. Tożsamość mediów

Podstawowe pytania, jakie w tym miejscu warto postawić brzmią: Czym są media? Co stanowi ich istotę? Jakie są ich funkcje?

W potocznym języku można spotkać się z wieloma znaczeniami tego pojęcia. Jedna z definicji podaje, że media są nośnikami informacji, które mają możliwość dotrzeć do człowieka (potencjalnego odbiorcy czy też grupy odbiorców) w określonym czasie. Media społecznego przekazu (*massmedia*) natomiast są instytucjami mającymi na celu produkcję przekazów informacyjnych i rozrywkowych, które są ogólnie znane i masowo rozpowszechniane. Ponadto mają one za zadanie dotrzeć do rozproszonych odbiorców⁴³⁹. Mass media pozwalają ludziom na globalny udział w życiu i problemach różnych kultur i narodów⁴⁴⁰. Wszystko to sprzyja poznaniu, dostępowi do prawdy oraz budowaniu relacji między ludźmi. Bazując na te wiedzy można więc dość do wniosku, że to właśnie jest istota mediów: umożliwienie dostępu do informacji, co ma sprzyjać rozwojowi człowieka, ale też zorganizowaniu życia społecznego.

Przy poszukiwaniu tożsamości, tzn. istoty i funkcji mediów, warto pamiętać o zasygnalizowanym już znaczeniu sformułowania „media”, które określa środki przekazu informacji. Ta nazwa nie jest ani przypadkowa, ani tylko zwyczajowa. To bowiem owe środki przekazu, czyli media, są rzeczywistościami znajdującymi

⁴³⁸ Umiński, 64-65.

⁴³⁹ T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe: teorie analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Kraków 1999, 13.

⁴⁴⁰ T. Zasępa, *Media publiczne, a więzi społeczne*, w: *Internet i nowe technologie – ku społeczeństwu przyszłości*, red. T. Zasępa, R. Chmura, Częstochowa 2003, 87-92.

się *in medio*, tj. „w środku”, pomiędzy poznającym człowiekiem i poznawaną przez niego rzeczywistością⁴⁴¹. To one służą wielką pomocą w realizacji poznawczego pragnienia (oprócz systematycznego zdobywania wiedzy stanowiącego podstawowy sposób zadośćuczynienia naturalnej potrzeby poznawania i myślenia⁴⁴²). One też pozwalają człowiekowi przekazać własne myśli – umożliwiają mu bycie nadawcą, a w konsekwencji aktywnym podmiotem w ramach społeczności. Oznacza to też, że dzięki mediom nadawca komunikatu może zostać kreatorem wspólnoty⁴⁴³ – także wspólnoty eklezjalnej⁴⁴⁴.

Denis McQuail, jeden z brytyjskich socjologów, którego prace zalicza się do klasyki medioznawstwa, wyróżnia pięć funkcji, jakie mają media w życiu społecznym. Są nimi:

- funkcja informacyjna – znajdowanie, redagowanie i przekazanie informacji dotyczących kraju i świata;
- funkcja ciągłości – rozpoznawanie subkultur, jak i nowości, które zaczynają się rozwijać w kulturze, współtworzenie oraz podtrzymywanie wspólnoty wartości;
- funkcja korelacyjna – jest to wyjaśnianie, interpretowanie i komentowanie tego, co jest przekazywane (wydarzenia informacyjne), socjalizowanie, a także ustalanie tego, co najważniejsze w społeczeństwie i sygnalizowanie priorytetów i ich statusu;
- funkcja rozrywkowa – zapewnienie odbiorcom możliwości relaksu i odprężenia, dostarczenie przyjemności i poczucia oderwania się od tego, co w tym momencie dla nich trudne, zapełnienie czasu wolnego i redukcja napięć społecznych;

⁴⁴¹ KIKK, 4; Wyrostkiewicz, *Internet i (nie)moralność*, 83.

⁴⁴² KDK, 14-15; Wyrostkiewicz, *Ekologia ludzka*, 49.

⁴⁴³ Wyrostkiewicz, *Internet i (nie)moralność*, 29-34.

⁴⁴⁴ KIKK, 46-50.

- funkcja mobilizacyjna – dotyczy sfery życia publicznego, a zwłaszcza polityki, i obejmuje przeprowadzanie kampanii na rzecz celów społecznych⁴⁴⁵.

Przedstawiony tu punkt widzenia na funkcje mediów nie jest jedyny. Różni autorzy w różny sposób te funkcje przedstawiają. Jednak wymienione wyżej niejako zbierają pozostałe i znakomicie obrazują, do czego media mogą i powinny służyć. Dokładne przyjrzenie się tym funkcjom nie pozostawia wątpliwości, że media mają do zrealizowania ważną rolę w duszpasterstwie parafialnym. Mogą tam być wykorzystane do przekazywania informacji (funkcja informacyjna), rozpoznawania i rozwijania wspólnoty wartości (funkcja ciągłości), wspierania przepowiadania i katechezy (funkcja korelacyjna), budowania relacji wspólnotowych i wspierania rozwoju integralnego osoby w sferach innych niż intelektualna i duchowa (funkcja rozrywkowa) oraz administrowania (funkcja mobilizacyjna).

W tym kontekście warto przynajmniej wspomnieć (bez wchodzenia w szczegóły) twierdzenia dotyczące istnienia infokomponentu jako integralnego elementu środowiska naturalnego współczesnej osoby ludzkiej. Najogólniej rzecz biorąc chodzi o to, że informacja oraz infrastruktura niezbędna do jej eksploatacji stanowią część środowiska naturalnego człowieka żyjącego w dzisiejszym zmediatyzowanym świecie i w społeczeństwie informacyjnym⁴⁴⁶. Koncepcja infokomponentu prowadzi do przekonania, że współczesny człowiek dystansując się od mediów nie wykorzystuje w pełni swojego otoczenia. Sprawia to, że jego rozwój osobisty oraz postęp społeczny i właściwe relacje międzyludzkie nie są na takim poziomie, na jakim mogłyby być, gdyby skorzystano z pomocy mediów. Oczywiście, chodzi tu o właściwe, tzn. metodologicznie porządkowe skorzystanie z nich. Sprawa ta dotyczy także Kościoła i każdej parafii⁴⁴⁷.

⁴⁴⁵ D. McQuail, *Teoria komunikowania masowego*, Warszawa 2007, 112.

⁴⁴⁶ M. Wyrostkiewicz, *Infokomponent – nowość w badaniach nad środowiskiem naturalnym osoby ludzkiej*, „Biuletyn Edukacji Medialnej”, 13(2015), nr 1, s. 21-34.

⁴⁴⁷ Tenże, *Internet i (nie)moralność*, 16-28.

Zarysowana tu wizja tożsamości, istoty i funkcji mediów ukazuje je jako narzędzia istotne dla rozwoju osobistego korzystającego z nich człowieka oraz dla postępu społecznego, w tym zwłaszcza budowaniu właściwych relacji międzyludzkich, w tym szczególnie integrowania grup osób. Tak postrzegane media jawią się jako ważne elementy życia eklezjalnego. Oznacza to, że Kościół jako całość, ale także każda diecezja i parafia stanowiąca podstawową jednostkę eklezjalną – jak to wcześniej zauważono – dla realizacji swoich naturalnych celów powinna włączyć media czyniąc z nich zwyczajne narzędzia duszpasterskie wspierające propagowanie prawdy i integrowanie gromadzących się wokół niej ludzi. Bardziej wyraźnie brzmi ta teza sformułowana negatywnie: Kościół, a w nim parafia, która odrzuca media jako narzędzia swojej działalności duszpasterskiej dokonuje czynu mającego znamiona zaniedbania⁴⁴⁸.

3.2.2. Wyjątkowość Internetu na tle innych mediów

Chociaż według wielu badaczy Internet należy do środków społecznego przekazu (nieraz, jak już wspomniano, nazywany bywa *super-* lub *metamedium* – jednak ciągle traktowany jest jako medium ze względu na właściwości i funkcje, o których była mowa we wcześniejszej części), jednakże różni się od pozostałych, tzw. klasycznych czy tradycyjnych massmediów. Podstawową różnicą jest jego interaktywność. Nie chodzi tu jednak o prostą reakcję na bodziec, jak często się definiuje interaktywność (*interactio* = *actio* + *reactio*), ale o naturalny dla komunikacji internetowej brak jednoznacznego określenia roli internauty jako nadawcy lub odbiorcy. Oczywiście, kwestie tę trzeba dobrze rozumieć: w pojedynczym akcie zawsze jasno określony jest nadawca i odbiorca – jednak

⁴⁴⁸ KIKK, 52-56; P. Drzewiecki, *Zadania parafii w zakresie edukacji medialnej*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 23 (2014), nr 3, 63-76; tenże, *Wiara ze słuchania. Magisterium z teologii radia*, <http://presscafe.eu/archives/505> [dostęp: 20.5.2021].

w całym wieloaktowym procesie komunikacyjnym role te są zamienne. Mówiąc inaczej, w Internecie istnieje możliwość zamiany ról pomiędzy osobą nadawcy, a odbiorcy; nie ma tu stałych funkcji, jak np. w prasie, radiu czy telewizji⁴⁴⁹. Internet nadaje działaniom komunikacyjnym całkiem nowe możliwości i buduje nowy kształt relacji, który jest niemożliwy do zrealizowania w mediach tradycyjnych⁴⁵⁰.

Internet to „kamień milowy” w sposobie medialnego przekazu informacji i komunikowania się. Dzięki właściwościom cyfrowej obróbki danych wysyłanie informacji stało się szybkie i łatwe, wzrosła liczba odbiorców, istnieje możliwość komunikacji obustronnej w czasie rzeczywistym (interaktywność)⁴⁵¹.

Internet posiada pewne szczególne przymioty, „uderzające cechy”, dzięki którym wyróżnia się spośród innych mediów: „Jest natychmiastowy, bezpośredni, ma światowy zasięg, jest zdecentralizowany, interaktywny, nieskończenie rozszerzalny co do treści i oddźwięku, łatwo dostosowujący się i adaptujący w znacznym stopniu. Jest egalitarny, to znaczy – każdy posiadający odpowiedni sprzęt i umiarkowane umiejętności techniczne może być aktywnie obecny w cyberprzestrzeni, ogłaszać swoje przesłanie światu i domagać się uwagi. Pozwala jednostkom bawić się anonimowością, odgrywać różne role i fantazjować, a także wchodzić we wspólnotę z innymi i dzielić się z nimi”⁴⁵².

Internet umożliwił wykorzystanie i zastosowanie mniejszych form medialnych, które funkcjonowały już wcześniej. Stał się płaszczyzną, dzięki której rozpowszechniane są informacje, treści oraz wiadomości do tej pory przekazywane przez media tradycyjne. Internet połączył i dostosował wszystkie dostępne media, budując niejako strukturę ich działania na nowej zasadzie. Próby łączenia mediów pojawiały się już w historii. Jako przykład można przytoczyć

⁴⁴⁹ Wyrostkiewicz, *Internet i (nie)moralność*, 88-96.

⁴⁵⁰ Umiński, 74.

⁴⁵¹ A. Lekka-Kowalik, *Demokracja i autonomia jednostki w Globalnej Infrastrukturze Informacyjnej*, „Nauka” 1999, nr 1, 127-139.

⁴⁵² Kuczwał, s. 71.

powstanie telegazety, mające na celu włączenie prasy do przekazu telewizyjnego. Jednakże była to mało udana próba⁴⁵³.

Internet jest tym środkiem komunikacji, który najbardziej odpowiada ludzkiej potrzebie prawdziwego komunikacji (a nie prostego przekazu informacji – nawet dwustronnego) na szeroką skalę. To dzieje się w dużej mierze dzięki interaktywności, która umożliwiając każdej z dialogujących stron czy nawet „zwykłym” (z założenia pasywnym) odbiorcom informacji stać się nadawcą, co sprawia, że informacje mogą być na bieżąco weryfikowane, dzięki czemu komunikujące się strony osoby przybliżają się do prawdy i stanowią rzeczywiste podmioty procesu komunikacyjnego. W ten sposób internetowy przekaz informacji jawi się jako potencjalna komunikacja międzyludzka (*communicatio personarum*) będąca niezbędnym krokiem w tworzeniu wspólnoty osób (*communio personarum*)⁴⁵⁴. Dlatego Internet jawi się jako potencjalny instrument w dużej mierze wspierający poszukiwanie i poznawanie prawdy, dowartościowanie podmiotowości (w tym rozumności i wrażliwości) człowieka oraz budowania prawdziwej wspólnoty. Tak postrzegany wpisuje się w potrzeby i działania duszpasterstwa parafialnego i daje się poznać jako właściwe narzędzie do wspierania tego procesu.

Korzystając z możliwości Sieci ludzie z różnych kultur, grup religijnych czy etnicznych mogą się poznać i utworzyć wspólnotę. Jest narzędziem umożliwiającym „łamanie stereotypów” poprzez wzajemne poznanie⁴⁵⁵. Myśli te podkreśla Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu w dokumencie *Etyka w Internecie* gdzie stwierdza: „Swobodny przepływ obrazów i słów w skali całego świata przekształca nie tylko relacje między narodami na płaszczyźnie politycznej i ekonomicznej, ale także samo rozumienie świata. Zjawisko to otwiera wielorakie

⁴⁵³ Umiński, 74.

⁴⁵⁴ Wyrostkiewicz, *Internet i (nie)moralność*, 29-41.

⁴⁵⁵ D. Guzek, *Ewangelia w sieci. Kościół katolicki wobec Internetu*, „Mosty. Antropologia – Medioznawstwo”, 5 (2008), 54.

możliwości, dawniej niewyobrażalne”⁴⁵⁶. Dialog międzykulturowy oparty na wspólnie uznawanych wartościach, zakorzenionych w naturze osoby, umożliwiany przez Internet i inne środki społecznego przekazu może być „szczególnie skutecznym narzędziem budowania cywilizacji miłości”⁴⁵⁷.

To wszystko, na co zwrócono uwagę w niniejszej części rozprawy, sprawia, że wykorzystanie Internetu w duszpasterstwie parafialnym można ocenić jako korzystne dla tej działalności eklezjalnej. Potwierdzeniem tej tezy jest ukazanie, w jakich obszarach życia współczesnego człowieka i w jak intensywny sposób Internet jest wykorzystywany – o czym będzie mowa w kolejnych akapitach.

3.3. Fenomen Internetu we współczesnym świecie

Skrót WWW, który w polskim tłumaczeniu oznacza ‘pajęczynę rozciągającą się na cały świat’ jest podstawowym nośnikiem informacji i stanowi ważny bodziec do korzystania z zasobów internetowych. Strony WWW można by porównać do globalnej biblioteki, chociaż tak naprawdę to porównanie nie do końca odzwierciedla możliwości, jakie daje Internet⁴⁵⁸. Strony internetowe są jakby miliony książek zawierające informacje dotyczące przeróżnych dziedzin. Użytkownik Internetu może w każdej chwili przejrzeć dowolną stronę, przeczytać informacje, obejrzeć, posłuchać zgromadzone na niej treści multimedialne. Dzięki temu szukanie informacji w sieci staje się bardziej atrakcyjne. Każdy użytkownik może nie tylko przeglądać strony, ale również je współtworzyć – na co już zwracano uwagę wyżej⁴⁵⁹.

⁴⁵⁶ EI, 9.

⁴⁵⁷ Tamże.

⁴⁵⁸ Ż. Polowczyk, *Internet, media, edukacja, polityka*, Poznań 2004, 29.

⁴⁵⁹ Domaszk, 20-21.

Pogłębiając wcześniejsze analizy warto dodać, że Internet stał się platformą, która daje całkiem nowe możliwości działania i funkcjonowania zarówno tradycyjnym, jak i nowym mediom; stał się przestrzenią, w której dokonuje się rozmaita działalność. Zapoczątkowuje procesy łączenia mediów w całość. Internet można porównać, nie tylko, jak już zauważono do wielkiej biblioteki, ale też do przedsiębiorstwa świadczącego usługi polegające na wydobywaniu, opracowywaniu i przekazywaniu informacji z owej biblioteki, a także na poszukiwaniu i opracowywaniu tych, których w niej zabrakło, a na które jest zapotrzebowanie. Można w nim też widzieć swoisty agregat – składający się z bazy obejmującej informacje, treści, dane i tym podobne zasoby, wraz z narzędziami umożliwiającymi eksploatację tych wszystkich zasobów. Tu w pełni urzeczywistnia się znaczenie zapisanego w tytule sformułowania *Internet Computer Technology*. Same dane bowiem to tylko część „internetowego Fenomenu”. Jego integralną częścią są też funkcjonujące w sieci aplikacje i inne narzędzia. Jest on także jakby pewnego rodzaju⁴⁶⁰. Jak widać z powyższego, funkcje pełnione przez Internet we współczesnym świecie należą do istotnych.

3.3.1. Informacyjno-komunikacyjne walory ICT

Podjmując refleksje na temat możliwości i związanych z nimi efektów funkcjonowania Internetu warto poznać i zastanowić się nad tymi jego funkcjami, które pełnią media w społeczeństwie, w tym także Internet. Zostały one sformułowane przez H.D. Lasswella, a uzupełnił je i przeformułował Ch.R. Wright. Należą do nich: funkcja informacyjna (obserwacja otoczenia), socjalizacyjna, interpretacyjna (zależność reakcji do otoczenia), rozrywkowa. Podstawowymi usługami Internetu są: strony WWW, możliwość przesyłania plików (transfer plików FTP), poczta elektroniczna (e-mail), dyskusje internetowe

⁴⁶⁰ Umiński, 78.

(w tym: fora i grupy dyskusyjne oraz komentarze internetowe). Dodatkowo także Internet daje możliwość rozmowy w czasie rzeczywistym (IRC, czat, komunikatory internetowe) i telefonii internetowej (VoIP). Za pomocą Internetu korzystać można także z usług multimedialnych (radio, telewizja internetowa), blogów, wideokonferencji (w tym również telekonferencji i audiokonferencji), portali społecznościowych. Do tego należy dodać bankowość elektroniczną, giełdę internetową, aukcje i sklepy internetowe⁴⁶¹.

Jako podstawowa możliwość a zarazem funkcja ICT jawi się działanie informacyjno-komunikacyjne – na co już zwracano uwagę. W tym miejscu warto poszerzyć wcześniejsze analizy i zwrócić uwagę na znajdujące się w Sieci informacje praktyczne. Zasoby Internetu są bowiem tak bardzo bogate, że można tam znaleźć nie tylko wiele teorii czy informacji naukowych oraz popularyzujących wiedzę, a także wiadomości religijnych, ale też informacje praktycznie na niemal każdy temat, np. sprawdzić aktualny rozkład przejazdów pociągów⁴⁶², czy też funkcjonowanie instytucji i wszelkie aktualności polityczne⁴⁶³. Nie brakuje też różnego rodzaju tutoriali, które pomagają w różnych konkretnych codziennych działaniach. Danych w Internecie jest tak dużo, że coraz częściej można usłyszeć o ich nadmiarze i trudności z wyszukiwaniem tych wartościowych⁴⁶⁴.

Aby ułatwić poruszanie się po zasobach internetowych i przyspieszyć wyszukiwanie pożądanых informacji powstały konkretne narzędzia. Są nimi programy przeszukujące sieć. Użytkownik podaje poszukiwane hasło klucz i tym samym uruchamia wyszukiwarkę internetową. Program pokazuje strony zawierające słowa klucze wprowadzone przez internautę, dzięki czemu może on

⁴⁶¹ N. Walter, *Obszary edukacyjnych zastosowań Internetu*, „Studia Edukacyjne”, 2012, nr 23, 217-228.

⁴⁶² *Rozkład dla każdego pasażera*, <https://rozklad-pkp.pl/> [dostęp: 1.5.2021].

⁴⁶³ *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej*, <http://www.sejm.gov.pl/> [dostęp: 1.5.2021].

⁴⁶⁴ Wyrostkieiwcz, *Internet i (nie)moralność*, 151-154.

szybko znaleźć dane informacje⁴⁶⁵. Taką wyszukiwarką jest Yahoo⁴⁶⁶ powstały w 1994 r. oraz Google⁴⁶⁷. Wyszukiwarki są dostępne w wielu językach, umożliwiają przeglądanie notowań giełdowych, map czy aktualności z kraju i ze świata. W wyszukiwarkach można przeglądać miliardy grafik czy filmów. Bardziej popularną wyszukiwarką jest Google. Jest to spowodowane krótszym czasem przeszukiwania oraz przejrzystym sposobem opracowania witryny. Niektóre strony internetowe posiadają wyszukiwarkę obejmującą zasoby danych umieszczonych na tej stronie. Oprócz tego coraz więcej stron posiada katalogi grupujące informacje, dzięki czemu korzystanie z nich jest łatwiejsze, a dostęp do informacji szybszy⁴⁶⁸.

Informacji w Internecie jest coraz więcej, więc pojawia się także potrzeba ich porządkowania, segregacji i selekcji. Warto zauważyć, że wyszukiwarki z jednej strony są przydatne i potrzebne. Ich wykorzystanie w praktyce ułatwia wielu użytkownikom korzystanie z zasobów Internetu. Jednakże jest też druga strona ich funkcjonowania. Nie są one neutralne. Algorytmy są sformułowane w ten sposób, aby wyszukiwarki selekcjonowały informacje pod określonym kątem, czyli wybiórczo. Ponadto wynik wyszukiwania uwarunkowany jest strategią firmy (dostawcy wyszukiwarki), jak i oczekiwaniami reklamodawców⁴⁶⁹. Wyszukiwarka Google dzięki *targetowaniu* behawioralnemu wie kim jest użytkownik Internetu. Istnieje program, który zbiera informacje dotyczące zachowania konkretnego internauty. Są tam zapisane oglądane strony, wyszukiwane produkty i czas, jaki dana osoba poświęca na przeglądaniu internetowych witryn. Oprócz tego w tych informacjach znajdują się wyszukiwane hasła. Tak tworzy się wirtualny obraz człowieka, dzięki czemu algorytm potrafi

⁴⁶⁵ Domaszk, 21.

⁴⁶⁶ Yahoo, <https://www.yahoo.com/> [dostęp: 1.5.2021].

⁴⁶⁷ Google, <https://www.google.pl/> [dostęp: 1.5.2021].

⁴⁶⁸ Domaszk, 22.

⁴⁶⁹ A. Tarkowski, J. Hofmokr, *Wyszukiwarki jako gatekeeperzy Internetu*, w: *Spoleczna przestrzeń Internetu*, red. D. Batorski, M. Marody, A. Nowak, Warszawa 2006, 55-75.

sformułować potencjalne potrzeby takiej osoby. Dlatego na podstawie danych zebranych przez wyszukiwarki podczas surfowania po Siecie, pojawiają się reklamy zawierające produkty, które miałyby te potrzeby zaspokoić. W ten sposób Internet stara się „dopasować się” do potrzeb konkretnego człowieka. Możliwość personalizacji oraz dostosowanie do osobistych potrzeb internauty dokonujące się w oparciu o dane zebrane podczas użytkowania sieci, to ważne rysy charakterystyczne Internetu⁴⁷⁰.

Poszukiwanie informacji i przeglądanie danych stanowi ułatwienie w grupowaniu informacji i łączeniu stron. Tak powstały portale internetowe, czyli serwisy informacyjne zbierające dane z zakresu m.in. gospodarki, polityki, sportu, kultury i rozrywki – serwisy, które stanowią swoiste bramy (*portal* od łac. *porta* – ‘brama, drzwi, wejście’) do „świata wiadomości”. Są one szeroko rozbudowane, oferują także usługi poczty elektronicznej, grupy dyskusyjne, oprogramowania i programy. W ich zakresie niejednokrotnie występują także sprzedaże różnego rodzaju towarów i usług. Im prostsza obsługa serwisu, tym bardziej staje się on atrakcyjniejszy i popularny wśród użytkowników. Ponadto przy konstruowaniu tego typu portali ważna jest także szybkość w dostępie do towarów i usług, aktualność danych, bezpieczeństwo i personalizacja⁴⁷¹. Do takich portali w Polsce należy np.: Wirtualna Polska, o2, Interia, Onet. Są one własnościami konkretnych firm. Wyżej wymienione portale należą do grupy odwiedzanej przez szerokie grono internautów. Istnieje również grupa portali tematycznych, związanych z zainteresowaniami, hobby czy z pracą⁴⁷².

Internet, oprócz funkcji informacyjnej ma także inne zastosowania. Ważną formą jego wykorzystania jest poczta elektroniczna oraz inne działające w sieci messengery umożliwiające synchroniczną wymianę informacji. Dzięki programom sterującym pocztą internetową możliwe jest wysyłanie i odbieranie

⁴⁷⁰ T. Rożek, *Google nas oplata*, „Gość Niedzielny” 2009, nr 20, 50-52.

⁴⁷¹ Szeroko kwestia ta jest opisana w monografii: S. Krug, *Nie każ mi myśleć! O życiowym podejściu do funkcjonalności stron internetowych*, tłum. K. Jurczyk, Gliwice 2010.

⁴⁷² Domaszk, 22-23.

danych pod postacią plików tekstowych, graficznych, dźwiękowych, multimedialnych. Internauci mogą założyć indywidualne konto i utworzyć swój adres mailowy, który umieszczony zostaje na serwerach pocztowych. Pierwszy człon adresu formułuje użytkownik, zaś drugi uwarunkowany jest od operatora. Wiadomość przesłana w wersji elektronicznej trafia do elektronicznej skrzynki pocztowej. Adresat może ją odebrać lub nadać nową wiadomość po zalogowaniu na swoje konto w danym programie pocztowym. Jest to bardzo ekonomiczny, szybki i uniwersalny sposób przesyłania informacji. Ponadto wygodne jest to, że pocztę można odbierać w każdej chwili, a w razie potrzeby dostępna jest korespondencja seryjna umożliwiająca przesyłanie tej samej wiadomości większej liczbie odbiorców⁴⁷³.

Informacyjno-komunikacyjne działania *Internet Computer Technology* to baza do poszukiwania prawdy i nawiązania dialogu, co – jak już niejednokrotnie zauważano – jest fundamentem prawdziwej wspólnoty osób. Ponadto przekazywanie informacji jest ważnym elementem administrowania wszelkimi instytucjami. Dotyczy to także parafii. Dlatego Ta powszechnie wykorzystywana we współczesnym świecie możliwość Internetu sprawia, że stanowi on właściwe narzędzie do niektórych działań wpisujących się w nurt duszpasterstwa parafialnego.

3.3.2. Internet przestrzeni działań publicznych

Internet w znaczącym stopniu usprawnił wielu obszarów życia publicznego. Dotyczy to np. gospodarki. Poprzez sprawną politykę informacyjno-komunikacyjną przedsiębiorcy mają możliwość poznania, a w konsekwencji spełniania rzeczywistych oczekiwań i potrzeb klientów, dzięki odpowiedniemu

⁴⁷³ Tamże, 23.

dostosowaniu ofert. Maja także możliwość wpływania na konsumentów przez „kreowanie” ich potrzeb⁴⁷⁴.

Internet jest także ważnym narzędziem wykorzystywanym w edukacji, polityce i wszelkiego rodzaju pracy. Ma też widoczny wpływ na promocję twórczości, wiedzy oraz kultury. Uskutecznił gromadzenie danych poprzez ich zintegrowanie, zgromadzenie udostępnienie i przetwarzanie. Materiały i dane, które wcześniej były podzielone, fragmentaryczne i rozproszone, teraz są zebrane, uporządkowane i dostępne dla każdego i w każdym miejscu na świecie, ale posiadają również zabezpieczenia dostępu przed osobami nieupoważnionymi. Było to ogromnym krokiem w uskutecznieniu funkcjonowania administracji i gospodarki, a także służby zdrowia, komunikacji, oświaty⁴⁷⁵.

Medycyna również korzysta z innowacji technologicznych z zakresu informatyki i telekomunikacji. Dzięki możliwościom Internetu osoba zainteresowana może uzyskać konsultacje medyczne od specjalistów w każdym zakątku świata na najwyższym poziomie. Dodatkowo pozwala również na szybki dostęp i zgromadzenie w jednym miejscu całej dokumentacji medycznej pacjenta w celu postawienia adekwatnej i szybkiej diagnozy dotyczącej jego stanu zdrowia⁴⁷⁶.

Rozwój Internetu dotyczy także dziedziny ekonomii. Doprowadziło to do powstania w tym zakresie wielu nowych pojęć: elektroniczny handel (*e-commerce*), cyberekonomia, gospodarka cyfrowa, elektroniczny biznes (*e-business*)⁴⁷⁷. E – biznes to wszelkiego rodzaju formy działalności gospodarczej wykorzystujące możliwości Internetu i technologii cyfrowych. W latach 60. XX wieku przesyłając dokumenty pomiędzy firmami pierwszy raz wykorzystano w tej

⁴⁷⁴ W. Pizło, *Marketing internetowy jako koncepcja budowania wartości*, „Marketing i Rynek”, 2008, nr 8, 11-21.

⁴⁷⁵ A.M. Wilk, *Polska wobec wyzwań społeczeństwa informacyjnego*, w: *Internet, fenomen społeczeństwa informacyjnego*, red. T. Zasępa, R. Chmura, Częstochowa 2001, 146-147.

⁴⁷⁶ Tamże, 152.

⁴⁷⁷ Domaszk, 32

dziedzinie tę nową technologię. Dodatkowo wraz z rozwojem Internetu zaczęły powstawać firmy, które opierają swoją działalność na technologii internetowej. Dzięki temu powstały nowe miejsca pracy, a przychody związane z komunikacją internetową wzrosły⁴⁷⁸.

Dziedzina prawa również korzysta z dóbr Internetu. Dotyczy to nie tylko regulacji dotyczących sieci informatycznych, tworzeniu i wykorzystywaniu nowości technologicznych. Współczesny i dynamiczny rozwój handlu i gospodarki wytwarza potrzebę utworzenia nowych przepisów, które obejmują komunikację elektroniczną⁴⁷⁹. Wielokrotnie wykorzystanie sieci doprowadza internautę do działalności komercyjnej (np. sklepów „online”). Stąd też pojawia się potrzeba regulacji prawnej dotyczącej podmiotów świadczących tego typu usługi oraz ochrony użytkowników. Prawo musi także uwzględniać to, że handel w sieci przekracza granice państw⁴⁸⁰.

Internet stał się także narzędziem chętnie wykorzystywanym w polityce. Można zauważyć wciąż rozwijający się swoisty marketing polityczny w sieci. Często możliwości Internetu wykorzystywane są do prowadzenia kampanii wyborczych. Jest to również miejsce, w którym bardzo szybko i w prosty sposób rozprzestrzeniają się poglądy i ideologie różnych grup społecznych⁴⁸¹.

W dziedzinie edukacji Internet znalazł szerokie zastosowanie. Wykorzystywanie komputerów i Internetu w nauczaniu objęło zarówno nauki ścisłe, jak i humanistyczne. Ponadto sieć używana jest w terapii pedagogicznej, jak i w zarządzaniu i organizacji strukturami pedagogicznymi. Technologie informatyczne mogą być stosowane przez nauczycieli w czterech etapach podczas procesu kształcenia: zebranie wiadomości przez ucznia, przetwarzanie i ich prezentacja, a na koniec przechowywanie wiedzy. Możliwości Internetu są przydatne również w bogaceniu słownictwa czy w nauce języków obcych. Jest to

⁴⁷⁸ Tamże 33.

⁴⁷⁹ P. Podrecki, *Prawo Internetu*, Warszawa, 2006, 19-22.

⁴⁸⁰ Domaszk, 35

⁴⁸¹ Tamże, 37; Polowczyk, 92-103.

niezbędna pomoc w rozwijaniu zainteresowań i talentów, twórczości⁴⁸². Nowe technologie w swojej pracy wykorzystują nauczyciele i pedagodzy. Ich ważną częścią pracy jest odpowiednie przygotowanie do zajęć, prowadzenie lekcji, opracowanie i sprawdzanie testów. Internet pozwala im usprawnić i ułatwić wykonywanie tych obowiązków⁴⁸³.

Współcześnie, szczególnie w środowiskach uczelni wyższych coraz częściej słyszy się o e-learningu, czyli o kształceniu na odległość. W ten sposób student, nie uczęszczając fizycznie na zajęcia i zaliczenia, może ukończyć studia i uzyskać dyplom uniwersytecki. Wszystkie zajęcia, seminaria, zaliczenia, egzaminy, wirtualne laboratoria, kontakt z wykładowcami dokonują się przez Internet⁴⁸⁴. Taka forma nauczania przyjęła się również jako metoda wspierająca tradycyjne studia. Wykładowcy i inni pracownicy uczelni mają możliwość udostępnienia części materiałów na platformę internetową, z której mogą korzystać studenci. Ponadto mogą przeprowadzać zaliczenia, testy, dyskusje i zajęcia w formie elektronicznej, ale w ograniczonej liczbie godzin⁴⁸⁵.

Powyższe, z założenia niezbyt pogłębione przedstawienie działalności, dla których Internet jest przestrzenią do realizacji, pokazuje, że służy on wsparciem dla wielu obszarów życia publicznego. Zaliczając do nich także życie religijne można dojść do wniosku, że również i w tym obszarze Internet znajdzie skuteczne zastosowanie. Oznacza to, że na podstawie powyższych informacji można dojść do wniosku, iż ICT to potencjalne narzędzie duszpasterstwa parafialnego.

⁴⁸² W. Bobrowicz, *Internet – Kultura – Edukacja*, Lublin 2006, 54-56.

⁴⁸³ Tamże.

⁴⁸⁴ Polowczyk, 134-148.

⁴⁸⁵ Domaszk, 39.

3.3.3. Informatyczno-komputerowe wsparcie życia codziennego

Współcześnie coraz częściej Internet wykorzystuje się w codzienności. Szczególne zastosowanie znajduje w bankowości i finansach, w bezpieczeństwie oraz w takich dziedzinach jak sport, kultura, sztuka, wszelkiego rodzaju rozrywka, a także działalność duszpasterska i prowadzi do usprawnienia funkcjonowania człowieka w społeczeństwie. Poprzez dostęp przez aplikacje do różnego rodzaju instytucji i firm (telepraca, telenauczanie, bankowość elektroniczna, telemedycyna, telesprzedaż) i ułatwienie codziennego życia niewyobrażalnym staje się brak dostępu do „globalnej pajęczyny”. Telepraca stanowi wygodny sposób połączenia obowiązków zawodowych z obowiązkami osobistymi. W firmach, w których nie ma potrzeby stałego i bezpośredniego kontaktu z klientem, współpracownikami czy przełożonym taka forma pracy jest dopuszczalna. Nie ma wtedy konieczności dojazdu do miejsca pracy i możliwe jest zamieszkanie w dużej odległości od miejsca zatrudnienia. Często wiąże się to ze stałym dostępem do Internetu⁴⁸⁶.

Bardzo dynamicznie rozwinęła się forma robienia zakupów przez Internet. Internauci szybko przyjęli i zaakceptowali to usprawnienie życia codziennego. Telesprzedaż ma wiele zalet. Wśród nich można wyróżnić: możliwość szybkiego porównania cen i wybrania najbardziej korzystnej, prezentację szerokiego asortymentu różnych produktów i usług, szybki, zindywidualizowany i interaktywny kontakt zarówno z usługodawcą, jak i z potencjalnym klientem⁴⁸⁷.

Internet pełni także funkcję rozrywkową. Jest wiele możliwości spędzania wolnego czasu z pomocą Internetu. Może to być lektura interesujących treści bądź artykułów, poszukiwanie ciekawostek dotyczących ulubionych tematów, oglądanie filmów. Jednakże najbardziej popularną rozrywką są gry komputerowe. Oprogramowanie każdego komputera może zawierać gry. Dodatkowo jest

⁴⁸⁶ Tamże, 150.

⁴⁸⁷ Umiński, 80.

możliwość zainstalowania gier na dysku twardym. Jednakże najbardziej atrakcyjne i dające najwięcej możliwości są gry rozgrywane „online”. Internauci grają w czasie rzeczywistym będąc w różnych miejscach świata. Gracze logują się na stronach w sieci. Kreują postać, którą są w danej grze, jej cechy zewnętrzne, wygląd, nadają jej konkretną nazwę. Takie gry cechują się swoimi regułami. Często użytkownik ma możliwość korzystać z różnych wirtualnych przedmiotów, ma wpływ na kreowanie przestrzeni gry. Oprócz tego Internauci mogą wykorzystywać konkretne strategie, współpracować z innymi graczami czy też tracić lub zdobywać dodatkowe „moce”⁴⁸⁸. Gry dostępne w sieci nie są tylko grami opartymi na fantastyce. Powszechne są również tradycyjne gry takie jak statki, warcaby czy szachy. Ponadto Internet daje możliwości wirtualnych gier zręcznościowych czy planszowych⁴⁸⁹.

Ważnym obszarem egzystencji człowieka – na co już niejednokrotnie zwracano uwagę – jest życie religijne. Chociaż to, w jaki sposób w Internet wpływa na funkcjonowaniu parafii stanowiącej swoistą ogniskową życia eklezjalnego – co także już zostało wykazane – przyjdzie w szczegółach omówić w kolejnym rozdziale, to jednak dla pełności niniejszego przekazu warto tę kwestię chociaż zasygnalizować. Zagadnienie to uwidoczniło się zwłaszcza w ostatnim czasie, kiedy to w czasie pandemii SARS-COVID-19 Kościół skorzystał z Internet jako narzędzia i przestrzeni wspomagającego praktyki religijne⁴⁹⁰.

⁴⁸⁸ M. Filiciak, *Internet i rozrywka*, w: *Humanista w cyberprzestrzeni*, red. W. Godzic, Kraków 1999, 55-64; W. Cwalina, *Oni żyją! Psychologiczne aspekty tworzenia wirtualnych osobowości*, w: *Internet i nowe technologie – ku społeczeństwu przyszłości*, 93-100.

⁴⁸⁹ Domaszk, 40.

⁴⁹⁰ *Komunikat Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski z dnia 12 marca 2020 r.*, ZID, 29 (2020), nr 1, 35–36; S. Gądecki, *Komunikat Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski (13.3.2020)*, ZID, 29 (2020), nr 1, 37; S. Gądecki, *Orędzie telewizyjne Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski (4.4.2020)*, Polska Agencja Prasowa, <https://episkopat.pl/orędzie-telewizyjne-przewodniczącego-konferencji-episkopatu-polski-4-kwietnia-2020-r/> [dostęp: 1.5. 2021]; *Wskazania Prezydium Konferencji Episkopatu Polski dla biskupów odnośnie do sprawowania czynności liturgicznych w najbliższych tygodniach (21.3.2020)*, ZID, 29 (2020), nr 1, 38–44.

Rozwój światowej sieci informatycznej przyniósł bardzo dużo zmian w zwyczajnej egzystencji człowieka oraz w życiu społecznym i to na wielu jego poziomach i w wielu obszarach. Internet jest wykorzystywany niemalże w każdej sferze ludzkiego życia – na co wskazano wyżej wypunktowując najbardziej popularne i charakterystyczne zastosowania Internetu w życiu człowieka współczesnego. Pomaga, ułatwia i udoskonala funkcjonowanie człowieka w społeczeństwie; pomaga, ułatwia i udoskonala funkcjonowanie w życiu osobistym – nawet w tak bardzo intymnej i delikatnej sferze, jak życie religijne. Jednakże, pomimo tych korzyści, które przynosi, istnieją też zagrożenia. Najbardziej widoczne są przedmiotem analiz prowadzony w kolejnej części tego paragrafu. Internauci powinni więc wykazywać się roztropnością i zachowywać ostrożność w korzystaniu z sieci.

Ostatnie zdanie nie powinno być odczytane jako zachęta do zaniechania korzystania z sieci. Trzeba to czytać i rozumieć literalnie: chociaż należy to robić z ostrożnością, to bez wątpienia warto korzystać z Internet. Może być on bowiem wsparciem duszpasterstwa parafialnego w wielu jego obszarach – co w szczegółach zostanie wykazane w kolejnym rozdziale.

Rozdział IV

Posłannictwo Kościoła w dobie *Internet Computer Technology*

W ostatnich dekadach znacznie rozwinęły się wszelkie media, a eksploatawanie informacji stało się do tego stopnia ważną działalnością osobistą i społeczną, że mówi się o społeczeństwie informacyjnym i zmediatyzowanym świecie, a niektórzy badacze widzą informacje i media jako część środowiska człowieka XXI wiek. Internet stanowią dziś przestrzeń i narzędzie wykorzystywane w życiu codziennym. ICT wykroczyły poza ośrodki militarne i naukowe (tak daleko, że trudno pamiętać o ich wojskowych korzeniach), dynamicznie zyskując zastosowanie w różnych obszarach egzystencji i działalności ludzkiej.

O tym wszystkim w szczegółach była mowa w poprzednich partiach rozprawy. W tym zaś rozdziale – w celu osiągnięcia efektów określonych w jej wprowadzeniu – zostanie połączona wiedza o Kościele, parafii i duszpasterstwie z elementami teorii ICT i doświadczeniem ich wykorzystywania. Mówiąc inaczej, ukazane zostanie, jak wyglądają teologiczno-medioznawcze założenia wykorzystania Internetu i wszelkich technik komputerowych w skutecznym duszpasterzowaniu w parafii; w takim, które jest realizacją misji Kościoła sprzyjająca osiągnięciu sensu i celu życia ludzi należących do wspólnoty eklezjalnej.

Początkowy paragraf stanowi przyjrzenie się ICT z perspektywy Kościoła: wyłuskanie głównych myśli dotyczących mediów i Internetu z bogatej skarbnicy *Magisterium Ecclesiae* oraz przyjrzenie się praktykom wykorzystania ICT w działaniach eklezjalnych. Nie zabraknie tu też ostrzeżeń dotyczących niewłaściwego podejścia duszpasterzy do mediów, a zwłaszcza Internetu.

Następnie uwaga zostanie skierowana na konkretne przejawy działań duszpasterskich z wykorzystaniem ICT. Będzie tu mowa o budowaniu wspólnoty parafialnej i wspieraniu jej spójności i trwałości dzięki komunikacji medialnej, a także o głoszeniu słowa Bożego, sprawowaniu kultu i administrowaniu parafią przy wsparciu ICT.

4.1. Kościół wobec ICT – teoria i praktyka

Duża popularność i niezwykle, w porównaniu z tradycyjnymi mediami, możliwości Internetu w sferze informacyjno-komunikacyjnej, a przede wszystkim dostrzeżenie w nim przestrzeni i narzędzia funkcjonowania współczesnego człowieka (na co zwracano uwagę w poprzednim rozdziale), sprawiły, iż stał się on przedmiotem refleksji Kościoła. On bowiem, chcąc skutecznie duszpasterzować, to znaczy prowadzić człowieka do spotkania i zażyłości z Bogiem, a ostatecznie do zbawienia, czyli pozostania z Nim w osobistych relacjach na wieki (o czym mówiono w pierwszym rozdziale), stara się być we wszystkich „sprawach ludzkich” podejmując refleksję nad wszystkim, co ludzkie, a zwłaszcza nad ludzką aktywnością⁴⁹¹. To bowiem – jak pisze św. Jan Paweł II – oznacza refleksję nad samym człowiekiem⁴⁹², który jest „pierwszą drogą Kościoła”⁴⁹³.

Refleksja o człowieku – która *de facto* jest namysłem nad jego działalnością, moralnością i ostatecznym celem ludzkiej egzystencji, a w ramach tego także zastanowieniem się nad przestrzenią i narzędziami ludzkiej aktywności będącej naturalnym, a więc i niezbędnym oraz niezbywalnym, sposobem

⁴⁹¹ KDK, 1-3.

⁴⁹² LE, 5.

⁴⁹³ RH, 14.

bytowania człowieka⁴⁹⁴ – współcześnie musi dotyczyć także Internetu, który (jak wykazano wcześniej) dziś stanowi taką przestrzeń i takie narzędzie. Dzięki pogłębionym interdyscyplinarnym przemyśleniom zakończonym wnioskami o charakterze normatywnym, Kościół wskazuje ludziom, jak z ich aktywności uczynić źródło dobra, a w konsekwencji narzędzie porządkujące świat i ostatecznie prowadzące do zbawienia. Ta refleksja nad działalnością człowieka i jej przestrzenią oraz narzędziami, prowadzi bowiem do postawienia wielu pytań, które – co zauważa święty papież – „zawierają w sobie szczególny ładunek treści i napięć o charakterze etycznym i etyczno-społecznym. I dlatego też stanowią stałe wyzwanie dla wielorakich instytucji, dla państw i rządów, dla ustrojów i organizacji międzynarodowych — stanowią również wyzwanie dla Kościoła”⁴⁹⁵. Zgodnie z przedstawianymi tu argumentami, dotyczy to także namysłu nad Internetem w życiu człowieka. Wynikami tego zmierzenia się Kościoła ze wspomnianym wyzwaniem są przemyślenia i dyskusje hierarchów i uczonych katolickich, czego efekt z kolei stanowią oficjalne wypowiedzi papieży i różnych agend watykańskich. Główne tezy tych głosów zostaną przedstawione poniżej. Stanowią one fundament dla badań teologicznych dotyczących ICT w życiu eklezjalnym, które wyraźnie urzeczywistnia się w duszpasterstwie parafialnym – co wykazano we wcześniejszych częściach rozprawy.

4.1.1 Źródła i początki nauczania Kościoła o ICT

Wspominane wcześniej główne momenty z dziejów Internetu wyraźnie pokazują, że pierwotnie był on wykorzystywany wyłącznie do celów militarnych. Świadomość tego powodowała, potwierdzała i wzmacniała przekonanie wielu hierarchów kościelnych, iż jako narzędzie i swego rodzaju środowisko ma on od

⁴⁹⁴ S. Nowosad, M. Wyrostkiewicz, *Czyn ludzki*, w: ENM, 129-132.

⁴⁹⁵ LE, 5.

początku, niejako z natury, charakter świecki i jest przeznaczony do tego typu celów. Wielu uznawało, że ze względu na tę „iście świecką naturę” nie musi (lub nawet wręcz nie powinien) znajdować się w orbicie zainteresowania eklesjalnego. Dlatego też Kościół na początku z dużym dystansem odnosił się do Internetu: przyglądając się zaletom i wadom, możliwościom i zagrożeniom, jakie niesie ze sobą to nowe, mało znane wówczas medium – nie traktował go nawet jako potencjalnego środka do wykorzystania w działaniach kościelnych⁴⁹⁶.

Internet upowszechnił się w czasie pontyfikatu Jan Paweł II. W tym też czasie – jak już sygnalizowano wcześniej – nastąpiło upowszechnienie ICT. Nie jest więc dziwne, że właśnie wtedy powstały pierwsze dokumenty mówiące o światowej sieci informatycznej w odniesieniu do życia ludzi oraz wspólnoty Kościoła.

Pierwsze dokumenty mające stosunkowo wysoką rangę wśród oficjalnych wypowiedzi Kościoła datowane są na lata 2000-2002 – do czego przyjdzie wrócić nieco dalej. Zwrócenie uwagi na tę datę nie oznacza jednak, że w nauczaniu Kościoła rozpoczął się zupełnie nowy czas – powstał zupełnie nowy wątek. Wypowiedzi *Magisterium Ecclesiae* o ICT stanowią kontynuację wcześniejszego nauczania hierarchów i przesłania agend watykańskich, zwłaszcza tego, które dotyczy życia społecznego, a w nim mediów⁴⁹⁷ (co już można wywnioskować z treści wcześniejszego akapitu). W tym miejscu nie można nie wspomnieć dorocznych papieskich orędzi na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, z których znaczna część poświęcona jest Internetowi – jego miejsca i roli w życiu chrześcijanina oraz misji Kościoła⁴⁹⁸.

Jan Paweł II w encyklice *Redemptoris missio* odnosząc się do działalności ewangelizacyjnej św. Pawła, przestrzeń stworzona przez środki społecznego

⁴⁹⁶ Domaszek, 57-60.

⁴⁹⁷ Jest to potwierdzenie prawdy o tym, że nauczanie społeczne Kościoła charakteryzuje się jednocześnie nowością (przez wprowadzanie nowych elementów i odnoszenie do nowych sytuacji egzystencjalnych chrześcijan) oraz ciągłością (KNSK, 84-85).

⁴⁹⁸ Dla przykładu można wskazać: OJP2; OB16.

przekazu (do których należy zaliczyć także Internet – co wykazano wcześniej) porównał do starożytnego ateńskiego Areopagu. Apostoł Narodów wykorzystał nowatorsko Areopag do głoszenia ewangelii – tak samo dzisiaj Kościół powinien wykorzystać możliwości Internetu w ewangelizacji. Papież w tej encyklice pisze: „Pierwszym «areopagiem» współczesnym jest *świat środków przekazu*, który jednoczy ludzkość i czyni z niej, jak to się określa, «światową wioskę». Środki społecznego przekazu osiągnęły takie znaczenie, że dla wielu są głównym narzędziem informacyjnym i formacyjnym, przewodnikiem i natchnieniem w zachowaniach indywidualnych, rodzinnych, społecznych. Przede wszystkim, nowe pokolenia wzrastają w świecie uwarunkowanym przez mass-media. «Areopag» ten został, być może, nieco zaniedbany. Na ogół uprzywilejowane bywają inne narzędzia ewangelicznego przepowiadania i formacji, podczas gdy środki społecznego przekazu pozostawia się inicjatywie jednostek czy małych grup, a do programu duszpasterskiego wchodzi one tylko drugorzędnie. Zaangażowanie w dziedzinie środków społecznego przekazu nie ma jednak wyłącznie na celu zwielokrotnienia przepowiadania. Chodzi o fakt głębszy, gdyż sama ewangelizacja współczesnej kultury zależy w wielkiej mierze od ich wpływu. Nie wystarcza zatem używać ich do szerzenia orędzia chrześcijańskiego i Magisterium Kościoła, ale trzeba włączyć samo orędzie w tę «nową kulturę», stworzoną przez nowoczesne środki przekazu. Jest to problem złożony, gdyż kultura ta rodzi się bardziej jeszcze aniżeli z przekazywanych treści, z samego faktu, że istnieją nowe sposoby przekazu z nowymi językami, nowymi technikami, nowymi postawami psychologicznymi”⁴⁹⁹.

Powyższe słowa bez wątpienia można rozszerzyć na wszelkie współczesne media, które jak w soczewce, zbierają się w Internecie; dla których ICT stanowią swoiste centrum. Rozumienie kontekstu oraz znajomość innych wypowiedzi *Magisterium Ecclesiae* pozwala dojść do wniosku, że papieskie przesłanie można, a nawet należy, odczytać jako nie tylko zachętę, do wykorzystania ICT

⁴⁹⁹ RM, 37.

w działaniach eklezjalnych, ale wręcz jako przestrożę przed usuwaniem nowoczesnych technik informacyjno-komunikacyjnych z aktywności duszpasterskiej na każdym jej poziomie. Zwłaszcza w parafii stanowiącej swoistą ogniskową całościowo pojętego duszpasterstwa – na co zwracano uwagę wcześniej. Teza ta jest potwierdzana przez teologów, którzy do duszpasterzy dystansujących się od ICT w ich działalności parafialnej, odnoszą pawłowe „biada mi” dotyczące nie tylko odsuwania od siebie działań duszpasterskich, ale też i wykonywania ich w sposób niewłaściwy (1Kor 9,16)⁵⁰⁰. Potwierdzeniem tej tezy są kolejne dokumenty kościelne, w których Internet jest wiodącym tematem.

4.1.2. Internet jako istotny temat nauczania Kościoła

Odkąd Kościół zrozumiał znaczenie mediów i otworzył się na nowe technologie (kwestia otwarcia Kościoła na ICT bardziej szczegółowo zostanie omówiona dalej), Internet stał się tematem, któremu poświęcano dużo uwagi. Zaczęły powstawać dokumenty o nowych mediach. Inaczej to ujmując można powiedzieć, że biorąc pod uwagę fakt, że współcześni im chrześcijanie żyją w świecie przepełnionym różnego rodzaju technologią – w świecie zmediatyzowanym: pełnym informacji i infrastruktury pomocnej do jej eksploatacji⁵⁰¹ – papież XXI wieku zaczęli przygotowywać dokumenty, które pomogą wierzącym i innym ludziom dobrej woli znaleźć się i funkcjonować

⁵⁰⁰ Z. Hanas, *Ewangelizacja w kontekście Internetu*, w: Nowa ewangelizacja wyzwaniem dla Kościoła w Polsce, red. B. Biela, Katowice 2011, 426-447; M. Wyrostkiewicz, *Kwiaty i komputery. O przyrodzie i Internecie jako składnikach naturalnego środowiska ludzkiego*, w: Znaki czasu – czas znaków, red. K. Mielcarek i.in., Lublin 2008, 111-123; Z. Nosowski, *Ewangelia w mediach*, w: „Biada mi, gdybym nie głosił Ewangelii!”: program Jana Pawła II na trzecie tysiąclecie, red. H. Witczyk, K. Mielcarek, Lublin 2002, 93-112; K. Mielcarek, *Komputer w służbie ewangelii*, w: „Biada mi, gdybym nie głosił Ewangelii!”, 139-152.

⁵⁰¹ Wyrostkiewicz, *Infokomponent*, 21-33.

zgodnie z wolą Stwórcy w tym „świecie pełnym informacji i komputerów”, w którym Kościół nieprzerwanie pełni swoją misję.

Wśród ważnych dokumentów, które w tym kontekście należy wymienić jest już wcześniej wspomniane *Orędzie na XXIV Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu* autorstwa papieża Jana Pawła II, w którym papież sygnalizuje i uzasadnia potrzebę podjęcia tematu obecności chrześcijan w „internetowym świecie”. Także Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu wydała dokumenty odnoszące się do etyki w mediach: *Etyka w środkach przekazu* (2000) i *Etyka w Internecie* (2002), który w połączeniu z innym został wydany jako *Kościół a Internet*. W dokumencie tym zostały opisane jasno nowe możliwości komunikacji oraz sposoby korzystania z Sieci w taki sposób, aby była ona narzędziem dla Kościoła do wypełniania jego misji. Wszystkie dokumenty Kościoła mówiące o fenomenie Internetu ukazują jego wieloaspektowość. Dostrzeżone są wady i zalety, szanse i możliwości, wyzwania, ale i zagrożenia związane z korzystaniem z Sieci⁵⁰².

W dokumencie *Etyka w środkach społecznego przekazu* odnoszącym się do Internetu i nowych technologii stwierdza się, że współcześnie zmierzamy „do stworzenia globalnej sieci natychmiastowego przekazu informacji, idei i ocen w dziedzinach nauki, handlu, wychowania, widowisk, polityki, sztuki, religii i innych”⁵⁰³. Wspomniane dokumenty *Etyka w Internecie* oraz *Kościół a Internet* ukazują charakterystykę Internetu, możliwości jakie daje Sieć, oraz zagrożenia jakie ze sobą niesie. Przedstawione zostały zasady użytkowania Internetu, szczególnie w kontekście działalności Kościoła. Jak już wcześniej wspomniano, Internet może być narzędziem przydatnym w ewangelizacji i reewangelizacji, katechezie czy też innych formach edukacji. Ponadto może on posłużyć w administracji kościelnej oraz różnego rodzaju wsparciach i kierownictwie

⁵⁰² Umiński, 88-89.

⁵⁰³ EŚSP, 27.

duchowym⁵⁰⁴ – jawi się jako ważne i poważne narzędzie duszpasterstwa parafialnego.

W „medialnym orędziu” przygotowanym na XXXVI Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, papież Jan Paweł II zwraca uwagę na to, że ewangelizacja, której celem jest głoszenie Dobrej Nowiny o zbawieniu nie ogranicza się stricte do wymiaru geograficznego, ale również kulturowego. Dlatego też żeby ewangelizacja była skuteczna i przynosiła dobre owoce potrzeba nowych środków, nowych pokładów energii, wizji i wyobraźni, zwłaszcza gdy współcześnie jesteśmy świadkami dynamicznie rozwijającej się technologii i dziedziny jaką są środki społecznego przekazu. Papież podkreśla, że zastosowanie możliwości Internetu w ewangelizacji należy traktować jako „nową przygodę”. Sam Internet, porównując do starożytnego Rzymu nazywa „forum”, traktując je jako przestrzeń, miejsce dla wszystkich otwarte⁵⁰⁵. Ponadto papież dostrzega w nim strefę wymiany poglądów i spostrzeżeń oraz możliwości przekazu doświadczeń dotyczących wiary. Jest on przekonany, iż „Kościół podchodzi do tego nowego środka międzyludzkiej komunikacji z realizmem i zaufaniem. Internet, podobnie jak inne narzędzia komunikacji, jest środkiem, a nie celem samym w sobie. Może on stworzyć doskonałe warunki do prowadzenia ewangelizacji, pod warunkiem, że będziemy zeń korzystać w sposób kompetentny, z pełną świadomością jego zalet i wad. Nade wszystko zaś Internet, jako narzędzie, które dostarcza informacji i rozbudza ludzkie zainteresowania, może stać się okazją do pierwszego spotkania z chrześcijańskim przesłaniem, szczególnie dla młodych, którzy coraz częściej korzystają z cyberprzestrzeni, uważając ją za swoje okna na świat. Z tego względu wspólnota chrześcijańska powinna się zastanowić, w jaki sposób można konkretnie pomóc tym wszystkim, którzy po raz pierwszy stykają się z chrześcijaństwem za pośrednictwem Internetu, aby mogli przejść z wirtualnego świata cyberprzestrzeni do rzeczywistego świata wspólnoty

⁵⁰⁴ Umiński, 95-96.

⁵⁰⁵ Jan Paweł II, *Internet – nowe forum głoszenia Ewangelii* [orędzie na 36. ŚDŚSP], w: OJP2, 216-225.

chrześcijańskiej⁵⁰⁶. Internet jawi się więc jako użyteczny środek i narzędzie przyczyniając się do budowania wspólnoty – o czym szerzej przyjdzie powiedzieć w kolejnej części dysertacji.

Do korzystania z nowych technologii w życiu Kościoła, a więc i w jego działalności duszpasterskiej realizowanej w parafii, zachęcał również papież Benedykt XVI. W orędziu na 45. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Pisał tam między innymi: „Chciałbym ponadto zachęcić chrześcijan, aby z ufnością oraz świadomą i odpowiedzialną kreatywnością włączyli się w sieć relacji, jakie umożliwiła epoka cyfrowa. Nie tylko dlatego, aby zaspokoić pragnienie obecności, ale dlatego, że ta sieć jest integralną częścią ludzkiego życia. Internet przyczynia się do rozwoju nowych i bardziej złożonych form świadomości intelektualnej i duchowej, wspólnych przekonań. Jesteśmy powołani, by także na tym polu głosić naszą wiarę, że Chrystus jest Bogiem, Zbawicielem człowieka i dziejów, Tym, w którym wszystko osiąga swe spełnienie”⁵⁰⁷. Wśród możliwości, jakie daje Internet, Benedykt XVI stwierdza, że wymiana informacji, dzięki nowym technologiom daje wiele korzyści. Chociażby możliwość komunikacji i utrzymanie kontaktu z członkami rodziny, która jest w rozłące czy łatwy dostęp do dokumentów, źródeł, informacji. Ponadto interaktywna natura Internetu daje nową jakość nauczania i komunikacji oraz umożliwia dialog z osobami z różnych narodowości, krajów, kultur⁵⁰⁸.

⁵⁰⁶ Jan Paweł II, *Z pomocą Ducha Świętego głosimy nadzieję* [orędzie na 33. ŚDŚSP], w: OJP2, 191-193.

⁵⁰⁷ Benedykt XVI, *Nowe technologie komunikacyjne i głoszenie Ewangelii* [orędzie na 45. ŚDŚSP], w: OB16, 51.

⁵⁰⁸ Tamże, 44-53.

4.1.3. ICT w praktyce instytucji kościelnych

Dla osiągnięcia celów stawianych przed opisywanymi tu badaniami, właściwym i potrzebnym uzupełnieniem teorii na temat ICT w działalności duszpasterskiej jest ukazanie praktyki w tym zakresie ważnych instytucji eklesjalnych. Zestawienie tych obu elementów jednoznacznie pokazuje, jaki jest rzeczywisty stosunek Kościoła wobec nowoczesnych technik informacyjno-komunikacyjnych; pokazane zostaną fakty, a nie tylko supozycje – fakty, w których, jak założono w oparciu o wiedzę teologiczną, przejawia się *sensus Ecclesiae* i *sensus fidei*⁵⁰⁹.

U podstaw potrzeby przyjrzenia się praktykom dotyczącym wykorzystania Internetu w działaniach duszpasterskich stoi przekonanie, że te powszechne sposoby wykorzystania ICT w Kościele wynikają nie tylko z ogólnych dyrektyw, ale też z oddolnych potrzeb, i stanowią wyraz świadomości eklesjalnej podejmujących je duszpasterzy. W tym sensie jawi się jako swoiste dobre praktyki i wzorce.

W tej części rozprawy w syntetyczny sposób zostanie przedstawione to, jak ICT są wykorzystywane w Kościele katolickim. W pierwszym artykule będzie mowa o Kościele powszechnym. Treść drugiego skupi się na działaniach Kościoła w Polsce.

4.1.3.1. Wykorzystanie ICT przez instytucje Kościoła powszechnego

Internet i związane z nim ICT to wyjątkowe medium i wyjątkowe narzędzia. Ich wyjątkowość polega na tym, iż dają one możliwości bezpośredniego

⁵⁰⁹ A. Nadbrzeżny, *Zmysł wiary jako zjawisko eklesjalne. Kontekst teologiczno-historyczny*, „Theological Research. The Journal of Systematic Theology”, 5 (2017), 55-70; J. Mastej, *Sensus fidei*, w: LTF, 1097-1099.

i natychmiastowego dostępu do różnego rodzaju informacji. Dotyczy wszelkich informacji, w tym religijnych i teologicznych; dotyczy to pism Ojców Kościoła, dokumentów *Magisterium Eccelsiae* oraz traktatów teologicznych⁵¹⁰. Nie brakuje także mniej oficjalnych tekstów dotyczących wiary. Sieć jest bogata w rozmaite dyskusje, osobiste przekazy i świadectwa życia chrześcijańskiego. Te ostatnie działania realizowane są zwłaszcza za pomocą mediów społecznościowych, z których coraz chętniej korzystają nie tylko świeccy, ale też i duchowni⁵¹¹, w tym także biskupi oraz papież⁵¹².

Pierwszy raz wykorzystano możliwości techniki komputerowej w Kościele pod koniec lat 80. XX wieku. Zmiany dla Stolicy Apostolskiej w sferze Internetu przyniósł przełom XX i XXI wieku. Sporym krokiem ku nowej technologii było zarejestrowanie domeny VA. Ważną datą w historii Internetu w Kościele jest 24 grudnia 1995 roku. Wtedy to uruchomiono pocztę elektroniczną i oficjalną stronę Watykanu⁵¹³. Jeszcze w tym samym roku zostało opublikowane orędzie na Boże Narodzenie papieża Jana Pawła II wraz ze zdjęciem i linkiem umożliwiającym pobranie tego dokumentu. Od razu na pocztę elektroniczną zaczęły przychodzić wiadomości. Był to duży krok ku przyszłości. Takie rozwiązanie stało się dużym ułatwieniem w korespondencji. Poczta elektroniczna dała możliwość dwukierunkowej korespondencji z Watykanem, szczególnie między konferencjami biskupów i diecezjami. Coraz częściej gromadzono i udostępniano dokumenty w wersji elektronicznej. W 1996 roku powstało Biuro Internetowe (*Ufficio Internet della Santa Sede*). Otworzenie się Watykanu na nowość Internetu i komputerów

⁵¹⁰ KI, 5-6.

⁵¹¹ M. Chmielewski, *Ewangelizacyjna misja Kościoła a social media*, „Studia Leopoliensia”, 10 (2017), 191–205; M. Przybysz, *Kościół w social media. Komunikacja instytucji eklesjalnych w mediach społecznościowych w perspektywie medioznawczej i teologicznej*, „Kultura-Media-Teologia, 2018, nr 35, 140–66.

⁵¹² Benedykt XVI, *Serwisy społecznościowe: portale prawdy i wiary; nowe przestrzenie ewangelizacji* [orędzie na 47. ŚDŚSP], w: OB16, 61-71; V. Giacometti, *Anche i Papi comunicano. La comunicazione nella storia della Sala Stampa Vaticana*, Todi 2019, 7-11.

⁵¹³ *La Santa Sede*, <http://www.vatican.va> [dostęp: 1.1.2021].

było bardzo ważną decyzją. Po 3 dniach istnienia strony internetowej odnotowano ponad pół miliona wizyt⁵¹⁴. Znaczącym wydarzeniem, jak i swoistym symbolem otwarcia się Kościoła na media i ich nowe możliwości było podpisanie i przesłanie drogą elektroniczną adhortacji *Ecclesia in Oceania* (23 listopad 2001 roku). Jan Paweł II, w obecności dziennikarzy, czyli jakby na oczach całego świata, za pomocą klawisza *Enter* rozesłał treść dokumentu do biskupów Oceanii⁵¹⁵.

Internet stał się ważnym narzędziem działalności eklesjalnej. Jak zauważa Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu w przywoływanym już niejednokrotnie dokumencie, od pewnego już czasu ma on stałe miejsce i zastosowanie „w wielu rodzajach działalności i programach katolickich – ewangelizacji, w tym zarówno reewangelizacji, nowej ewangelizacji, jak i tradycyjnej misyjnej posłudze *ad gentes*, katechezie i innych rodzajach edukacji, wiadomościach i informacjach, apologetyce, zarządzaniu i administracji oraz pewnych formach duszpasterskiego poradnictwa i kierownictwa duchowego”⁵¹⁶. Hierarchowie Kościoła powszechnego poprzez dokumenty zachęcają osoby związane ze wspólnotą Kościoła do tego, aby nie bać się cyberprzestrzeni i otworzyć się na jej możliwości. W Sieci obecni są ludzie Kościoła. W ramach ewangelizacji lub innych działań podjętych na rzecz Kościoła, czy też wypełniając swoje obowiązki we wszelkich strukturach, katolicy powinni umiejętnie i twórczo wykorzystywać Internet i jego zasoby. Mając również świadomość tego, że, tak jak w świecie rzeczywistym, są odpowiedzialni za osoby, które spotkają w cyberprzestrzeni. Internet jest jakby nową misyjną ziemią, do której posłany jest każdy chrześcijanin. Otwiera się nowa przestrzeń wirtualna, która stanowi impuls pobudzający, zachęcający i motywujący do tego, aby korzystać z potencjału

⁵¹⁴ R. Podpora, *Watykan i Internet*, „E-mentor”, 18 (2007), nr 1, <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/18/id/391> [dostęp: 27.02.2020].

⁵¹⁵ S. Budzik, *Ewangelizacja przez Internet. Wpływ technik medialnych na kształt naszej wiary*, „Więź”, 41 (1998), nr 6, 177; Jan Paweł II, *Przemówienie z dnia 22 listopada 2002 r.*, ORpol., 23 (2002), nr 6, 27-28.

⁵¹⁶ KI, 5.

i możliwości nowych technologii w głoszeniu Dobrej Nowiny⁵¹⁷. Pomimo zagrożeń, które niesie ze sobą Internet, nie należy się go bać, szczególnie biorąc pod uwagę łatwość, z jaką można nawiązać kontakt z drugą osobą za pomocą Sieci i przekazać jej Ewangelię oraz ilość osób, do których można dotrzeć za pomocą Internetu. Wszyscy chrześcijanie powinni być w stanie gotowości niesienia miłości i pomocy innym ludziom, także tym, których spotkają w wirtualnym świecie. Internet ma być pomocą również dla osób już zewangelizowanych – jako pomoc w nauczaniu czy katechizacji⁵¹⁸.

Z biegiem czasu komputery stały się niezbędnym elementem w życiu wielu osób. Szeroki zakres korzystania z usług Internetu doprowadziły do tego, że stał się on narzędziem, które wykorzystywane jest praktycznie w każdej dziedzinie życia. Pomoc stanowią tutaj strony internetowe (WWW – *World Wide Web*). Ich powstanie było momentem przełomowym w całej historii Internetu. Kościół od wieków stara się dostosowywać formy i metody ewangelizacji i swoich działań do aktualnych uwarunkowań świata. Jest to tak zwana inkulturacja Ewangelii⁵¹⁹. Dlatego Kościół, jak podaje Umiński, ma obowiązek „nieustannie stawać się wspólnotą misyjną, której tak podmiotem, jak i przedmiotem są wszyscy członkowie. Zakłada to przede wszystkim dialog i współpracę w tym dziele zarówno duchownych, jak i świeckich. Sytuacja jest poważnym wyzwaniem dla Kościoła, który zauważa, że czas oddziaływania na odbiorców przekazu ewangelizacji podczas katechezy czy homilii jest niewspółmiernie mniejszy od tego, który poświęcają oni przekazowi medialnemu, w jakim są wręcz zanurzeni”⁵²⁰. Istnieje więc duża potrzeba wykorzystywania nowych metod, które podpowiada postęp technologiczny. W dzisiejszych czasach komputer z dostępem

⁵¹⁷ J. Kloch, *Kościół w Polsce wobec Web 2.0*, Kielce 2014, 23.

⁵¹⁸ Jan Paweł II, *Internet – nowe forum głoszenia Ewangelii* [orędzie na 36. ŚDŚSP], w: OJP2, 216-225.

⁵¹⁹ A. Lewek, *Nowa ewangelizacja w duchu Soboru Watykańskiego II*, t. 2, Katowice 1995, 94.

⁵²⁰ Umiński, 102.

do Internetu stanowi bardzo wartościowe i cenne narzędzie ewangelizacji oraz innych form duszpasterstwa w Kościele powszechnym.

Kiedy myśli się o Internecie jako potencjalnym źródle informacji religijnej, to nie sposób nie zauważyć jego obszerności oraz, co warto w tym kontekście podkreślić, dostępności i prędkości, z jaką można eksplorować te informacje. Jedną bowiem z ważnych cech charakterystycznych Internetu jest szybkość dostępu do informacji. Medium to dostarcza ich w krótkim czasie i bez konieczności udawania się np. do biblioteki. Dotyczy to wszelakich informacji, również tych o tematyce religijnej. Zwraca na to uwagę Jan Paweł II, który w *Orędziu na XXIV Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu* pisze o Internecie (który z dzisiejszej perspektywy można nazwać „raczkującym”), że jest cenny m.in. dlatego, że „pozwala nam gromadzić informacje w ogromnych systemach sztucznej pamięci stworzonych przez człowieka, umożliwiając przez to szeroki i bezpośredni dostęp do wiedzy stanowiącej nasze ludzkie dziedzictwo, do tradycji i nauczania Kościoła, do słów Pisma Świętego, do nauczania wielkich mistrzów duchowości, do historii i tradycji Kościołów lokalnych, zakonów i instytutów świeckich”⁵²¹. Nie tylko dostęp, ale szybki dostęp do informacji religijnej sprawia, że ICT jawią się jako narzędzie mogące w sposób sprawny wesprzeć działania duszpasterskie, zwłaszcza ewangelizacyjne, których zasadniczą częścią jest przekaz informacji składających się na kerygmat⁵²², ale także w podejmowaniu komunikacji (*communicatio*) zmierzającej do zbudowania rzeczywistej wspólnoty (*communio personarum*)⁵²³ – do czego przyjdzie wrócić w ostatnim paragrafie tego rozdziału. Nie dziwie więc fakt, że w wielu instytucjach

⁵²¹ Jan Paweł II, *Misja Kościoła w erze komputerów* [orędzie na 24. ŚDŚSP], w: OJP2, 121-129.

⁵²² A. Stopka, *Bóg w Internecie? Kościół w Internecie*, w: *Przekaz mojemu ludowi co mówi Bóg. Ewolucja czy kryzys przepowiadania?*, red. K. Klauza, M. Wyrostkiewicz, Lublin 2007, 121-128.

⁵²³ Wyrostkiewicz, *Internet i (nie)moralność*, 29-32.

kościelnych Internet jest chętnie wykorzystywany jako „zasobnik” wiedzy religijnej oraz narzędzie komunikacji.

Współcześnie można jednak zauważyć, że Kościół korzysta z możliwości ICT na różne sposoby i podejmuje refleksję na ten temat, której efektami są różne wypowiedzi *Magisterium Ecclesiae* – o czym już wspomniano. Kościół jako instytucja otwiera i tworzy nowe przestrzenie w sieci, dzięki którym bardziej skutecznie będzie mógł głosić ludziom Dobrą Nowinę i realizować inne elementy duszpasterstwa, czyli przybliżania człowieka do Boga – realizacji jego podstawowego celu i sensu egzystencji, czego zwieńczeniem ma być życie wieczne z Bogiem i świętymi w Królestwie Bożym⁵²⁴. Także pojedynczy wierzący, którzy świadomie uczestniczą w życiu eklezjalnym i włączają się w dzieło ewangelizacyjne wykorzystując ICT jako przestrzeń i narzędzia swojej działalności apostolskiej. Dotyczy to zarówno influencerów, którzy działają niejako samodzielnie (tzn. osobiście – bez „oficjalnego mandatu” udzielonego przez przedstawicieli hierarchii kościelnej), choć w łączności ze wspólnotą eklezjalną, jak i osób mających urzędową misję kanoniczną⁵²⁵. Mając na uwadze możliwości Internetu oraz jego wykorzystywanie w działaniach duszpasterskich bez przesady można go uznać za zwyczajny element działalności Kościoła, w tym także duszpasterstwa parafialnego, które – jak zauważono – stanowi podstawowy przejaw tejże aktywności.

Przyglądając się wykorzystaniu przez Kościół ICT do działań duszpasterskich nie można nie zwrócić uwagi na obecność hierarchów, w tym także papieży, w mediach społecznościowych⁵²⁶. Niewątpliwie skraca to dystans między wiernymi a hierarchami, a także zaciera utrwaloną w historii granicę

⁵²⁴ Umiński, 20.

⁵²⁵ Przybysz, 140–66; M. Chmielewski, I. Durma, i R. Kusiak, „Kodeks” *social media dla Kościoła katolickiego w Polsce*, „Biuletyn Edukacji Medialnej”, 2018, nr 1, 146-149. Szeroko kwestia jest omówiona w monografii: M. Gould, *The social media Gospel. Sharing the Good News in new ways*, Collegeville 2013.

⁵²⁶ Giacometti, 7-11.

między Kościołem nauczającym i słuchającym⁵²⁷. Watykan posiada swoje profile w serwisie YouTube⁵²⁸, Facebook i Instagram⁵²⁹. Myśli papieża i jego bardzo aktualne przesłanie, wręcz „słowo życia na dziś”, są publikowane w różnych językach za pomocą twitterowego konta *@Pontifex*⁵³⁰. Ten ostatni element zyskuje coraz większą popularność i jawi się jako rzeczywisty bezpośredni kontakt papieża ze konkretnymi osobami, ale też jego głos słyszany przez media i inne instytucje, dla których Twitter stanowi ważne źródło informacji o świecie – czyli wydarzeniach, ludziach i ich myśleniu oraz działaniu⁵³¹.

W podobny sposób działają różne osoby i agendy eklezjalne. Wykorzystują media społecznościowe do mniej formalnych i bezpośrednich kontaktów z wiernymi i ludźmi poszukującym wiadomości o Kościele oraz prawdy będącej odpowiedzią na podstawowe pytania dotyczące człowieka, świata i Boga. W ten sposób przekazywana jest wiedza oraz dawane świadectwo myślenia i życia chrześcijańskiego; w ten sposób zacieśniana jest wspólnota ludzi żyjących tymi samymi prawdami i wartościami, oraz tymi, którzy ich poszukują⁵³².

Współczesny Kościół – jak zostało wykazane – świadomie i chętnie korzysta z rozmaitych mediów, w tym również ICT najnowszej generacji. Hierarchowie i poszczególni duszpasterze starają się coraz bardziej poznawać naturę mediów oraz potrzeby i możliwości człowieka w wykorzystywaniu ich do realizacji duszpasterskiej misji Kościoła⁵³³. Wyrazem tego jest też rozwój

⁵²⁷ KIKK, 47-49.

⁵²⁸ *Vatican News*, <https://www.youtube.com/c/VaticanNews> [dostęp: 1.5.2021].

⁵²⁹ *Vatican News*, <https://www.instagram.com/vaticannews/> [dostęp: 1.5.2021].

⁵³⁰ Dla przykładu można przywołać profil polskojęzyczny: *Papież Franciszek*, https://twitter.com/Pontifex_pl [dostęp: 1.5.2021].

⁵³¹ P. Wajs, „Ćwierkający papież” – mikroblogi Benedykta XVI i Franciszka, w: Kościół w Internecie – Internet w Kościele, red. K. Glombik, M. Kalczyńska, Opole 2015, 77–94.

⁵³² KIKK, 51-53.

⁵³³ Teza ta została wykazana w pierwszym paragrafie, w którym zostało przedstawione nauczanie Kościoła na temat Internetu oraz praktyki eklezjalne w tym obszarze. Ponadto: A. Baczyński, *Przekaz i formacja wiary przez media*, w: *Teologia pastoralna nauką w służbie*

uprawianej na uniwersytetach teologicznej refleksji nad mediami⁵³⁴. Jako realizację efektów badań naukowych oraz świadomości, czym są media we współczesnym świecie (zwłaszcza te, które funkcjonują w Internecie), można postrzegać reformę mediów watykańskich. Aktualnie znaczna część przekazu informacji ze Stolicy Apostolskiej odbywa się za pomocą ICT⁵³⁵. Nie będzie przesadą stwierdzenie, że można się w tym dopatrywać wzoru dla duszpasterstwa parafialnego.

4.1.3.2. Media i Internet narzędziami duszpasterskimi Kościoła w Polsce

Historia Internetu w Kościele w Polsce rozpoczyna się w 1993 roku, kiedy to Konferencja Episkopatu Polski powołuje do istnienia Katolicką Agencję Informacyjną (KAI). Głównym jej zadaniem było przekazywanie informacji na temat Kościoła katolickiego. Z czasem zaczęły powstawać strony internetowe poszczególnych diecezji. Stronę internetową diecezji legnickiej uważa się za pierwszą oficjalnie utworzoną w Sieci (1996 rok)⁵³⁶. Następnie własne strony internetowe utworzyły diecezje: bielsko-żywiecka, gliwicka, łucka, tarnowska i wrocławska⁵³⁷. Współcześnie kapłani, wspólnoty modlitewne i grupy duszpasterskie, siostry zakonne, zakonnicy, seminaria duchowne, diecezje,

nowej ewangelizacji, red. C. Krakowiak i in., Lublin 2010, 105-122; Stopka, 23-28; KIKK, 44-52.

⁵³⁴ Szczegółowo zagadnienie to omawia P. Drzewiecki: *Media Aktywni. Dlaczego i jak uczyć edukacji medialnej?*, Otwock-Warszawa 2010; J.P. Woźniak, J. Smoleń, *Specjalizacja edukacji medialnej*, w: 50 lat teologii pastoralnej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II, red. C. Krakowiak i in., Lublin 2009, 259-264.

⁵³⁵ News from the Vatican, <https://www.vaticannews.va/pl.html> [dostęp: 1.5.2021].

⁵³⁶ W. Mróz, *Strona internetowa www diecezji legnickiej*, w: *W trosce o wiarę. Dziesięciolecie diecezji legnickiej*, red. B. Drożdż, Legnica 2002, 549-553.

⁵³⁷ D. Zdunkiewicz-Jedynak, *Surfując po Internecie w poszukiwaniu Boga: gatunki komunikacji religijnej na polskich katolickich stronach internetowych*, Tarnów 2006, 103.

parafie, stowarzyszenia mają własne strony internetowe. Idą oni z duchem czasu, nie odróżniając się od innych grup społecznych⁵³⁸.

Obserwacja pozwala dojść do wniosku, że podstawowym sposobem wykorzystania ICT przez polskich duszpasterzy i innych wierzących są parafialne i diecezjalne strony WWW i inne serwisy przedstawiające się jako związane z Kościołem. Pewna część działań duszpasterskich realizowana jest też za pomocą mediów społecznościowych⁵³⁹.

Na chwilę obecną praktycznie każda polska diecezja i prawie każda parafia posiada stronę internetową, przez którą umożliwia wiernym dostęp do różnego typu informacji dotyczących Kościoła, diecezji czy danej wspólnoty parafialnej. Niejednokrotnie nie są to proste zbiory praktycznych informacji, jak to bywało wcześniej, ale nowoczesne serwisy internetowe służące jako portale zbierające informacje ważne dla osób wierzących, czytelnie, internetowe kluby dyskusyjne, galerie multimediów itd.⁵⁴⁰

Praktyka wykorzystania Internetu przez Kościół w Polsce nie ogranicza się jedynie do działań na poziomie diecezji. Od dawna istnieją też różne instytucje, dla których prowadzenie serwisów internetowych o treściach religijnych i – jeśli można tak powiedzieć – promujących wiarę oraz Kościół, stanowi główne zadanie.

Jedną z „klasycznych” religijnych stron internetowych jest „Opoka”. Jest to cały serwis internetowy uruchomiony 9 marca 1999 roku. „Opoka” jest złożonym dziełem, aktualnie dodawane są tam bieżące, krótkie informacje dotyczące życia Kościoła, jak i informacje Biura Prasowego Konferencji Episkopatu Polski. Internauta może znaleźć artykuły pochodzące z katolickiej prasy. W zakładkach portalu możemy znaleźć konkretne materiały tematyczne, m.in.: „Bezpieczeństwo”, „Dane o Kościele”, „Nauczanie papieskie”, „Misja i ewangelizacja”, „Rodzina”, „Sakramenty”, „Ekologia”, „Duszpasterstwo”, „Biblioteka”. Na stronie

⁵³⁸ Kuczwał, 81-82.

⁵³⁹ M. Przybysz, *Kościół w Sieci*, <https://www.ekai.pl/kosciol-w-sieci/> [1.10.2020].

⁵⁴⁰ Dla przykładu jedynie można przywołać stronę WWW diecezji autora: *Diecezja Zamojsko-Lubaczowska*, <https://diecezja.zamojskolubaczowska.pl> [dostęp: 1.5.2021].

znajduje się odnośnik dotyczący liturgii na dany dzień, czytań i komentarza do ewangelii.

Jednakże „Opoka” nie była pierwszym portalem katolickim. W 1996 roku powstał portal „Mateusz”. A w 1999 roku przy pomocy tego portalu uruchomiono także księgarnię wysyłkową („Księgarnia Mateusza”) mającą w ofercie głównie książki o charakterze religijnym, a od 2001 roku także książki w wersji elektronicznej. Portal ten również posiada różne zakładki, np.: „Czytelnia”, w której dostępne są artykuły na temat wiary, „Duchowość” – znajdują się tam krótkie katechezy, medytacje i modlitwy. Poprzez stronę dostępne są dokumenty papieskie. Ponadto istnieje tzw. skrzynka modlitewna. Użytkownicy odwiedzający portal mogą złożyć swoją intencję modlitewną, która zostanie przesłana do Sióstr Karmelitanek współpracujących z autorami strony⁵⁴¹.

Ponadto portal „Mateusz” udostępnia także filmy, zamieszczane w serwisie YouTube.com, z nagraniem rekolekcjami, które prowadzą ludzie świeccy lub duchowni. Internet posiada cechy, dzięki którym człowiek może w sposób anonimowy może z niego korzystać. Nie zawsze jest to dobre, aczkolwiek w przypadku wiary często przydatne do tego, by zadać pytanie. Anonimowość dodaje odwagi i łatwiej jest swobodnie wyrazić swoje obawy i wątplenia, szczególnie te, które dotyczą spraw duchowych. Portal Mateusz.pl utworzył „Pytania o wiarę”, gdzie w sposób anonimowy Internauta może zadać pytanie osobie duchownej i uzyskać odpowiedź na istotny dla niego problem.

Oprócz wyżej wymienionych i ogólnie opisanych katolickich portali internetowych istnieją także takie jak: Wiara.pl, Katolicka Agencja Informacyjna⁵⁴², Tezeusz.pl i inne. Autorzy wszystkich tych stron i portali, posługując się środkami masowego przekazu, docierają z Ewangelią na wszystkie krańce świata, pomagają ludziom, którzy się zagubili wrócić do wspólnoty

⁵⁴¹ *Mateusz.pl*, <http://www.mateusz.pl> [dostęp: 20.6.2021].

⁵⁴² *eKAI*, <http://ekai.pl> [dostęp: 1.5.2021].

Kościoła, a zaangażowanym katolikom, poprzez artykuły, dokumenty, modlitwy przybliżają tematy związane z Kościołem.

Internet, jak i inne środki społecznego przekazu, w Kościele często służy jako narzędzie do ewangelizacji. Już papież Paweł VI w encyklice *Evangelii Nuntiandi* pisał o roli mediów w dziele ewangelizacji i posługi Słowa: „Środki te, wprzęgnięte w służbę Ewangelii, niezmiernie poszerzają zakres słuchania Słowa Bożego i zanoszą orędzie zbawienia do milionów ludzi. Kościół byłby winny przed swoim Panem, gdyby nie używał tych potężnych pomocy, które ludzki umysł coraz bardziej usprawnia i doskonali. Za ich pośrednictwem głosi orędzie, jakie mu zostało powierzone, „na dachach”; w nich znajduje nowe i skuteczne formy świętego oddziaływania, współczesną ambonę; poprzez nie może przemawiać do rzesz”⁵⁴³. Sieć Internetowa staje się więc przestrzenią, w której jest głoszone Słowo Boże, jak podaje dokument Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu (2002 rok): „Internet ma zastosowanie w wielu rodzajach działalności i programów kościelnych – ewangelizacji, w tym zarówno reewangelizacji, nowej ewangelizacji, jak i tradycyjnej misyjnej posłudze *ad gentes*, katechezie”⁵⁴⁴.

Ciekawym zjawiskiem duszpasterskim są funpage’ e parafialne. W Polsce największą popularnością do działania takich serwisów jest Facebook. Za jego pomocą do grupy internetowych przyjaciół lub obserwatorów przekazywane są podstawowe informacje dotyczące życia parafii. W tym celu wykorzystywane są nie tylko wpisy na głównej osi czasu, ale też kalendarz, notatki i inne aplikacje sprzężone z serwisem. Często profile facebookowe służą do działań dokumentacyjnych – rzadziej prowadzone są tam dyskusje⁵⁴⁵. Jednak, zgodnie z naturą mediów społecznościowych każdy post może stać się początkiem

⁵⁴³ EN, 45.

⁵⁴⁴ KI, 5.

⁵⁴⁵ Dla przykładu można przywołać profil jednej z parafii w diecezji autora: *Parafia pw. Św. Bartłomieja Apostoła w Goraju*, <https://www.facebook.com/sw.BarlomiejGoraj> [dostęp: 1.5.2021].

mikrobloga, czyli dyskusji prowadzonej przez internautów – dyskusji, która może być wykorzystana jako działanie duszpasterskie⁵⁴⁶.

4.1.4. W trosce o skuteczność działań duszpasterskich w obliczu ambiwalentności ICT

Przedstawiona wyżej nieco skrótowa analiza wybranych dokumentów *Magisterium Ecclesiae* oraz praktyka instytucji eklesjalnych jednoznacznie pokazują, że Kościół zachęca do mądrego i roztropnego wykorzystania ICT w działaniach duszpasterskich i w tego typu działaniach wspiera słowem i przykładem. Nie oznacza to jednak absolutnego optymizmu w podejściu do Internetu, a także innych mediów. Nie przez przypadek wspomniano wyżej o potrzebie „mądrego i roztropnego wykorzystania ICT w działaniach duszpasterskich”. Owa potrzeba uwidacznia się jeszcze bardziej, gdy uwaga zostanie skierowana na potencjalne zagrożenia skuteczności duszpasterstwa realizowane z wykorzystaniem nowoczesnych internetowo-komputerowych technik eksploataowania informacji.

Pisząc o zaletach Internetu, jego roli w eklesjalnych działaniach informacyjno-komunikacyjnych, a także zaletach jako instrumentu integrującego wspólnotę⁵⁴⁷ – kierując się uczciwością badawczą i potrzeba przekazu pełnej prawdy – nie można, choćby krótko, nie zwrócić uwagi na pewne zagrożenia, jakie płyną z niewłaściwego postrzegania Sieci oraz jej wykorzystania. Przemilczenie tego tematu może powodować wyobrażenie, jakoby ICT stanowiło podstawową przestrzeń i narzędzie działań duszpasterskich. Prawda zaś jest tak, że Internet

⁵⁴⁶ KIKK, 51-53.

⁵⁴⁷ Wyrostkiewicz, *Media jako narzędzia integrowania społeczeństwa w refleksji teologicznej*, 142-150.

powinien być wykorzystywany w parafii jako ważny środek, ale jedynie uzupełniający „tradycyjną” posługę duszpasterzy.

Internet jest przydatnym medium, które można traktować jako pomoc, jednakże nie zastąpi on spotkania z drugim człowiekiem w rzeczywistości, o czym należy pamiętać. Jan Paweł II w orędziu *Internet – nowe forum głoszenia Ewangelii* zaznaczył to, iż Internet to środek, a nie cel działań ewangelizacyjnych. Ponadto zwrócił on także uwagę na to, żeby używać go odpowiedzialnie i właściwie. Tylko wtedy uda się uzyskać odpowiednie uwarunkowania, aby przekazywać Dobrą Nowinę. Jan Paweł II pisze także o tym, że żadne środki społecznego przekazu nie są w stanie zastąpić spotkania z Bogiem, głębokiego doświadczenia Jego obecności i miłości, którą człowiek przeżywa na drodze wiary, w życiu liturgicznym we wspólnocie Kościoła. Jak podaje dokument *Kościół a Internet*: „rzeczywistość wirtualna cyberprzestrzeni nie może stać się zamiennikiem prawdziwej wspólnoty ludzkiej, wcielonej rzeczywistości sakramentów i liturgii czy też bezpośredniej proklamacji Ewangelii, może jednak je uzupełniać, przyciągać ludzi do pełniejszego doświadczenia życia wiary i ubogacać religijne życie korzystających z niej osób. Dostarcza ona także Kościołowi środka komunikacji w stosunku do szczególnych grup - młodzieży i młodych osób dorosłych, osób starszych i zamkniętych w domach, żyjących na odległych terenach, członków innych grup religijnych – z którymi kontakt innymi sposobami jest utrudniony”⁵⁴⁸.

Papież Benedykt XVI w orędziu na XLIV Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu zwrócił uwagę nie tylko na wartość wykorzystania Internetu przez duszpasterzy, ale też na ich właściwy stosunek do „świata cyfrowego” i ICT. Napisał: „Od księży natomiast wymaga się, by potrafili być obecni w świecie cyfrowym w sposób zawsze wierny przesłaniu ewangelicznemu, by odgrywali właściwą sobie rolę animatorów wspólnot, które w dzisiejszych czasach coraz częściej wyrażają się poprzez różnorodne «głosy», pochodzące ze

⁵⁴⁸ KI, 5.

świata cyfrowego, i by głosili Ewangelię, wykorzystując oprócz tradycyjnych również audiowizualne środki nowej generacji (zdjęcia, wideo, animacje, blogi, strony internetowe), które stwarzają nieznane dotąd okazje do dialogu i są przydatne także w ewangelizacji i katechezie”⁵⁴⁹. Internet i pozostałe media są dla papieża seniora cennymi narzędziami w Kościele, jednakże dopiero wtedy, kiedy są wykorzystane we właściwy sposób. Swoimi możliwościami przyczyniają się do ewangelizacji, głoszenia Słowa i budowania wspólnoty Kościoła, także wspólnoty parafialnej. Te słowa skierowane do duchownych są wyrazem przekonania o ambiwalencji ICT i konieczności roztropnego korzystania z tych narzędzi w duszpasterstwie.

Komunikacja internetowa posługuje się specyficznym językiem. Jest on krótki i zwięzły, a w porównaniu do języka literackiego – bardzo ubogi. Komunikacja w cyberprzestrzeni „spłaszcza” język⁵⁵⁰. W Sieci powstały nowe formy i gatunki komunikacji. Język internetowy ma pewne charakterystyczne dla siebie cechy hybrydy. Jest to połączenie języka potocznego z różnymi gatunkami i stylami. To wszystko uwypukla aspekt komunikacyjności. Należy tutaj także zwrócić uwagę na dynamicznie zmieniający się język, którym posługuje się młodzież. Dla nich Internet, a szczególnie komunikatory, portale społecznościowe stanowią miejsce, gdzie powstają nowe słowa, wyrażenia i formy swoistej ekspresji językowej⁵⁵¹.

Komunikacja w Internecie niesie ze sobą pewne zagrożenia. Po pierwsze, niebezpieczne jest to, że jest w niej możliwa nieograniczona ekspresja wyrażania słów czy myśli przez różne sposoby. Jest to ogromna wolność, która, wykorzystana niewłaściwie, może być szkodliwa i nieść zagrożenie. Zasadniczo każdy internauta może mieć swoje zdanie w Sieci, ma prawo się „wypowiedzieć”, napisać co myśli, co sądzi na dany temat. Przy tych wypowiedziach, w wolności,

⁵⁴⁹ Benedykt XVI, *Kapłan i duszpasterstwo w świecie cyfrowym: nowe media w służbie Słowa*. [orędzie na 44. ŚDŚSP], w: OB16, 37.

⁵⁵⁰ W. Śmigiel, *Człowiek w świecie Internetu*, „Studia Peplińskie”, 37 (2007), 369-378.

⁵⁵¹ Domaszk, 50-51.

Internauta może więc użyć sformułowań obraźliwych czy wulgarnych. Drugim zagrożeniem, które niesie ze sobą komunikacja w Sieci jest spam, czyli niechciane informacje wysyłane do Internautów, zwane także elektronicznymi śmieciami. Definicja spamu podaje, że są to także wiadomości dotyczące reklam, promocji, które są przesyłane do jak największej ilości użytkowników Internetu. Osoba odbierająca wiadomości o charakterze spamu, zazwyczaj znajdujące się w skrzynce poczty elektronicznej, traci czas. Ponadto przynosi to także szkody ekonomiczne. Powstała Ustawa z 2002 roku, która podaje, iż przesyłanie niezamówionej korespondencji dotyczącej handlu na skrzynkę pocztową w Internecie jest czynem nieuczciwej konkurencji⁵⁵².

Na tego typu problemy i zagrożenia ze strony internetowej komunikacji powstała netykieta. Jest to odpowiedź użytkowników Internetu na wulgarność językową, spam oraz inne problemy natury moralno-prawnej związane z komunikacją. Netykieta jest zbiorem norm, zasad, reguł, które stanowią internetowy *savoir-vivre*. Niektóre portale internetowe przedstawiają podstawowe zasady i reguły netykiety. Jednakże w jednej sieci dane działania mogą być dozwolone, a w innej zakazane. Reguły te nie dotyczą wyłącznie poczty elektronicznej. Obejmują one także strony WWW, czaty, blogi i inne. Zasady netykiety podzielone są na pewne kategorie, które dotyczą: komunikacji grupowej, komunikacji bezpośredniej (indywidualnej), usług informacyjnych. Istnieje też podział na odbiorców netykiety. Powstały zasady dotyczące administratorów oraz inne, które kierowane są głównie do użytkowników Sieci. Odpowiedzialny i dojrzały Internauta powinien więc przewidywać i unikać w komunikacji internetowej sytuacji, poprzez które może zaszkodzić innemu użytkownikom⁵⁵³.

Szybki i dynamiczny rozwój środków społecznego przekazu zmienił metody uczestnictwa i zaangażowania w życie wspólnoty Kościoła, także wspólnoty parafialnej. We wspólnocie każdy posiada pewne prawa i obowiązki.

⁵⁵² Tamże, 51; J. Gałczyński, *Ustawa o świadczeniu usług drogą elektroniczną, Komentarz*, Warszawa 2009, 110-125.

⁵⁵³ Domaszk, 52-53.

A tutaj, w dobie tak dobrze rozwiniętych mediów, rodzi się pokusa biernego udziału w życiu kościelnym. Możliwość wysłuchania transmisji radiowej, obejrzenia Mszy w telewizji czy za pomocą Internetu często może dawać poczucie zwolnienia z obowiązku fizycznego uczestnictwa w sakramencie. Ponadto nie godzi się sprowadzać religijnego śledzenia np. transmisji Mszy świętej do oglądania jej jak serialu, siedząc w fotelu czy leżąc na kanapie w swoim domu. To samo dotyczy chociażby troski o wspólnotę i odpowiedzialności za Kościół, która nie zamyka się w elektronicznym, internetowym przelewie na konto parafii⁵⁵⁴. Jednakże w sytuacjach wyjątkowych tego typu działania mogą być jednymi z niewielu, które wierni mogą podjąć. W obecnym czasie epidemii, gdy są wprowadzone liczne, dość rygorystyczne zasady dotyczące zgromadzeń, Konferencja ds. Episkopatu Polski przekazała pewne wskazania dla biskupów odnośnie do sprawowania czynności liturgicznych w tym wyjątkowo trudnym czasie. Udzielono dyspensy od uczestnictwa w Eucharystii: „Przypominamy Biskupom Diecezjalnym o konieczności udzielenia kolejnej dyspensy od obowiązku uczestnictwa w niedzielnej Mszy Świętej w związku ograniczeniami liczby wiernych mogących uczestniczyć w zgromadzeniach religijnych. Dla osób korzystających z dyspensy zalecamy, w miarę możliwości, zorganizowanie transmisji z diecezjalnych lub parafialnych celebracji liturgicznych. Podobnie prosimy o stworzenie możliwości uczestnictwa w rekolekcjach wielkopostnych za pośrednictwem diecezjalnych środków społecznego przekazu”⁵⁵⁵. W takim przeżywaniu wiary ważne jest odpowiednie i dojrzałe potraktowanie tej dyspensy, aby oglądanie transmisji Mszy (najlepiej na żywo) było duchowym uczestnictwem w niej, które rozwija wiarę i pogłębia relację z Bogiem. Wierni powinni podejść do tego jak to duchowego spotkania z Jezusem w domowym kościele. Wyzwaniem dla duszpasterzy jest więc ukazywanie różnicy, jaka istnieje pomiędzy osobistym

⁵⁵⁴ Domaszk, 219-221; A. Draguła, *Pan Bóg symulowany. Przyczynek do teologii cyberświata*, „Więź”, 2002, nr 1, 44-45.

⁵⁵⁵ Konferencja Episkopatu Polski, *Kolejna dyspenza*, <https://episkopat.pl/prezydium-episkopatu-przypominamy-o-koniecznosci-udzielenia-kolejnej-dyspensy-2/> [dostęp: 28.3.2020].

udziałem z życia wspólnoty, a towarzyszeniem jej za pośrednictwem ICT; wartości bezpośredniego kontaktu ze wspólnotą i każdą konkretną osobą, która tę wspólnotę tworzy. Mówiąc inaczej, nieco literacko, można stwierdzić, że zadaniem duszpasterzy posługujących w dobie ICT jest „odtechnicyzowanie” i „spersonalizowanie” życia parafialnego.

Z powyższych analiz jednoznacznie wynika, że pomimo wielu zalet i możliwości do czynienia dobra, Internet niesie również ze sobą zagrożenia w dziedzinie duszpasterstwa. Troska papieża w tej kwestii dotyczy umiejętnego prezentowania się duszpasterzy w sieci oraz konieczności umiejętnego i właściwego wyboru informacji. Chodzi głównie o to, aby nie dać się pochłonać fali wiadomości, nowinek, których ogromna ilość każdego dnia „zalewa” użytkowników Internetu, ale spośród nich wybierać te dobre, właściwe i ważne. W innym wypadku może grozić nam utrata hierarchii wartości, kontemplacji nad własnym życiem i osobistej refleksji⁵⁵⁶.

Z środków społecznego przekazu trzeba korzystać tak, aby nie służyły przeciwko wierze i były zgodne z doktryną chrześcijańską. Kościół postrzega je jako: „narzędzie ofiarowane przez Boga dla głoszenia słowa Bożego”⁵⁵⁷. Ponad to Internet to także narzędzie komunikacji interpersonalnej, dzięki któremu Kościół może nawiązywać i prowadzić dialog ze światem i w ten sposób nieść dalej Ewangelię⁵⁵⁸. Jan Paweł II w orędziu na 25. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu stwierdził, że „środki przekazu są *martwymi narzędziami*. To, czy będą służyć celom, dla których zostały nam dane, zależy w wielkiej mierze od mądrości i poczucia odpowiedzialności, z jakimi będziemy je wykorzystywać. W wizji chrześcijańskiej środki społecznego przekazu to wspaniałe narzędzia, które człowiek może wykorzystać – pod opieką Opatrzności Bożej – do budowania

⁵⁵⁶ M. Wyrostkiewicz, *W sieci niebezpieczeństw. Kilka uwag na temat Internetu*, w: *W poszukiwaniu nowych metod katechetycznych*, red. H. Słotwińska, Lublin 2006, 307-326.

⁵⁵⁷ W. Śmigiel, *Czytelnictwo katolickich stron w Internecie*, RT, 51 (2004), z. 6, 234.

⁵⁵⁸ Jan Paweł II, *Misja Kościoła w erze komputerów* [orędzie na 24. ŚDŚSP], w: OJP2, 121-129.

ściślejszych i rozumniejszych więzi łączących jednostki oraz całą rodzinę ludzką. W miarę swego rozwoju środki przekazu są bowiem w stanie kształtować nowy język, który ułatwia ludziom wzajemne poznanie i zrozumienie, a więc także współpracę dla wspólnego dobra⁵⁵⁹. Ponadto, jak podaje dokument *Kościół a Internet* media: „są źródłem wiadomości i informacji o wydarzeniach, ideach i osobistościach z życia religijnego oraz służą jako narzędzia ewangelizacji i katechezy”⁵⁶⁰.

Chociaż trudno sobie dziś wyobrazić skuteczne duszpasterstwo parafialne bez użycia ICT, to jednak nie może to oznaczać zastąpienia nim tego, co dotychczas działo się we wspólnotach eklezjalnych. Do tych duszpasterzy, którzy dostrzegając pozytywne strony używania ICT w posługiwaniu parafianom, przez co redukowałiby jego „tradycyjne” formy, można odnieść „biada”, które Jezus skierował do faryzeuszy pouczając ich jednocześnie: „Tymczasem to należało czynić, i tamtego nie opuszczać” (Łk 11,42). Z powyższych analiz jednoznacznie wynika, że tak właśnie należy podchodzić do relacji między duszpasterstwem „tradycyjnym” i takim, w którym na jak najszerzą skalę używane są nowoczesne techniki informacyjno-komunikacyjne.

Zwrócenie uwagi na ambiwalentny charakter ICT nie może być dla duszpasterzy argumentem za dystansowaniem się od tych przestrzeni i narzędzi w ich parafialnej działalności. Pytanie ludzi Kościoła nie powinno dotyczyć tego, czy stosować ICT w duszpasterstwie parafialnym, ale tego, jak zrobić to właściwie, czyli wypełniając misję Kościoła., której sednem jest przekazanie ludziom kerygmatu, zawiązanie i utrwalanie wspólnoty, a w konsekwencji doprowadzenie ludzi do spotkania z Bogiem, co ma skutkować życiem wiecznym we wspólnocie z Nim w Królestwie niebieskim.

Pierwsze z wymienionych pytań jawi się więc jako retoryczne – odpowiedź nazywa się sama, a wynika ona ze znajomości natury Kościoła i człowieka, który

⁵⁵⁹ Jan Paweł II, *Środki społecznego przekazu w służbie jedności i postępu rodziny ludzkiej* [orędzie na 25. ŚDŚSP], w: OJP2, 130-134.

⁵⁶⁰ KI, 5.

jest jego „podstawową drogą”, oraz doświadczenia i (choćby pobieżnego) rozumienia mediów i współczesnego zmediatyzowanego świata. Wszystkie te kwestie zostały przedstawione w trzech pierwszych rozdziałach. Miejsce mediów zaś w życiu wspólnoty wierzących potwierdzono odwołując się do nauczania Kościoła i jego praktyk. Odpowiedź na pytanie o to, jak skutecznie prowadzić duszpasterstwo parafialne za pomocą ICT udzielona jest w kolejnych partiach niniejszego rozdziału.

4.2. Głoszenie Chrystusa w dobie Internetu

Misją Kościoła jest głoszenie Dobrej Nowiny – proklamowanie i wyjaśnianie słowa Bożego. To zadanie, powierzone przez Mistrza z Nazaretu, jest niezmiennie od wieków i wciąż trwa. Jest też – jak wykazano wcześniej – ważnym elementem działalności duszpasterskiej. Głoszenie słowa Bożego – w które wpisuje się zarówno przepowiadanie homilijne, jak i katecheza oraz działania ewangelizacyjne koordynowane przez Kościół instytucjonalny, dotyczy – dotyczy całego Kościoła: wszystkich Jego struktur i każdego ochrzczonego, który wraz z sakramentem chrztu świętego został powołany do realizacji tej wyjątkowej misji w swoim życiu⁵⁶¹.

Współcześnie w przekazywaniu Ewangelii Kościół wykorzystuje różne metody i środki jako narzędzia w skutecznym i owocnym przepowiadaniu i nauczaniu. Wśród tych metod znajdują się także środki społecznego przekazu. Od kilkudziesięciu lat ważną rolę odgrywają też ICT. Zarówno przedstawione w poprzednim paragrafie doświadczenie, jak i teoria z zakresu medioznawstwa oraz teologii, pokazują, że Internet jest odpowiednim narzędziem do tego typu

⁵⁶¹ EG, 19-24.

aktywności. Dzięki zaś swojemu nieograniczonemu zasięgowi umożliwia skuteczniejsze realizowanie misji *ad gentes*⁵⁶².

4.2.1. Udział ICT w przepowiadaniu Słowa Bożego

Włączanie ICT w realizację posługi Słowa przyjmuje różne formy. Najprostszym sposobem jest transmisja liturgii, podczas której głoszona jest homilia lub kazanie. Stanowi to umożliwienie korzystania z posługi kaznodziejskiej tym, którzy nie mogą osobiście uczestniczyć w celebracji. Inną popularną formą skorzystania z Internetu przez wiernych jest taka, dzięki której mogą oni już po zakończeniu celebracji sięgnąć do odszukanych w Internecie czytań liturgicznych i uczynić je duchową lekturą oraz przedmiotem osobistych medytacji.

Możliwości Internetu w ramach posługi Słowa są dużo większe niż proste transmitowanie wypowiedzi kaznodziejskich medium. Dużą pomocą służy ok kaznodziejom podczas przygotowywania wypowiedzi, które mają być wygłoszone w ramach liturgii. Można powiedzieć, że spełnia wówczas rolę „ogromnej biblioteki”. Ponadto w Sieci udostępniane są kazania i homilie oraz konkretne pomoce, by pomóc kapłanowi w jak najlepszy sposób przygotować się do głoszenia Słowa. Dostępne są różnego rodzaju komentarze dotyczące danego okresu liturgicznego czy święta⁵⁶³.

Oprócz wersji w formie tekstu, udostępniane są również nagrania audio i video komentarzy do czytań mszalnych, homilii czy kazań. Jest to nieoceniona pomoc dla duszpasterzy, ale i dla wiernych. Materiały są ogólnodostępne. Ich ilość

⁵⁶² Domaszk, 99.

⁵⁶³ *Mateusz.pl* – Czytania na każdy dzień, <http://mateusz.pl/czytania/2020/20200322.html> [dostęp: 22.03.2020]; *Wiara.pl* – Liturgia – Czytania, <https://liturgia.wiara.pl/doc/419983.7-Niedziela-zwykla-B> [dostęp: 22.03.2020].

świadczy o bogactwie myśli. Każdy chrześcijanin może sam szukać interesujących go treści oraz korzystać z komentarzy na dany dzień tygodnia, okres liturgiczny, uroczystość lub święto. Zbiór tego typu materiałów stanowi pomoc, jak i szkołę dla kapłanów. Często można w Sieci spotkać się z przykładem wzorcowej homilii, która może być dla duszpasterzy inspiracją oraz wsparciem w przygotowywaniu własnych tekstów⁵⁶⁴. Każda taka forma publikacji powinna stanowić dla pasterzy jedynie pomoc, zostawiając im przestrzeń do pracy własnej. Materiały udostępniane w Sieci mogą być przyjmowane jako hipertekst, czyli jako „dzieło otwarte”, które nie musi być jednoznaczne. Czytelnik sam może dowolnie interpretować dany tekst⁵⁶⁵.

Internet jest multimedialny – co akcentowano w poprzednim rozdziale i do czego jeszcze przyjdzie wrócić. To stwierdzenie ma duże znaczenie dla wykorzystania go w działalności duszpasterskiej. Oprócz przekazu słowa, o którym było wspomniane wyżej, dostępne są także obrazy, pliki audio i video. Ostatnio szczególnie modne stały się różnego typu rekolekcje czy konferencje nagrywane video i udostępniane na stronach katolickich, bądź portalach społecznościowych typu Facebook. W cyberprzestrzeni dostępne są także nagrania z pielgrzymek papieskich, bądź też nagrania dotyczące konkretnych wydarzeń kościelnych. *Kodeks Prawa Kanonicznego* zaleca organizację misji i rekolekcji: „Proboszczowie zgodnie z zarządzeniem biskupa diecezjalnego powinni w pewnych okresach organizować to przepowiadanie, które nazywa się rekolekcjami i świętymi misjami, lub inne formy przepowiadania dostosowane do miejscowych potrzeb”⁵⁶⁶.

Transmisje internetowe celebracji stały się powszechne podczas pandemii COVID-19, a zwłaszcza związanych z nią nakazów izolacji oraz tzw. dystansu

⁵⁶⁴ W. Przyczyna, *Materiały pomocnicze do homilii i kazań. Definicja, rodzaje, znaczenie*, w: *Ściągać czy nie ściągać? O pomocach do homilii i kazań*, red. M.K. Kubiak, W. Przyczyna, Poznań 2008, 23-33.

⁵⁶⁵ Draguła, *Pan Bóg symulowany*, 43.

⁵⁶⁶ KPK, 770.

społecznego uniemożliwiających udział w zgromadzeniach liturgicznych. W dobie zagrożenia życia i zdrowia człowieka, Kościół maksymalnie wykorzystuje media jako narzędzia w pogłębianiu relacji z Bogiem. Najlepszym tego przykładem jest dzisiejsza sytuacja na całym świecie sparaliżowanym pandemią. W takiej rzeczywistości Kościół, wykorzystując wszelkie możliwości, chce nieść ludziom Chrystusa. Dlatego nie tylko w radiu i telewizji, ale przede wszystkim w Internecie pojawiały się różne homilie, kazania i konferencje duchowe. Dzięki temu każdy chrześcijanin, który nie może uczestniczyć fizycznie w przeżywaniu rekolekcji, będzie mógł łączyć się w sposób duchowy i wykorzystać ten czas z Bogiem. Diecezje, np. diecezja zamojsko – lubaczowska, przygotowała konkretny plan transmitowanych nauk⁵⁶⁷.

Ciekawą formą wsparcia za pomocą ICT działań duszpasterskich na polu głoszenia Słowa są zasygnalizowane wyżej rekolekcje „internetowe”. Wbrew pozorom nie stanowią one nowości, ale istnieją od czasu upowszechnienia się ICT. W Polsce pierwsze takie wydarzenie odbyło się za pośrednictwem strony „Mateusz.pl” w 1996 roku. Były to rekolekcje wielkopostne i adwentowe. Obecnie wielu kapłanów i osób świeckich związanych z Kościołem poprzez portale społecznościowe czy za pomocą strony youtube.pl udostępnia nagrania z naukami rekolekcyjnymi nie tylko na szczególne okresy liturgiczne, ale również prowadzą rekolekcje tematyczne.

Inną formę rekolekcji z wykorzystaniem ICT stanowią takie, w których nie chodzi o „zwykłą transmisję” typowych rekolekcji parafialnych, ale o uzupełnienie ich treściami celowo umieszczanymi w Sieci lub tam wyszukanymi i przedstawianymi uczestnikom rekolekcji jako specyficzną pomoc na czas ćwiczeń duchowych. Zgodnie z nomenklaturą powstałą podczas pandemii COVID-19 można więc takie wydarzenie nazwać „rekolekcjami hybrydowymi”.

⁵⁶⁷ Komunikaty Biskupa Zamojsko-Lubaczowskiego, <https://diecezja.zamojskolubaczowska.pl/wiadomosci/2586-wazne-komunikaty-biskupa-diecezjalnego>, 4 [dostęp: 25.3.2020].

Celem rekolekcji „hybrydowych” czy „internetowych”, tak jak każdych innych, jest wzrost dojrzałości wiary, duchowa odnowa oraz pojednanie z Bogiem. Są one zazwyczaj organizowane w czasie Wielkiego Postu lub Adwentu w lokalnych wspólnotach parafialnych. Najczęściej nauki przeznaczone są dla wszystkich wiernych. Jednakże mogą być również podzielone na stany społeczne, grupy wiekowe czy też zawody. W czasie wakacji lub ferii odbywają się rekolekcje dla całych grup (KSM, ministranci, oaza, inne wspólnoty kościelne). W dzisiejszym świecie coraz bardziej popularne stają się weekendowe rekolekcje prowadzone przez osoby duchowne lub świeckie lub też przez całe grupy bądź wspólnoty. Włączenie treści umieszczonych w sieci w nurt refleksji rekolekcyjnych może być ich ciekawym i skutecznym uzupełnieniem. Może to służyć jako wprowadzenie do wspólnego osobistego spotkania z innymi uczestnikami rekolekcji, albo też jako podsumowanie czy zobrazowanie usłyszanych wcześniej treści. Sposoby wykorzystania Internetu mogą być rozmaite. Ich wspólnym celem jest to, aby uczestnik rekolekcji nie zakończył udziału w nich w momencie wyjścia z kościoła.

Rekolekcje prowadzone za pomocą środków społecznego przekazu nie są konkurencją dla tych prowadzonych tradycyjnie. Jak już zauważono, mogą stanowić ich ciekawe i duszpastersko skuteczne uzupełnienie. Może to być także przejaw inkulturacji Ewangelii w cyberprzestrzeni. Dla wielu osób to pierwszy krok do nawrócenia, do zmiany życia. Taka forma rozważania Słowa Bożego dla niektórych może być pomocą w powrocie bądź odnalezieniu się we wspólnocie, którą jest Kościół.

4.2.2. Katecheza „internetowa” w parafii

Jedną z form głoszenia Chrystusa jest katecheza. Dziś odbywa się ona przede wszystkim w szkołach. Rzadko prowadzone są regularne katechezy w kościołach czy salach katechetycznych.

Wsparcie działań katechetycznych za pomocą ICT jest analogiczne do tego, jakie dotyczy działań kaznodziejski. Sieć może być zasobem pomocy, a także platformą przekazu. Można więc mówić o katechezach „internetowych” i „hybrydowych”.

Ponadto, dzięki użyciu multimediów podczas katechezy, nauczanie jest urozmaicone i bardziej ciekawe. Ponadto można je wydłużyć w czasie (np. zadając uczniom przygotowanie prezentacji na komputerze w domu, aby na kolejnej lekcji mogli ją zaprezentować całej klasie). Również inne prace domowe mogą być oparte na możliwościach, jakie daje Internet (życiorysy świętych, dokumenty Kościoła, teksty biblijne i inne opracowania)⁵⁶⁸. Na chwilę obecną należy także zwrócić uwagę na wartość nauczania *online*. Za pomocą programów i systemów wprowadzonych przez szkoły, katecheta ma możliwość przesłać uczniom materiały i zadania dotyczące danych tematów. Uczniowie, za pomocą e - maili lub w inny ustalony sposób mają obowiązek przesłać swoje prace, a katecheta przez program ma możliwość ocenić to, co wykonali samodzielnie w domu. Jednakże taki system nauczania wymaga sumienności od ucznia. Powinien on pamiętać o zasadzie legalności i rzetelnie wykonywać swoje zadania. Z jednej strony jest to duże ułatwienie, pod warunkiem, że każdy ma wystarczający dostęp do Internetu, jednak nie zastąpi to normalnych lekcji, ale w sytuacjach wyjątkowych jest dobrym rozwiązaniem.

⁵⁶⁸ K. Maciejewska, P. Maciejewski, *Wykorzystanie środków multimedialnych w posłudze katechetycznej*, w: *Katecheta @ media. Sympozjum Katechetyczne*, red. N. Piśkuła, Częstochowa 2005, 69.

4.2.3 Udział ICT w duszpasterskich działaniach ewangelizacyjnych

Ważnym sposobem głoszenia Chrystusa jest ewangelizacja. Ona – zdaniem papieża Franciszka – stanowi podstawową formę działalności parafii⁵⁶⁹. Jest więc ważną częścią duszpasterstwa parafialnego.

Ewangelizacja jest jednym z głównych zadań wspólnoty Kościoła i obowiązkiem każdego chrześcijanina, dlatego też istotna jest jej skuteczność. Warto jest szukać i stosować środki, dzięki którym ta skuteczność będzie wzrastać. Ze względu na wykazaną już prawdę, że współcześni ludzie żyją w dobie Internetu i trudno jest im nie tylko wyobrazić sobie życie bez niego i bez innych mediów, ale też rzeczywiście funkcjonować poza nim, powinien być wykorzystywany jako narzędzie w działaniach ewangelizacyjnych⁵⁷⁰. W myśl powyższego, niewykorzystywanie go jawi się dziś jako poważne zaniedbanie w obszarze duszpasterstwa na każdym jego poziomie.

4.2.3.1. WWW w służbie Słowa Bożego

Kościół, ewangelizując przez wieki, szukał metod, środków i form odpowiednich na dane czasy. Współcześnie trudno wyobrazić sobie ewangelizację bez korzystania z nowych technologii (Internet, strony internetowe) czy też trudno nie wykorzystywać w życiu codziennym tak skutecznego, szybkiego i powszechnego narzędzia ułatwiającego komunikację. Pomimo tak intensywnego rozwoju medium, jakim jest Internet i szerokiego zakresu jego zastosowania w Kościele, nie zastąpi on tradycyjnych form komunikacji, przekazu Ewangelii,

⁵⁶⁹ EG, 28; NDWP, 12-29.

⁵⁷⁰ Umiński, 19-20; Domaszk, 15.

przepowiadania Słowa Bożego czy katechezy, ale stanowi ich skuteczne i owocne uzupełnienie⁵⁷¹.

Najbardziej powszechnym i najczęściej używanym środkiem, przez który można korzystać z możliwości Internetu jest strona WWW – na co już zwrócono uwagę w kontekście praktyki Kościoła w korzystaniu z ICT. Odpowiednio przygotowana i prowadzona przez duszpasterzy ma szansę stanowić swoiste cyfrowe dopełnienie parafialnej ambony oraz Sali katechetycznej. Posiada bowiem ona zalety takie jak: szybki przepływ wiadomości i informacji, niskie koszty utrzymania, łatwy dostęp, nieograniczona objętość i zasięg. Troska o parafialną czy też diecezjalną stronę internetową powinna być troską każdego biskupa. On pierwszy – jako nauczyciel wiary, przekaziciel Ewangelii i katecheta – może z większą mocą docierać do wiernych diecezjan i osób, które są poza Kościołem diecezjalnym. Jednakże narzędzia tego typu, winny być dobierane z największą starannością tak, aby pasterz diecezji mógł jak najowocniej się nimi posługiwać, ale jednocześnie pamiętać o tym, że ponosi on odpowiedzialność za osoby mu powierzone. Umiński zaznaczył, że „Kuria diecezjalna i wszystkie podejmowane przez nią działania będą miały o tyle wymiar eklezjalny, o ile w perspektywie swojej aktywności będą uwidaczniały fundamentalne zadanie Kościoła, jakim jest ewangelizacja”⁵⁷².

Prowadzenie strony internetowej przez osoby, bądź instytucje kościelne niesie ze sobą pewne zobowiązania, tym bardziej jeżeli są to oficjalne strony diecezjalne. Ogólne funkcje przypisywane tego typu mediom to: funkcja informacyjna, funkcja wychowawczy, funkcja rozrywkowa⁵⁷³. Jednakże w prowadzeniu tego typu strony nadrzędną funkcją jest funkcja ewangelizacyjna i to jej winny być podporządkowane inne funkcje⁵⁷⁴. Oficjalna strona diecezjalna,

⁵⁷¹ Umiński, 104.

⁵⁷² Umiński, 103-104.

⁵⁷³ A. Lepa, *Pedagogika mass mediów*, Łódź 2000, 46.

⁵⁷⁴ Tenże, *Mity i obrazy*, Łódź 1999, 59.

bądź też parafialna ma przede wszystkim służyć różnego rodzaju działaniom ewangelizacyjnym, później informować, nauczać i bawić.

W prowadzeniu strony internetowej istotne jest także wyczerpanie na zawartość merytoryczną. Mass media, szczególnie Internet i nowa technologia z nim połączona rozwija się bardzo intensywnie i dynamicznie. Ważne jest, aby być na bieżąco z wszelkimi nowościami i aktualizować też wygląd i możliwości strony WWW. Kościelna strona internetowa powinna więc być aktualizowana, udoskonalana, aby przez to też jak najlepiej spełniała swoje zadanie. Na skuteczność przekazu przez strony internetowe wpływa merytoryczność – publikowane treści i to, czego one dotyczą. Ponadto ważna jest też technologia, przez którą utworzono stronę oraz dodatkowe narzędzia umożliwiające lepszą promocję udostępnionych treści i materiałów oraz ich rozpowszechnianie w świecie Internetu⁵⁷⁵.

W tym miejscu warto postawić następujące pytania: Jak powinna wyglądać optymalna eklezjalna strona internetowa? Co powinna zawierać i jak być skonstruowana, aby spełniała stawiane przed nią zadania nie tylko informacyjne, ale przede wszystkim ewangelizacyjne, a także administracyjne (to wszystko bowiem należy do nurtu duszpasterstwa parafialnego – o czym już była mowa i co jeszcze będzie rozwijane)? Odpowiedź na te pytania daje przede wszystkim wiedza z zakresu medioznawstwa. Zgodnie z nią, treść, kompozycja, zawartość i układ komponentów powinien być rozmieszczony w taki sposób, aby strona WWW była przejrzysta, przyciągająca i swym wyglądem zachęcała do odwiedzin. Tak jak wspomniano już wyżej, niezbędne jest jej aktualizowanie i udoskonalanie. Internet jest medium, z którego każdy korzysta dobrowolnie w taki sposób, jaki sam chce i szuka informacji, które są mu potrzebne. Z tego założenia wynika więc, że internauci odwiedzają daną witrynę w przypadku, gdy będą chcieli i korzystają z zawartych w niej informacji tak, jak będą tego potrzebowali⁵⁷⁶.

⁵⁷⁵ Umiński, 104-105.

⁵⁷⁶ M. Robak, *Zarzućcie sieć. Chrzęścianie wobec wyzwań Internetu*, Warszawa 2001, 98.

W prowadzeniu strony internetowej niezbędne jest także rozpowszechnianie informacji o stronie poprzez wtyczki w mediach społecznościowych – poprzez wiązanie jej z funpage’mi i profilami. To dodatkowa promocja strony. Jest to ważne, aby rozszerzyć grupę docelową oraz udostępnić umieszczane informacje dla większego grona odbiorców. Przyglądając się szczegółowo poruszanej tu kwestii Umiński dochodzi do następującego wniosku, że: „Ważna jest w tym względzie także umiejętność sprofilowania przekazu na stronie i zadedykowanie jej odpowiedniej grupie docelowej. Takie ukierunkowanie sprawia, że internauta dostrzega, iż pewna informacja została zamieszczona właśnie dla niego; jest przygotowana zrozumiałym języku, stylu i sposobie komunikowania”⁵⁷⁷.

Strony WWW oraz wszelkie inicjatywy z wykorzystaniem nowych technologii podejmowane przez Kościół w celach duszpasterskich, tzn. aby ewangelizować, mówić o Bogu i budować wspólnotę, są jednoznacznym wyrazem tego, iż Internet ma swoją rolę we wspólnocie Kościoła i jest on medium potrzebnym w Kościele. Tak samo i Kościół ma swoje znaczenie w Internecie i jego obecność w przestrzeni wirtualnej jest konieczna. Internetu nie można traktować jako maskotki, zabawki w rękach chrześcijan, ale jako prawdziwe narzędzie ewangelizacji w cyberprzestrzeni. W dzisiejszych czasach właściwym nie jest pytanie czy jest sens działać duszpastersko w Internecie, ale jak to robić skutecznie⁵⁷⁸.

Dzisiejszy zmediatyzowany świat daje wyznawcom Chrystusa Internet jako przestrzeń i narzędzie do działań ewangelizacyjnych – co niejednokrotnie wykazywano. Jak też zauważono wcześniej, nieskorzystanie z tej „propozycji świata” można postrzegać w kategoriach zaniedbania, które przecież ma znamiona grzechu. Dlatego też roztropne korzystanie z ICT w ramach wpisującej się w nurt

⁵⁷⁷ Umiński, 105.

⁵⁷⁸ Tamże, 104.

duszpasterstwa działalności ewangelizacyjnej można widzieć jako zasługę – jako dobro moralne⁵⁷⁹.

4.2.3.2. W kierunku dywersyfikacji podmiotów ewangelizacji

Ewangelizacja – co często jest podkreślane w niniejszej rozprawie – jest jednym z podstawowych zadań i zobowiązań, jakie powinien podjąć każdy chrześcijanin. W każdym ochrzczonej powinna przejawiać się troska o to, by Ewangelia była znana w każdym miejscu świata, aby każdy człowiek mógł usłyszeć o tym, że Bóg kocha go bezwarunkowo i ma wobec niego konkretny plan pełen miłości i pokoju. Jest to jakby walka o szczęście zarówno doczesne, jak i wieczne. Zadaniem duszpasterza jest m.in. uświadomienie świeckim członkom wspólnoty eklezjalnej ich zadań ewangelizacyjnych i skierowanie poszczególnych osób do ich realizacji⁵⁸⁰.

Właściwe duszpasterzowanie to nie tylko osobista działalność kapłana-duszpasterza. To także umiejętne kierowanie i zarządzanie ludźmi świeckimi, którzy należą do wspólnoty parafialnej. To im można przekazać wiele obowiązków związanych z działalnością ewangelizacyjną, zwłaszcza tą, która prowadzona jest za pomocą nowoczesnych środków informacyjno-komunikacyjnych należących przecież do sfery „życia światowego” (o czym przekonuje zarysowana wcześniej ich historia) i stanowiącego swoistą domenę ludzi świeckich. Warto bowiem zauważyć, że oczywistych przyczyn wynikających z wykształcenia i praktyki zawodowej nierzadko są oni lepiej od duchownych przygotowani do prowadzenia działań za pomocą ICT. Tego ostatniego stwierdzenia nie należy odczytywać jako niedowartościowania specjalistów z zakresu ICT, którzy są duchownymi – jest to jedynie zwrócenie

⁵⁷⁹ S. Nowosad, M. Wyrostkiewicz, *Dobro moralne*, w: ENM, 147-149.

⁵⁸⁰ AM, 3-8; ChL, 1-3, 7-9, 23-29.

uwagi na fakt, że z obiektywnych względów liczba fachowców ICT wśród kapłanów jest mniejsza niż wśród świeckich. Ponadto biorąc pod uwagę fakt, że współczesny świat doświadcza deficytu kapłanów, warto angażować ich na tych polach duszpasterstwa, których nie zapełnią ludzie świeccy. Im zaś przekazać to, co mogą i potrafią wykonać w ramach zadań duszpasterskich. Chociaż niniejsze zagadnienie udziału świeckich w duszpasterstwie jest omawiane w kontekście działań ewangelizacyjnych, to warto zauważyć, iż angażowanie ich w posłannictwo Kościoła stanowi też wyraz umiejętnego administrowania wspólnotą będącego ważnym elementem działań duszpasterskich – o czym szerzej będzie mowa nieco dalej.

W dzisiejszych czasach coraz częściej we wspólnocie Kościoła zauważa się konieczność większego zaangażowania chrześcijan w życie Kościoła oraz budzenia w nich odpowiedzialności za wszelkie działania duszpasterskie, w których wspomniani świeccy nie zastępują kapłanów, ale są ich ważnymi współpracownikami, którzy mają określone zadania i funkcje. Szczególne miejsce w aktywności duszpasterskiej – jak już wykazano w drugim rozdziale – mają działania ewangelizacyjne. Każdy ochrzczony, w momencie chrztu świętego, stał się powołany do działalności ewangelizacyjnej, do przekazywania orędzia Jezusa Chrystusa oraz do posłannictwa misyjnego całej wspólnoty Kościoła⁵⁸¹.

Uczynienie ze świeckich podmiotów działań duszpasterskich jawi się jako ważne zadanie osób koordynujących te działania. Postulat ten odnosi się nie tylko do działań ewangelizacyjnych, wokół których koncentrują się treści tego podparagrafu, ale dotyczą wszelkiej aktywności budującej duszpasterstwo. W tym kontekście, nawiązując do treści kolejnej części tego rozdziału, warto dopowiedzieć, że każdy ochrzczony ma za zadanie inicjować i wspierać działania mające na celu realizację misji apostolskiej wspólnoty Kościoła, w tym także

⁵⁸¹ AM, 3; ChL, 1.

funkcji uświęcającej⁵⁸². Dotyczy to przede wszystkim modlitwy, o której nieco szerzej będzie mowa dalej.

Wierni świeccy mogą również podejmować różne działania apostołskie za pomocą ICT. Udział w tworzeniu katolickich stron internetowych, dawanie świadectw, dzielenie się wiarą na forach, prowadzenie blogów – to tylko niektóre z możliwych i dostępnych współcześnie form zaangażowania osób świeckich w ewangelizację w Sieci. Ta obecność wiernych w wirtualnym świecie powinna niejako przenikać się z realnym życiem. Niektóre z portali to ułatwiają, np. prowadząc internetowe zapisy na rekolekcje czy kursy ewangelizacyjne⁵⁸³, ostatnio bardzo popularne. Również dobrym przykładem tego jest przesyłanie informacji na temat wydarzeń o charakterze religijnym, szkoleniach czy warsztatach. Dotyczy się to także innych przejawów życia parafialnego⁵⁸⁴.

Patrząc na historię Internetu można by myśleć, że świat komputerów, mediów elektronicznych to coś zupełnie niezależnego od świata Ewangelii i duszpasterstwa. Te dwa światy mogą jawić się jako oddzielne, niemające ze sobą nic wspólnego. Jednak jest to tylko pozór. Jak wykazano wyżej, bazując na wiedzy teologicznej i medioznawczej oraz na doświadczeniu Kościoła można dostrzec, że to, co wydawało się nowe „iście świeckie” i niosące niepewność, dziś może posłużyć jako skuteczne narzędzie w wypełnianiu odwiecznej misji powierzonej wspólnocie wierzących przez jej Boskiego Założyciela. Zauważono, że nowa technologia może służyć w ewangelizacji jako jej zdynamizowanie i uskutecznienie. Internet otwiera nowe możliwości działaniom ewangelizacyjnym. Dziś, bazując na rozbudowanej wiedzy o mediach i komunikacji można zauważyć, że Internet daje sposobność Kościołowi nie tylko głoszenia zbawczej prawdy, ale także szukania ludzi, którzy słyszą o Bogu i Kościele dzięki nowoczesnym

⁵⁸² Domaszk, 207-215.

⁵⁸³ *Kalendarium Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej*, <https://diecezja.zamojskolubaczowska.pl/kalendarium/1908-kurs-wspolna-droga-dla-malzenstw-w-krasnobrodzie> [dostęp: 27.3.2020].

⁵⁸⁴ *Wreszcie żyć! 12 kroków do pełni życia*, <https://www.12krokow.com.pl/> [dostęp: 27.3.2020].

narzędziom informacyjno-komunikacyjnym. Oddziaływanie na takie osoby jest ważną częścią duszpasterstwa – jak wynika z teorii przedstawionej we wcześniejszych partiach rozprawy. Temu wszystkiemu mogą służyć dobrze wykorzystane ICT⁵⁸⁵.

Szczególną duszpasterską rolę ICT można dostrzec w oddziaływaniu na ludzi, którzy się pogubili i odeszli ze wspólnoty Kościoła; którzy, chociaż formalnie do niego należą, to żyją „w rozproszeniu”, a więc poza rzeczywistą wspólnotą. Dotarcie do nich przez nowoczesne media jest dużo mniej skomplikowane i bywa bardziej skuteczne, niż próby zapraszania ich do fizycznej obecności w kościele lub Sali katechetycznej, a także niż próba nawiązywania bezpośrednich dyskusji⁵⁸⁶. W ten sposób ICT okazują się dobrym narzędziem nie tylko do działań ewangelizacyjnych, co wykazywano w powyższych analizach, ale do działań integrujących wspólnotę eklezjalną, także parafialną, o czym będzie mowa w ostatniej części tego rozdziału.

4.3. ICT a eklezjalna posługa uświęcania

Tradycyjne rozumiane duszpasterstwo to działalność Kościoła, która jest zorganizowana i zbawcza. Jak już szerzej zostało opisane wcześniej – polega na głoszeniu Słowa Bożego, sprawowaniu sakramentów i na dawaniu świadectwa wiary chrześcijan. Duszpasterstwo ma za zadanie prowadzić do zjednoczenia z Bogiem i z ludźmi, a przez to – do zbawienia⁵⁸⁷. Internet w duszpasterstwie znajduje swoje zastosowanie. Za pośrednictwem Sieci można przepowiadać Słowo Boże, dawać świadectwo wiary w Jezusa Chrystusa, można też wskazywać

⁵⁸⁵ Umiński, 86-87.

⁵⁸⁶ Tamże.

⁵⁸⁷ Niparko, 390.

drogę do Boga. Duszpasterstwo internetowe nie może stanowić konkurencji tradycyjnym metodom, ale jest dla nich pomocą i uzupełnieniem: „choć rzeczywistość wirtualna cyberprzestrzeni nie może stać się zamiennikiem prawdziwej wspólnoty ludzkiej, [...] może jednak je uzupełniać, przyciągać ludzi do pełniejszego doświadczenia życia wiary i ubogacać religijne życie korzystających z niej osób”⁵⁸⁸. Bez wątpienia może także przyczynić się do realizacji przez Kościół budującego jego tożsamość zadania uświęcania człowieka i świata – co zostanie wykazane niżej.

4.3.1. Modlitwa „z Internetowa”

Chociaż „wiara rodzi się ze słuchania” (Rz 10,17), to interioryzowana, utrwalana i pogłębianą jest dzięki modlitwie. Ona jest bowiem budowaniem relacji z Bogiem i nieustannym pogłębianiem jej. Jak wykazano wcześniej, ICT mogą być wsparciem dla przepowiadania, a więc także słuchania Słowa (można to zauważyć patrząc na to działanie od innej strony – od strony słuchacza). Może być też wsparciem poszukujących pomocy w modlitwie.

Jako pomoc w modlitwie Internet może służyć swoimi zasobami. W cyberprzestrzeni znajduje się wiele stron pomocnych w rozwijaniu wiary, które zawierają różne modlitwy. Służą temu rozmaite serwisy i aplikacje, które internauta może pobrać na urządzenie mobilne. Dzięki temu może sprostać wskazówką św. Pawła, który zalecał, aby modlić się nieustannie i na każdym miejscu (1Tes 5,17).

Modlitwa jest jednym z głównych wyrazów wiary. Ona jest wpleciona w liturgię, sakramenty, kult Boży, w całe duszpasterstwo. Jest ona jednym z środków w funkcji uświęcania, którą pełni Kościół: „Zadanie uświęcania wypełnia Kościół także przy pomocy innych środków, czy to przez modlitwy,

⁵⁸⁸ KI, 5.

w których prosi Boga o uświęcenie wiernych w prawdzie, czy to przez dzieła pokuty i miłości, które przyczyniają się bardzo do zaszczepienia i umocnienia Królestwa Chrystusa w duszach oraz do zbawienia świata”⁵⁸⁹. Internet znalazł swoje zastosowanie także w kwestii modlitwy. Za pomocą Sieci wierni rozpowszechniają modlitwę. Natura człowieka ma charakter religijny. On samego początku swego istnienia nosi on w sobie zadatek nieskończoności, to pragnienie, którego nic, co ziemskie nie jest w stanie zaspokoić. Dlatego też w dobie Internetu to doświadczenie religijne, jak i sama modlitwa samoistnie są przenoszone do cyberprzestrzeni⁵⁹⁰. Internet daje możliwości modlitwy osobom, które są zmuszone do pozostania w domu lub w miejscu pracy. Jest to narzędzie pomocne w niektórych formach poradnictwa czy kierownictwa duchowego. Zawsze należy pamiętać, iż Internet nie zastąpi realnej wspólnoty, bezpośredniego głoszenia Dobrej Nowiny czy sprawowania sakramentów, ale może stanowić ich uzupełnienie i ubogacenie, pomoc w przeżywaniu. W tej sferze także istnieją zagrożenia takie, jak chociażby to, że niektóre strony z modlitwami i praktykami pobożności nie są zgodne z duchowością Kościoła rzymskokatolickiego⁵⁹¹.

W cyberprzestrzeni są obecne różnego rodzaju formy modlitwy. Istnieje strona z tekstami brewiarza na każdy dzień,⁵⁹² dzięki której zarówno osoby duchowne, jak i świeckie mogą korzystać z modlitwy Liturgią Godzin. Portal „Opoka” także udostępnia teksty różnych modlitw⁵⁹³. Jest wiele stron, na których są dostępne rozważania tajemnic różańcowych czy drogi krzyżowej⁵⁹⁴. Istnieją też strony, gdzie są skrzynki z intencjami, które Internauci mogą wysyłać. Zakony

⁵⁸⁹ KPK, 839, §1.

⁵⁹⁰ P. Siuda, *Religia a Internet. O przenoszeniu religijnych granic do cyberprzestrzeni*, Warszawa 2010, 101-109.

⁵⁹¹ Domaszk, 228-229.

⁵⁹² *Liturgia Godzin*, <https://brewiarz.pl/index.php3> [dostęp: 28.3.2020].

⁵⁹³ *Modlitwa na różne okazje*, https://opoka.org.pl/biblioteka/M/op_modlitwa-okazje.html [dostęp: 28.3.2020].

⁵⁹⁴ *Rozważania Drogi Krzyżowej*, <https://jezuici.pl/2015/03/rozważania-drogi-krzyzowej/> [dostęp: 28.3.2020]; *Różaniec. Prosta droga do nieba*, <https://stacja7.pl/rozaniec/rozaniec-prosta-droga-do-nieba/> [dostęp: 28.3.2020].

męskie, żeńskie lub też różne wspólnoty świeckie podejmują się modlitwy w tych konkretnych intencjach⁵⁹⁵. Dzięki możliwościom Sieci, pomoc duchową mogą uzyskać także osoby konsekrowane czy nienarodzone dzieci. Są podejmowane różne inicjatywy (np. duchowa adopcja księdza, duchowa adopcja dziecka poczętego, duchowa adopcja kleryka, duchowa adopcja bezdomnego), które mają na celu wesprzeć modlitewnie konkretne grupy i osoby⁵⁹⁶.

Warto zwrócić uwagę na dwie bardzo przydatne aplikacje. Rozwój środków społecznego przekazu i rozwój technologii doprowadził do powstania aplikacji umożliwiających korzystanie z Pisma Świętego w smartfonie czy tablecie. I pierwsza z tych aplikacji to właśnie Pismo Święte⁵⁹⁷. Aplikację może zainstalować osoba posiadająca telefon, bądź tablet z odpowiednim systemem. Jest ona bardzo praktyczna i przydatna. Oprócz całego Pisma Świętego są tam teksty wielu modlitw, litanii i nowenn. Ponadto aplikacja umożliwia dostęp do Liturgii Godzin i czytań na każdy dzień oraz komentarza do nich. Dla wielu osób duchownych i świeckich aplikacja ta jest dużym ułatwieniem, np. podczas wyjazdów.

Druga, równie interesująca aplikacja to modlitwa w drodze. Jest to projekt ojców jezuitów. Aplikacja ta zawiera nagrane rozważania ewangelii na dany dzień łącznie z rozważaniami⁵⁹⁸. „Każda modlitwa w *drodze* to 10 minutowe rozważanie bazujące na Ewangelii. Rozpoczyna się od wysłuchania Słowa Bożego, kilku myśli komentarza, aby potem słuchając muzyki odnieść je do swojego życia. Taka modlitwa ma pomóc odnaleźć Boga, który jest obecny w każdym momencie naszego życia. Modlić się to słuchać Pana Boga, mówić z Nim, a owoce

⁵⁹⁵ *Benedyktyni – Intencje*, <http://opactwotynieckie.pl/kult-matki-bozej/> [dostęp: 28.03.2020]; *Skrzynka intencji*, <https://sercanki.org.pl/skrzynka-intencji-1.html> [dostęp: 28.3.2020]

⁵⁹⁶ *Duchowa Adopcja Dziecka Poczętego*, <https://ddak.wordpress.com/> [dostęp: 28.3.2020]; *Szczegóły dotyczące zasad podejmowania i praktykowania Duchowej Adopcji*, <https://www.duchowa-adopcja.pl/jak-przystapic-254> [dostęp: 28.3.2020]

⁵⁹⁷ *Pismo święte: żyj Słowem Bożym na co dzień*, <https://www.pismo.swiete.pl> [dostęp: 28.3.2020].

⁵⁹⁸ *Modlitwa w drodze*, <https://modlitwawdrodze.pl/home> [dostęp: 28.3.2020].

wprowadzać w czyn”⁵⁹⁹. Aplikacja ta ma pomóc człowiekowi utrzymać stały, codzienny kontakt z Bogiem i pogłębiać relację z Nim. Aktualnie, oprócz rozważań na każdy dzień, w aplikacji znajdują się także nagrania z rekolekcjami, z rozważaniami różańca i drogi krzyżowej oraz ignacjański rachunek sumienia. Jest to doskonała propozycja zarówno dla młodych osób, jak i tych dorosłych, którzy są ciągle zabiegani i ciężko im znaleźć czas na modlitwę. To ciekawa i nowoczesna alternatywa rozważania Słowa Bożego, którą umożliwiają nowe technologie i Internet.

Możliwości, które stwarza nam Sieć i nowoczesna technika stanowią pomoc do życia duchowego i modlitwy, jednakże nie wystarczy tylko otworzyć stronę czy zainstalować i uruchomić aplikację z modlitwą i ją przeczytać. To nie jest modlitwa. To zastosowanie Internetu, jak i pozostałe, ma być pomocą, środkiem do celu. Modlitwa to tworzenie relacji z Bogiem Ojcem, to dialog przede wszystkim serca na rozmowę z Bogiem, a nie puste czytanie tekstów. To samo tyczy się społeczności internetowych (szczególnie wspólnotowe odmawianie tekstów) – jest to narzędzie w budowaniu prawdziwej modlitwy. W tym kontekście warto zacytować *Katechizm Kościoła Katolickiego*, w którym można przeczytać następującą refleksję: „Skąd pochodzi modlitwa człowieka? Niezależnie od tego, jaki byłby język modlitwy (gesty, słowa), zawsze modli się cały człowiek. Aby jednak określić miejsce, z którego wypływa modlitwa, Pismo Święte mówi niekiedy o duszy lub o duchu, najczęściej zaś o sercu (ponad tysiąc razy), Modli się serce. Jeśli jest ono daleko od Boga, modlitwa pozostaje pusta”⁶⁰⁰.

⁵⁹⁹ Nowa modlitewna aplikacja mobilna, <https://kosciol.wiara.pl/doc/1928128.Nowa-modlitewna-aplikacja-mobilna> [dostęp: 28.3.2020].

⁶⁰⁰ KKK, 2562.

4.3.2. ICT a sakramenty święte i celebracje liturgiczne

Dokument *Kościół a Internet* w kilku miejscach podaje stanowisko Kościoła wobec zastosowania ICT w sprawowaniu sakramentów świętych. Brzmi ono następująco: „rzeczywistość wirtualna cyberprzestrzeni nie może stać się zamiennikiem prawdziwej wspólnoty ludzkiej, wcielonej rzeczywistości sakramentów i liturgii czy też bezpośredniej proklamacji Ewangelii”⁶⁰¹. W innym punkcie stwierdzone zostało: „rzeczywistość wirtualna nie jest zamiennikiem Realnej Obecności Chrystusa w Eucharystii, sakramentalnej rzeczywistości innych sakramentów i współdziału w kulcie sprawowanym w żywej wspólnocie. W Internecie nie ma sakramentów; a nawet doświadczenia religijne, możliwe w nim dzięki łasce Boga nie są wystarczające w oderwaniu od współdziałania z innymi wiernymi w świecie rzeczywistym”⁶⁰².

Kościół katolicki jasno zaznacza fakt, iż w Internecie nie ma możliwości sprawowania sakramentów. Jednak – zdaniem Andrzeja Drakuli – stwierdzenie, że Sieć to „środowisko antysakralne”, jest błędne. W cyberprzestrzeni można znaleźć rytuały symboliczne, jednakże najczęściej w warstwie słownej⁶⁰³. W tym także należy pamiętać, że Internet nie może być zamiennikiem i nie zastąpi tego doświadczenia Boga, które może dać żywe, sakramentalne i liturgiczne życie wspólnoty Kościoła⁶⁰⁴.

Internet może stanowić pewne uzupełnienie wiedzy nt. sakramentów. Niektóre parafie udostępniają informacje dotyczące sakramentów i przygotowań do nich. Na stronach diecezjalnych czy parafialnych często można znaleźć informacje i krótki opis teologiczny sakramentu oraz formę przygotowania do właściwego przyjęcia łaski sakramentu. To pozwala wiernym bardziej

⁶⁰¹ KI, 5.

⁶⁰² KI, 9.

⁶⁰³ A. Draguła, *Ecclesia electronica? Internet a mistyczne Ciało Chrystusa*, „Więź”, 2002, nr 8-9, 95.

⁶⁰⁴ Domaszk, 238.

zaangażować się w przeżycie sakramentu i owocniej korzystać z niego. Oczywiście w kwestii chrztu małego dziecka to dotyczy rodziców i rodziców chrzestnych⁶⁰⁵. Dodatkowo wiedzę na temat danego sakramentu można pogłębiać poprzez liczne artykuły dostępne w cyberprzestrzeni na portalach katolickich.

Wierni poszukują w Internecie różnych, interesujących ich informacji. W kwestii sakramentów najczęściej są to godziny i daty odprawianych Mszy Świętych (często też ich intencje). Strony parafialne podają rozkład Mszy Świętych i nabożeństw⁶⁰⁶. Często są to dla wiernych bardzo istotne informacje. Ważną kwestią jest także transmisja Mszy Świętych przez Internet. Temat ten został poruszony w posoborowej instrukcji *Communio et progressio*, w której stwierdzono, że środki społecznego przekazu umożliwiają uczestnictwo w uroczystościach religijnych, pomimo granic, są dostępne wszędzie. Jednak w przekazie środki te posiadają własną specyfikę, styl i język komunikacji⁶⁰⁷. Używając środków społecznego przekazu w głoszeniu Dobrej Nowiny należy uwzględniać „język mediów”. Transmisje z religijnymi wydarzeniami pogłębiają życie duchowe i wzbogacają pobożność wiernych. Mają szczególne znaczenie dla osób starszych i chorych, którzy nie są w stanie o własnych siłach uczestniczyć na żywo w nabożeństwach. Jest to także droga ewangelizacji, bo tego typu transmisje są nośnikami Ewangelii na całym świecie, nawet tam, gdzie Kościół ma utrudnioną działalność⁶⁰⁸. Ten dokument Ojców Soboru Watykańskiego II wręcz zaleca tego typu transmisje. Taki przekaz Mszy Świętej wymaga wcześniejszego przygotowania liturgicznego i technicznego⁶⁰⁹. Jan Paweł II pisał o takim uczestnictwie w Mszy: „Dla tych jednak, którzy z różnych przyczyn nie mogą uczestniczyć w Eucharystii i są tym samym zwolnieni z obowiązku niedzielного,

⁶⁰⁵ Chrzest święty, <http://parafia-jelonki.pl/s/756089899302154240/chrzest-swiety> [dostęp: 30.3.2020].

⁶⁰⁶ Parafia Zwiastowania NMP Tomaszowie Lubelskim, <http://tomaszow-sanktuarium.zamojskolubaczowska.pl/intencje-mszalne/> [dostęp: 30.3.2020].

⁶⁰⁷ CP, 128-131.

⁶⁰⁸ CP, 150.

⁶⁰⁹ CP, 151.

transmisja telewizyjna lub radiowa stanowi cenną pomoc, zwłaszcza jeśli towarzyszy jej ofiarna posługa nadzwyczajnych szafarzy Eucharystii, którzy przynoszą ją chorym, a wraz z nią pozdrowienie i solidarność całej wspólnoty. W ten sposób również ci wierni mogą korzystać z obfitych owoców niedzielnej Mszy świętej oraz przeżywać niedzielę, jako prawdziwy *dzień Pański* i *dzień Kościoła*”⁶¹⁰.

Konferencja Episkopatu Polski przygotowała trzy dokumenty wyjaśniające poruszane kwestie. Pierwszy z nich (28 październik 1986 r.) to regulamin, który dotyczy transmisji Mszy Świętej przez Polskie Radio. Drugi, (5 grudnia 1994 r.) opracowany przez Komisję Episkopatu Polski ds. Liturgii i Duszpasterstwa Liturgicznego to instrukcja dotycząca filmowania oraz fotografowania w czasie nabożeństw i celebracji liturgicznych. Trzeci dokument (2005 r.) odnosi się do publicznych wystąpień w telewizji oraz udziału w audycjach radiowych osób duchownych i zakonnych⁶¹¹.

Transmisje Mszy świętych (telewizyjne, online czy za pomocą rozgłośni radiowych) budzą różne spostrzeżenia, uwagi i wnioski. Pewne jest, że taki przekaz wydarzeń religijny jest połączony z ewangelizacją⁶¹². Przekazywany obraz ukazuje Kościół, jako wspólnotę i pomaga w sposób duchowy utożsamiać się z tą wspólnotą i przeżywać daną celebrację. Taki przekaz daje możliwość zapoznania się z nauczaniem Kościoła. Ukazana jest wspólnotowa modlitwa, w które wierni (widzowie, bądź słuchacze) współuczestniczą. Nie jest to pełne uczestnictwo ze względu na brak fizycznej obecności w danej wspólnocie i brak możliwości przyjęcia Komunii świętej. Osoba oglądająca czy też słuchająca transmisji jest w stanie zaangażować się i przeżyć misterium, jednak pojawia się tutaj pokusa zatrzymania tylko na biernym oglądaniu, bez jakichkolwiek praktyk religijnych. Wierni mogą przeżyć głęboko i prawdziwie Eucharystię w sposób

⁶¹⁰ DD, 54.

⁶¹¹ Domaszk, 262-263.

⁶¹² A. Baczyński, *Specyfika telewizyjnych transmisji uroczystości religijnych*, PSac., 9 (2005), nr 16, 70-74.

duchowy za pomocą środków społecznego przekazu tylko wtedy, gdy podejda do tego dojrzałe i z pełną wiarą, nie traktując tego jak ciekawy film, ale jak faktycznie spotkanie z żywym Bogiem.

Odbiór Mszy Świętej, która jest transmitowana odbywa się w różnych miejscach i warunkach (domowych, szpitalnych). Przeżywaniu tego wydarzenia może towarzyszyć wówczas rozproszenie przez panującą atmosferę, inne osoby czy dźwięki. Może to prowadzić do deprawacji sacrum. W takich wyjątkowych chwilach jak przeżywanie Mszy Świętej za pomocą mediów trzeba zadbać o właściwą postawę i szacunek. Trzeba wybrać czy jest się widzem czy uczestnikiem. Współcześnie została dana dyspensa od uczestniczenia w niedzielnych Mszach i nabożeństwach. Tym samym zalecono udział w celebracjach online. Dostępne są transmisje na żywo w radio, odbiorniku telewizyjnym oraz przez Internet (np. przez portale społecznościowe typu Facebook). W zaistniałej sytuacji pandemii jest to ogólne zalecenie dla wszystkich wiernych, aby w ten sposób przeżywali Eucharystię. To trudne wyzwanie. Jednakże jest ono wykonalne. Niektórzy twierdzą, że to próba wiary. Niemniej, ważne jest uczestnictwo w Eucharystii transmitowanej na żywo, a nie nagranej z wcześniej. Wierny ma wtedy świadomość, że właśnie w tym danym czasie łączy się duchowo z tymi ludźmi, których widzi i słyszy. Diecezje i poszczególne parafie ułatwiają i prowadząc wiernych przez ten trudny czas udostępniają listy z linkami bądź programami, na których mają być transmitowane Msze i nabożeństwa⁶¹³. Wierni mogą dzięki temu słuchać lub też oglądać transmisji Mszy ze swojej parafii lub sąsiednich kościołów.

Internet w duszpasterstwie stanowi bardzo duże wyzwanie dla współczesnych katolików. Intensywnie rozwijające się technologie sprawiają, że wśród starzejącego się społeczeństwa trudno dogonić wszystkie techniczne „nowinki”. Jednakże niezaprzeczalnym jest fakt, że pomimo to Internet znalazł swoje

⁶¹³ *Transmisje Mszy w Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej*, <https://diecezja.zamojskolubaczowska.pl/wiadomosci/2567-transmisje-mszy-sw-gdzie-mozna-ogladac-i-sluchac> [dostęp: 31.3.2020].

zastosowanie w praktycznie każdej sferze duszpasterskiej misji Kościoła. Niesie to za sobą także konkretne zagrożenia. Biorąc jednak pod uwagę ogrom jego możliwości i pozytywnych funkcji w kwestiach ewangelizacji, trzeba pamiętać, że nie zastąpi on faktycznego uczestnictwa i zaangażowania w życie wspólnoty Kościoła. Należy więc w pełni korzystać z dobra, jakim są środki społecznego przekazu, pamiętając o zagrożeniach jakie ze sobą niosą i traktując je jako formę uzupełnienia świadomego i głębokiego życia chrześcijańskiego.

4.4. Administrowanie parafią w dobie ICT

Oprócz funkcji nauczycielskiej i uświęcającej, Kościół pełni także funkcję zarządzającą⁶¹⁴. Głównie skupia się ona na ewangelicznej służbie bliźnim. Prawo Kościelne bogate jest w liczne przepisy i normy dotyczące zarządzania i administracji. Władza w Kościele skierowana jest przede wszystkim na jego zbawczą misję, dlatego też kierownictwo kościelne zajmuje się działaniami uobecniającymi zbawcze działanie Jezusa Chrystusa, czyli posługę słowa i sakramentu. Do kościelnej władzy rządzenia zalicza się także troska o właściwe dla wiary zachowania wiernych⁶¹⁵.

4.4.1. CT w parafialnej działalności informacyjno-komunikacyjnej

W dobie wszechobecnego ICT podstawowym narzędziem informacyjnym parafii mogą być strony internetowe. Była już o nich mowa w kontekście

⁶¹⁴ Szczegółowo kwestę tę wyjaśnia J. Krukowski: *Prawo administracyjne w Kościele*, Warszawa 2011.

⁶¹⁵ Domaszk, 307-312.

ewangelizacji, dlatego w tej części rozprawy zostaną poruszone tylko te kwestie, które dotyczą duszpasterskiej działalności administracyjnej.

Kościoły partykularne w Polsce korzystają z możliwości Internetu. Ich serwisy są różnorodne i posiadają różną historię. W 1996 roku powstały oficjalne strony internetowe niektórych diecezji: Wrocławskiej, Warszawskiej, Bielsko-Żywieckiej, Krakowskiej, Legnickiej, Tarnowskiej, Gliwickiej i Łódzkiej. Dynamiczny rozwój Internetu sprawił, że w kolejnych latach powstawały strony pozostałych diecezji. Warto jednak zastanowić się czy istnieje połączenie między Kościołem diecezjalnym a wykorzystywaniem Internetu, szczególnie w kontekście wykonawczej władzy i zarządzania⁶¹⁶. Analogiczne rozwiązania warto zastosować w parafiach.

Eklezjalne strony internetowe powinny być właściwie prowadzone i zorganizowane. Powinny one udostępniać wiadomości na temat publicznych działań podejmowanych przez biskupa i całą diecezję. Właściwie prowadzone portale winny także ułatwiać wiernym komunikację i umożliwić kontakt ze strukturami kościelnymi. Dotyczy to głównie dokładnych informacji adresowych i jasnych komunikatów do kogo trzeba się zgłosić z daną sprawą czy problemem⁶¹⁷.

Serwis parafialny, tak jak inne strony – o czym szczegółowo była mowa wcześniej – powinien być uaktualniany i nowoczesny. Chodzi tutaj o podnoszenie jakości – dotyczy to umieszczanych treści, zawartości i poziomu technologicznego. Nie musi być on encyklopedią, w której znajdują się wszelkie hasła i objaśnienia, ale ma on za zadanie posiadać wszystkie możliwe informacje i komunikaty dotyczący danej instytucji. Strona internetowa jest ważna w zarządzaniu całą diecezją i stanowi pewne jej unowocześnienie, jednakże tak jak i wszystko związane z Internetem w Kościele – nie jest ona celem, ale drogą, dlatego też portal nie może pozostawać tylko w wymiarze wirtualnym. Ma on

⁶¹⁶ Tamże, 317-320.

⁶¹⁷ Tamże.

zachęcać, motywować i zapraszać wiernych do aktywnego angażowania się we wspólnocie Kościoła w realnym świecie⁶¹⁸.

Cechą charakterystyczną Internetu jest wielokierunkowy przekaz informacji i danych. Strony internetowe (parafialne i diecezjalne) nie są tylko i wyłącznie rodzajem publikatorów. Możliwości, które daje Internet, pozwalają budować różnorodne kontakty, prowadzą do wzajemnej komunikacji (tutaj szczególnie duszpasterzy z wiernymi). Dobra jakość parafialnych stron internetowych ma wiele czynników. Ważna jest w nich interaktywność – o której już niejednokrotnie wspomniano. Ona pozwala na lepszą komunikację, umożliwia sygnały zwrotne od użytkowników Sieci. Dzięki temu administrator (bądź cały zespół administrujący) mogą nie tylko moderować witrynę internetową, ale analizować komunikaty i propozycje płynące od internautów. Ta otwartość na sugestie innych jest to korzystanie z tzw. mądrości kolektywnej, czyli mądrości całej wspólnoty. Aby stwierdzić, że strona internetowa jest interaktywna, potrzeba dużego nakładu czasu i pracy administratorów. Oprócz interaktywności, ważnym czynnikiem jest także stosowanie odpowiedniego języka w świecie Internetu. Chodzi o to, aby stosować krótkie, zwięzłe i jasne komunikaty. Ponadto strona internetowa powinna być właściwie zaprogramowana. To wiąże się z jej funkcjami i zastosowaniem, czyli pytaniami, które powinny być postawione przed powstaniem strony, np.: czemu ona ma służyć⁶¹⁹?

Kościół dostrzegając ogromny potencjał Internetu zaleca, aby dbać o odnawianie i uaktualnianie katolickich stron WWW. Dlatego nie dziwi fakt, że tym tonie brzmią uchwały synodów niektórych diecezji: „Odpowiedzialnym za organizowanie środków społecznego przekazu na terenie parafii jest proboszcz. W tym celu zaleca się w miarę możliwości: „zakładanie sieci komputerowej w celu wykorzystania przepływu informacji między parafią, dekanatem i Kurią oraz tworzenie parafialnej strony internetowej”⁶²⁰. Również synod diecezji toruńskiej

⁶¹⁸ Tamże, 321-322.

⁶¹⁹ Domaszk, 344-345.

⁶²⁰ *IV Synod Archidiecezji Warszawskiej*, Warszawa 2003, 500.

podkreśla: „Zachęca się duszpasterzy do zakładania parafialnych stron internetowych na odpowiednim poziomie merytorycznym i graficznym. Parafialne strony internetowe powinny zawierać odnośniki (linki) do stron diecezjalnych oraz informacje o ważniejszych ogólnopolskich katolickich stronach internetowych”⁶²¹. Synod diecezji siedleckiej także wspomina o zastosowaniu

Internetu w parafii:

„W pracy duszpasterskiej i katechetycznej należy posługiwać się dostępnymi środkami masowego przekazu (por. kan. 822), takimi jak: prasa katolicka, książka religijna, radio i telewizja, Internet. [...] Zaleca się organizowanie parafialnych bibliotek i czytelni prasy katolickiej oraz prowadzenie stron internetowych parafii”⁶²².

Wszyscy duszpasterze, niezależnie od poziomu wiedzy na temat prowadzenia stron WWW, funpage’y czy innych serwisów, powinni dostrzegać korzyści płynące z obecności Kościoła w Sieci. Dlatego też ważne jest, aby parafialne strony internetowe prowadził zespół osób świeckich, ale pod ścisłym kierownictwem proboszcza lub wyznaczonego przez niego duszpasterza. Dzięki temu możliwe będzie szersze spojrzenie na całość projektu strony. Wspólnie podejmowane działania umożliwią ukazanie wielu płaszczyzn społeczności parafialnej i posług w niej. To także pozwoli zaangażować świeckich i odciążyć z tego zadania duszpasterzy. Taki zespół mogą tworzyć animatorzy czy liderzy wspólnot i grup parafialnych bądź też członkowie Rady Parafialnej⁶²³.

W tworzeniu strony parafialnej ważne jest ustalenie informacji, które mają się na niej znaleźć oraz odpowiedź na pytanie: czemu ma służyć ta strona i jakie funkcje spełniać. Ważne są także oczekiwania jakie mają duszpasterze i wierni. Zależnie od odpowiedzi na te pytania należałoby przemyśleć układ i zawartość strony. Na pewno konieczne jest umieszczenie tam niezbędnych informacji (adres

⁶²¹ *Uchwały I Synodu Diecezji Toruńskiej*, https://diecezja-torun.pl/synod_i [dostęp: 1.5.2021], 250, §4.,

⁶²² *II Synod Diecezji Siedleckiej. Lineamenta*, Siedlce 2011, 25.

⁶²³ Domaszk, 340-342.

kościół i plebanii, telefon, fax, potrzebne linki). Dobrze jest też przemyśleć pierwszą odsłonę strony. Najczęściej jest nią zdjęcie kościoła parafialnego, a następnie aktualności i inne informacje, które są uzupełnieniem funkcji nauczycielskiej, uświęcającej i zarządzającej tej wspólnoty Kościoła⁶²⁴.

Uchwały niektórych synodów diecezjalnych podpowiadają co powinny zawierać strony internetowe parafii. Zaleca się, aby na stronie były dostępne informacje np. na temat wizyty duszpasterskiej (szczegółowy rozkład), konkretnych działań ewangelizacyjnych (np. terminarz z katechezami dla dorosłych)⁶²⁵. W tworzeniu strony internetowej należy także przemyśleć i ustalić kwestie finansowe (jej utrzymanie na serwerze, usługi webmasterów czy grafików, wykupienie domeny, etc.). Parafialną stronę internetową tworzą zarówno profesjonaliści, jak i wolontariusze (korzystając z dostępnych na ten temat materiałów)⁶²⁶. Z polecenia ordynariuszy można tworzyć wspólne bazy danych, które gromadzą informacje o wszystkich parafiach w danej diecezji po wcześniejszym ich zinformalizowaniu⁶²⁷.

Do obecnie rozwiniętej techniki należy podejść dość kreatywnie, to będzie prowadziło do uatrakcyjnienia przekazu. Parafialna strona internetowa – ze względu na to, iż opisuje wspólnotę kościelną (parafialną bądź zakonną) – wbrew pozorom nie musi być „uboga” graficznie, pozbawiona kolorów czy elementów dynamicznych. Ponadto język – jak zostało wspomniane wcześniej – krótkie komunikaty, a oprócz tego: „język współczesnych mediów wymaga stosowania wyróżnienia fragmentu tekstu, który zachęciłby do przeczytania większego fragmentu. Zawsze należy pamiętać, że technika powinna być podporządkowana

⁶²⁴ Tamże, 342-343.

⁶²⁵ *Uchwały I Synodu Diecezji Toruńskiej*, 6-8.

⁶²⁶ *E-Parafia: twoja parafia w Internecie*, <https://e-parafia.net/prowadzenie-stron-www-i-fb> [dostęp: 1.4.2020]; *Strony internetowe dla Twojej Parafii*, <https://mojaparafia.net/> [dostęp: 1.4.2020]; *Parafie w Sieci*, <http://www.parafiewsieci.pl/> [dostęp: 1.4.2020].

⁶²⁷ P. Bogusz, M. Górecka-Czuryłło, *Parafie łapane w sieci*, „Rzeczpospolita”, z dn. 19.1. 2009, dodatek: Życie Warszawy, 1.

przekazowi. W cyfrowym świecie łatwo bowiem uczynić z niej nową religię, za którą nie stoi żadna istotna treść”⁶²⁸.

Planowanie utworzenia i prowadzenia strony internetowej należy zacząć od sformułowania nazwy witryny. Pełni ona funkcję jakby szyldu wiszącego nad wejściem, czyli nazwa powinna być czytelna dla wszystkich oraz dość łatwa do tego, by można było ją zapamiętać. Ważne jest także wybrana domena. Jest ona jak marka, jak rodzaj świadectwa, którego nie należy się wstydić. W tworzeniu strony istotnym czynnikiem jest również nazwa. Stanowi ona nośnik promocyjny. Promocję strony można prowadzić online (np. poprzez stronę diecezji, strony innych parafii czy portale katolickie) oraz offline (zachęcając wiernych do odwiedzania strony internetowej np. podczas ogłoszeń parafialnych)⁶²⁹. Tak jak w każdym środku społecznego przekazu, ważny jest odbiorca. Dlatego w ocenie Internetu istotę stanowi osoba i wspólnota. W planowaniu strony internetowej ważne jest to, aby przede wszystkim uwzględniać odbiorców, osoby, które będą korzystały z treści umieszczonych na portalu⁶³⁰.

Strona parafialna powinna dać możliwość kontaktu wiernym z duszpasterzami, dlatego też jedną z podstawowych informacji, które ma posiadać strona są dane kontaktowe. Najczęściej jest to adres mailowy lub też numer telefonu. Podaje się ogólne elektroniczne adresy parafii czy klasztoru zakonnego, a niekiedy również kontakt do każdego posługującego tam duszpasterza⁶³¹. Internet stanowi dobre narzędzie do rozsyłania i udostępniania informacji

⁶²⁸ M. Szczepaniak, *Strona internetowa parafii narzędziem nowej ewangelizacji*, „Teologia Praktyczna”, 12 (2011), 149-168.

⁶²⁹ Tamże.

⁶³⁰ EI, 3

⁶³¹ *Kancelaria parafialna: Kontakt*, <http://parafia.dabiekrakow.pl/kontakt> [dostęp: 2.4.2020]; *Parafia św. Franciszka we Wrocławiu: Dane teleadresowe*, <http://www.franciszek.archidiecezja.wroc.pl/index.php/kontakt/dane-teleadresowe/> [dostęp: 2.4.2020]; *Bernardyni. Lublinie. Kontakt*, <http://www.lublin.bernardyni.pl/kontakt.html> [dostęp: 2.4.2020].

parafialnych. Wierni po Mszy Świętej mogą wrócić do czytań czy do ogłoszeń parafialnych, które są dostępne na internetowej stronie parafii⁶³².

Interaktywność strony może przejawiać się poprzez fora dyskusyjne. Mogą one dotyczyć różnorodnych tematów, np.: wiary, kultury, aktualności, służby ołtarza. Może to być również założona księga kondolencyjna. Najczęściej fora i czaty na stronach parafialnych łączą się z grupami i wspólnotami, które są obecne w danej parafii. Niekiedy utworzenie takiej grupy dyskusyjnej i możliwość wypowiadania się w niej jest związane z zakładaniem kont użytkownikom strony i logowaniem⁶³³. Przez stronę parafialną można prowadzić „księgę gości”. Jest to jedna z form interaktywności strony. „Księga” daje możliwość internautom do zamieszczania wpisów, pytań, prośb, podziękowań, informacji, uwag, a niekiedy także modlitw⁶³⁴.

Parafialne strony internetowe są bardzo liczne i zaprojektowane różnorodnie. Niektóre z nich mają bardzo skromny wygląd i zawierają tylko niezbędne informacje, a niektóre to rozbudowane portale, ubogacone pięknymi grafikami. Problemem, który jest widoczny w Internecie i związany z tymi właśnie stronami, jest brak systematyczności w ich prowadzeniu. Nie wszystkie strony są aktualizowane. Jest to trudność, z którą należy się uporać i szukać rozwiązania z tej sytuacji⁶³⁵. Wstawianie aktualnych informacji, intencji czy ogłoszeń parafialnych stanowi minimum w prowadzeniu strony. Jest to bardzo ważne, ponieważ daje to pewną żywotność tej stronie, a ponadto daje ciągłość interaktywności, o której wcześniej wspomniałem. Wierni, którzy widzą, że strona jest odświeżana, zawiera nowe i aktualne treści, chętniej ją odwiedzają, a przez to także chętniej podchodzą do spraw wiary i Kościoła. Dla duszpasterzy strona

⁶³² *Ogłoszenia Parafii Katedralnej w Zamościu*, <http://www.katedra.zamojskolubaczowska.pl/pl/strona-glowna/2-aktualnosci/583-v-niedziela-wielkiego-postu-2020> [dostęp: 27.3.2020].

⁶³³ Domaszk, 344-345.

⁶³⁴ *Parafia Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny: Główne Sanktuarium Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej*, <https://www.krasnobrod-sanktuarium.pl/ksiega-gosci/> [2.4.2020].

⁶³⁵ R. Molenda, M. Pawlik, *Parafia w sieci*, „Idziemy”, 2010, nr 43, 15-16.

parafialna jest pewnego rodzaju haczykiem, jest narzędziem, przez które mają możliwość nawiązać relację z wiernymi i zachęcić ich do angażowania się w życie wspólnoty parafialnej. Do zadań parafialnej strony WWW należy zaspokojenie pragnienia odrodzenia religijnych potrzeb i ogólnego zapotrzebowania na duchowość. Strona parafialna winna wyjść naprzeciw temu i pomóc w rozwoju wiary poprzez udostępnianie mądry i inspirujących tekstów. Jest to szczególnie potrzebne dzisiaj, w obliczu przemian i trudności, by ożywić w sercach ludzkich przywiązanie do Ewangelii⁶³⁶.

Informowanie i komunikacja za pomocą parafialnej strony internetowej może przybierać różne formy. Ma ona znaczenie w pasterskiej misji Kościoła, które w tej sferze wyraża się poprzez posługę proboszcza i jego współpracowników. KPK podaje: „Pragnąc dobrze wypełnić funkcje pasterza, proboszcz powinien starać się poznać wiernych powierzonych jego pieczy”⁶³⁷. Dzięki komunikacji internetowej duszpasterze mają możliwość poznać przynajmniej część osób będących we wspólnocie parafialnej, a oprócz tego mogą po części uczestniczyć w ich trudnościach, troskach i radościach. Dalej w KPK zwrócono uwagę, iż: „Proboszcz uznaje i popiera własny udział wiernych świeckich w misji Kościoła, [...] zabiegając także o to, by wierni troszczyli się o parafialną wspólnotę, czuli się członkami zarówno diecezji, jak i Kościoła powszechnego, oraz uczestniczyli w rozwijaniu lub podtrzymywaniu tej wspólnoty”⁶³⁸. Tworząc pewien zespół osób, które są odpowiedzialne i zaangażowane w prowadzenie parafialnej strony internetowej, proboszcz wypełnia polecenie zawarte w wyżej cytowanym przepisie Kodeksu Prawa Kanonicznego.

⁶³⁶ Szczepaniak, 149-168.

⁶³⁷ KPK, 529, § 1.

⁶³⁸ KPK, 529, § 2.

4.4.3. Działalność dokumentacyjna

Do obowiązków duszpasterzy należy prowadzenie ksiąg parafialnych. Zazwyczaj są to księgi spisywane i przechowywane w wersji papierowej. W epoce tak rozwiniętych technologii rodzi się pytanie czy jest możliwość prowadzić je w wersji elektronicznej? W Kodeksie Prawa Kanonicznego nie ma na to pytanie konkretnej odpowiedzi, uchwały synodów diecezjalnych z ostatnich lat podają: „Proboszcz parafii jest zobowiązany prowadzić księgi metrykalne, które powinny być solidnie oprawione i starannie przechowywane. Nie zastępuje ich forma elektroniczna”⁶³⁹. Wynika z tego, iż podstawowe księgi (np.: zmarłych, ochrzczonych, bierzmowanych, małżeństw) mają być sporządzane w formie papierowej. Nie oznacza to jednak, że na własny „użytek duszpasterski” ksiądz nie może prowadzić dokumentacji komputerowej. Oczywiście, powinna być zabezpieczona przed różnego typu zagrożeniami i nadużyciami, zwłaszcza związanymi z przedostaniem się informacji do niepowołanych do tego osób. Taka sytuacja byłaby szkodliwa dla działań duszpasterskich i dla wspólnoty oraz poszczególnych osób⁶⁴⁰. Jednak odpowiednio chronione mogą stanowić znaczne ułatwienie dla prowadzącego dokumentację. Chodzi tu głównie o możliwość sprawnego nawigowania po dokumentach i wyszukiwania potrzebnych danych; chodzi też o umożliwienie sprawnego generowania różnych raportów i zestawień danych według klucza, na który aktualnie jest zapotrzebowanie duszpasterza.

Podobne pytania powstają w związku z pozostałymi dokumentami, które pojawiają się w kancelarii parafialnej. Część z nich dociera drogą elektroniczną. To dotyczy również korespondencji. Czy tego typu dokumenty należy drukować, a kopię przechowywać na dysku komputera? Czy tworzyć oddzielne pliki i zapisywać je na dyskach CD lub innych przenośnych urządzeniach? Na ten problem nie mamy jasnej odpowiedzi, jednakże z pewnością w niedługim czasie

⁶³⁹ *Uchwały I Synodu Diecezji Toruńskiej*, 22.

⁶⁴⁰ Wroblekiewicz, *Internet i (nie)moralność*, 151-155.

pojawiają się jasne wytyczne dotyczące rozterek związanych z tym tematem. Dobrym wyjściem wydaje się łączenie metod archiwizacji dokumentów. Ważne i istotne pisma należałoby przechowywać zarówno w formie papierowej jak i elektronicznej, natomiast pozostałe mogłyby pozostać tylko w wersji elektronicznej na dysku komputera lub innym przenośnym urządzeniu⁶⁴¹.

Ponadto już w samym prowadzeniu strony internetowej parafii „warto dostrzegać także walor dokumentacji wydarzeń i nie usuwać starszych wpisów, chyba że są one bezużyteczne. Parafialna strona internetowa może stać się swego rodzaju kroniką parafialną, w której przechowywane są informacje na temat kalendarium życia wspólnoty i bogaty materiał faktograficzny. Jeśli będziemy umieli połączyć edycję strony internetowej z wydawaniem prasy parafialnej, taka współpraca może przynieść cenne owoce: wówczas mogą się pojawić na stronie teksty typowo dziennikarskie, jak na przykład wywiady, reportaże czy artykuły opiniujące”⁶⁴².

W prowadzeniu strony parafialnej bardzo ważną, choć niepozorną, funkcję pełnią galerie, które również są rodzajem dokumentacji. Umieszczane są w nich liczne zbiory i foldery ze zdjęciami z ważnych dla wspólnoty parafialnej wydarzeń oraz świąt. Tematyka ich jest dość obszerna, dotyczą licznych uroczystości, festynów, wyjazdów rekolekcyjnych czy wakacyjnych i nie tylko. Zdjęcia publikują duszpasterze i wierni. Dostrzegać w nich należy nie tylko kwestie sentymentalne i pamiątkowe, ale także wymiar ewangelizacyjny. Odniesienie do danych wydarzeń i uroczystości lokalnych, a przez to także dawanie świadectwa wiary przez osoby świeckie jest drogą prowadzącą ze świata wirtualnego do rzeczywistości wspólnoty parafialnej, od kontaktu wirtualnego do realnego spotkania⁶⁴³. Dlatego też: „parafialna strona internetowa powinna umieć wykorzystać szansę na kontakt z odbiorcą i prowadzić go do spotkania i rozmowy

⁶⁴¹ Domaszk, 346-347.

⁶⁴² Szczepaniak, 149-168.

⁶⁴³ Domaszk, 344-345.

w świecie realnym: we wspólnocie duszpasterskiej, na nabożeństwie, w biurze parafialnym czy choćby w bibliotece parafialnej”⁶⁴⁴.

4.4.4. Aplikacje i usługi komputerowe wspomagające administrowanie parafią

W parafii, tak jak i w całym Kościele, zastosowanie Internetu, między innymi dotyczy kwestii komunikacji między duszpasterzami i wiernymi) oraz pomiędzy różnymi agendami. W dokumencie *Kościół a Internet* zwrócono uwagę na to, iż: „coraz więcej parafii, diecezji, kongregacji zakonnych i instytucji, programów i wszelkiego rodzaju organizacji związanych z Kościołem obecnie już skutecznie korzysta z Internetu w tych oraz innych celach”⁶⁴⁵. Jest to wyraźna zachęta do twórczego i kreatywnego wykorzystywania możliwości ICT w duszpasterstwie parafialnym, zwłaszcza tej jego części, która dotyczy administrowania parafią.

Najpopularniejszą i najczęściej wykorzystywaną w działaniach administracyjnych usługą z zakresu ICT jest poczta elektroniczna. Prowadzenie wszelkiej korespondencji jest bowiem ważnym obszarem pracy każdego urzędu – w tym także biur parafialnych.

Poczta elektroniczna jest w dzisiejszym świecie powszechnie znana i używana przez większość osób. Dlatego też w pracy kancelarii parafialnej jest ona obecna. Obserwując rozwój technologii i środków społecznego przekazu można przypuszczać, iż z czasem większość dokumentów będzie przesyłana w wersji elektronicznej, a fax zostanie zastąpiony skanerem w połączeniu z możliwościami, jakie daje Internet. Takie rozwiązanie pozwala na przesyłanie

⁶⁴⁴ Szczepaniak, 155-162.

⁶⁴⁵ KI, 5.

prostych zaświadczeń niezbędnych do udzielenia niektórych sakramentów (np.: metryka chrztu, zaświadczenie o sakramencie bierzmowania). Argumentem potwierdzającym konieczność wybrania takiej drogi przekazania tych dokumentów jest odległość fizyczna, uniemożliwiająca osobom, które są zainteresowane bezpośredniego spotkania z duszpasterzem i odebrania potrzebnych dokumentów z kancelarii parafialnej⁶⁴⁶.

Możliwość korespondencji za pomocą poczty elektronicznej, a nawet komunikatorów internetowych, wykorzystywane przez ordynariuszy i kurie diecezjalne, jest znacznym usprawnieniem dla administracji kościelnej (zresztą, jak i każdej innej – nietrudno zauważyć, że coraz więcej spraw urzędowych można załatwić przez Internet)⁶⁴⁷. Ponadto umożliwia to rozsyłanie drogą elektroniczną, która jest szybka i bezpłatna, listów pasterskich. Strony diecezjalne dają dostęp wiernym do komunikatów, kazań czy homilii pasterza diecezji⁶⁴⁸. Jest to, w jakimś stopniu, wypełnienie zadań Kościoła, czyli głoszenia Słowa oraz prowadzenie wiernych do wzrostu duchowego.

Istnieją programy komputerowe ułatwiające prace administracyjne w parafii. Są one po to, aby wspomagać pracę kancelarii parafialnej lub kurii diecezjalnej. Takim programem jest na przykład „Parafia 2.0”, który jest jak system komputerowy. Pozwala on na rejestrowanie, gromadzenie oraz wyszukiwanie konkretnych danych o wiernych (o parafianach). Ponadto, dzięki niemu można szybciej wypełnić różne dokumenty i kościelne i świeckie. To oprogramowanie łączy się z diecezjalną bazą danych osobowych, która jest zainstalowana w diecezjalnej kurii. Program ten dba o ochronę danych osobowych⁶⁴⁹.

⁶⁴⁶ Tamże.

⁶⁴⁷ W. Śmigiel, *Internet jako narzędzie działalności pastoralnej Kościoła*, „Studia Pelplińskie”, 33 (2002), 587.

⁶⁴⁸ Domaszk, 320-321.

⁶⁴⁹ Tamże, 348-349.

Innym przykładem programu ułatwiającego i pomagającego w pracy w kancelarii parafialnej w kwestiach administracji elektronicznej jest program z całą ofertą z firmy „Systemy Informatyczne dla Kościoła Ecclesia Software s.c.”⁶⁵⁰. Firma mieści się w Rzeszowie, posiada ona bogatą ofertę nie tylko dla parafii, ale również dla zakonów, kurii diecezjalnych czy seminariów duchownych. Firma oferuje pomoc w obszarze specyficznych potrzeb dotyczących kwestii informatycznych. Firma ta pomaga w rejestrze danych dotyczących parafian oraz wspomaga pracę kancelarii parafialnej („Parafia Ewid”), a także oferuje program „Parafia Finanse”, który „służy do zarządzania finansami i majątkiem parafii, klasyfikacji przychodów i rozchodów, sporządzania raportów, sprawozdań oraz profesjonalnej kontroli i planowania budżetu”⁶⁵¹. Ponadto można znaleźć tam także propozycję programu pomocnego w tworzeniu i aktualizowaniu parafialnej strony internetowej (Parafia Serwis Internetowy). W Sieci są dostępne również inne programy komputerowe wspomagające internetowo i elektronicznie administrację i pracę parafii.

4.5. Wspólnototwórczy wymiar użytkowania ICT

Skuteczne duszpasterstwo to – zgodnie z informacjami przedstawionym w dwu pierwszych rozdziałach pracy – nie tylko formowanie poszczególnych osób przez przekazywanie im kerygmatu i innych ważnych informacji, nie tylko sprawowanie kultu, nie tylko skutecznym administrowaniu, ale też budowanie wspólnoty eklezjalnej, co w odniesieniu do duszpasterstwa parafialnego oznacza zabieganie o stworzenie i utrwalenie wśród parafian wspólnoty jak najbardziej zbliżonej do *communio personarum*. To bowiem wspólnota eklezjalna stanowi

⁶⁵⁰ Ecclesia Software Polska – oprogramowanie dla Instytucji Kościelnych, <http://ecclesiasoftware.com/> [dostęp 4.4.2020].

⁶⁵¹ Tamże.

wspólnotę Bosko-ludzką, dlatego udział w niej można postrzegać jako początek zbawienia i przedsmak Nieba⁶⁵².

Wszystkie wspomniane wyżej elementy, czyli głoszenie Słowa, kult i administrowanie mają swój wyraźny udział w tworzeniu wspólnoty międzyludzkiej i Bosko-ludzkiej. Biorąc pod uwagę fakt, że – jak wykazano we wcześniejszych paragrafach – wsparciem dla tych działań mogą być ICT, można słusznie stwierdzić, że da się w ich użytkowaniu dostrzec wymiar wspólnototwórczy. Ten wymiar uwypukla się wówczas, gdy spojrzeć na ICT jako na narzędzia komunikacyjne, gdzie odpowiednia *communicatio* wpływa na powstanie *communio*; gdzie odpowiednie eksploatowanie informacji jest przyczyną powstania prawdziwej wspólnoty osób⁶⁵³.

4.5.1. Komunikacja naturalną potrzebą człowieka i duszpasterstwa parafialnego

Komunikacja międzyludzka stanowi szczególny rodzaj naturalnego dla człowieka i niezbywalnego eksploatowania informacji⁶⁵⁴. Jak zauważa Michał Wyrostkiewicz, komunikowanie się osób „jest procesem całościowym i odzwierciedla jakość relacji obu partnerów. Komunikat spełnia swe zadanie, gdy staje się elementem komuniotwórczy, co w istocie oznacza, że zanim zacznie on wywierać wpływ na odbiorcę, musi w nadawcy rodzić się z pragnienia komunii”⁶⁵⁵. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na to, jaka jest różnica pomiędzy komunikacją a informacją i jej przekazem niestanowiącym

⁶⁵² KK, 48-51.

⁶⁵³ M. Wyrostkiewicz, *Internet i (nie)moralność*, 31-32.

⁶⁵⁴ Tamże, 29

⁶⁵⁵ A. Derdziuk, *Komunikacja w służbie komunii*, „Roczniki Teologii Moralnej”, 3 (2001), 207-208

komunikacji. Na to pytanie precyzyjnie odpowiada Janusz Nagórny pisząc: „O ile komunikacja ma charakter personalistyczny i tworzy relacje o charakterze międzyosobowym, o tyle przekaz informacji ma charakter jednostronny i nie tworzy relacji, z których wywodzi się wspólnota”⁶⁵⁶. Oznacza to, że celem komunikacji jest utworzenie wspólnoty pomiędzy osobami, które się komunikują ze sobą. Wspólnota jest istotą procesu komunikacji. Nie można utożsamiać go ze zwykłym przekazywaniem informacji.

Ponadto, w naturalnym systemie, komunikacja ma związek ze wspólnotą – a w niej chodzi o osobę. Czyli podejmując rozważania nad komunikacją niezbędne jest poruszenie tematu relacyjności osób, jak podaje jedna z definicji komunikacja to: „proces porozumiewania się osób, w czasie którego dokonuje się nie tylko przekaz informacji, ale także przekaz samej osoby komunikującej treść informacji. Wzajemna wymiana prowadzi do nawiązania relacji i współdziałania oraz wspólnoty osób”⁶⁵⁷. W komunikacji najważniejszy jest człowiek, osoba – to jest główny przedmiot i centrum całego procesu, jakim jest komunikacja.

Komunikacja jest więc wyrazem spełnienia naturalnej potrzeby zakorzenionej w człowieku jako osoby, którą jest życie we wspólnocie⁶⁵⁸. Komunikacja jest ważna także w rozwoju człowieka, który także należy do potrzeb człowieka. Potrzebę tą pomaga realizować porozumienie będące efektem komunikacji. Porozumienie jest także początkiem zawiązania wspólnoty osób⁶⁵⁹. Wspólnota stanowi naturalne środowisko rozwoju człowieka-osoby. Wynika

⁶⁵⁶ J. Nagórny, *Spoleczeństwo informacyjne. Zagrożenie dla integralności osoby*, „Ethos. Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II KUL”, 18 (2005), nr 1-2, 369.

⁶⁵⁷ T. Reroń, *Komunikacja społeczna*, w: ENM, s. 264; Wyrostkiewicz, *Internet i (nie)moralność*, 30.

⁶⁵⁸ Wyrostkiewicz, *Ekologia ludzka*, 143.

⁶⁵⁹ M. Wyrostkiewicz, *Czym jest prawdziwa wspólnota osób i jak o nią zabiegać?*, Kat., 59 (2015), nr 2, 71.

z tego, że komunikacja przyczynia się i umożliwia człowiekowi integralny rozwój⁶⁶⁰.

Komunikacja przyczynia się do powstania wspólnoty, ale nie tylko. Komunikacja jest wartością samą w sobie. Jest ona niekiedy celem podejmowanych przez człowieka wysiłków. Ponadto jest ona czymś koniecznym i oczywistym dla istnienia istoty ludzkiej. Człowiek głównie realizuje się nie tyle przez nawiązywanie i podtrzymywanie relacji z innymi, ale dzięki komunikacji⁶⁶¹. Pojęcie komunikacji bardzo często łączy się z podejmowanym dialogiem, a w teologii pastoralnej oba te pojęcia są ze sobą niejako połączone⁶⁶².

Jak zostało to wyżej wspomniane – komunikacja jest jedną z naturalnych i podstawowych potrzeb człowieka. W jego naturę niejako została wszczepiona potrzeba obcowania z innymi ludźmi – komunikowania się z osobami, dążenie do budowania wspólnoty i przyjaźni. Jest to wyraz tego, co nazywa się społeczną naturą człowieka-osoby. Początkiem i fundamentem tych społecznych relacji jest wymiana międzyosobowa informacji, która we współczesnym świecie odbywa się często za pomocą mediów i ICT⁶⁶³.

Korzystanie z Internetu i wszelkich urządzeń nowej technologii to przede wszystkim pewne uzewnętrznienie tej potrzeby nawiązywania relacji z innymi ludźmi zakotwiczone w ICT. W kontekście teologicznym można powiedzieć, że jest to: „odzwierciedlenie naszego udziału w komunikatywnej i jednoczącej miłości Boga, który pragnie zgromadzić całą ludzkość w jednej rodzinie”⁶⁶⁴. Pragnienia wpisane w ludzkie serce, powodujące, że człowiek chce poznawać

⁶⁶⁰ J. Kulig, *Posłannictwo twórców przekazu medialnego w świetle nauczania Jana Pawła II*, Lublin 2010, 62-63.

⁶⁶¹ J. Nagórny, *Spółczesność informacyjna*, 369-373.

⁶⁶² P.T. Goliszek, *Dialog jako personalistyczne medium wychowania*, w: Człowiek – kultura – rodzina a Internet, red. R. Podpora, Lublin, 2007, 111-127; H. Słotwińska, W. Głowa, *Dialog Boga z człowiekiem w katechezie i homilii*, Lublin 2012, 22-63.

⁶⁶³ M. Wyrostkiewicz, *Co to są relacje społeczne i dlaczego warto na nie zwracać uwagę?*, Kat., 58 (2014), nr 11, 65-68.

⁶⁶⁴ Benedykt XVI, *Nowe technologie komunikacyjne i głoszenie Ewangelii* [orędzie na 43. ŚDŚSP], w: OB16, 27.

innych ludzi są odpowiedzią na Boże wezwanie „wpisane w naszą naturę istot stworzonych na obraz i podobieństwo Boga, Boga komunikacji i komunii”⁶⁶⁵.

Internet, dzięki udostępnieniu nowego wymiaru komunikacji w cyberprzestrzeni przyczynia się do budowania wspólnoty. Media ogólnie stanowią narzędzia, które integrują społeczeństwa. Można nawet śmiało stwierdzić, że media mają wpływ w budowaniu Kościoła, ponieważ Kościół to wspólnota. Dotyczy to także parafii, która jest podstawową jednostką eklezjalną. Stąd komunikowanie internetowe jawi się jako element wspólnototwórczy, który warto wykorzystywać w parafialnej działalności duszpasterskiej.

Oprócz znaczącej roli komunikacji internetowej w budowaniu wspólnoty, media mają także inne zadania, które przyczyniają się do wzmacniania relacji międzyludzkich i tworzenia społeczeństwa zintegrowanego. Jest to funkcja edukacyjna i informacyjna. Społeczeństw dojrzałe i zintegrowane to przede wszystkim dobrze wyedukowane i poinformowane. Media i ich rola w integracji jest ważna, ale powinno to tylko wspomagać funkcjonowanie żywej wspólnoty, powinno być środkiem, a nie celem podejmowanych działań⁶⁶⁶.

W języku polskim pierwszy raz słowo *komunikacja* i *kommunikować* pojawiły się w XVI wieku. Pierwsze słowo *komunikacja* tłumaczyło się jako wspólnota oraz jedność ludzi czy też wspólność Boga z ludźmi. Drugie słowo *kommunikować* – przyjmować komunię – takie tłumaczenie pojawiło się w większości znaczeń w słowniku (wśród nich znalazły się także porozumiewać się, oznajmiać)⁶⁶⁷.

W dobie XXI wieku, wśród dynamicznie rozwijających się środków społecznego przekazu, słowo „komunikacja” nabrało nowego znaczenia. Termin ten odnoszony do Internetu znaczy nie tylko komunikowanie, ale komunikowanie się. Wracając do historii rozwoju tego medium, można zauważyć, że przy wersji

⁶⁶⁵ Tamże.

⁶⁶⁶ Wyrostkiewicz, *Media jako narzędzia integrowania społeczeństwa w refleksji teologicznej*, 139-153.

⁶⁶⁷ W. Pisarek, *Wstęp do nauki o komunikowaniu*, Warszawa 2008, 13-14.

Web 1.0 bliższy był termin komunikowanie, ponieważ przekaz miał charakter jednostronny – od nadawcy do odbiorcy. Przy Web 2.0 możemy już mówić o komunikowaniu się, porozumiewaniu się. Tutaj przekaz ma charakter dwukierunkowy⁶⁶⁸.

4.5.2. Techniczne elementy ICT o walorach wspólnototwórczych

Wraz z rozwojem środków społecznego przekazu, zmieniła się komunikacja. Medium, które zrewolucjonizowało cały proces komunikacji jest Internet. Nadał on bowiem komunikacji właściwości *online*. Dzięki łatwości i szybkości przesyłania informacji, możliwości posiadania wielu odbiorców w tym samym czasie oraz interaktywności (czyli komunikacji obustronnej bez względu na miejsce i czas – zasięg globalny, czas rzeczywisty) komunikacja nabrała całkiem innego wymiaru. Ponadto takie cechy Internetu jak: możliwość kopiowania, przechowywania i przetwarzania różnego rodzaju informacji również miała wpływ na komunikację *online*⁶⁶⁹.

Jak już zauważono w nurcie refleksji nad ewangelizacją, jedną z zasadniczych cech technicznych charakteryzujących ICT jest taka szybkość wymiany informacji, że można ją porównać do osobistych kontaktów międzyosobowych. Dotyczy to, co oczywiste, przede wszystkim kontaktów synchronicznych, podczas których przekazywany może być dźwięk, obraz i tekst oraz wymieniane różne dane. To techniczne podobieństwo internetowej wymiany informacji do bezpośredniego spotkania osób wskazuje na wspólnototwórczy rys komunikacji za pośrednictwem ICT. Oczywiście, jest tu mowa o potencji. Aby ją zaktualizować należy dobrze przeprowadzić sprawą pod względem technicznym

⁶⁶⁸ Kloch, 25-26.

⁶⁶⁹ Lekka-Kowalik, 127-139.

wymianę informacji – na co zostanie zwrócona uwaga w kolejnym artykule tego paragrafu.

Chociaż szybkość niespotykana w innych mediach i porównywalna do osobistego spotkania szybkość wymiany informacji jednoznacznie świadczy o wspólnototwórczym charakterze ICT postrzeganych jako przestrzeń i narzędzia komunikacji, to jednak kwestia ta nie ogranicza się tylko do tego zagadnienia. Ważnymi elementami wspólnototwórczymi w komunikacji za pomocą ICT jest bezpośredniość przekazu internetowego.

Owa zasygnalizowana wyżej bezpośredniość komunikacji internetowej – która wyraża się w interaktywności oraz ageograficzności, a w mediach społecznościowych urzeczywistniająca się poprzez możliwość inicjowania dyskusji „oddolnie” przez każdego z internautów oraz uwidaczniająca się w braku redaktorów i moderatorów dyskusji – stanowi bardzo istotną pozytywną cechę ICT w kontekście ich walorów wspólnototwórczych. Tego typu środki komunikacji pozwalają dotrzeć do szerokiego grona odbiorców w różnych krańcach świata, a także wejść z nimi w bezpośrednie relacje o charakterze prawdziwie wspólnotowym – z rysem autentycznej *communio personarum*⁶⁷⁰. To zaś w kontekście duszpasterstwa należy postrzegać jako jeden z jego ważnych celów (na co zwracano uwagę wcześniej). W internetowym przekazie informacji i w internetowej komunikacji nie ma praktycznie żadnych granic wynikających z czasu i przestrzeni. Informacja przesyłana przez nadawcę może być natychmiast u odbiorcy. To powoduje dynamizm działań informacyjno-komunikacyjnych wykorzystujących ICT⁶⁷¹. Ten dynamizm jest niezwykle potrzebny w działaniach duszpasterskich – powinien być ich integralnym elementem.

Komunikacja za pomocą ICT charakteryzuje się multimedialnością. Oznacza to, że może ona łączyć ze sobą różne środki społecznego przekazu w jeden. Inaczej mówiąc, chodzi tu o wykorzystanie wielu zmysłów i wielu

⁶⁷⁰ Wyrostkiewicz, *Internet i (nie)moralność*, 88-90, tenże, *Media jako narzędzia integrowania społeczeństwa w refleksji teologicznej*, 147.

⁶⁷¹ KI, 5-6.

kanałów komunikacyjnych do przekazania informacji stanowiących treść komunikatu. Współcześnie często do przekazu internetowego wiadomości dodawany jest obraz, grafika, film, dźwięk czy animacja, jako dopełnienie treści. Ikoną multimedialności jest chociażby szybki rozwój audiowizualnych filmików popularnych w Internecie np. jako teledyski muzyczne⁶⁷².

Komunikacja w Internecie charakteryzuje się także hipertekstowością. Tutaj twórca strony WWW, T. Berners Lee, umożliwił łączenie ze sobą różnych elementów stron internetowych poprzez *linki*. Internauta może sam zdecydować jakiej muzyki posłucha, który tekst przeczyta czy jaki film zobaczy. Każda strona internetowa ma swoje wewnętrzne odnośniki, dzięki czemu użytkownik ma wiele opcji do wyboru⁶⁷³.

Potrzeba, aby Internet, jako narzędzie, był wykorzystywany w Kościele w sposób twórczy. Nie można tutaj ograniczać się tylko do wyszukiwania informacji. Internet daje możliwość kontaktu, dialogu, spotkania z drugą osobą – co już w części zostało wykazane i co będzie jeszcze potwierdzane. Należy to wykorzystać, aby przekazywać dalej Dobrą Nowinę. Jedną z tych cech Internetu, które okazują się niezwykle ważne w budowaniu wspólnoty, jest jego interaktywność. Pozwala to wchodzić w relacje nie tylko pojedynczych osób. Istnieją takie formy interakcji, dzięki którym cała grupa ewangelizacyjna może nawiązać kontakt z użytkownikami Internetu. Należą do nich: blogi i mikroblogi, czaty, dyskusje, świadectwa wiary, zadawanie pytań i udzielanie na nie odpowiedzi. Dzięki temu Kościół, często także poprzez osoby świeckie, może dotrzeć do świata wirtualnego, gdzie są obecni prawdziwi ludzie. Aby duszpasterstwo w Sieci przynosiło trwałe i dobre owoce, powinno prowadzić do Kościoła, do doświadczenia realnej wspólnoty. Można, a nawet wskazane jest wykorzystywanie obrazów i słów, za pomocą komunikatorów czy portali społecznościowych, aczkolwiek ma to sens tylko wtedy, gdy ewangelizatorzy

⁶⁷² Domaszk, 48-49.

⁶⁷³ Domaszk, 49.

oprócz tego szukają sposobów i dają możliwość takim osobom, by w swojej okolicy odnaleźli wierzącą wspólnotę parafialną i powrócili do Kościoła⁶⁷⁴.

Omawiana tu interaktywność, która dynamizuje ten proces oraz sprawia, że jest on wielokierunkowy. Jak podaje definicja: „W centrum pojęcia interaktywności znajduje się więc idea użytkownika, który zamiast otrzymywać informacje w sposób względnie bierny, zdolny jest dokonywać wyborów, które wpływałyby na typologię i zawartość otrzymanej informacji: użytkownik, krótko mówiąc, dysponuje kanałem zwrotnym stosowanym do wprowadzenia systemu adaptującego informację do zapotrzebowania i życzenia odbiorcy”⁶⁷⁵.

Internet jest nową przestrzenią komunikacji międzyludzkiej i drogą do tworzenia wspólnoty. Środki społecznego przekazu mają duży wpływ na budowanie i ugruntowanie relacji we wspólnocie. Ich zaletą jest przede wszystkim to, że mają duże pole działania, czyli po pierwsze współcześnie nie są one ograniczone ani miejscem ani czasem (mają zasięg globalny i są dostępne w każdej sferze czasowej), a po drugie w mediach jest możliwość podejmowania tematów z różnych dziedzin⁶⁷⁶. Mówił o tym również papież Benedykt XVI w orędziu na XL Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Stwierdził on, iż współczesne media „w pewnym sensie pokonały czas i przestrzeń, umożliwiając natychmiastową i bezpośrednią komunikację między ludźmi, nawet jeśli dzielą ich wielkie odległości. Stwarza to ogromny potencjał, który może służyć wspólnemu dobru”⁶⁷⁷. Papież podkreśla również, że media można uznać za dobre, o ile są dla człowieka, służą mu i przyczyniają się do budowania rzeczywistego dobra. Nie tylko dla jednostki, ale dla całej wspólnoty⁶⁷⁸.

⁶⁷⁴ Chmielewski, Durma, Kusiak, 146-149.

⁶⁷⁵ T. Cantelmi, L.G. Grifo, *Fascynująca sieć Internetu*, tłum. L. Rodziewicz, Kraków 2007, 46-47.

⁶⁷⁶ Wyrostkiewicz, *Media jako narzędzia integrowania społeczeństwa w refleksji teologicznej*, 139-153.

⁶⁷⁷ Benedykt XVI, *Środki przekazu: sieć komunikacji, jedności i współpracy* [orędzie na 40. ŚDŚSP], w: OB16, 3.

⁶⁷⁸ Tamże, 3-7.

4.5.3. W trosce o podmiotowy wymiar eklezjalnej komunikacji medialnej

Kształtowanie charakterów, umysłów i sposobów działania współczesnych ludzi żyjących w zmediatyzowanym świecie i należących do społeczeństwa informacyjnego, w niemałej mierze, odbywa się pod wpływem mediów, a nierzadko też za ich pośrednictwem. Korzystanie z rozwiązań technicznych w tych obszarach i momentach, w których jeszcze kilkadziesiąt lat temu (co stanowi niewielką część historii cywilizacji i kultury) konieczna była relacja osobista, jawi się dziś jako oczywistość, która nie dziwi. Ta oczywistość sprawia, że w wielu przypadkach pomijane są aspekty podmiotowe kontaktów medialnych, a uwaga osób wymieniających informacje skupia się na przedmiocie tej wymiany. Sytuacja taka jawi się jako niekorzystna dla budowania rzeczywistej wspólnoty osób kontaktujących się. Dlatego duszpasterskich kontaktach międzyosobowych, które z natury powinny być nastawione na powstanie wspólnoty, a więc muszą zwracać uwagę na aspekt podmiotowy tego działania, należy szczególnie zwrócić uwagę na niektóre cechy warunkujące działanie i wpływ mediów na potencjalnego odbiorcę⁶⁷⁹. Rozumienie tych kwestii jawi się jako element konieczny i potrzebny do prowadzenia w Sieci dialogu, który ma być owocny i skuteczny – dialogu, który ma prowadzić do zaistnienia wspólnoty osób wymieniających informacje⁶⁸⁰. Chodzi o to, aby dialog za pomocą i w przestrzeni ICT był rzeczywistym dialogiem osób, które pamiętają o godności każdej z nich i są nastawione na dobro i prawdę; chodzi więc o to, by dialog za pomocą mediów nie został „stechnicyzowany”. Człowiek musi pamiętać, że celem wymiany informacji jest dochodzenie do prawdy, a nie jedynie uzyskanie „jakiejs informacji”. O skutecznej komunikacji nie świadczy jedynie feedback czy przekonanie interlokutora do swoich racji, ale

⁶⁷⁹ T. Zasępa, *Media – człowiek – społeczeństwo. Doświadczenia europejsko – amerykańskie*, Częstochowa 2000, 258-261.

⁶⁸⁰ Umiński, 100-101.

fakt, że dotarło się do prawdy i na jej bazie buduje się rzeczywistą wspólnotę osób szanujących się i dbających o dobro swoje, każdego innego oraz wspólne⁶⁸¹.

Dla wspólnototwórczej komunikacji nie bez znaczenia są też aspekty estetyczne. Troska o piękno współgrająca z troską o prawdę i dobro jest odpowiednim fundamentem komunikacji zmierzającej do komunii osób⁶⁸². Dlatego wykorzystanie mediów komunikacji duszpasterskiej, które w jej ramach pielęgnuje troskę o prawdę, dobro i piękno jawi się jako działanie wspólnototwórcze.

Skuteczności dialogu niewątpliwie sprzyja wspomniana w kontekście ewangelizacji szybkość przekazu informacji. Fakt, że na kolejne wypowiedzi nie trzeba oczekiwać długo, że dyskusje mogą się toczyć w synchronicznie, to duża zaleta ICT jako narzędzi komunikacyjnych.

Szybkość wymiany informacji pomiędzy dialogującymi osobami jest niewątpliwie wyrazem wspólnototwórczego charakteru ICT. Stanowi ono bowiem duże ułatwienie w działaniach związanych z załatwianiem spraw urzędowych, które też mają aspekt duszpasterski, w tym wspólnototwórczy. Dotyczy to np. wyszukiwania dokumentów kościelnych i innych informacji związanych z funkcjonowaniem instytucji eklesjalnych oraz konkretnych osób działających w Kościele, dla Kościoła i w jego imieniu. Dotarcie do tego wszystkiego nie jest już tak czasochłonne jak było wcześniej. Internet jest to również narzędzie przydatne w komunikacji. Możliwości, jakie daje Sieć, pozwala skracać odległości i przekraczać granice w kontaktach międzyludzkich. Ponadto osoby, które wyznają podobne poglądy mogą wymieniać się opiniami i wspierać oraz dyskutować na dane tematy dzięki wirtualnym społecznościom⁶⁸³.

Komunikacja, w podkreślanym tu aspekcie podmiotowym jest działaniem rozumnym i wolnym co najmniej dwóch podmiotów osobowych. Proces komunikacji jest to przekazywanie komunikatu, informacji z jednej strony

⁶⁸¹ Wyrostkiewicz, *Sztuka komunikacji*, 167-168.

⁶⁸² Tamże, 160-167.

⁶⁸³ Umiński, 100-101.

i odbieranie oraz przetwarzanie tej wiadomości z drugiej strony. Komunikacja ma charakter wspólnototwórczy i jest ona realizacją naturalnej potrzeby człowieka obcowania z drugą osobą⁶⁸⁴. Podstawy językowe wskazują, że słowa „komunikacja” i „wspólnota” są ze sobą niejako powiązane: „Warto zauważyć, iż na ścisły związek komunikacji ze wspólnotą wskazuje już sama analiza filologiczna, która uwypukla fakt, że oba słowa (*communicatio* i *communio*) w języku łacińskim, czyli dla nich podstawowym, są zbudowane na tym samym rdzeniu. Na poziomie językowym wspólnota jest więc naturalnie skorelowana z komunikacją (język zaś, jak wiadomo, jest często odzwierciedleniem pewnych pierwotnych prawd o rzeczywistościach, do określenia których został użyty). Wspólnota jawi się jako naturalny efekt komunikacji: *communicatio* jest koniecznym wstępem do *communio* – *communio* domaga się *communicatio*. Powstanie wspólnoty powinno stanowić naturalny efekt (*finis operis*) a także intencję (*finis operantis*) osób podejmujących działania komunikacyjne. W innym wypadku, tzn., kiedy brakuje takiego ukierunkowania, mówienie o komunikacji jawi się nie tylko jako brak precyzji językowej, ale też jako nadużycie”⁶⁸⁵.

Realizowana za pomocą ICT eklezjalna komunikacja dwukierunkowa potwierdza jej komunijny charakter. Zostało to podkreślone w dokumencie *Kościół a Internet*: „dwustronny przepływ informacji i poglądów pomiędzy duszpasterzami i wiernymi [...] – to ważny przejaw podstawowego prawa do dialogu i do informacji w ramach Kościoła”⁶⁸⁶. Wraz z nowymi technologiami nastąpiły zmiany w komunikowaniu się, jak i we wzorcach relacji międzyludzkich. Nastąpiła swego rodzaju rewolucja w całym procesie komunikacji. Kościół nieustannie i aktywnie uczestniczy w tej dynamicznej przemianie systemu komunikacji. Papież Benedykt XVI zaznaczył, iż: „nowa kultura komunikacji jest źródłem wielu korzyści; rodziny mogą utrzymywać kontakt, nawet jeśli dzielą je wielkie odległości, studenci i naukowcy mają łatwiejszy i natychmiastowy dostęp

⁶⁸⁴ Wyrostkiewicz, *Internet i (nie)moralność*, 31.

⁶⁸⁵ Tamże, 32.

⁶⁸⁶ KI, 6.

do dokumentów, źródeł i odkryć naukowych, co pozwala im pracować zespołowo [...], możliwe są bardziej dynamiczne formy nauczania i komunikacji”⁶⁸⁷.

Internet Computer Tehnology mogą przysłużyć się do budowania wspólnoty, jednakże pod warunkiem, że przekazywane treści będą odpowiednie. Nie chodzi tutaj o treści odpowiednie z daną tematyką, ale o treści zgodne z prawdą. Żeby komunikacja była owocna i spełniała właściwie swoją funkcję musi być oparta na prawdzie. W przypadku podania fałszywych komunikatów dochodzi do manipulacji i wykorzystania dobrych chęci drugiego człowieka, który, niczego nie świadomy, dostaje treści niezgodne z prawdą. Komunikacja musi być prawdziwa – jest to zasada obejmująca wszystkie poziomy komunikacji⁶⁸⁸, na co już zwracano uwagę. Tylko wtedy jest ona wspólnototwórcza. Jeżeli prawda jest treścią przekazu mediów, ich zalety wspomniane powyżej realnie przyczyniają się do budowania wspólnoty. Przyczynia się to także do rozwoju integralnego pojedynczych osób, jak i całych społeczeństw. Wspólnota stanowi niezastąpione narzędzie i fundament dla rozwoju integralnego⁶⁸⁹. Tak postrzegana jest właściwa dla działań duszpasterskich, których integralnymi elementami są: głoszenie prawdy, a także Prawdy, którą jest Bóg, oraz wzmacnianie wspólnoty eklezjalnej, co wyraża się w tworzeniu i zacieśnianiu wspólnotowych relacji w parafii.

Odpowiednim zwieńczeniem powyższych analiz są słowa Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu Rady zapisane w dokumencie *Etyka w Internecie*. Brzmiały one następująco: „Internet posiada pewne uderzające cechy. Jest natychmiastowy, bezpośredni, ma światowy zasięg, jest zdecentralizowany, interaktywny, nieskończenie rozszerzalny co do treści i oddźwięku, łatwo dostosowujący się i adaptujący w znacznym stopniu. Jest egalitarny, to znaczy – każdy mający odpowiedni sprzęt i umiarkowane umiejętności techniczne może

⁶⁸⁷ Benedykt XVI, *Kapłan i duszpasterstwo w świecie cyfrowym: nowe media w służbie Słowa* [orędzie na 43. ŚŚSSP], w: OB16, 26.

⁶⁸⁸ Nagórny, *Posłannictwo chrześcijan w świecie*, 288-327.

⁶⁸⁹ Wyrostkiewicz, *Ekologia ludzka*, 145-147.

być aktywnie obecny w cyberprzestrzeni, ogłaszać swoje przesłanie światu i domagać się uwagi. Pozwala jednostkom bawić się anonimowością, odgrywać różne role i fantazjować, a także wchodzić we wspólnotę z innymi i dzielić się z nimi. Według gustów użytkowników, pozwala zarówno na aktywny udział, jak i bierne bycie wchłanianym przez «pozbawiony zewnętrznych odniesień świat, poddając się bodźcom o niemal narkotycznym oddziaływaniu». Może być wykorzystany dla przełamania izolacji jednostek i grup lub do jej pogłębienia⁶⁹⁰. W słowach tych potwierdzona tutaj została zasada, że media są dobrym i użytecznym narzędziem w komunikacji, budowaniu wspólnoty, pod warunkiem, że przekaz i wymiana informacji odbywa się zgodnie z przedstawionymi wyżej zasadami, wśród których priorytetami są: ukierunkowanie naprawdę, dobro i piękno oraz afirmacja każdej osoby biorącej udział w działaniach komunikacyjnych. Takimi więc cechami powinna się odznaczać medialna komunikacja duszpasterska.

Biorąc pod uwagę powyższe analizy należy stwierdzić, że troska o komunikację medialną prowadzoną w ramach działań duszpasterskich musi być wielopłaszczyznowa. Oznacza troskę o sprawy techniczne oraz o właściwe podejście do eksploataowania informacji. Dla wymiaru podmiotowego, czyli dla tego, co dzieje się z osobą wchodzącą w obszar wymiany informacji, duże znaczenie ma intencja (*finis operantis*). Od niej w niemalym stopniu zależy charakter moralny działania oraz to, czy w jego efekcie powstanie autentyczne dobro. Ono zaś, a także dobro i prawda to obok wspólnoty podstawowe efekty i filary prawdziwej komunikacji⁶⁹¹.

Kończąc warto dodać, że komunikacja internetowa jest ważna dla wspólnoty Kościoła. Jest ona szansą dialogu między świeckimi wiernymi, a pasterzami. Obie strony mogą się nawzajem słuchać i komunikować. Komunikacja jawi się tutaj jako droga ku komunii. Kościół, a więc wszyscy

⁶⁹⁰ EI, 7.

⁶⁹¹ Wyrostkiewicz, *Internet i (nie)moralność*, 29-33.

chrześcijanie, wypełniając swoją misję powinni mądrze korzystać z możliwości przekazu, które umożliwiają nowe technologie. Ponadto, obserwując rozwój technologii Kościół ma za zadanie przyglądać się temu procesowi, a wszelkie „nowinki techniczne” wykorzystywać w działaniach ewangelizacyjnych, o ile posłużą one dobru człowieka i przyniosą owoce⁶⁹².

4.5.4. „Nie” dla e-Kościół

Kiedy mówi się o wykorzystaniu ICT do budowania wspólnoty, można być opacznie zrozumianym, tzn. tak, że chodzi o budowanie rzeczywistości, którą można by nazwać e-Kościółem. Warto więc, kończąc refleksję na temat możliwości wspólnototwórczych ICT, poświęcić nieco uwagi temu zagadaniu.

Dokument *Kościół a Internet* zawiera zachętę do tego, aby świat realny łączyć z cyberprzestrzenią „jednocześnie, plany duszpasterskie powinny uwzględniać jak przeprowadzić ludzi z cyberprzestrzeni do prawdziwej wspólnoty”⁶⁹³. Benedykt XVI w orędziu na XLV Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu także zwrócił na to uwagę: „Ważne jest, aby zawsze pamiętać, że kontakt wirtualny nie może i nie powinien zastępować bezpośredniego kontaktu z ludźmi na wszystkich poziomach naszego życia. [...] Chociaż [prawda Ewangelii] głoszona w przestrzeni sieci wirtualnej, wymaga ona zawsze wcielenia w świat rzeczywisty oraz odniesienia do twarzy konkretnych braci i sióstr, z którymi dzielimy nasze życie powszednie. Z tego względu w przekazywaniu wiary fundamentalne znaczenie mają nadal bezpośrednie relacje międzyludzkie!”⁶⁹⁴.

⁶⁹² C.D. Hoyos, *Kapłan a informatyka. Wykład na zebraniu plenarnym PCCS w Rzymie*, w: *IiK*, 197.

⁶⁹³ *IiK*, 9.

⁶⁹⁴ Benedykt XVI, *Nowe technologie komunikacyjne i głoszenie Ewangelii*, 50

Obecność katolików w Sieci, która jest bardzo ważna, szczególnie jeżeli chodzi o ewangelizację, wcale nie może oznaczać zgodny na tworzenie „diecezji w Internecie”. Nie ma na to możliwości zarówno teologicznej, jak i prawnej. Tak jak nie ma możliwości prawnej na udzielanie sakramentów (np. spowiedź przez Internet). Internet nie spełnia kryteriów niezbędnych do zawiązania wspólnoty diecezjalnej. Nowa ewangelizacja zachęca do szukania i wykorzystywania nowych metod i narzędzi w szerzeniu Dobrej Nowiny, tak, aby docierać z nią do wszystkich ludzi. Jednak to nigdy nie powinno prowadzić do budowania „wirtualnego Kościoła”. Obecność wiernych, czyli wspólnoty Kościoła w Sieci nie jest tożsama z zaistnieniem instytucjonalnego czy też równoległego Kościoła w Internecie. Obecność ta jest związana tylko i wyłącznie z wypełnieniem nakazu ewangelizacyjnego społeczności eklezjalnej⁶⁹⁵. Kiedy więc mowa o udziale ICT w tworzeniu wspólnoty eklezjalnej, lub bardziej szczegółów parafialnej, to nie chodzi o powstanie grupy w Internecie, ale o opisane wyżej medialne wsparcie realnie istniejącej wspólnoty.

Komunikacja internetowa realizowana w duszpasterstwie parafialnym jawi się jako jednocześnie droga, środek i punkt wyjścia do tego, aby dzięki jej możliwościom docierać do wszystkich grup społecznych i wiekowych, do dzieci, młodzieży, dorosłych i osób starszych. Szeroki zasięg komunikacji w Internecie pozwala na zawiązanie i utrzymanie relacji wśród różnych wspólnot chrześcijańskich Kościoła, które znajdują się w odległych od siebie miejscach na świecie⁶⁹⁶. Biorąc pod uwagę specyfikę opisywanej tu komunikacji za pomocą ICT nie można nie zwrócić uwagi na fakt, że skuteczne jej realizowanie – czyli takie, które będzie wyrazem i realizacją duszpasterstwa – domaga się odpowiedniego przygotowania duszpasterzy⁶⁹⁷. I – co warto podkreślić – nie chodzi tu tylko o wąską grupę specjalistów posługujących w eklezjalnych agendach medialnych, ale o odpowiednią edukację medialną wszystkich kapłanów i kandydatów

⁶⁹⁵ Domaszk, s. 219-221.

⁶⁹⁶ Kloch, *Kościół w Polsce wobec Web 2.0*, 27.

⁶⁹⁷ KIKK, 56.

do stanu duchownego. To oni bowiem, a nie urzędnicy kurialni, na co dzień realizują duszpasterstwo parafialne.

Wyrażające się między innymi w duszpasterstwie posłannictwo Kościoła nie dystansuje się od *Internet Computer Technology*, ale stara się je jak najlepiej wykorzystywać dla dobra parafii, a w konsekwencji dla skutkującego zbawieniem rozwoju integralnego każdego człowieka. Owo staranie się uwidacznia się po pierwsze w inicjowaniu i podejmowaniu pogłębionej refleksji nad ICT w życiu i działalności człowieka, świata oraz Kościoła, której efektami są dokumenty *Magisterium Ecclesiae* oraz inne wypowiedzi i publikacje badaczy związanych z Kościołem. Po drugie, jest to realizacja opartych na wypracowanej w nurcie wspomnianych dociekań interdyscyplinarnej wiedzy antropologiczno-teologiczno-medioznawczej i zweryfikowanych przez ich używanie dobrych praktyk wykorzystujących nowoczesne środki informacyjno-komunikacyjne w szeroko rozumianej posłudze eklezjalnej.

Kościół nie tylko nie odrzuca ICT, ale wręcz promuje ich używanie we wszelkich swoich aktywnościach, z działalnością duszpasterską włącznie. Widzi w nich bowiem narzędzia, które mogą wspomóc aktywności w ramach spełniania posługi nauczania (przepowiadanie, katecheza i ewangelizacja), uświęcania (modlitwa i sprawowanie kultu) oraz rządzenia (administracja). Wie, że zamknięcie się na nowości proponowane przez informatyków i medioznawców, miałoby znamiona zaniedbań duszpasterskich, na które nie chce sobie pozwolić zarówno z powodu własnego regresu będącego konsekwencją wszelkich złych działań, jak i ze względu na świadomość, jak ważne jest duszpasterstwo, kiedy spojrzy się na nie w kluczu historiozbowym: stanowi kontynuację „Bożej strategii Miłości” – jak można przeczytać we wstępie do tej rozprawy. Ostatecznie więc blokowanie

jak najskuteczniejszego duszpasterstwa jest *de facto* blokowaniem Bożych planów wobec człowieka; jest wystąpieniem przeciwko Bogu; jest zamknięciem siebie i innych na Jego miłość.

Ta otwartość na nowoczesne rozwiązania cyfrowa nie oznacza jednak bezkrytycznego przyjmowania każdego z nich, a tym bardziej uznania, że „przestrzeń wirtualna” może z powodzeniem zastąpić „realną”, a bezpośredni kontakt duszpasterza z parafianami może odbywać się za pomocą Internetu. Ludzie Kościoła mają świadomość ambiwalencji nowoczesnych technologii. Dlatego widzą w nich przede wszystkim wsparcie dla tradycyjnego duszpasterstwa, które nie może być odrzucone. Kościół swoim podejściem do narzędzi i metod duszpasterskich chce się wpisywać w logikę Chrystusa, który jako przykład właściwego działania dawał człowieka, „który ze swego skarbcza wydobywa rzeczy nowe i stare” (Mt 13,52). Tak też jest w skutecznym duszpasterstwie: korzysta się ze sprawdzonych metod uzupełniając je nowymi. ICT to niewątpliwie odpowiednie instrumenty do realizacji parafialnych działań duszpasterskich, ale pod warunkiem, że są świadomie i z roztropnością wykorzystywane.

Zakończenie

W nurcie badań naukowych, których efektem jest niniejsza dysertacja zatytułowana *Internet Computer Technology w duszpasterstwie parafialnym. Studium teologiczne*, wykazano, iż nowoczesne technologie i techniki informatyczno-komputerowe (ICT) mogą, nawet powinny, stanowić przestrzeń i narzędzia duszpasterstwa parafialnego. Oznacza to, że przedstawiona we wprowadzeniu hipoteza badawcza została zweryfikowana pozytywnie. Biorąc pod uwagę fakt, że sprawdzenie jej słuszności stanowiło zasadniczy cel dysertacji, można stwierdzić, że z punktu widzenia autora projektu badawczego, ów cel został osiągnięty. Zrealizowano także cele szczegółowe, które nakreślono warunkowo, zakładając pozytywną weryfikację głównej hipotezy. Chodzi tu o odpowiedź na pytanie, dlaczego tak jest i w jaki sposób to osiągnąć, aby ICT funkcjonowały jako przestrzeń i narzędzia duszpasterstwa parafialnego.

Wszystkie zasygnalizowane wyżej kwestie tworzące zawartość merytoryczną dysertacji zostały przedstawione w czterech rozdziałach będących zwartym ciągiem treściowym. Po ukazaniu tego, czym jest współczesna parafia (w pierwszym rozdziale) i aktualnie uprawiane duszpasterstwo (w drugim rozdziale) oraz czym są i jak funkcjonują ICT (w trzecim rozdziale) ukazano, w jaki sposób wszystkie te kwestie łączą się ze sobą (w czwartym rozdziale). Przedstawiono, jak – zgodnie z Tradycją, nauczaniem i dobrymi praktykami Kościoła oraz wiedzą wypracowywaną przez teologów – nowoczesne techniki informacyjno-komunikacyjne wpisują się w potrzeby, zadania i możliwości współczesnego duszpasterstwa. Przedstawione we wprowadzeniu, zasygnalizowane we wcześniejszym zdaniu, a także widoczne w przypisach i spisie bibliograficznym materiały badawcze można potraktować jako potwierdzenie faktu, że wyniki opisywanych tu badań są mocno osadzone w źródłach należących

Magisterium Ecclesiae i poparte argumentami ze specjalistycznych opracowań z zakresu nauk teologicznych oraz medioznawstwa i informatyki, a także – w mniejszym stopniu – innych dyscyplin, jak np. psychologia czy socjologia.

Korzystając z uznanych za optymalne dla podejmowanych badań metod naukowych (analizy krytycznej i kontekstualnej oraz metody porównawczej i historyczno-krytycznej) pozwalających jak najpełniej skorzystać z materiału źródłowego i opracowań w celu uzyskania odpowiedzi na pytania badawcze, wykazano, że mimo ambiwalentnego charakteru ICT, mądrość i roztropność duszpasterzy z powodzeniem tworzy z nich przestrzeń i narzędzia duszpasterzowania, czyli głoszenia Słowa, sprawowania kultu i administrowania parafią, tzn. podstawową jednostką eklezjalną zmierzającą do tego, aby być wspólnotą (*communio personarum*), tj. grupą osób zmierzająca do życia w prawdzie i harmonii (stanowiącej urzeczywistnienie piękna) oraz „wytwarzająca” dobro (przede wszystkim moralne, ale także te niższego stopnia), a w konsekwencji prowadzącą każdego parafianina do osobistego spotkania i zjednoczenia z Tym, który Jeden będąc prawdziwie Dobry (Mt 19,16) i stanowiąc uosobioną Miłość (1J 4,8), pragnie szczęścia wszystkich ludzi, jakich stworzył na Swój obraz (Rdz 1,27-28) zaczepiając w nich naturalną potrzebę dobra i miłości. Dążenie do tych wartości, tworzenie ich oraz życie w ich klimacie stanowi realizację sensu i osiąganie celu ludzkiej egzystencji, a także oznacza podążanie drogą prawdziwego szczęścia.

Pomocą w rozpoznawaniu właściwego kierunku życia – co w praktyce oznacza podejmowanie słuszných (opartych na prawdzie i wpisujących się w sens i cel istnienia, czyli skutkujących dobrem) decyzji, a w ich następstwie działań – jest odpowiednio prowadzona wspólnota eklezjalna. Przeprowadzone badania nie pozostawiają wątpliwości co do znaczenia duszpasterstw dla utrwalania i pogłębiania wiary, a konsekwencji dla owocującego zbawieniem rozwoju integralnego człowieka, życia jakości i trwałości eklezjalnego, a także tożsamości i nawet sensu istnienia parafii stanowiącej podstawową jednostkę organizacyjną Kościoła (teza o uzasadnianiu i usensownianiu istnienia parafii działalnością

duszpasterska jest jedną z oryginalnych myśli stanowiących efekt podjętych badań). Duszpasterstwo jawi się jako niezwykle ważne, gdyż stanowi realizację zapośredniczonej w Kościele „odwiecznej Bożej strategii Miłości”, jaką On „od początku” stosuje wobec każdego człowieka.

Jezus, który jest „drogą prawda i życiem” (J 14,6) pozostał w eklezjalnej wspólnoty ze swoimi uczniami „aż do skończenia świata” (Mt 28,20). Dzięki Kościołowi – Ludowi Nowego Przymierza i Mistycznemu Ciału, którego Chrystus jest świętą Głową - człowiek należący do niego może poznawać Prawdę i wyznaczana przez nią Drogę, dzięki której jest w stanie osiągnąć życie wieczne, a w doczesności doświadczać „przedsmału Nieba”. A dokonuje się to nie tylko poprzez udział w celebracjach „świętych misterii”, ale też przez życie zgodne z naturą, jaką Stwórca obdarzył człowieka; z naturą, która niejako od wewnątrz inspirowa i uzdalnia go do tego, aby na co dzień i w każdym momencie żył prawdą, dobrem i pięknem, a więc miłością – tak jak Ten, Którego obraz stanowi człowiek (Rdz 1,27-28). Przedstawiane tu prawdy eksponuje akcentowana w dysertacji teologia liturgiczna, która podkreśla, że *mysterium-actio-vita* splatają się ze sobą w egzystencji osoby ludzkiej; że życie ziemskie – codzienne, świeckie – chociaż w refleksji naukowej da się odróżnić od *sacrum*, to jednak stanowi element całościowo pojętej egzystencji, której częścią stanowią relacja z Bogiem, z Kościołem i wewnątrzeklezjalne odniesienia. W tym sensie także tak bardzo świeckie rzeczywistości, jak ICT (ich świeckość i przynależność do strefy *profanum* – jeśli można tak obrazowo powiedzieć nazywając tym terminem to, co stanowi swoistą opozycję wobec *sacrum*; co jest poza *sacrum*), można i należy włączać do działań duszpasterskich, a szerzej, do życia religijnego. W ten sposób, dzięki pogłębionej interdyscyplinarnej refleksji teologiczno-informatyczno-medioznawczej, ze szczególnym uwzględnieniem też teologii liturgicznej można dojść do wniosku, że podział na *sacrum* i *profanum* w życiu chrześcijańskim jest uproszczeniem. Stanowią one bowiem – jak to już bowiem zostało powiedziane, a co warto tu zaakcentować wskazując jednocześnie, iż stanowi to jedną z ważnych konkluzji wynikających z podjętych badań – przenikające się obszary życia

człowieka i świata; iż komponent transcendentny, jest obok infokomponentu (na który zwracano uwagę w treści rozprawy) i bio- oraz sojokomponentu, stanowią przenikające się elementy środowiska naturalnego współczesnego człowieka – co w swoich badaniach akcentuje Michał Wyrostkiewicz⁶⁹⁸, który jest promotorem niniejszej rozprawy i którego publikacje znalazły się wśród opracowań kluczowych dla niniejszej dysertacji (na co wskazano już we wstępie).

Przeprowadzone badania nie tylko pozwoliły zrealizować zamierzone cele, czyli skonstruować teologiczną teorię dotyczącą wykorzystania ICT jako narzędzi duszpasterstwa parafialnego, lecz umożliwiły także dostrzeżenie potencjalnych obszarów badawczych dla tych teologów, w kręgu zainteresowań których są nowoczesne technologie i techniki informatyczne, informacyjne i komunikacyjne. Mogą oni np. podjąć badania szczegółowe dotyczące realizacji opisanych w rozprawie teorii w konkretnych parafiach. Takie informacje poparte argumentacją pochodzącą z badań empirycznych (ankiety, wywiady, badanie materiału medialnego) byłyby nie tylko ciekawym dopełnieniem treści tej rozprawy, ale dałyby rzeczywisty obraz udziału ICT w duszpasterstwie parafialnym czy diecezjalnym. Ta wiedza mogłaby posłużyć nie tylko teoretykom do rozwijania nauk teologicznych, ale też duszpasterzom-praktykom do optymalizacji prowadzonych przez siebie aktywności w parafii. Ciekawe byłoby też opracowanie dotyczące konkretnych rozwiązań programistycznych, które można by zastosować w duszpasterstwie. Do takich badań niewątpliwie nie wystarczą kompetencje informatyczne, ale konieczne są teologiczne. Ciągłe aktualnym i ważnym zagadnieniem jest też wykorzystywanie mediów do transmitowania celebracji liturgicznych. Istniejące obecnie publikacje nie dają pełnych odpowiedzi na wiele pytań, zwłaszcza w sytuacji, kiedy życie (np. w pandemii) każe stawiać nowe i szukać rozwiązań, osiągnięcie których możliwe jest jedynie w dialogu teologów z przedstawicielami innych nauk. Jednocześnie

⁶⁹⁸ *Osoba i środowisko. Studia teologiczno-ekologiczne*, Lublin 2019, 56-57 i 116-118; *Ekologia ludzka jako poszerzona perspektywa ekologiczna*, „Teologia i Moralność”, 11 (2016), nr 1, 59-69.

niniejsza rozprawa może stanowić wyraz tego, jak ważne dla rozwoju teologii, a pośredni też funkcjonowania wspólnoty eklezjalnej, są interdyscyplinarne badania, w których nauki teologiczne są dyscypliną wiodącą.

Bibliografia

1. Źródła

1.1. Nauczanie soborowe

Sobór Watykański II, *Dekret o apostołstwie świeckich* „*Apostolicum actusitate*”, w: SW.

Sobór Watykański II, *Dekret o ekumenizmie* „*Unitatis redintegratio*”, w: SW.

Sobór Watykański II, *Dekret o misyjnej działalności Kościoła* „*Ad gentes divinitus*”, w: SW.

Sobór Watykański II, *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele* „*Christus Dominus*”, w: SW.

Sobór Watykański II, *Dekret o posłudze i życiu prezbiterów* „*Presbyterorum ordinis*”, w: SW.

Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele* „*Lumen gentium*”, w: SW.

Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym* „*Dei verbum*”, w: SW.

Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym* „*Gaudium et spes*”, w: SW.

Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej* „*Sacrosanctum Concilium*”, w: SW.

1.2. Nauczanie papieskie

Benedykt XVI, *Adhortacja apostolska „Sacramentum caritatis”*, Watykan 2007.

Benedykt XVI, *Adhortacja apostolska „Verbum Domini”*, Watykan 2010.

Benedykt XVI, *Brak Sacrum zubaża kulturę* [homilia wygłoszona w uroczystość Bożego Ciała, 7.6.2012], ORpol., 33 (2012), nr 7-8.

Benedykt XVI, *Kapłan i duszpasterstwo w świecie cyfrowym: nowe media w służbie Słowa* [orędzie na 43. ŚŚSP], w: OB16.

Benedykt XVI, *List apostolski „Porta fidei”*,
https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/motu_proprio/documents/hf_ben-xvi_motu-proprio_20111011_porta-fidei.html [dostęp: 1.5.2021].

Benedykt XVI, *Nowe technologie komunikacyjne i głoszenie Ewangelii* [orędzie na 45. ŚDŚSP], w: OB16.

Benedykt XVI, *Serwisy społecznościowe: portale prawdy i wiary; nowe przestrzenie ewangelizacji* [orędzie na 47. ŚDŚSP], w: OB16.

Benedykt XVI, *Środki przekazu: sieć komunikacji, jedności i współpracy* [orędzie na 40. ŚDŚSP], w: OB16.

Franciszek, *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium”*, Watykan 2013.

Franciszek, *Bulla „Misericordiae Vultus”*,
https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_letters/documents/papa-francesco_bolla_20150411_misericordiae-vultus.html [dostęp: 1.5.2021].

Franciszek, *List apostolski „Antiquum ministerium”*,
https://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20210510_antiquum-ministerium.html [dostęp: 1.5.2021].

Franciszek, *List apostolski „Misericordia et misera”*,
https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_letters/documents/papa-francesco-lettera-ap_20161120_misericordia-et-misera.html [dostęp: 1.5.2021].

Jan Paweł II, *Adhortacja „Catechesi tradendae”*, Watykan 1979.

Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Christifideles laici”*, Watykan 1988.

- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Familiaris consortio”*, Watykan 1981.
- Jan Paweł II, *Encyklika „Dives in misericordia”*, Watykan 1980.
- Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptor hominis”*, Watykan 1979.
- Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptoris missio”*, Watykan 1990.
- Jan Paweł II, *Internet – nowe forum głoszenia Ewangelii* [orędzie na 36. ŚDŚSP], w: OJP2.
- Jan Paweł II, *List apostolski „Dies Domini”*, Watykan 1998.
- Jan Paweł II, *Misja Kościoła w erze komputerów* [orędzie na 24. ŚDŚSP], w: OJP2.
- Jan Paweł II, *Musicie od siebie wymagać*, Poznań 1984.
- Jan Paweł II, *Przemówienie z dnia 22 listopada 2002 r.*, ORpol., 23 (2002), nr 6.
- Jan Paweł II, *Środki społecznego przekazu w służbie jedności i postępu rodziny ludzkiej* [orędzie na 25. ŚDŚSP], w: OJP2.
- Jan Paweł II, *Z pomocą Ducha Świętego głosimy nadzieję* [orędzie na 33. ŚDŚSP], w: OJP2.
- Jan Paweł II: Encyklopedia nauczania moralnego*, red. J. Nagórny, K. Jeżyna, Radom 2005.
- Paweł VI, *Adhortacja „Evangelii nuntiandi”*,
https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pawel_vi/adhortacje/evangelii_nuntiandi.html [dostęp: 1.5.2021].
- Paweł VI, *Encyklika „Ecclesiam suam”*,
https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pawel_vi/encykliki/ecclesiam_suam_06081964.html [dostęp: 1.5.2021].
- Paweł VI, *Miłość Kościoła lokalnego* [przemówienie podczas audycji generalnej (18.7.1971)] „La Documentation Catholique”, 52 (1971), nr 1579.
- Paweł VI, *Prawdziwe oblicze miłości* [przemówienie podczas audycji ogólnej 13.3.1968],
https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pawel_vi/audiecje/ag_13031968 [dostęp: 1.9.2021].
- Jan Paweł II, *Encyklika „Veritatis splendor”*, Watykan 1993.

1.3. Dokumenty Stolicy Apostolskiej

Katechizm Kościoła Katolickiego, Poznań 1994.

Kodeks prawa kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.

Kongregacja do spraw Duchowieństwa, *Instrukcja „Nawrócenie duszpasterskie wspólnoty parafialnej w służbie misji ewangelizacyjnej Kościoła”*, Boll., nr B0391 z dn. 20.7.2020,
<https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2020/07/20/0391/00886.html#pol> [dostęp: 1.5.2021].

Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu presbiterów*, Kraków 2013.

Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań 1997.

Kongregacja Nauki Wiary, *List o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako komunია „Communio notio”*, <https://www.ekai.pl/dokumenty/list-o-niektorych-aspektach-kosciola-pojetego-jako-komunia-communionis-notio/> [dostęp: 1.5.2021].

Ogólne Wprowadzenie do Liturgii Godzin, w: *Liturgia Godzin. Codzienna modlitwa Ludu Bożego*, t. 1: Okres Adwentu, Okres Narodzenia Pańskiego, Poznań 1982, s. 23-97.

Papieska Komisja „Iustitia et Pax”, *Kompendium nauki społecznej Kościoła*, Kielce 2005,
http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/documents/rc_pc_justpeace_doc_20060526_compendio-dott-soc_pl.html [dostęp: 1.5.2021].

Papieska Komisja ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w Internecie*,
http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/rady_pontyfikalne/r_komunik_spol/internet_etyka_22022002.html [dostęp: 20.1.2021].

Papieska Komisja ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w środkach społecznego przekazu*,
https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/rady_pontyfikalne/r_komunik_spol/etyka-20000604 [dostęp: 20.1.2021]

- Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Instrukcja „Communio et progressio”*, <https://www.niedziela.pl/artukul/1506/Communio-et-progressio> [dostęp: 1.5.2021].
- Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet*, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/rady_pontyfikalne/r_komunik_spol/kosciol_internet_22022002 [dostęp: 20.1.2021].

1.4. Dokumenty Kościoła w Polsce

- Gądecki S., *Komunikat Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski* (13.3.2020), ZID, 29 (2020), nr 1.
- Gądecki S., *Oreǳie telewizyjne Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski* (4.4.2020), Polska Agencja Prasowa, <https://episkopat.pl/oredzie-telewizyjne-przewodniczacego-konferencji-episkopatu-polski-4-kwietnia-2020-r/> [dostęp: 20.5.2021].
- II Polski Synod Plenarny (1991-1999)*, Poznań 2001.
- II Synod Diecezji Siedleckiej. Lineamenta*, Siedlce 2011.
- IV Synod Archidiecezji Warszawskiej*, Warszawa 2003.
- Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski, *Sakramenty święte w duszpasterstwie*, Poznań 1969.
- Komunikat Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski z dnia 12 marca 2020 r.*, ZID, 29 (2020), nr 1, 35–36.
- Komunikaty Biskupa Zamojsko-Lubaczowskiego*, <https://diecezja.zamojskolubaczowska.pl/wiadomosci/2586-wazne-komunikaty-biskupa-diecezjalnego> [dostęp: 25.3.2020].
- Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja Episkopatu Polski dla duchowieństwa dotycząca wprowadzenia w życie nowych obrzędów pokuty* (11.12.1982), https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/kkbids/pokuta2_11121982.html [dostęp: 1.6.2021].

- Konferencja Episkopatu Polski, *Kolejna dyspensa*,
<https://episkopat.pl/prezydium-episkopatu-przypominamy-o-koniecznosci-udzielenia-kolejnej-dyspensy-2/> [dostęp: 28.3.2020].
- Pierwszy Synod Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej 1996-2001*, Zamość 2001.
- Pluta W., *O tworzeniu „człowieka w Chrystusie” we wspólnotach braci*, w: Bp. Wilhelm Pluta. *Aby wszyscy byli jedno. Listy pasterskie*, Opole 1985.
- Uchwały I Synodu Diecezji Toruńskiej*, https://diecezja-torun.pl/synod_i [dostęp: 1.5.2021].
- Wyszyński S., *List Prymasa Polski na trzeci rok Wielkiej Nowenny Tysiąclecia*, w: *Listy Prymasa Polski 1946-1974*, Paryż 1975.

1.5. Księgi liturgiczne

- Obrzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów polskich*, wyd. 2, Katowice 1987.

2. Opracowania

- Baczyński A., *Przekaz i formacja wiary przez media*, w: *Teologia pastoralna nauką w służbie nowej ewangelizacji*, red. C. Krakowiak i in, Lublin 2010.
- Baczyński A., *Specyfika telewizyjnych transmisji uroczystości religijnych*, *PSac.*, 9 (2005), nr 16.
- Balter L., *Rola liturgii w życiu wspólnoty parafialnej*, w: *W służbie Ludowi Bożemu*, red. B. Bejze, Poznań–Warszawa 1973.
- Bielą B., *Parafia miejsce urzeczywistniania się komunii Kościoła*, Katowice 2006.

- Blachnicki F., *Chrystus i Duch Święty początków Kościoła. Pneumatologiczny wymiar Kościoła i Jego konsekwencje pastoralne*, „Znak”, 28 (1976), nr 260.
- Blachnicki F., *Teologia pastoralna ogólna*, t. 1, cz. 1: Pisma pastoralne, Lublin 1971.
- Blachnicki F., *Teologia pastoralna ogólna*, t. 2: Eklezjologiczna dedukcja teologii pastoralnej, Lublin, 1971.
- Bobrowicz W., *Internet – Kultura – Edukacja*, Lublin 2006.
- Borutka T., *Spoleczna rola proboszcza w parafii*, „Seminare. Poszukiwania naukowe”, 20 (2004).
- Budzik S., *Ewangelizacja przez Internet. Wpływ technik medialnych na kształt naszej wiary*, „Więź”, 41 (1998), nr 6.
- Burczak K., *Szczegółowe obowiązki kanoniczne proboszcza w zakresie nauczania, uświęcania i pasterzowania*, „Studia Prawnicze KUL”, 17 (2016), nr 2.
- Cantelmi T., Grifo L.G., *Fascynująca sieć Internetu*, tłum. L. Rodziewicz, Kraków 2007.
- Castells M., *Galaktyka Internetu: refleksje nad Internetem, biznesem i społeczeństwem*, Poznań 2003.
- Charytański J., *Parafia wspólnotą przekazu wiary i życia chrześcijańskiego*, w: *Ewangelizacja*, red. J. Krucina, Wrocław 1980.
- Chlewiński Z., *Analiza kontaktu duszpasterskiego*, RTK, 31 (1984), z. 6.
- Chmielewski M., *Ewangelizacyjna misja Kościoła a social media*, „Studia Leopoliensia”, 10 (2017).
- Chmielewski M., *Parafia jako wspólnota wspólnot w polskich publikacjach posoborowych*, RT, 46 (1999), z. 5.
- Chmielewski M., Durma I., Kusiak R., „Kodeks” social media dla Kościoła katolickiego w Polsce, „Biuletyn Edukacji Medialnej”, 2018, nr 1.
- Chrapek J., *Od potrydenckiego do powatykańskiego modelu parafii*, CT, 49 (1979), nr 1.
- Derdziuk A., *Komunikacja w służbie komunii*, „Roczniki Teologii Moralnej”, 3 (2001).

- Domaszk A., *Możliwości zastosowania Internetu w misji Kościoła katolickiego. Studium kanoniczno-teologiczne*, Kraków, 2013.
- Draguła A., *Ecclesia electronica? Internet a mistyczne Ciało Chrystusa*, „Więź”, 2002, nr 8-9.
- Draguła A., *Pan Bóg symulowany. Przyczynek do teologii cyberświata*, „Więź”, 2002, nr 1.
- Drzewiecki P., *Media Aktywni. Dlaczego i jak uczyć edukacji medialnej?*, Otwock-Warszawa 2010, <http://presscafe.eu/podrecznik> [dostęp: 1.9.2021].
- Drzewiecki P., *Wiara ze słuchania. Magisterium z teologii radia*, <http://presscafe.eu/archives/505> [dostęp: 20.5.2021].
- Drzewiecki P., *Zadania parafii w zakresie edukacji medialnej*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 23 (2014), nr 3.
- Duda M., *Myśląc Parafia... Papieża Jana Pawła II wizja parafii. Studium teologiczno-pastoralne*, Częstochowa 2006.
- Duksa P., *Rola i zadania świeckich we współczesnej parafii*, „Studia Redemptorystowskie”, 13 (2015).
- Dyk S., Klementowicz M., Wyrostkiewicz M., *Słowo aktualne: przepowiadanie a kwestie społeczne*, Gorzów Wielkopolski 2019.
- Dyk S., *Pierwotna wspólnota wierzących (Dz 2, 42-47; 4, 32-37; 5, 12-16) wzorem Kościoła preewangelizującego*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 3 (2004).
- Falak T., *Parafia w nauczaniu Magisterium Kościoła*, „Warszawskie Studia Pastoralne”, 12 (2010).
- Filiciak M., *Internet i rozrywka*, w: *Humanista w cyberprzestrzeni*, red. W. Godzic, Kraków 1999.
- Giacometti V., *Anche i Papi comunicano. La comunicazione nella storia della Sala Stampa Vaticana*, Todi 2019.
- Goban-Klas T., *Media i komunikowanie masowe: teorie analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Kraków 1999.
- Gould M., *The social media Gospel. Sharing the Good News in new ways*, Collegeville 2013.

- Granat W., *Chrystus Odkupiciel i Kościół – Jego Mistyczne Ciało*, Lublin 1960.
- Grzenia J., *Komunikacja językowa w Internecie*, Warszawa 2007.
- Guzek D., *Ewangelia w sieci. Kościół katolicki wobec Internetu*, „Mosty. Antropologia – Medioznawstwo”, 5 (2008).
- Hanas Z., *Ewangelizacja w kontekście Internetu*, w: *Nowa ewangelizacja wyzwaniem dla Kościoła w Polsce*, red. B. Biela, Katowice 2011.
- Hoyos C.D., *Kapłan a informatyka. Wykład na zebraniu plenarnym PCCS w Rzymie*, w: LiK.
- Jastrzębski A., *Katechumenat jako droga do dojrzałości chrześcijańskiej na kolejnych etapach rozwoju człowieka*, WPT, 22 (2014), nr 2, <https://doi.org/10.34839/wpt.2014.22.2.203-214>.
- Kamiński R., *Parafia wspólnotą wspólnot*, w: *Kościół w służbie człowieka*, red. W. Turek, J. Mariański, Olsztyn 1990, 203-217.
- Kamiński R., *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*, Lublin 1997.
- Kamiński R., *Parafia w diecezji*, RTK, 30 (1983), z. 6.
- Kamiński R., *Parafia w nauczaniu Kościoła współczesnego*, „Roczniki Teologii Pastoralnej”, 1 (2003).
- Kamiński R., *Parafia wspólnotą i instytucją. Aspekt historyczny*, RTK, 32 (1985), z. 6.
- Kamiński R., *Parafia*, w: LTP.
- Kamiński R., Przygoda W., *Duszpasterstwo*, w: LTP.
- Kamiński R., *Przynależność do parafii – wspólnoty miłości w nauczaniu kościoła współczesnego w Polsce*, „Seminare. Poszukiwania naukowe”, 7 (1985).
- Kamiński R., *Teologia pastoralna*, t. 2, Lublin 2002.
- Kamiński R., *Teologiczne spojrzenie na parafię*, AK, 1984, z. 3.
- Kiernikowski Z., *Katechumenat przed- i pochrzcielny we współczesnych warunkach*, „Przegląd Homiletyczny”, 16 (2012).
- Klauza K., *Media w nowoczesnej parafii. Sugestie pastoralne stare i nowe*, Częstochowa 2003.
- Kloch J., *Kościół w Polsce wobec Web 2.0*, Kielce 2014.

- Kominek B., *Parafia jako forma urzeczywistniania Kościoła*, w: Dei Virtus. Kard. B. Kominkowi w hołdzie, red. J. Krucina, Wrocław 1974.
- Komunikacja instytucjonalna Kościoła katolickiego. Raport z badań wstępnych zespołu ekspertów Akademii Nowoczesnych Mediów i Komunikacji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, Lublin 2021.
- Krakowiak C., *Życie sakramentalne chrześcijanina*, w: Być chrześcijaninem dziś, red. M. Rusecki, Lublin 1992.
- Krucina J., *Gdzie Kościół jest rzeczywistością*, Wrocław 1993.
- Krucina J., *Wspólnota parafialna w posoborowym nauczaniu Kościoła a rzeczywistość polskich parafii*, WPT, 4 (1996), nr 2.
- Krukowski J., *Proboszcz*, w: LTP.
- Krzyszowski, *Funkcja duszpasterska parafii w świetle teologii posoborowej*, „Rocznik Kolbuszowski”, 14 (2014).
- Kuczwał D., *Internet w duszpasterstwie Kościoła katolickiego*, „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne”, 9 (2010), nr 1.
- Kulig J., *Posłannictwo twórców przekazu medialnego w świetle nauczania Jana Pawła II*, Lublin 2010.
- Kunowski S., *Wychowanie apostołstwa świeckich*, WST, 7 (1975).
- Lepa A., *Parafia wielkowiejska jako środowisko wychowawcze*, w: Dziś i jutro parafii, red. tenże, Łódź 1991.
- Lewek A., *Kaznodzieja we wspólnocie kościelnej*, w: Człowiek we wspólnocie Kościoła, red. L. Balter, Warszawa 1979.
- Lewek A., *Nowa ewangelizacja w duchu Soboru Watykańskiego II*, t. 2, Katowice 1995.
- Lipiec D., *Rola parafialnej rady duszpasterskiej w budowaniu wspólnoty parafialnej*, AK 92 (2012), t. 159, z. 3.
- Maciejewska K., Maciejewski P., *Wykorzystanie środków multimedialnych w posłudze katechetycznej*, w: Katecheta @ media. Sympozjum Katechetyczne, red. N. Pikuła, Częstochowa 2005.
- Maertens T., *Kościół lokalny a zgromadzenie Eucharystyczne*, w: Nowy obraz Kościoła po Soborze Watykańskim II, red. B. Lambert, Warszawa 1968.

- Majka J., *Perspektywy duszpasterstwa parafialnego*, w: *Dei Virtus. Kard. B. Kominkowi w hołdzie*, red. J. Krucina, Wrocław 1974.
- Margański B., *Wychowanie liturgiczne we wspólnocie Kościoła. Wychowanie w liturgii i przez liturgię*, „Seminare. Poszukiwania Naukowe” 19 (2003).
- McQuail D., *Teoria komunikowania masowego*, Warszawa 2007.
- Miastowski H., *Duszpasterz w kancelarii parafialnej*, w: *W służbie Ludowi Bożemu*, red. B. Bejze, Poznań–Warszawa 1973.
- Mielcarek K., *Komputer w służbie ewangelii*, w: „Biada mi, gdybym nie głosił Ewangelii!”.
- Migut B., *Duchowość eucharystyczna jako duchowość komunii*, RLH, 3 (2012).
- Migut B., *Eucharystia jako ofiara w świetle Katechizmu Kościoła Katolickiego i wprowadzeń do wybranych ksiąg liturgicznych*, w: *W Eucharystia – źródło, szczyt i życie. Tydzień Eklezjologiczny 2004*, red. J. Budzyński, P. Łukasik, K. Mielcarek, Lublin 2005.
- Migut B., *Ku pełnemu uczestnictwu w Eucharystii w okresie pandemii*, RT, 48 (2021) z. 8, <https://doi.org/10.18290/rt21688.3>.
- Migut B., *Ofiarniczy wymiar Eucharystii podstawą jej więzi z misterium Chrystusa i życiem chrześcijańskim*, „Teologia i człowieka”, 52 (2020), nr 4, <https://doi.org/87-104>, 10.12775/TiCz.2020.052.
- Migut B., *Teologia liturgiczna szkoły rzymskiej*, Lublin 2007.
- Migut B., *Wiara i chrzest*, w: *Quia fecit mihi magna... Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Czesławowi Krakowiakowi z okazji złotego jubileuszu kapłaństwa*, red. Z. Głowacki, A. Megger, Lublin 2018.
- Nadolski B., *Biskup*, w: LL.
- Nagórny J., *Agape i ethos. Centralny charakter miłości w moralności chrześcijańskiej*, w: *Homo meditans t. 13: Miłość w postawie ludzkiej*, red. W. Słomka, Lublin 1993.
- Nagórny J., *Małżeństwo i rodzina jako communio personarum*, w: *Człowiek – miłość – rodzina. „Humanae vitae” po 30 latach*, red. J. Nagórny, K. Jeżyna, Lublin 1999.
- Nagórny J., *Posłannictwo chrześcijan w świecie*, t. 1: Świat i wspólnota, Lublin 1997.

- Nagórny J., *Spółeczeństwo informacyjne. Zagrozenie dla integralności osoby*, „Ethos. Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II KUL”, 18 (2005), nr 1-2.
- Narecki Z., *Duszpasterstwo zwyczajne w parafii, a urzeczywistnianie Kościoła*, Lublin 2006.
- Niparko R., *Duszpasterstwo*, w: EK, t. 4.
- Nosowski Z., *Ewangelia w mediach*, w: „Biada mi, gdybym nie głosił Ewangelii!”: program Jana Pawła II na trzecie tysiąclecie, red. H. Witczyk, K. Mielcarek, Lublin 2002.
- Perzyński A., *Parafia w świetle teologii Kościoła lokalnego*, w: *Dziś i jutro parafii*, red. tenże, Łódź 1991, 47-74.
- Pisarek W., *Wstęp do nauki o komunikowaniu*, Warszawa 2008.
- Pluta W., *Wspólnota parafialna i jej zespoły apostołskie*, RTK, 32 (1985), z. 6.
- Podpora R., *Watykan i Internet*, „E-mentor”, 18 (2007), nr 1, <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/18/id/391> [dostęp: 27.02.2020].
- Podrecki P., *Prawo Internetu*, Warszawa, 2006.
- Pokrywka M., *Communio personarum*, w: ENM.
- Polak M., *Parafia dzisiaj. Podstawy i kierunki duszpasterskiej odnowy*, Poznań 2007.
- Polowczyk Ż., *Internet, media, edukacja, polityka*, Poznań 2004.
- Przybecki A., *Budować wspólnotę czy administrować? Pawłowa inspiracja dla polskiego duszpasterstwa*, „Teologia Praktyczna”, 10 (2009), <http://dx.doi.org/10.14746/tp.2009.10.06>.
- Przybysz M., *Kościół w Sieci*, <https://www.ekai.pl/kosciol-w-sieci/> [1.10.2020].
- Przybysz M., *Kościół w social media. Komunikacja instytucji eklezjalnych w mediach społecznościowych w perspektywie medioznawczej i teologicznej*, „Kultura-Media-Teologia”, 2018, nr 35.
- Przyczyna W., *Kazanie jako Słowo Boże*, w: *Fenomen Kazania*, red. tenże, Kraków 1994.
- Przygoda W., *Miłosierdzie Boże szansą ożywienia posługi charytatywnej Kościoła w Polsce*, PSac., 24 (2020), nr 1.

- Przygoda W., *Przykazanie miłości bliźniego wezwaniem dla wspólnoty parafialnej*, STV, 32 (1994), nr 2.
- Rak R., *Parafia – wspólnota i parafia – instytucja. Aspekt pastoralny*, RTK, 32 (1985), z. 6.
- Raport obserwatorium ICT: Internet rzeczy, <https://docplayer.pl/1174065-Opis-koncepcji-internetu-rzeczy.html> [dostęp: 10.12.2021].
- Ratzinger J., *Duszpasterskie implikacje nauki o kolegalności biskupów*, „Concilium” [edycja polska], 1 (1965/1966), nr 10.
- Reroń T., *Komunikacja społeczna*, w: ENM.
- Rey D., *Parafio, obudź się! Wyzwania Nowej Ewangelizacji*, Gubin 2012.
- Robak M., *Zarzućcie sieć. Chrzęścianie wobec wyzwań Internetu*, Warszawa 2001.
- Rojewski A., *Kościół wspólnotą osób*, SPł, 15 (1987).
- Sarowski Ł., *Od Internetu Web 1.0 do Internetu Web 4.0 – ewolucja form przestrzeni komunikacyjnych w globalnej sieci*, „Rozprawy Społeczne”, 11 (2017), v. 1.
- Sitarz M., *Parafia*, w: EK, t. 14.
- Siuda P., *Religia a Internet. O przenoszeniu religijnych granic do cyberprzestrzeni*, Warszawa 2010.
- Slipek L., *Parafia jakiej pragnę*, Warszawa 2001.
- Stopka A., *Bóg w Internecie? Kościół w Internecie*, w: *Przekaz mojemu ludowi co mówi Bóg. Ewolucja czy kryzys przepowiadania?*, red. K. Klauza, M. Wyrostkiewicz, Lublin 2007.
- Szafrński A.L., *Eklezjalny charakter małych grup religijnych*, RTK, 32 (1985), z. 6.
- Szafrński A.L., *W poszukiwaniu teologii parafii*, RTK, 12 (1965), z 3.
- Szczepaniak M., *Strona internetowa parafii narzędziem nowej ewangelizacji*, „Teologia Praktyczna”, 12 (2011).
- Szpunar M., *Nowe media a paradygmat kultury uczestnictwa*, w: *Teorie komunikacji i mediów 2*, red. M. Graszewicz, J. Jastrzębski, Wrocław 2010.

- Szpunar M., *Przestrzeń Internetu – nowy wymiar przestrzeni społecznej*, w: Od robotnika do Internauty. W kierunku społeczeństwa informacyjnego, red. A. Siwik, L. Haber, Kraków 2008.
- Śmigiel W., *Człowiek w świecie Internetu*, „Studia Peplińskie”, 37 (2007).
- Śmigiel W., *Czytelnictwo katolickich stron w Internecie*, RT, 51 (2004), z. 6.
- Śmigiel W., *Internet jako narzędzie działalności pastoralnej Kościoła*, „Studia Peplińskie”, 33 (2002).
- Śmigiel W., *Uczestnictwo wiernych świeckich w budowaniu Kościoła-wspólnoty*, Lublin 2010.
- Tarkowski A., Hofmokl J., *Wyszukiwarki jako gatekeeperzy Internetu*, w: *Spółeczna przestrzeń Internetu*, red. D. Batorski, M. Marody, A. Nowak, Warszawa 2006.
- Tatar M., *Biblijne podstawy eklezjalnej duchowości communio*, CT, 91 (2021), nr 2, 119–139.
- Thompson J., *Media i nowoczesność: społeczna teoria mediów*, Wrocław 2006.
- Tomaszewski M., *Rozwój globalnej sieci komputerowej w kierunku Web 3.0*, http://www.ptzp.org.pl/files/konferencje/kzz/artyk_pdf_2011/102.pdf [dostęp: 3.6.2020].
- Tutak M.J., *Parafia w Polsce w świetle badań socjologicznych*, w: Współczesna koncepcja parafii, red. T. Wielebski, M.J. Tutak, Warszawa 2011.
- Umiński G., *Diecezjalne WWW w Polsce, a Nowa Ewangelizacja. Poszukiwania teologiczno-medioznawcze*, Warszawa 2017.
- Wajs P., „Ćwierkający papież” – mikroblogi Benedykta XVI i Franciszka, w: Kościół w Internecie – Internet w Kościele, red. K. Glombik, M. Kalczyńska, Opole 2015.
- Walter N., *Obszary edukacyjnych zastosowań Internetu*, „Studia Edukacyjne”, 2012, nr 23, 217-228.
- Weron E., *Laikat i apostołstwo*, Paryż 1973.
- Wilk A.M., *Polska wobec wyzwań społeczeństwa informacyjnego*, w: Internet, fenomen społeczeństwa informacyjnego, red. T. Zasępa, R. Chmura, Częstochowa 2001.
- Witek S., *Chrześcijańska wizja moralności*, Poznań 1983.

- Wojtyła K., *Rodzina jako „communio personarum»”*, AK, 66 (1964), nr 83.
- Woronowski F., *Formacja religijnego życia parafii*, Łomża 1980.
- Woronowski F., *Zarys teologii pastoralnej*, t. 27, Warszawa 1986.
- Wskazania Prezydium Konferencji Episkopatu Polski dla biskupów odnośnie do sprawowania czynności liturgicznych w najbliższych tygodniach* (21.3.2020), ZID, 29 (2020), nr 1.
- Wyrostkiewicz M., *Co to są relacje społeczne i dlaczego warto na nie zwracać uwagę?*, Kat., 58 (2014), nr 11.
- Wyrostkiewicz M., *Czym jest prawdziwa wspólnota osób i jak o nią zabiegać?*, Kat., 59 (2015), nr 2, 71.
- Wyrostkiewicz M., *Ekologia ludzka jako poszerzona perspektywa ekologiczna*, „Teologia i Moralność”, 11 (2016), nr 1, doi.org/10.14746/tim.2016.19.1.5.
- Wyrostkiewicz M., *Ekologia ludzka. Osoba i jej środowisko z perspektywy teologicznomoralnej*, Lublin 2007.
- Wyrostkiewicz M., *Infokomponent – nowość w badaniach nad środowiskiem naturalnym osoby ludzkiej*, „Biuletyn Edukacji Medialnej”, 13(2015), nr 1.
- Wyrostkiewicz M., *Internet i (nie)moralność*, Lublin 2015.
- Wyrostkiewicz M., *Kwiaty i komputery. O przyrodzie i Internecie jako składnikach naturalnego środowiska ludzkiego*, w: *Znaki czasu – czas znaków*, red. K. Mielcarek i.in., Lublin 2008.
- Wyrostkiewicz M., *Liturgia jako przestrzeń przemiany człowieka. Liturgika a teologia moralna*, w: *Studia liturgiczne*, t. 15: *Miejsce liturgii w teologii*, red. W. Pałęcki, A. Megger, Lublin 2019.
- Wyrostkiewicz M., *Media jako narzędzia integrowania społeczeństwa w refleksji teologicznej*, w: *Integracja w globalnej wiosce. Media o cudzoziemcach w Polsce i Unii Europejskiej*, red. W. Wcisł, M. Wyrostkiewicz, Lublin 2013.
- Wyrostkiewicz M., *Sztuka komunikacji – eksploracje infoetyczne*, w: *Pulchrum et Communicatio*, red. A. Wójciszyn-Wasil, M. J. Gondek, D. Wadowski, Lublin 2018.

- Wyrostkiewicz M., *W sieci niebezpieczeństw. Kilka uwag na temat Internetu*, w: W poszukiwaniu nowych metod katechetycznych, red. H. Słotwińska, Lublin 2006.
- Zadykowicz T., *Kult chrześcijański*, w: ENM.
- Zaremski, *Parafia podstawowym środowiskiem wychowania w wierze*, „Studia Włocławskie”, 7 (2004).
- Zasępa T., *Media – człowiek – społeczeństwo*. Doświadczenia europejsko – amerykańskie, Częstochowa 2000.
- Zasępa T., *Media publiczne, a więzi społeczne*, w: Internet i nowe technologie – ku społeczeństwu przyszłości, red. T. Zasępa, R. Chmura, Częstochowa 2003.
- Zdunkiewicz-Jedynak D., *Surfując po Internecie w poszukiwaniu Boga: gatunki komunikacji religijnej na polskich katolickich stronach internetowych*, Tarnów 2006.
- Żądło A., *Parafia w trzecim tysiącleciu*, Kielce 1999.

3. Literatura pomocnicza

- Bartnik C.S., *Dogmatyka katolicka*, t. 2, Lublin 2003.
- Bartnik C.S., *Osoba. W teologii*, w: EK, t. 14.
- Bauer Z., *Hipertekst*, w: STM.
- Benedyktyni – Intencje*, <http://opactwotynieckie.pl/kult-matki-bozej/> [dostęp 28.03.2020].
- Bernardyni. Lublinie. Kontakt*, <http://www.lublin.bernardyni.pl/kontakt.html> [dostęp: 2.4.2020].
- Bogusz P., Górecka-Czuryło M., *Parafie łapane w sieci*, „Rzeczpospolita”, z dn. 19.1. 2009, dodatek: Życie Warszawy.
- Chrzest święty*, <http://parafia-jelonki.pl/s/756089899302154240/chrzest-swiety> [dostęp: 30.3.2020].

- Cwalina W., *Oni żyją! Psychologiczne aspekty tworzenia wirtualnych osobowości*, w: *Internet i nowe technologie – ku społeczeństwu przyszłości*, red. T. Zasępa, R. Chmura, Częstochowa 2003.
- Ćwiczenia duchowe,
http://www.madel.jezuici.pl/inigo/ignacy_cd.htm#_Toc11055014 [dostęp: 3.3.2021].
- Diecezja Zamojsko-Lubaczowska, <https://diecezja.zamojskolubaczowska.pl> [dostęp: 1.5.2021].
- Duchowa Adopcja Dziecka Poczętego, <https://ddak.wordpress.com/> [dostęp: 28.3.2020]; *Szczegóły dotyczące zasad podejmowania i praktykowania Duchowej Adopcji*, <https://www.duchowa-adopcja.pl/jak-przystapic-254> [dostęp: 28.3.2020].
- Dziuba A.F., *Miłość*, w: ENM.
- E-Parafia: twoja parafia w Internecie, <https://e-parafia.net/prowadzenie-stron-www-i-fb> [dostęp: 1.4.2020].
- Ecclesia Software Polska – oprogramowanie dla Instytucji Kościelnych, <http://ecclesiasoftware.com/> [dostęp 4.4.2020].
- eKAI, <http://ekai.pl> [dostęp: 1.5.2021].
- Filipiak M., *Biblia o człowieku. Zarys antropologii biblijnej Starego Testamentu*, Lublin 1979.
- Filipiak M., *Problematyka społeczna w Biblii*, Warszawa 1985.
- Flak R., *Funkcje kaznodziei w nauczaniu papieży od czasu Soboru Watykańskiego II*, Kraków 2020.
- Gałczyński J., *Ustawa o świadczeniu usług drogą elektroniczną, Komentarz*, Warszawa 2009.
- Goliszek P.T., *Dialog jako personalistyczne medium wychowania*, w: *Człowiek – kultura – rodzina a Internet*, red. R. Podpora, Lublin, 2007.
- Google, <https://www.google.pl/> [dostęp: 1.5.2021].
- Gręźlikowski J., *Rady parafialne w świetle aktualnych potrzeb Kościoła w Polsce*, „Homo Dei”, 74 (2004), nr 1.
- Grygiel L., *Mądrość mistycznej Miłości*, „Ethos. Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II KUL”, 11 (1998), nr 3.

- Grzegorzczak A. *Dekalog – podstawowy traktat moralny etyki chrześcijańskiej*, w: Bóg. Dekalog. Błogosławieństwa. Modlitwa, red. A. Świąteczki, Kraków 1997.
- Historia Internetu w pigułce*, <https://pclab.pl/art33917-2.html> [dostęp: 3.6.2020].
- Historia Internetu*, <http://www.oeiizk.edu.pl/informa/jazdzewska/#historia> [dostęp: 3.6.2020].
- Hulicki Z., *Systemy komunikacji multimedialnej*, Kraków 1998.
- Internet*, w: Encyklopedia PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Internet;3915155.html> [dostęp: 6.8.2019].
- Jankowski A., *Kerygmat w Kościele apostoelskim*, Częstochowa 1989.
- Jasionowicz M., *Internet*, w: STM, 84.
- Kalendarium Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej*, <https://diecezja.zamojskolubaczowska.pl/kalendarium/1908-kurs-wspolna-droga-dla-malzenstw-w-krasnobrodzie> [dostęp: 27.3.2020].
- Kancelaria parafialna: Kontakt*, <http://parafia.dabiekrakow.pl/kontakt> [dostęp: 2.4.2020].
- Kociołek A., *Przepowiadanie Słowa Bożego w opinii mieszkańców śląskiej parafii miejskiej*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, 17 (1984).
- Kościół kierowany przez słowo Boże sprawuje Tajemnice Chrystusa dla zbawienia świata. Relacja Końcowa z Nadzwyczajnego Synodu Biskupów*, „Przegląd Katolicki”, 74 (1986), nr 4.
- Kotuła S., *Web 2.0 – współczesny paradygmat Internetu*, w: *Oblicza Internetu: architektura komunikacyjna sieci*, red. M. Sokołowski, Elbląg 2007.
- Kowalewski M., *Mały słownik teologiczny*, Poznań–Warszawa–Lublin 1960.
- Krakowiak C., *Z teologii wtajemniczenia chrześcijańskiego*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, 45 (1992).
- Krakowiak C.: *Katechumenat chrzcielny dorosłych w Kościele posoborowym*, Lublin 2003.
- Królikowski J., *Umocnienie i dopełnienie chrztu. Z teologii bierzmowania jako sakramentu wtajemniczenia chrześcijańskiego*, w: *Dzisiejszy bierzmowany. Problemy i wyzwania*, red. J. Stala, Kielce 2005.

- Królikowski J., *Wolność, władza i wspólnota w świetle nauczania II Soboru Watykańskiego*, „Studia Socialia Cracoviensia”, 7 (2014), nr 2.
- Krug S., *Nie każ mi myśleć! O życiowym podejściu do funkcjonalności stron internetowych*, tłum. K. Jurczyk, Gliwice 2010.
- Krukowski J., *Prawo administracyjne w Kościele*, Warszawa 2011.
- Kulbacki P., „Nowy człowiek” paradygmatem wychowania katolickiego, w: *Pedagogika rodziny. Podejście systemowe*, red. M. Marczewski i in., t. 2: *Wychowanie rodzinne*, Gdańsk 2017.
- La Santa Sede*, <http://www.vatican.va> [dostęp: 1.1.2021].
- Lechów W., *Formacja Eucharystyczna w programach do bierzmowania w metropolii Szczecińsko-Kamieńskiej*, „Colloquia Theologica Ottoniana”, 1 (2012) nr 1.
- Lekka-Kowalik A., *Demokracja i autonomia jednostki w Globalnej Infrastrukturze Informacyjnej*, „Nauka” 1999, nr 1.
- Liturgia Godzin*, <https://brewiarz.pl/index.php3> [dostęp: 28.3.2020].
- Lublina E., *Web 3.0 jako transgresja kulturowa o wymiarze społecznym*, <http://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/23/id/511> [1.5.2021].
- Łuczak H., *Odpowiedzialność chrześcijańska*, Wrocław 1992.
- Majka J., *Socjologia parafii. Zarys problematyki*, Lublin 1971.
- Malinowski M., *Kryzys religijności: fakty i zagrożenia. Uwagi filozofa religii*, w: *Katolicyzm polski na przełomie wieków: teologiczny, instytucjonalny i wspólnotowy wymiar Kościoła*, red. J. Banka [seria: Uniwersytet im. Adam Mickiewicza: Wydział teologiczny: Studia i materiały, t. 56], Poznań 2002.
- Marek Z., *Moralność wyznacznikiem dojrzałości człowieka*, „Colloquia Theologica Ottoniana”, 5 (2016), nr 2.
- Mariański J., *Religijność w procesie przemian*, Warszawa 1991.
- Mastej J., *Przymierze*, w: LTF.
- Mastej J., *Sensus fidei*, w: LTF.
- Mateusz.pl – Czytania na każdy dzień*, <http://mateusz.pl/czytania/2020/20200322.html> [dostęp: 22.03.2020].

- Mateusz.pl*, <http://www.mateusz.pl> [dostęp: 20.6.2021].
- Modlitwa na różne okazje*, https://opoka.org.pl/biblioteka/M/op_modlitwa-okazje.html [dostęp: 28.3.2020].
- Modlitwa w drodze*, <https://modlitwawdrodze.pl/home> [dostęp: 28.3.2020].
- Molenda R., Pawlik M., *Parafia w sieci*, „Idziemy”, 2010, nr 43.
- Moysa S., *Słowo Zbawienia*, Kraków 1974.
- Mróz W., *Strona internetowa www diecezji legnickiej*, w: *W trosce o wiarę. Dziesięciolecie diecezji legnickiej*, red. B. Drożdż, Legnica 2002.
- Nadbrzeżny A., *Zmysł wiary jako zjawisko eklesjalne. Kontekst teologiczno-historyczny*, „Theological Research. The Journal of Systematic Theology”, 5 (2017), <https://doi.org/10.15633/thr.3301>.
- Nagórny J., *Godność, miłość i miłosierdzie – podstawowymi wartościami w rozwoju*, w: *Wzrastanie człowieka w godności, miłości i miłosierdziu*, red. M. Kalinowski, Lublin 2005.
- Nagórny J., *Małżeńskie przymierze miłości*, w: *Jan Paweł II: Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Sakrament. O Jana Pawła II teologii ciała*, red. T. Styczeń, Lublin 1998.
- Nagórny J., *Miłosierdzie*, w: ENM.
- Nagórny J., *Teologiczna interpretacja moralności Nowego Przymierza*, Lublin 1989.
- Najder-Stefaniak K., *Cnota jako fundament szczęścia*, KMT, 19 (2008), nr 35.
- Napierała S., *Teologiczne aspekty zagadnienia Kościołów lokalnych w dokumentach Soboru Watykańskiego II*, „Poznańskie Studia Teologiczne”, 1 (1972).
- News from the Vatican*, <https://www.vaticannews.va/pl.html> [dostęp: 1.5.2021].
- Nowa modlitewna aplikacja mobilna*, <https://kosciol.wiara.pl/doc/1928128.Nowa-modlitewna-aplikacja-mobilna> [dostęp: 28.3.2020].
- Nowak A., *Człowiek*, w: LDK.
- Nowosad S., Wyrostkiewicz M., *Czyn ludzki*, w: ENM.
- Nowosad S., Wyrostkiewicz M., *Dobro moralne*, w: ENM.

- Ogłoszenia Parafii Katedralnej w Zamościu*,
<http://www.katedra.zamojskolubaczowska.pl/pl/strona-glowna/2-aktualnosci/583-v-niedziela-wielkiego-postu-2020> [dostęp: 27.3.2020].
- Olejniki S., *Teologia moralna życia osobistego*, Włocławek 1999.
- Ozorowski E., *Eklezjalne aspekty kultu świętych w nauce współczesnych teologów katolickich*, w: *Studia teologiczno-dogmatyczne*, t. 1, Warszawa 1973.
- Papież Franciszek*, https://twitter.com/Pontifex_pl [dostęp: 30.5.2021].
- Parafia Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny: Główne Sanktuarium Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej*, <https://www.krasnobrod-sanktuarium.pl/ksiega-gosci/> [2.4.2020].
- Parafia pw. Św. Bartłomieja Apostoła w Goraju*,
<https://www.facebook.com/sw.BartlomiejGoraj> [dostęp: 1.5.2021].
- Parafia św. Franciszka we Wrocławiu: Dane teleadresowe*,
<http://www.franciszek.archidiecezja.wroc.pl/index.php/kontakt/dane-teleadresowe/> [dostęp: 2.4.2020].
- Parafia Zwiastowania NMP Tomaszowie Lubelskim*, <http://tomaszow-sanktuarium.zamojskolubaczowska.pl/intencje-mszalne/> [dostęp: 30.3.2020].
- Parafie w Sieci*, <http://www.parafiewsieci.pl/> [dostęp: 1.4.2020].
- Pismo święte: żyj Słowem Bożym na co dzień*, <https://www.pismo.swiete.pl> [dostęp: 28.3.2020].
- Piwowski W., *Proces sekularyzacji rodziny jako instytucji społeczno-religijnej*, RNS, 37 (1976), z. 4.
- Pizło W., *Marketing internetowy jako koncepcja budowania wartości*, „Marketing i Rynek”, 2008, nr 8.
- Pokrywka M., *Antropologiczne podstawy moralności małżeństwa i rodziny*, Lublin 2010.
- Pokrywka M., *Osoba, uczestnictwo, wspólnota: refleksje nad nauczaniem społecznym Jana Pawła II*, Lublin 2000.

- Przyczyna W., *Materiały pomocnicze do homilii i kazań. Definicja, rodzaje, znaczenie*, w: *Ściągać czy nie ściągać? O pomocach do homilii i kazań*, red. M.K. Kubiak, W. Przyczyna, Poznań 2008.
- Rozkład dla każdego pasażera*, <https://rozklad-pkp.pl/> [dostęp: 1.5.2021].
- Rozważania Drogi Krzyżowej*, <https://jezuici.pl/2015/03/rozważania-drogi-krzyzowej/> [dostęp: 28.3.2020]; *Różaniec. Prosta droga do nieba*, <https://stacja7.pl/rozaniec/rozaniec-prosta-droga-do-nieba/> [dostęp: 28.3.2020].
- Rożek T., *Google nas oplata*, „Gość Niedzielny” 2009, nr 20.
- Różański K., *Człowiek*, w: *Akademickie laboratorium wiary*, red. M. Jędraszewski Poznań 2005.
- Salij J., *Religijne wartości kultu świętych*, „Więź”, 23 (1980), nr 10.
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej*, <http://www.sejm.gov.pl/> [dostęp: 1.5.2021].
- Skowronek A., *Z teologii chrztu*, w: *Sakrament chrztu*, red. tenże, Katowice 1973.
- Skrzynka intencji*, <https://sercanki.org.pl/skrzynka-intencji-1.html> [dostęp: 28.3.2020].
- Słotwińska H., Głowa S., *Dialog Boga z człowiekiem w katechezie i homilii*, Lublin 2012.
- Solarczyk M., *Instytucjonalne organy kościołów partykularnych*, w: *Ustrój Kościoła Rzymskokatolickiego*, red. W. Jakubowski, M. Solarczyk, Warszawa 2002.
- Strony internetowe dla Twojej Parafii*, <https://mojaparafra.net/> [dostęp: 1.4.2020].
- Synowiec J., *Dziesięć przykazań: Wj 20, 1-17; Pwt 5, 6-20*, Kraków 1999.
- Sztafrowski E., *Nowe aspekty prawne posługiwania proboszczowskiego*, „Prawo Kanoniczne”, 13 (1970), nr 1-2, <https://doi.org/10.21697/pk.1970.13.1-2.04>.
- Święćkowska T., *Wolne oprogramowanie i Open Access. Utopie internetowe czy fenomeny informacyjnego kapitalizmu?*, w: *Spotkanie z utopią XXI wieku*, red. P. Żuk, Warszawa 2006.

- Transmisje Mszy w Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej*,
<https://diecezja.zamojskolubaczowska.pl/wiadomosci/2567-transmisje-mszy-sw-gdzie-mozna-ogladac-i-sluchac> [dostęp: 31.3.2020].
- Vatican News*, <https://www.instagram.com/vaticannews/> [dostęp: 1.5.2021].
- Vatican News*, <https://www.youtube.com/c/VaticanNews> [dostęp: 1.5.2021].
- Walkowska J., *Jeśli nie Web 2.0, to co?*, „Biuletyn EBIB”, 2012, nr 2,
http://www.ebib.pl/images/stories/numery/129/129_walkowska.pdf
[dostęp: 3.6.2020].
- Wiara.pl – Liturgia – Czytania*, <https://liturgia.wiara.pl/doc/419983.7-Niedziela-zwykla-B> [dostęp: 22.03.2020].
- Woźniak J.P, Smoleń J., *Specjalizacja edukacji medialnej*, w: 50 lat teologii pastoralnej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II, red. C. Krakowak i in., Lublin 2009.
- Wreszcie żyć! 12 kroków do pełni życia*, <https://www.12krokow.com.pl/> [dostęp: 27.3.2020].
- Wyrostkiewicz M., *Jak powstają cnoty i wady oraz co mają one wspólnego z rozwojem człowieka?*, *Kat.*, 57 (2013), nr 12.
- Wyrostkiewicz M., *Osoba i środowisko. Studia teologiczno-ekologiczne*, Lublin 2019.
- Wyrostkiewicz, *Co to jest prawo moralne i czy zawsze należy go przestrzegać?*, *Kat.*, 57 (2013), nr 4.
- Yahoo*, <https://www.yahoo.com/> [dostęp: 1.5.2021].